

ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

นายปราโมทย์ เทียงตรง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

MUSIC FOR PREORDAINING BUDDHIST CEREMONY BY KRU CHANA CHAMNIRACHAKIT

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Music

Department of Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปราโมทย์ เทียงตรง : ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ (MUSIC FOR PREORDAINING BUDDHIST CEREMONY BY KRU CHANA CHAMNIRACHAKIT) อ.ที่
 ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.ภัทรระ คมขำ, หน้า.

งานวิจัยเล่มนี้เป็นการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ มุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ตลอดจนบทบาททำขวัญนาคและดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาค ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบมีส่วนร่วมพบว่าพิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีการบวชที่เป็นที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา จุดมุ่งหมายของการทำขวัญนาคนั้นประการสำคัญคือการสอนให้นาคได้ระลึกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้รับการถ่ายทอดการประกอบพิธีการทำขวัญนาคมาจากคุณตา รื่นและพระพร ภิรมย์ ในด้านของการขับร้องเพลงไทยได้รับการถ่ายทอดจากคุณแม่ลูกอินทร์ ชำนิราชกิจ ครูชนะ ชำนิราชกิจได้ยึดหลักการประกอบพิธีทำขวัญนาคแบบโบราณ ใช้กลวิธีการขับร้องตามแบบแผนของการบรรเลงและขับร้องเพลงไทยตามหลักวิชาการดุริยางคศิลป์ พบบทเพลงสำคัญที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีการทำขวัญนาคแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ เพลงหน้าพาทย์จำนวน 8 เพลง ประเภทเพลงสองชั้นจำนวน 11 เพลง และเพลงประเภทอื่นๆจำนวน 2 เพลง โดยใช้วงปี่พาทย์ไม้แข็งในการบรรเลงประกอบพิธี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2560

5886740035 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORDS: MUSIC / PREORDERING BUDDHIST CEREMONY

PRAMOT TEANGTRONG: MUSIC FOR PREORDAINING BUDDHIST CEREMONY BY
KRU CHANA CHAMNIRACHAKIT. ADVISOR: ASST. PROF. PATTARA KOMKUM,
D.F.A., pp.

This study is qualitative research about music used in Master Chana Chamnirachakij's Preordering Buddhist ceremony. The study focuses on the history of Master Chana Chamnirachakij's Preordering Buddhist ceremony, Preordering Buddhist ceremony's script and music used in Master Chana Chamnirachakij's Preordering Buddhist ceremony. This study conducted in Participatory Learning method. Research findings showed that preordering Buddhist ceremony relates to ordination ceremony and continually performed. The purpose of this of Preordering Buddhist ceremony is to teach person about to be ordained as a Buddhist priest (Nak) to remind his parents' kindness. Moreover, the study showed that Master Chana Chamnirachakij's Preordering Buddhist ceremony is inherited from grandfather Ruen and Pron, the monk. About Thai song singing skill, Master Chana Chamnirachakij inherits script from his mother, Lookintr Chamnirachakij. Master Chana Chamnirachakij holds to ancient ceremony style by using singing and performing music pattern of arts of playing music theory. Furthermore, this study found that there are 3 kinds of music which used in Master Chana Chamnirachakij's Preordering Buddhist ceremony; 8 Nah Pat songs, 11 Song Chun songs and 2 other songs played with Pee Pat Mai Khang while performing ceremony. These are very important to study and conserve this knowledge for the new generation to study.

Department: Music

Student's Signature

Field of Study: Thai Music

Advisor's Signature

Academic Year: 2017

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนผู้มีพระคุณอีกหลายท่านที่ให้ความเมตตาอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยได้ ศึกษาถึงการประกอบพิธีทำขวัญนาค ทั้งในการให้ข้อมูล การให้ความรู้ รวมถึงกรุณาให้ข้อชี้แนะ และสนับสนุนผู้วิจัยมาเป็นอย่างดีตลอดการทำงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีส่วน- การคุณดังนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครูชนะ ชำนิราชกิจ ที่กรุณาให้ข้อมูลการประกอบพิธีทำ ขวัญนาคด้วยความเมตตาโดยไม่ปิดบัง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรีและรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ที่ได้เมตตาเป็นกรรมการให้ในการสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้และสั่งสอนให้ความรู้มา โดยตลอด

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หลักที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆในการทำงาน วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชำคม พรประสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ คณาจารย์ในสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ที่ให้ความรู้ คอยอบรมสั่งสอนให้เป็นนักดนตรี ไทยที่ดี ดำรงอยู่ในศีลธรรมและจรรยาบรรณ

ท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การอุปการะอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาและให้กำลังใจเป็นอย่างดี อีกทั้งขอขอบคุณเพื่อนสาขาดุริยางค์ไทยรุ่น 15 ทุกคน และทุกๆท่านที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณ เจ้าของเอกสารและงานวิจัยทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ใช้ศึกษาค้นคว้านำมาอ้างอิงในการทำวิจัยจนกระทั่ง งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
1.3 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
บทที่ 2	51
ชีวประวัติ การสืบทอดและการถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ.....	51
2.1 ชิวประวัติครูชนะ ชำนิราชกิจ.....	51
2.2 การสืบทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ	57
2.3 การถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ.....	59
บทที่ 3	64
เครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ.....	64
3.1 เครื่องประกอบในพิธีทำขวัญนาค.....	64
3.2 ขั้นตอนและความสำคัญของพิธีทำขวัญนาค.....	86

บทที่ 4	116
นักดนตรีที่ วงดนตรี	116
4.1 นักดนตรี	116
4.2 วงดนตรี	127
บทที่ 5	131
บทเพลงและวรรณกรรมของบททำขวัญนาคที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาค	131
ของครูชนะ ชำนิราชกิจ	131
5.1 บทเพลง	131
5.2 ฉันทลักษณ์ของบททำขวัญนาค	200
บทที่ 6	206
สรุปและข้อเสนอแนะ	206
.....	213
รายการอ้างอิง	213
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	219

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงขั้นตอน ประเภทของเพลง และความหมายของเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้
ประกอบพิธีการทำขวัญนาค

175

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	ครุชนะ ชำนิราชกิจ.....	51
ภาพที่ 2	แผนผังแสดงรายนามครอบครัวชำนิราชกิจ.....	52
ภาพที่ 3	แผนผังแสดงรายนามครอบครัวครุชนะ ชำนิราชกิจ.....	53
ภาพที่ 4	แผนผังแสดงสายการสืบทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครุชนะ ชำนิราชกิจ.....	60
ภาพที่ 5	บายศรีและเครื่องประกอบพิธีต่างๆ.....	65
ภาพที่ 6	บายศรีต้น.....	66
ภาพที่ 7	ไข่ยอดบายศรี หรือ ไข่ขวัญ.....	69
ภาพที่ 8	มะพร้าวอ่อน.....	70
ภาพที่ 9	กล้วยน้ำว้า.....	71
ภาพที่ 10	เทียนซี่ผึ้ง.....	72
ภาพที่ 11	เทียนชัย ที่ยอดบายศรี.....	73
ภาพที่ 12	เทียนติดแว่นเวียนเทียน.....	74
ภาพที่ 13	แว่นเวียนเทียน.....	75
ภาพที่ 14	สายสัญญาณ.....	76
ภาพที่ 15	ใบตอง 3 ทาง.....	77
ภาพที่ 16	ผ้าห่มบายศรี.....	78
ภาพที่ 17	ใบพลู 7 ใบ.....	79
ภาพที่ 18	โถแป้งเจิม.....	80
ภาพที่ 19	ขันน้ำมนต์.....	81
ภาพที่ 20	สำหรับเครื่องกระยาบวช.....	82
ภาพที่ 21	ขนมต้มขาว.....	83
ภาพที่ 22	ขนมต้มแดง.....	83

ภาพที่ 23 ชั้นใส่ข้าวสาร.....	84
ภาพที่ 24 เครื่องกำนลครุ.....	85
ภาพที่ 25 ตำราทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ.....	89
ภาพที่ 26 ครูชนะ ชำนิราชกิจประกอบพิธีทำขวัญนาค.....	93
ภาพที่ 27 ครูชนะ ชำนิราชกิจบรรยายในบทสอนนาค.....	105
ภาพที่ 28 ครูชนะ ชำนิราชกิจจุดเทียนชัยที่ยอดบายศรี.....	106
ภาพที่ 29 ครูชนะ ชำนิราชกิจ ออกแวนเวียนเทียน.....	109
ภาพที่ 30 ครูชนะ ชำนิราชกิจ นำใบตอง 3 ทางที่ห่อด้วยผ้าเวียนรอบต้นบายศรี.....	109
ภาพที่ 31 ครูชนะ ชำนิราชกิจ นำใบตอง 3 ทางให้นาคได้อุ้มไว้.....	110
ภาพที่ 32 ครูชนะ ชำนิราชกิจ รวมแวนเวียนเทียน.....	110
ภาพที่ 33 ครูชนะ ชำนิราชกิจ เป่าวันเทียน.....	111
ภาพที่ 34 ครูชนะ ชำนิราชกิจ ป้อนมะพร้าว.....	111
ภาพที่ 35 ครูชนะ ชำนิราชกิจ เติมหน้าผากนาค.....	112
ภาพที่ 36 ครูชนะ ชำนิราชกิจ นำนาคกล่าวคำขอขมา.....	112
ภาพที่ 37 นายสุรินทร์ เจือหอม.....	117
ภาพที่ 38 นายเกรียงไกร อ่อนสำอาง.....	118
ภาพที่ 39 นายวินัย อยู่ยังยืน.....	120
ภาพที่ 40 นายสุรমন สิ้นสมบัติ.....	121
ภาพที่ 41 นางสาวนลักษณ์ สุขสวัสดิ์.....	123
ภาพที่ 42 นางสาววิศรุตตา ถาวรทนต์.....	124
ภาพที่ 43 นายสกล บุญศิริ.....	126
ภาพที่ 44 วงปีพาทย์เครื่องคู่ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค.....	128
ภาพที่ 45 วงปีพาทย์เครื่องใหญ่ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค.....	129
ภาพที่ 46 โครงสร้างการประพันธ์บทร่ายยาว.....	201

ภาพที่ 47 โครงสร้างการประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด203

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาติต่างๆย่อมมีวัฒนธรรม ประเพณีประจำชาติของตน และถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นเป็นของดีอยู่แล้ว ก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่เหมาะสมก็อาจถูกปรับเปลี่ยน ตัดทอน หรือเพิ่มเติม ให้เหมาะกับยุคสมัย โดยเฉพาะสภาพปัจจุบันที่เป็นยุคโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนไหวของประเพณีวัฒนธรรม เป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างก็ตามประเพณีมีส่วนสะท้อนถึงค่านิยม แนวคิด ความเชื่อ ความศรัทธาที่ยังคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปของผู้คนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี (นรวิร์ รักเกล้า, 2554: 1)

ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม และแสดงถึงความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่นของชาติ ประเพณีและวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นมรดกที่สำคัญซึ่งมีการสืบทอดโดยการเรียนรู้จากการถ่ายทอดของคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่มาโดยเป็นลำดับ ซึ่งอาจถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้น จะส่งผลสะท้อนถึงค่านิยม แนวคิด ความเชื่อ ความศรัทธาที่จะคงอยู่เช่นเดิมหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

คนไทยในอดีตนั้นมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ต้องมีการทำบุญ โดยเริ่มตั้งแต่เกิดก็มีการทำบุญมีการทำขวัญเดือนและโกนผมทารกที่เกิดใหม่ เมื่อเติบโตขึ้นก็มีการโกนจุก หากบุคคลนั้นเป็นชายต้องอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีพิธีทำขวัญนาค พิธีบวช จากนั้นเมื่อถึงช่วงหนึ่งของชีวิตคู่จะต้องผ่านพิธีมงคลสมรส การทำบุญอายุครบรอบ และเมื่อถึงวันที่เสียชีวิตลงก็มีพิธีต่างๆในงานศพ ช่วงชีวิตของคนเรานั้นผ่านพิธีกรรมต่างๆ และพิธีกรรมที่กล่าวมานั้นล้วนมีดนตรีประกอบเกือบทั้งสิ้น เริ่มต้นด้วยปี่พาทย์บรรเลงเพลงโหม-โรง บรรเลงรับพระที่มาเจริญพระพุทธมนต์ บรรเลงระหว่างพระฉัน บรรเลงส่งพระเวลา

พระกัณฑ์ด้วยเพลงกราวรำ แสดงความปิติยินดีที่ได้ทำบุญเสร็จ (กนก
คล้ายमुख, 2541: 22)

วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันผูกพันอยู่กับพิธีกรรมความเชื่อในสิ่งๆต่างๆ และดำรงอยู่ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ประเพณีหนึ่งที่คนไทยได้ถือปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันคือ ประเพณีการบวชนาค เป็นประเพณีที่เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดและธำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และยังเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของชาวไทยที่เชื่อว่าการบวชนั้นเพื่อเป็นการสร้างบุญอันยิ่งใหญ่แก่บิดามารดาผู้ให้กำเนิด

ประเพณีการบวชในแต่ละท้องถิ่นนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นๆแต่พิธีกรรมสำคัญในการบวชยังคงถือปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกันตามข้อกำหนดทางพระพุทธศาสนานั้นคือ จะต้องมีการฝึกซ้อมท่องบทขนานนาคก่อนจะเข้าสู่ขั้นตอนการบวชจะต้องมีการเตรียมตัวเข้าวัดเพื่อศึกษาการปฏิบัติตนก่อนที่จะบวชเป็นพระและจะต้องเตรียมงานอีกหลายอย่างหลายขั้นตอนก่อนที่จะบวช ขั้นตอนหนึ่งที่มาตั้งแต่อดีตเป็นพิธีกรรมที่นิยมให้มีขึ้นก่อนที่จะทำการบวชนั้นได้แก่ พิธีทำขวัญนาค

คนไทยมีพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ เรียกว่า “ทำขวัญ” หรือ “สู่ขวัญ” หรือ เรียกขวัญ” ในทุกช่วงสำคัญของชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายก่อนตาย เพื่อให้ผู้รับทำขวัญพ้นจากความวิตกกังวลหวาดกลัว หรือ ตกใจต่อเหตุการณ์เคราะห์หามยามร้าย และต่อการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพแวดล้อมใหม่ หรือเท่ากับสร้างความมั่นใจและความมั่นคงอันเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับขวัญ (ดนตรีสยามประจำชาติ ชุด บายศรีสู่ขวัญ, 2537: 3)

คนไทยมีความเชื่อในเรื่องของขวัญที่เป็นส่วนหนึ่งของสติและอารมณ์เพื่อเป็นการปรับให้ผู้นั้นมีความพร้อมรับในสิ่งที่จะเกิดขึ้นหรือปลอบให้ฟื้นคืนสติกลับมา การประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นการใช้บททำขวัญนาคในการสอนให้ผู้ที่บวชนั้นได้เตรียมตัว ซึ่งในขั้นตอนการทำขวัญนาคก็จะมีเนื้อหาที่ใช้สอนให้ผู้ที่บวชตระหนักถึงวิถีชีวิตของความแตกต่างระหว่างความเป็นฆราวาสกับพระภิกษุสงฆ์หลักในการปฏิบัติตนขณะที่เป็นภิกษุสงฆ์ นอกจากนั้นบททำขวัญนาคยังมีการใช้วรรณกรรมที่มีความโดดเด่นในการสอนให้ระลึกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา โดยผ่านการประพันธ์เป็นร่ายกลอนและการถ่ายทอดของหมอขวัญผ่านการร้องและการแห่

พิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีกรรมอันเกิดจากความเชื่อถือเป็นประเพณีที่คนไทยนิยม โดยรับคติความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยมาผสมผสาน ซึ่งในพิธีทำขวัญนาคประกอบด้วยเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น ต้นบายศรี แว่นเวียนเทียน เป็นต้น ที่มีความสำคัญและมีความหมายในคติความเชื่อในการประกอบพิธีหมอบทำขวัญจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม โดยขั้นตอนในการทำขวัญนาคเริ่มจากบูชาพระรัตนตรัย ต่อด้วยบทชุมนุมเทวดาที่เป็นภาษามคธ แล้วจึงต่อยด้วยบทแปล จากนั้นเป็นบทการเคารพคุณบิดามารดาการปฏิสนธิ นามนาค สมมุติบายศรี เบิกบายศรี การสอนนาค การอธิบายเครื่องอัฐบริขาร การเจริญขวัญ และการเวียนเทียนตามลำดับในระหว่างที่ประกอบพิธีจะมีการขับร้อง การแห่ และดนตรีบรรเลงประกอบในแต่ละขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ในการขับร้องเพลงหรือการแห่ตามลำดับขั้นตอนเนื้อหาของแห่เกี่ยวข้องกับการสอนให้นาคได้เห็นความสำคัญของบิดามารดาเพื่อให้นาคได้ระลึกถึงพระคุณ หมอบขวัญจะพรรณนาเรื่องราวตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงได้อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ การร้องแห่ในพิธีทำขวัญนาคแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป แต่จะมีส่วนคล้ายกันในส่วนของท่วงทำนอง จากนั้นหมอบขวัญจึงเบิกบายศรีแล้วทำพิธีเวียนเทียนโดยใช้การขับร้องประกอบการบรรเลงดนตรีรับสลับกัน

อาชีพหมอบทำขวัญนาคที่สืบทอดกันต่อๆมาและยังคงเหลืออยู่ไม่มากนัก การสืบทอดภูมิปัญญา这不仅จะเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนแล้ว หมอบทำขวัญนาคยังสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้เพื่อประกอบอาชีพเสริมหารายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย แต่เนื่องจากปัจจุบันการประกอบพิธีทำขวัญนาคแบบโบราณที่ปฏิบัติกันมานั้นมีผู้สืบสานน้อยและหาได้ยาก ซึ่งถ้าหากมีการสืบสานประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะทำให้วัฒนธรรมประเพณี การบวชนาคและหมอบทำขวัญนาคยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย และยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่าแขนงนี้ให้อยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป

ครูชนะ ชำนิราชกิจ ปัจจุบันอายุ 78 ปี ข้าราชการบำนาญในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญการดนตรีไทยกองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ยึดถือการประกอบพิธีทำขวัญนาคตามแบบฉบับโบราณซึ่งได้ยึดหลักการทำขวัญนาคจากคุณดารีน (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญที่เป็นคนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีและยังได้รับการถ่ายทอดตำราประกอบพิธีทำขวัญนาคอีกตำราหนึ่งจากพระพรภิมย์ (บุญญวงษ์โสภิกขุ) ศิลปินที่มีชื่อเสียงและมีความเชี่ยวชาญด้านการร้อง การบรรเลงดนตรีไทย ประกอบพิธีทำขวัญนาค พากย์หนังและเป็นผู้ที่

ได้รับรางวัลมากมายเช่น รางวัลแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน ในปีพ.ศ. 2509 รางวัลการเชิดชูบุชณียบุคคลเกียรติยศ ทางด้านผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช 2553 เป็นต้น โดยตำราพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจที่ได้รับการถ่ายทอดจากพระพรหมิรมย์ (บุญญวงโสภิกขุ) นั้น มีลีลาสำนวนในการทำขวัญนาคที่มีลักษณะเฉพาะ จากคำกล่าวของครูชนะ ชำนิราชกิจที่กล่าวไว้ว่า

ครูเป็นหมอขวัญที่ได้รับมาจากหลวงพี่พร ภิรมย์ท่านส่วนหนึ่ง
ทำแบบโบราณไม่มีร้องลูกทุ่ง เพราะครูได้รับตำราเอาไว้ แล้วก็นำมาปรับ
ให้เป็นแบบฉบับของตัวเองแต่ก็ยังคงไว้ในส่วนของใจความสำคัญที่ได้รับ
ถ่ายทอดมา เพลงที่ครูจะใส่ลงไปในการร้อง ครูจะต้องดูความสามารถของ
ผู้บรรเลงว่าจะรับเพลงร้องได้หรือเปล่า ไม่ใช่สักแต่ว่าข้านี้แน่ จะต้องร้อง
ให้พวกพี่พาทย์จนเพลง ครูไม่ทำเป็นอันขาด (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์,
15 มกราคม 2560)

อีกทั้งในบททำขวัญนาคยังมีการสอดแทรกหลักธรรมอยู่ในพิธีกรรม ซึ่งสามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ร่วมพิธีตระหนักถึงความสำคัญในการบวช เข้าใจเนื้อหาหลักธรรมและความรู้ต่างๆรวมไปถึงดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงรับร้องและประกอบขึ้นตอนต่างๆระหว่างประกอบพิธีการทำขวัญนาค ซึ่งครูชนะ ชำนิราชกิจได้ยึดเป็นแนวทางและนำมาปรับใช้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในการประกอบพิธีทำขวัญนาคของตนเองเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเพื่อประโยชน์ในการสืบทอดและอนุรักษ์

พิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีที่มีคุณค่ามากในด้านประเพณีและวัฒนธรรมก็ตาม ปัจจุบันมีความนิยมลดน้อยลงด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมจึงมองว่าเป็นการฟุ่มเฟือยไม่จำเป็นนิยมจัดงานให้เสร็จเพียงวันเดียวอย่างเรียบง่าย เป็นสาเหตุให้การสืบทอดการเป็นหมอขวัญลดลงและการถ่ายทอดเป็นไปในหมู่เครือญาติมากกว่าบุคคลอื่นเป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาถะโดยขาดการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดการสูญหายของบททำขวัญนาค ทำนองร้อง ทำนองแห่ และเพลงที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาค ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของค่านิยมที่จะแสวงหาความบันเทิงที่มีมากมายในปัจจุบันเพื่อเข้ามาทดแทนสิ่งบันเทิงต่างๆในอดีต คุณค่าวัฒนธรรมเก่าอันเป็นสิ่งล้ำค่าจำเป็นว่าเป็นการสูญเสียศิลปวัฒนธรรมด้านหนึ่งของชาติที่สำคัญ

สภาพสังคมปัจจุบันมีความเจริญทางเทคโนโลยีสูง โลกแคบลง
การมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว
สังคมบ้านแปงสภาพเป็นสังคมเมืองอย่างฉับพลัน ประชาชนสามารถหา

ความบันเทิงได้หลากหลายรูปแบบ ความนิยมในอรรถรสต่างๆของบททำ
 ขวัญนาครเริ่มเสื่อมถอย ขาดผู้สนับสนุน กลายเป็นของล้ำสมัย ไร้ค่าไม่มี
 สิ่งซึ่งแสดงถึงความเจริญ การรับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศโดยการ
 ขาดการไตร่ตรอง หรือขาดการผสมกลมกลืนให้เข้ากับวัฒนธรรมเก่าแก่
 อันเป็นสิ่งล้ำค่า นั้น นับเป็นภัยอันตรายที่ใหญ่หลวงของชาติ (นรวิรุ้ รัก
 เถาว์, 2554: 2)

จากที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์กันระหว่างประเพณี
 วัฒนธรรมและศาสนา เมื่อได้นำมารวมกันแล้วก่อให้เกิดพิธีกรรมการทำขวัญนาครขึ้นอันเป็นศาสตร์
 และศิลป์ที่สำคัญที่ได้สืบทอดกันมาแต่โบราณ ถึงอย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่มีความ
 เปลี่ยนแปลงไป การประกอบพิธีทำขวัญนาครถูกรวบรวมจัดตั้งขึ้นตอนให้สั้นลงให้แล้วเสร็จภายในวันเดียว
 บ้างก็มี ส่งผลกระทบต่อดนตรีปี่พาทย์ที่เคยมีบทบาทหน้าที่ควบคู่กับพิธีกรรมได้รับผลกระทบ
 นักดนตรีต้องมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการบรรเลง เพลง วงดนตรี ฯลฯ เพื่อให้อยู่รอดได้ใน
 สังคมไทยปัจจุบัน ส่งผลให้เพลงพิธีกรรมทั้งหลายที่เคยใช้ห่างหายไปจนหาฟังได้ยาก และหายไป
 ที่สุดดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องของดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ
 ชำนิราชกิจ เพื่อรวบรวมข้อมูลการประกอบพิธีทำขวัญนาคร วงดนตรี เพลง การร้อง ที่ใช้ในการ
 ประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้ที่รักษาการประกอบพิธีการทำขวัญนาครตามแบบ
 ฉบับที่ได้ร่ำเรียนมาโดยไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมของสังคม อันเป็นประโยชน์ในการ
 สืบทอดและอนุรักษ์สืบไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาการประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจ
- 1.2.2 เพื่อดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจ

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล
 ต่างๆดังนี้

1.3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยได้แก่เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [หอสมุดกลาง]
- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- หอสมุดแห่งชาติ
- สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล

1.3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

- การสังเกตการณ์ คือ การเข้าไปร่วมสังเกตการณ์การประกอบพิธีทำขวัญนาครุชณะ ชำนิราชกิจ
- การสัมภาษณ์ (Interview) โดยจะทำการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูลดังนี้
 1. ครูชณะ ชำนิราชกิจ ข้าราชการบำนาญในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญการดนตรีไทยกองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาครุชณะ บุคคลข้อมูล
 2. นายสุรินทร์ เจือหอม ครูชำนาญการ โรงเรียนคงคาราม นักดนตรีไทยอาวุโสในจังหวัดเพชรบุรี ศิษย์สำนักครุรวม พรหมบุรี
 3. นายวินัย อยู่ยั้งยืน ศิลปินท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ศิษย์สำนักครุรวม พรหมบุรี
 4. นายเกรียงไกร อ่อนสำออง ครูวิทยาลัยนาฏศิลปศาลายา
 5. นายสุรমন สิ้นสมบัติ ศิษย์ครูบุญยัง เกตุคง
 6. นางสงวน สุขสวัสดิ์ ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาครุชณะร่วมกับครูชณะ ชำนิราชกิจ
 7. นางสาววิศรุตตา ถาวรทนต์ ผู้สืบทอดและประกอบพิธีทำขวัญนาครุชณะร่วมกับครูชณะ ชำนิราชกิจ

8. นายสกล บุญศิริ ราชการ กองการสังคม สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร

1.3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิได้แก่ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง หนังสือวารสารและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์การประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ
- วิเคราะห์บททำขวัญนาคและดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ

ชำนิราชกิจ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทราบการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

1.4.2 ทราบถึงดนตรีที่ใช้ในพิธีการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วจึงรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลได้ดังนี้

การบวช บรรพชา อุปสมบท

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการบวช บรรพชา อุปสมบท ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของบรรพชาว่า บรรพชา (บันพะ-, บับพะ) น. การบวช เช่น บรรพชาเป็นกิจที่ทำได้ยาก, ถ้าใช้เข้าคู่กับคำ อุปสมบท เป็น บรรพชาอุปสมบท บรรพชาหมายความว่า การบวชเป็นสามเณร อุปสมบท หมายความว่า การบวชเป็นภิกษุ (ป. ปพพชชา; ส. พรวรชยา) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 606)

พุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงความหมายของบรรพชาว่า บรรพชาว่า การหมดไป เว้นหมดจากความคับแคบในบ้านเรือน จากปัญหาต่างๆในโลกนี้หรือหมดไป เว้นหมดจากสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการก้าวหน้าทางวิญญาณ (พุทธทาสภิกขุ, 2529: 43)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้ให้ความหมายของบรรพชาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า การบรรพชา ได้แก่ การบวช (แปลว่าเว้นความชั่วทุกอย่าง) หมายถึงการบวช โดยทั่วไป การบวชอันเป็นบวรประโยชน์แห่งการอุปสมบท การบวชเป็นสามเณร (เดิมทีเดิยคำว่า บรรพชา หมายถึงการบวชเป็นภิกษุ เช่น เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา เป็นต้น ในสมัยต่อมา จนถึงปัจจุบันคำว่า บรรพชา หมายถึงการบวชเป็นสามเณร ถ้าบวชภิกษุใช้คำว่าอุปสมบท (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ 2545: 132)

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของ อุปสมบท ว่า อุปสมบท [อุปะสมบต, อุบปะสมบต] ก. บวชเป็นภิกษุ. (ป. อุปสมปทา). ลูกคำของ "อุปสมบท" คือ อุปสมบทกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1387)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวถึงความหมายของการอุปสมบทว่า คือการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งมี 3 วิธีคือ

วิธีที่ 1 เอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระพุทธเจ้าประทานการอุปสมบทเอง)

วิธีที่ 2 ทิสสรณคมณูปสัมปทา (เป็นการอุปสมบทโดยให้กล่าวคำถึงสรณะ 3 วิธีนี้ทรงอนุญาตให้สาวกทำ)

วิธีที่ 3 ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา (เป็นการอุปสมบทด้วยการสวดญัตติ 4 ครั้ง วิธีนี้ภิกษุทำจนถึงปัจจุบัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ 2545: 8)

สุนทรียา สุนทรวิภาต ได้กล่าวถึงการบวชว่า พิธีบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพิธีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สำหรับลักษณะของพิธีบวชในสมัยพุทธกาลนั้นก็มึรูปแบบและขั้นตอนในการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เท่านั้น แต่ในสมัยต่อมารูปแบบและขั้นตอนในการประกอบพิธีบวชนั้นได้มีรายละเอียดและความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเข้าเกี่ยวข้องด้วยนั่นเอง จึงทำให้ลักษณะของการจัดพิธีบวชในสมัยต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องและผสมกลมกลืนกับขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจในแต่ละสมัย แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเกี่ยวกับแนวความคิด ความเชื่อ รูปแบบ และขั้นตอนบางประการใน

การประกอบพิธีอุปสมบท แต่สิ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันก็คือ ขั้นตอนต่างๆที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีอุปสมบทนั่นเอง (สุนทรียา สุนทรวิภาต, 2529: 33)

นรวิร์ รักเถาว์ ได้กล่าวถึงการบวชว่า ประเพณีอย่างหนึ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผนและยังคงกระทำอยู่อย่างต่อเนื่องในปัจจุบันคือ ประเพณีการบวชนาค มูลเหตุของการบวชนั้น นอกจากด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ต้องการเป็นศาสนทายาทในการธำรงพระพุทธศาสนา ให้ถาวรแล้ว ยังเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนผู้ต้องการบวชเพื่อเป็นบุญกุศลแก่บิดามารดาด้วย (นรวิร์ รักเถาว์, 2554: 1)

เรณู โกศินานนท์ ได้กล่าวถึงการบวชว่า การบวชเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนและสืบเนื่องกันมาควบคู่กับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การบวชเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิต จิตใจให้อยู่อย่างสงบมีสติปัญญา สามารถครองชีวิตได้อย่างสงบสุข ประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนมีอยู่ว่า หากเป็นชายมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ต้องเข้าพิธีอุปสมบทเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย นำมาเป็นหลักปฏิบัติครองเรือนในภายภาคหน้า การบวชนิยมบวชกันตามประเพณีในช่วงก่อนวันเข้าพรรษา และศึกษาปฏิบัติธรรมตลอดระยะเวลาเข้าพรรษาในราวเดือน 5 เดือน 7 ส่วนใหญ่จะบวชกันประมาณ 3 เดือนและสึกหรือลาสิกขา เมื่อพ้นจากวันออกพรรษาในราวเดือน 11 และผ่านพิธีทอดกฐินแล้ว จะไม่นิยมสึกในระหว่างพรรษา แต่ถ้าใครจะบวชต่อเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยให้ลึกซึ้ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถบวชต่อเป็นระยะเวลาช้านานเท่าใดก็ได้แล้วแต่ศรัทธา (เรณู โกศินานนท์, 2551: 19)

พระธรรมวโรดม ได้กล่าวถึงการบวชไว้ว่า เมื่อได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว ผู้บวชจะได้เรียนรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้รู้จักฝึกตนให้มีความอดทนฝึกหัดกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา และจิตใจให้มีความสำรวมและเรียบร้อยดีงาม ตลอดจนได้ฝึกปฏิบัติธรรมซึ่งทำให้จิตใจบริสุทธิ์มีสมาธิและมีความสุขรอบคอบ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้บวชเกิดความฉลาดตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา อีกด้วย โดยความฉลาดที่เกิดขึ้นนั้นเรียกว่า “กุศล” หรือ “โกศล” ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ได้แก่ อายโกศล คือความฉลาดในทางเจริญ รู้ว่าสิ่งใดคือความเจริญ อปายโกศล คือความฉลาดในทางเสื่อม

รู้ ว่าสิ่งใดคือความเสื่อมและอุปายโกศล คือความฉลาดในการดำเนินชีวิตให้หลีกเลี่ยงจากทางแห่งความเสื่อม (พระธรรมวโรดม, 2545: 112)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการบวชไว้ว่า อานิสงส์ของการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งส่งผลให้ผู้บวชและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับอานิสงส์หรือผลจากการทำบุญในครั้งนั้น ทั้งนี้อานิสงส์ที่ได้จากการบวชนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ อานิสงส์แก่ตัวผู้บวช อานิสงส์แก่ผู้อื่น และอานิสงส์แก่พระศาสนา (พุทธทาสภิกขุ, 2529: 32)

พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร ได้กล่าวถึงหลักการและวิธีการอุปสมบทไว้ว่า หลักการและวิธีการอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต เพื่อให้รู้ประโยชน์และเป้าหมายสูงสุดของการอุปสมบท ให้ประชาชนเข้าใจหลักและวิธีการ รวมถึงจุดมุ่งหมายของการอุปสมบทตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจรวมทั้งปฏิบัติได้ถูกต้อง พฤติกรรมการอุปสมบทของสังคมไทยปัจจุบันจึงถูกครอบงำจากพิธีกรรม ความเชื่อ และค่านิยมสมัยใหม่ จนแทบจะกลืนเป้าหมายของการอุปสมบทที่แท้จริง คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เข้าใจว่าการอุปสมบทจะต้องประกอบด้วยพิธีกรรมที่ซับซ้อนและจะต้องมีคนมาร่วมงานมาก การจัดงานจะต้องยิ่งใหญ่ มีมโหรีสพสมโภช จึงจะทำให้การอุปสมบทถูกต้อง จากพฤติกรรมการอุปสมบทของสังคมไทยปัจจุบัน พิธีการอุปสมบทในสมัยพุทธกาลมีเป้าหมายสูงสุดเพียงเป้าหมายเดียวคือ การมุ่งสู่ความหลุดพ้น แต่การอุปสมบทในปัจจุบันได้เพิ่มความสลับซับซ้อนในด้านพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งค่านิยมสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อหลักและพิธีการอุปสมบท ซึ่งขัดต่อพุทธประสงค์ที่มุ่งความสันโดษเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบรรลุมรรคผลนิพพาน เมื่อสังเกตพฤติกรรมการอุปสมบทของประชาชนในปัจจุบัน จะเห็นว่าแม้จะยังรักษาหลักการเดิมเอาไว้ แต่ก็มีการเพิ่มพิธีกรรม ค่านิยมและประเพณีหลายอย่างเข้าไปด้วยกัน ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในหลักการอุปสมบทที่แท้จริง จึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและค่านิยมมากกว่าเป้าหมายของการอุปสมบท ทำให้ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และนับวันก็ยิ่งจะถูกปลูกฝังพิธีกรรมและค่านิยมใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น และเมื่อเข้าใจไขว้เขวก็ทำให้การถ่ายทอดไขว้เขวไปด้วย คนยุคใหม่ก็เข้าใจว่าการอุปสมบทจะต้องประกอบด้วยพิธีกรรมที่ซับซ้อน จึงจะทำให้การอุปสมบทถูกต้อง หากคณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องไม่รีบทำความเข้าใจให้กับประชาชน รวมทั้งมีคู่มือ

กำหนดระเบียบ รูปแบบ และวิธีการอุปสมบทให้เป็นเอกภาพที่ชัดเจนเพื่อให้ปฏิบัติเหมือนกันทุกภูมิภาคก็จะทำให้การอุปสมบทเป็นไปตามเป้าหมายมากขึ้น (พระใบฎีกาอินถนอม มหาวิโร, 2549)

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรีได้กล่าวถึงประเพณีงานบวชของจังหวัดเพชรบุรีไว้ว่า ประเพณีงานบวชของจังหวัดเพชรบุรีจะมีขั้นตอนบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะดังนี้

1. การยกฉัตรเก้าชั้น

1.1 การเตรียมฉัตรก่อนจัดงานบวช เจ้าภาพต้องหาไม้ไผ่ลำยาวประมาณ 3 เมตรขึ้นไป ให้มียอดไผ่ติดมาด้วยเพื่อใช้ทำเสาฉัตร นำผิวไม้ไผ่มาโค้งให้เป็นร่มฉัตรเก้าชั้น การตกแต่งเสาฉัตรและร่มฉัตรให้สวยงามเพียงใดนั้นแล้วแต่เจ้าภาพ ร่มฉัตรทั้งเก้าชั้นจะใช้ผ้าสีอะไรก็ได้ บางแห่งใช้ผ้าสีชาวลีบทองดูเหมือนฉัตรจริงๆดงามมาก

1.2 การยกฉัตร เจ้าภาพต้องให้พระหรือโหรดูฤกษ์ยามก่อนที่จะบวชขนาด ว่ามีฤกษ์ดีเวลาใดในวันสุกดิบ โดยทั่วไปจะเป็นเวลาบ่าย ฉัตรที่ยกแล้วจะต้องตั้งให้แน่นหนาให้ล้ม เพราะถือว่าถ้าเสาฉัตรล้มก่อนที่พิธีบวชจะสิ้นสุดจะเป็นอัปมงคลถึงกับต้องงดบวช ฉัตรนี้จะตั้งอยู่ตลอด 2 วัน คือวันสุกดิบและวันทำพิธีบวช วันรุ่งขึ้นหลังจากสิ้นสุดงานแล้วจึงจะนำเสาฉัตรลงได้

2. การปักโบเสมา นอกจากจะมีการยกฉัตรแล้ว บางท้องที่ในจังหวัดเพชรบุรี เช่น อำเภอท่าสาย อำเภอบ้านลาด ยังมีการปักโบเสมาบริเวณบ้านที่จัดงานบวช เพื่อแสดงอาณาเขตที่ประกอบพิธี

2.1 การเตรียมโบเสมา นำไม้ไผ่มาตัดผ่าเป็นรูปโบเสมาเหมือนที่สถิตรอบโบสถ์ รอบในของโบเสมาก็นำไม้ไผ่มาทำเป็นรูปต่างๆ ตามความคิดของผู้ประดิษฐ์ แล้วตกแต่งด้วยกระดาษหลากสีเพื่อความงดงาม

2.2 การปักโบเสมา โบเสมานั้นจะมีเสาอยู่ตรงกลางปักฝังลงไปบนดินพร้อมกับการยกฉัตร และจะถอนออกพร้อมกับการถอนฉัตร (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี, 2551: 25)

สรุปได้ว่า การบวชเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนาของพุทธศาสนิกชน ด้วยปัจจัยต่างๆทางสังคมส่งผลให้ชนบทรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมเข้าเกี่ยวข้องเกิดการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้ลักษณะของการจัดงานบวชในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล เพื่อให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้อง

กับขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจในยุคสมัยปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในด้านแนวความคิด ความเชื่อ รูปแบบ และขั้นตอนในบางประการของการประกอบพิธีอุปสมบท แต่สิ่งที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงและยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่คือ ขั้นตอนต่างๆที่พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีอุปสมบทนั่นเองการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งมี 3 วิธีคือ วิธีที่ 1 เอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระพุทธรเจ้าประทานการอุปสมบทเอง)

วิธีที่ 2 ทิสฺรณคฺคณฺอุปสัมปทา (เป็นการอุปสมบทโดยให้กล่าวคำถึงสรณะ 3 วิธีนี้ทรงอนุญาตให้สาวกทำ)

วิธีที่ 3 ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา (เป็นการอุปสมบทด้วยการสวดญัตติ 4 ครั้ง วิธีนี้ภิกษุทำจนถึงปัจจุบัน) โดยผู้ชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย เรียนรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ฝึกตนให้มีความอดทนฝึกหัดกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา และจิตใจให้มีความสำรวมและเรียบร้อยดีงาม จิตใจบริสุทธิ์มีสมาธิ และมีความสุขุมรอบคอบ การบวชถือได้ว่าเป็นการสร้างบุญที่ยิ่งใหญ่ จะส่งผลให้ผู้บวชและบิดามารดาผู้มีพระคุณได้รับอานิสงส์ผลบุญในครั้งนั้น ประเพณีการบวชในแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันไปตามประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ประเพณีงานบวชของจังหวัดเพชรบุรีเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ประกอบด้วยขั้นตอนบางอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะ ได้แก่ การยกฉัตรเก้าขึ้น ทำจากไม้ไผ่ลำยาวประมาณ 3 เมตรขึ้นไป ตกแต่งเสาฉัตรและร่มฉัตรด้วยผ้าสี การยกฉัตร เจ้าภาพต้องให้พระหรือโหรดูฤกษ์ ฉัตรนี้จะตั้งอยู่ตลอด 2 วันที่จัดงาน คือวันสวดคิณและวันทำพิธีบวช วันรุ่งขึ้นหลังจากสิ้นสุดงานแล้วจึงจะนำเสาฉัตรลง นอกจากฉัตรแล้วยังมีการปักไບเสมาบริเวณบ้านที่จัดงานบวชเพื่อแสดงอาณาเขตที่ประกอบพิธี ทำจากไม้ไผ่มาตัดผ่าเป็นรูปไບเสมาเหมือนที่สถิตรอบโบสถ์ ตกแต่งด้วยกระดาษหลากสีเพื่อความงดงาม ไບเสนานั้นจะมีเสาอยู่ตรงกลางปักฝังลงไปในดินพร้อมกับการยกฉัตร และจะถอนออกพร้อมกับการถอนฉัตร เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นแต่ยังคงไว้ในด้านของข้อปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของคำว่านาค

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความหมายของคำว่านาค ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาค” ไว้ว่า

- งูใหญ่มีหงอนเป็นสัตว์ในนิยาย
- ชื่อชนเผ่าหนึ่งอยู่บริเวณเทือกเขานาค ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทยพม่ามีหลายสาขา เช่น อาโอนาค กูกินาค
- ช้าง
- ไม้กาะทิง
- ผู้ประเสริฐ, ผู้ไม่ทำบาป, เรียกคนที่ไปอยู่วัดเตรียมตัวจะบวชหรือกำลังจะบวชว่านาค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 436)

สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงนาคไว้ว่า ก่อนการกำเนิดของพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวถึงพญานาคในคัมภีร์อถรรพเวท ดังนั้น พุทธศาสนาในยุคต้นอาจหลอมรวมกับความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องพญานาคในพระไตรปิฎกสะท้อนว่าความเชื่อเรื่องพญานาคเป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์กระแสหลัก ซึ่งมีอิทธิพลในช่วงที่คัมภีร์ทางพุทธศาสนากำลังพัฒนาขึ้น จากเรื่องราวที่ปรากฏในตำนาน มุจลินท์พญานาคนิทานชาดกเกี่ยวกับภริยัตถพญานาค ซึ่งกล่าวว่าเป็นอดีตชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีตำนานท้องถิ่นอีกมากเกี่ยวกับพญานาคสร้างเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น เมืองหงสาวดีในพม่า กรุงกัมพูชาในเขมร เวียงจันทบุรีในลาว และเมืองหลายเมืองที่อยู่ในบริเวณประเทศไทยปัจจุบัน และนาคในชาดกได้มีบทบาทหลายเรื่อง แต่ละเรื่องล้วนมีเนื้อหาส่งเสริมธรรมมุ่งสอนให้ประพฤติกุศล ละความเชื่อ มีชาดกหลายเรื่อง ที่นาคมีบทบาทต่อการสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้า เช่น จัมเปยยชาดก สังขปาลชาดก ภริยัตถชาดก วิธูรบัณฑิต เป็นต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546: 37)

กรสรวง ดินวลพะเนาว์ได้กล่าวถึงนาคไว้ว่า ทางพุทธศาสนาเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงดำรงพระชนม์อยู่นั้นมีพญานาคแปลงกายมาเป็นมนุษย์แล้วเข้ามาบวชอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งตามแต่วิสัยของนาคนั้นสามารถจะแปลงกายเป็นตัวอะไรก็ได้ แต่เมื่อถึงเวลานอนหลับร่างกายก็จะกลับเป็นนาคตามเดิม อย่างไรก็ตามนาคตัวนี้ก็สามารถอยู่ในผ้าเหลืองมาเป็นเวลาช้านานโดยไม่มีผู้ใดทราบ จนกระทั่งวันหนึ่งมีพระภิกษุรูปหนึ่งไปเห็นนาคตัวนั้นขณะนอนหลับเข้าก็ตกใจจึงได้รับนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้โปรดให้เรียกพญานาค

เข้าไปรับสั่งถาม นาคได้ยอมรับตามตรงว่าตนนั้นเป็นนาคจริง แต่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้ปลอมตัวเป็นมนุษย์อาศัยบวช พระพุทธองค์ได้ทรงรับสั่งธรรมดาปกิติวิสัยเช่นนี้ เพราะวิสัยของสัตว์นั้นยอมสำแดงสภาพของตนให้ประจักษ์อยู่เสมอตั้งเช่นนาคเป็นต้น เมื่อนอนหลับร่างกายของนาคจะกลับไปเป็นนาคตามเดิมไม่สามารถจะเป็นมนุษย์ได้ตลอดไป ถึงแม้ว่านาคจะศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพียงใด แต่วิสัยของนาคก็เป็นอุปสรรคขัดขวางตามวิสัยธรรมชาติอยู่แล้วแม้จะบวชไปนานสักเท่าไรก็ไม่สามารถบรรลุประโยชน์สมตามความมุ่งหมายได้ ถึงแม้จะเป็นพระก็เป็นได้โดยหลอกลวงเขาเท่านั้น และเป็นการผิดศีลอยู่เป็นประจำย่อมไม่อาจสำเร็จประโยชน์ได้อย่างแน่นอน จึงทรงขอให้นาคสละเพศบรรชิตนี้เสียเถิด ฝ่ายนาครู้สึกเสียใจแต่เห็นด้วยกับกระแสรับสั่งของพระพุทธองค์ทุกประการ จึงจำใจต้องลาสิกขาเสียจากความเป็นพระแต่ด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก นาคจึงกราบทูลพระพุทธองค์ว่าเมื่อตนไม่อาจที่จะบวชอยู่ในบวรพุทธศาสนาในฐานะพระภิกษุได้ ก็ขอให้ชื่อของตนคือคำว่า “นาค” นั้นเป็นชื่อของคนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเสียก่อนทุกครั้งไป พระพุทธองค์ก็ทรงรับไว้ด้วยพระเมตตาในศรัทธา ฉะนั้นตั้งแต่นั้นคนที่เข้ามาบวชก็จะถูกเรียกว่า “นาค” เสมอ ทั้งนี้โดยนับเอาความเป็นนาคต่อเมื่อคนผู้ที่จะเข้ามาบวชนั้นได้โกนผมแล้ว และนุ่งห่มพร้อมที่จะเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุจนกระทั่งถึงการขอบวชในคณะสงฆ์ ครั้นนุ่งห่มครองผ้าเป็นภิกษุแล้วความเป็นนาคก็หมดไป มีข้อยืนยันเกี่ยวกับเรื่องนี้คือนาคที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้นชานนาคเวลาบวช พระคู่สวดที่จะเป็นผู้นำเข้ามาในพิธีบวชยังต้องมีการยืนยันถามผู้ที่จะมาขอบวชเป็นคำบาลีว่า “มนุสฺโสสิ” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นมนุษย์หรือผู้ที่จะเข้าบวชจะตอบว่า “อามะกันเต” ซึ่งมีความหมายว่า ถูกแล้วเจ้าข้า ข้าเป็นมนุษย์ ทั้งนี้เนื่องจากว่าได้เคยมีผู้เป็นนาคเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาตั้งเรื่องราวที่กล่าวมานี้ (กรสรวง ดินวลพะเนา, 2554: 19)

สรุปได้ว่า นาคคือผู้ชายที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไปที่มีความประสงค์จะบวชเป็นพระ ซึ่งก่อนการบวชเรียนจะต้องไปอยู่วัดล่งหน้าเพื่อเตรียมฝึกหัดในการท่องคัมภีร์ชานนาค และฝึกหัดข้อเกี่ยวกับวิธีบวช ในช่วงนี้จะเรียกผู้เตรียมตัวจะบวชว่า "นาค" หรือ "พ่อนาค" อีกความหมายหนึ่งตามประวัติความเป็นมาของคำว่า "นาค" หมายถึงในสมัยพุทธกาล มีพญานาคตนหนึ่งได้แปลงร่างเป็นมนุษย์เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ อยู่มาวันหนึ่งได้นอนหลับ ร่างกายกลับกลายเป็นพญานาคดั้งเดิม พระรูปอื่นไปพบก็เกิดความหวาดกลัว จึงไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ จึงเรียกมาตรัสถาม ก็รู้ว่าเพราะเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงปลอมตัวมาบวช พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าสัตว์ไม่ควรจะบวชจึงโปรดให้กลับไปเป็นนาคดั้งเดิม แต่นาคนั้นมีความอาลัยจึงขอฝากชื่อนาคไว้ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีคำเรียกคนที่ต้องการจะบวชว่า "นาค" สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อ

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของคำว่า เชื่อไว้ 2 ประการว่า

1. เห็นตามด้วย เช่น เด็ก ๆ ควรเชื่อคำสั่งสอนของพ่อแม่, มั่นใจ, ไว้วางใจ, เช่น ฉันเชื่อว่าลูกจ้างคนนี้ได้ดูแลการเงินแทนฉันได้
2. ซื่อหรือขายโดยติดค้ำไว้ ไม่ต้องชำระเงินทันที ลูกค้ำของ "เชื่อ" คือ เชื่อถือ เชื่อฟัง เชื่อมั่น เชื่อมือ เชื่อหน้า เชื่อใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

พระมหาประคัลดี อคคปญโญ (ซ่งแสง) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า คำว่า “ความเชื่อ” ในภาษาบาลีคือ สัทธา ภาษาสันสกฤตในอักษรไทยคือ ศรัทธา ชาวไทยจึงใช้ภาษาผสมผสานกันไป ส่วนความหมายก็เป็นไปที่เข้าใจกัน เมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อด้วยนั่นเอง คือศาสนาต่างๆศาสนาล้วนเกิดจากศรัทธาความเชื่อด้วยกันทั้งนั้น ศรัทธา คือความเชื่อ เป็นจุดเริ่มต้นของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธานั้นมี 2 อย่างศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้เหตุรู้ผล และศรัทธาที่เป็นญาณวิปยุต ได้แก่ความเชื่ออันเกิดจากความไม่รู้ เหตุผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงเกิดจากศรัทธา 2 ประการดังกล่าว ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอวิชาเป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดก็ตั้งอยู่ได้ไม่นานเพราะไม่มีเหตุผลตามธรรมชาติ ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานเกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา (พระมหาประคัลดี อคคปญโญ (ซ่งแสง), 2541)

จาร์วรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวถึงความเชื่อที่ว่า ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นเกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้เกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนั้นอาจจะเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจนถึง น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ (จาร์วรรณ ธรรมวัตร, 2539)

ชัยยุทธ สมประดี ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติมาตั้งแต่ดั้งเดิมและพฤติกรรมดังกล่าวของมนุษย์ได้สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชน (ชัยยุทธ สมประดี, 2546)

อุดม เขยกิจวงศ์ ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นความรู้สึกเชื่อมั่น ศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ว่าจะบันดาลให้เกิดทุกข์หรือสุขได้ หากการกระทำหรือการปฏิบัติต่อความเชื่อในทางที่ถูกที่ควร ความสุขก็จะตามมา ในทางตรงกันข้ามหากกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือละเลย ความทุกข์ร้อนอาจจะเกิดขึ้นได้ (อุดม เขยกิจวงศ์, 2545)

ชนิษฐา จิตชินะกุล ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือการเกิดการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต นั่นอาจมีเหตุผลเพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้และเมื่อเกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วก็มักจะมีการแสดงออกไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ (ชนิษฐา จิตชินะกุล, 2545)

ลักขณา ศกุนะสิงห์ ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความยึดถือยอมรับ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ แสดงออกถึงความคิด ความยึดถือยอมรับสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายสิ่งหลายเรื่อง อันเกิดจากความกลัว ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจหรือมีอาจหาเหตุผลมาอธิบายได้ โดยเข้าใจว่าเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย มีสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้บันดาล มนุษย์จึงกลัวอำนาจลึกลับและพยายามคิดหาวิธีต่างๆที่จะทำให้สิ่งลึกลับนั้นพอใจในการกระทำของตน เพื่อบันดาลผลดี หรือความสุขแก่ตนและครอบครัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550)

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติมาตั้งแต่ดั้งเดิมและพฤติกรรมดังกล่าวของมนุษย์ได้สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชน

คติความเชื่อสามารถแบ่งออกได้ 8 ประเภทคือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดโลกและจักรวาลและสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆ

2. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต มักแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การทำขวัญเดือน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี สามารถแบ่งประเภทของผีได้ 4 ประเภทคือ

- เจ้าพ่อ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่
- หลักเมือง หมายถึงผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่า เมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอยู่ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมือง
- เสือบ้าน หมายถึงภูตผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความเคารพเชื่อถือนี้น่ากว่าชาวบ้านภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหว้ผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง
- ผีเรือน หมายถึงผีรักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ การเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองและในหมู่บ้านภาคกลางส่วนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน

4. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่างๆเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว

5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งได้หลายอย่าง เช่น ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (black magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางดี (white magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

6. ความเชื่อเกี่ยวกับคร้วเรือนและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอยในคร้วเรือนว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และการก่อสร้างบ้านเรือนที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีสาม โฉลก โชคเคราะห์ต่างๆ เป็นต้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีวะ เช่น เชื่อว่าบางอาชีพอาจต้องมีการศึกษาจากครูหรือต้องมีการเสี่ยงอันตรายทำให้ต้องมีพิธีไหว้ พิธีลงครู เป็นต้น

8. ความเชื่อที่ลักษณะผสมผสานกับความเชื่อต่างๆเข้าด้วยกัน ไม่สามารถแยกศึกษาได้

ความเชื่อยังเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่างๆทั้งด้านดีและด้านร้าย สามารถแยกประโยชน์ของความเชื่อได้ดังนี้

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
3. ความเชื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์
4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา
7. ความเชื่อทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง
8. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

แม้ว่าความเชื่อจะมีประโยชน์แต่ก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียได้เช่นกัน หากความเชื่อที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความงมงายที่ไม่ใช้วิจารณญาณ นั่นคือเชื่อตามการบอกเล่าโดยไม่มีการศึกษาวิเคราะห์หาเหตุผล ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาสังคมได้ (จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร, 2528)

พระวีรพรหม วุฑฒิมโหม (เชียรประโคน) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุมีผล ความเชื่อจึงเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยอาศัยพฤติกรรมเป็นตัวชี้วัดจะมีลักษณะสำคัญและเด่นอยู่ดังนี้

1. ความเชื่อที่ยืนยันความเป็นอิสรภาพทางปัญญา
2. ความเชื่อที่ไม่มีการบังคับ
3. ความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ด้วยตนเองในทุกๆด้าน
4. ความเชื่อที่ต้องใช้คู่กับปัญญาโดยจะมีปัญญาตรวจสอบความเชื่ออยู่เสมอ

(พระวีรพรหม วุฑฒิมโหม (เชียรประโคน), 2552)

พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม), 2556)

1. ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์คือ ความเชื่อในธรรมชาติเพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงของมนุษย์ มนุษย์เกิดมาสัมผัสตาหูโลก สิ่งแรกที่มนุษย์ได้เห็นได้สัมผัสก่อนสิ่งอื่นคือ ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์และธรรมชาติต่างๆ เหล่านี้ได้แก่ ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ พืชไร่ พืชป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด มนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านี้มีตัวตน มีอำนาจพิเศษ และสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ ดังนั้นการนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

2. ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น มนุษย์มีความสงสัยว่าความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ พายุฟ้า ฝนน้ำ ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่างๆในตัวธรรมชาติเหล่านี้ และมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้าง รูปมนุษย์บ้าง หรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่นพระภูมิเจ้าที่ แม่นางนารี และเทพารักษ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านี้คงมีอำนาจอะไรบางอย่างสิงสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นไปได้ นั่น เรียกว่าเจตภูตหรือวิญญาณเจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจเป็นมารร้ายหรือผีสางอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้อาจเป็นเทวะประเภทใดประเภทหนึ่ง และขั้นนี้เจตภูตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้นๆอาจแบ่งออกได้อีกเป็น 3 ลำดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดมนุษย์

2.1 เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิงสถิตอยู่

2.2 เชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจไปแต่ละอย่าง อาจบันดาลความดี ความชั่ว ความสุข และความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่างแต่ไม่สามารถเห็นได้

2.3 เริ่มสร้างขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือ เรียกว่าพระเจ้าหรือเทพเจ้าหรือผีสางเทวดาก็ตามมา เกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนา นักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อนี้ว่า ถู่วิญญาณหรือเจตภูต (เสฐียร พันธงชัย, 2554)

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร ไตแบ่งประเภทของคติความเชื่อไทยออกเป็น 8 ประเภท

คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาล และสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆ

2. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต มักแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การทำขวัญเดือน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

3. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี สามารถแบ่งประเภทของผีได้ 4 ประเภท คือ

- เจาพอ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่
- หลักเมือง หมายถึงผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่า เมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอยู่ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น
- เสือบ้าน หมายถึงภูติผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความเคารพเชื่อถือมากกว่าชาวบ้านในภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหวผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง
- ผีเรือน หมายถึงผีรักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ การเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองและในหมู่บ้านภาคกลางส่วนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน

4. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่างๆเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว

5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งได้หลายอย่างเช่น ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (black magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางดี (white magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

6. ความเชื่อเกี่ยวกับครุฑเรือและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม่สอยในครุฑเรือนาวามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้าน

เรือน และการก่อสร้างบ้านเรือน ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีสิง โลก โชคเคราะห์ต่างๆ เป็นต้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เช่น เชื่อว่าบางอาชีพอาจต้องมีการศึกษาจากครู หรือต้องมีการเสี่ยงอันตรายทำให้ต้องมีพิธีไหวครู พิธีลงครู เป็นต้น

8. ความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อต่างๆเข้าด้วยกัน ไม่สามารถแยกศึกษาได้ความเชื่อยังเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่างๆทั้งด้านดีและด้านร้าย สามารถแยกประโยชน์ของความเชื่อได้ดังนี้

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
3. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา
7. ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง
8. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

แม่ว่าความเชื่อจะมีประโยชน์แต่ก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียได้เช่นกัน หากความเชื่อที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความงมงายที่ไม่ใช่วิจรรย์ญาณ นั่นคือเชื่อตามการบอกเล่าโดยไม่มีการศึกษาวิเคราะห์หาเหตุผล ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาสังคมได้ (จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร, 2528: 12)

สุภัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า เรื่องความเชื่อในการบวชนาค การบวชใน สมัยก่อนเป็นการฝากลูกให้พระดูแลและอุปถัมภ์สั่งสอน เพราะสมัยก่อนวัดเสมือนโรงเรียนหรือ สถานศึกษาที่ขัดเกลาให้คนเป็นคนดี ตลอดจนเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดาที่ให้กำเนิดและถือว่าถ้า ใครบวชก่อนแต่งงานแล้ว ผู้ที่ได้บุญคือบิดามารดา การบวชจึงเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่ชายเมื่ออายุ ครบเกณฑ์พอจะบวชได้ควรบวชเพื่อให้บิดามารดาเป็นสุข (สุภัตรา สุภาพ, 2531)

สรุปได้ว่า ความเชื่อนั้นหมายถึงการยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรมที่มนุษย์รับรู้หรือสัมผัสได้ ทั้งนี้มนุษย์อาจสามารถพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ จากเหตุผลต่างๆ ความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นในสังคมนั้นมีมากมายซึ่งมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

ของมนุษย์ในด้านของขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ซึ่งจะแสดงออกมาให้เห็นในสังคม

การทำขวัญนาค

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการทำขวัญนาค ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ขวัญ” ไว้ว่า

- ผมหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย อีกความหมายหนึ่งกล่าวว่า มิ่งมงคล, สิรี, ความดี, เช่น ขวัญข้าว ขวัญเรือน
- สิ่งที่ไม่เป็นตัวตน เชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ
- เรียกผู้ตกใจง่ายคือ เด็กหรือหญิงซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่า ขวัญอ่อน
- อนุโลมใช้ไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่าง เช่น ช้าง ม้า ข้าว เรือน ฯลฯ ว่ามีขวัญ เช่นเดียวกับคนเหมือนกัน
- โดยปริยายหมายความว่า ยอดกำลังใจ เช่น ขวัญเมือง ว่า ยอดกำลังใจของเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวถึงขวัญว่า ขวัญ ตรงกับภาษาฝรั่งว่า soul และมีเพียงดวงเดียวเท่านั้น แต่ไทยได้คติมาจากศาสนาพราหมณ์เกิดมีคำว่า “วิญญาณ” ขึ้น และแยกคำว่าขวัญให้มีความหมายไปอีกอย่างคล้ายๆจะเป็นคำเดียวกับเจตภูต ซึ่งเป็นคติของอินเดียเหมือนกันจึงเกิดเป็นขวัญ เจตภูตและวิญญาณขึ้น ส่วนในภาษาฝรั่งใช้เพียงคำเดียวคือ soul (ตำราขนานภาพ, 2521: 239)

สาระ ทศนานันท์ ได้กล่าวถึงการทำขวัญนาคว่า พิธีทำขวัญนาคโดยทั่วไป มีวิธีทำขวัญคล้ายๆกัน แต่บางท้องถิ่นอาจทำแตกต่างกันบ้าง แม้ในท้องถิ่นเดียวกัน หมอขวัญอาจมีวิธีการปลุกย่อยไปบ้าง ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยม ความเชื่อของบุคคลแต่ละท้องถิ่น และความคิดเห็นของผู้ประกอบพิธีด้วย การทำขวัญนาคอาจจัดให้มีพิธีทางศาสนาพราหมณ์อย่างเดียว หรือมีพิธีทาง

ศาสนาพุทธและพิธีศาสนาพราหมณ์ควบคู่กันไปก็ได้ นอกจากนี้ในส่วนของเครื่องประกอบพิธีทำขวัญนาคอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น (สาระ ทศนานันท์, 2540)

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ได้กล่าวถึงการทำขวัญไว้ว่า การทำขวัญนาคคือ การสั่งสอนให้นาครำลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ และคุณประโยชน์ในการบวชเรียน ซึ่งส่วนมากมักจะกล่าวเป็นคำร้องประเภทเพลงที่มีท่วงทำนองไพเราะจับใจ สิ่งของที่ต้องใช้ในพิธีทำขวัญนาคประกอบด้วย เครื่องบายศรี 1 สำหรับ เครื่องกระยาบวช 1 สำหรับ ไข่ 1 ฟอง (ไข่ขวัญ) กล้วยน้ำว่า 1 หวี มะพร้าวอ่อน หนึ่งใส่ข้าวสาร และเทียนชัย เจ้าภาพจะให้นาคนั่งกลางพิธีซึ่งแวดล้อมไปด้วยผู้ใหญ่ และผู้ที่มาอนุโมทนา เตรียมเครื่องอัฐบริขารที่จะใช้ในงานบวชมาวางตั้งไว้ให้พร้อม การทำขวัญนาคจะมีการเบิกบายศรี เวียนเทียน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี, 2551: 21)

จันทร์พร นวลแพ่ง ได้กล่าวถึงการทำขวัญนาคไว้ว่า ทำขวัญนาคเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของผู้ที่ทำการบวชต้องได้รับการอบรมสั่งสอนถึงพระคุณของบิดามารดาและเป็นการสอนให้นาคเตรียมตัวในการเป็นพระภิกษุ โดยหมอขวัญจะทำพิธีตามขั้นตอนของการทำขวัญนาคซึ่งมากรื่องการแห่อยู่ในขั้นตอนดังกล่าว ซึ่งแต่เดิมเป็นการร้องด้วยทำนองแห่เพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นการประพันธ์ยาวถือว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ ภายหลังจึงมีการนำวงดนตรีมาบรรเลงประกอบ วงดนตรีที่ใช้ก็ประกอบด้วย วงปี่พาทย์ วงแตรวง วงแคนวง และวงดนตรีสากล เพลงที่ใช้ก็จะเป็เพลงเกี่ยวกับทำนองแห่ เพลงไทย และเพลงลูกทุ่ง ส่วนบทร้องแต่เดิมเป็นบทร้องที่ใช้ภาษาร่าย ต่อมามีการปรับปรุงมาใช้กลอนหกและกลอนแปดซึ่งหมอขวัญสามารถคิดขึ้นเองหรือที่เรียกว่าด้นกลอนสด การทำขวัญนาคต้องเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคมและคนในสังคมยังให้ความสำคัญของการทำขวัญนาคน้อยลง เนื่องจากมองไม่เห็นความสำคัญ สิ้นเปลือง เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ (จันทร์พร นวลแพ่ง, 2539)

พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม (โตแย้ม) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการทำขวัญนาคในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ) การวิจัยได้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการทำขวัญนาคในการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนของชินกร ไกรลาศ รวมทั้งรูปแบบของการทำขวัญนาคและหลักธรรมที่ปรากฏในบททำขวัญนาคของชินกร ไกรลาศ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์บุคคล 3 กลุ่มคือ กลุ่มหมอขวัญ กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ และ

กลุ่มผู้ฟัง ซึ่งข้อมูลที่ได้รับคือการทำขวัญนาของชินกร ไกรลาศ มีลักษณะถ่ายทอดบททำขวัญและหลักธรรมผ่านการร้องและการบรรยายโดยเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องเดียวกันในขั้นตอนขณะที่ประกอบพิธี โดยหมอขวัญจะเน้นความสำคัญของแม่มากกว่าส่วนอื่น (พระสมุห์พรเทพ ภาวธโม, 2551)

สุวิทย์ เจียรสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บททำขวัญและพิธีทำขวัญของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยานิพนธ์เล่มนี้ รวบรวมและศึกษาเปรียบเทียบบททำขวัญและบทบาทและการดำรงอยู่ของพิธีทำขวัญของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร ที่อำเภอพนมสารคาม และอำเภอรสาธิต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวบรวมและศึกษาข้อมูลที่ตำบลเมืองเก่า ตำบลหนองยาว และตำบลดงน้อย และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง จากการรวบรวมพบว่า ประเพณีการทำขวัญที่เคยปฏิบัติมาในอดีตของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ พิธีทำขวัญที่เกี่ยวกับชีวิต พิธีทำขวัญที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม และพิธีทำขวัญที่เกี่ยวกับเรือ ทุกพิธีจะมีบททำขวัญประกอบ จากการศึกษาเปรียบเทียบบททำขวัญทั้งสำนวนมุขปาฐะและลายลักษณ์ของคนไทย 24 สำนวน คนไทยพวน 31 สำนวน และคนไทยเขมร 29 สำนวน พบว่าทั้ง 3 กลุ่มชน ใช้บททำขวัญภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นกลุ่มคนไทยพวนที่ใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาพวน และยังพบว่าบททำขวัญที่เกี่ยวกับชีวิตมีโครงสร้างหลักร่วมกัน 3 ส่วน แบ่งเป็น บทนำ ได้แก่ บทบูชาพระรัตนตรัยและบทชุมนุมเทวดา บทดำเนินเรื่อง ได้แก่ บทสอนและบทเรียกขวัญและบทจบนิยมใช้บทให้พร ผู้วิจัยพบว่า พิธีทำขวัญที่ยังคงปฏิบัติในปัจจุบันอยู่ทั้ง 3 กลุ่มชน มี 2 ประเภทคือ พิธีทำขวัญที่เกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ พิธีทำขวัญนา พิธีทำขวัญทิดศึกใหม่ และพิธีทำขวัญบ่าวสาว และพิธีทำขวัญที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ได้แก่ พิธีทำขวัญข้าว แต่ละกลุ่มชนต่างมีประเพณีการทำขวัญที่แสดงให้เห็นบทบาทในการสร้างความสามัคคีในชุมชน และรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองเดียวกันก็พบว่าหมอขวัญไทยพวนและไทยเขมรก็รับบททำขวัญและพิธีทำขวัญบางส่วนจากหมอขวัญไทยมาปรับใช้ ประเพณีการทำขวัญจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ของชนทั้ง 3 กลุ่ม ให้มีความกลมกลืนกัน นอกจากนี้ยังมีบทบาทให้กำลังใจและความอบอุ่นใจ สั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรม ควบคุมสังคม และให้ความเพลิดเพลินอีกด้วย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประเพณีการทำขวัญมี 6 ประการ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ ค่านิยมเรื่องระบบอาวุโสและความกตัญญู จำนวนหมอขวัญ ภาษาในบททำขวัญพิธีกรรมที่เอื้อต่อการทำขวัญ สภาพชุมชนและขนาดชุมชน (สุวิทย์ เจียรสุวรรณ, 2546)

นางสาวกรสรวง ดินวลพะเนา ได้ศึกษาเรื่อง ดนตรีพิธีกรรม : กรณีศึกษาการทำขวัญนาค ของนายสุชาติ เหยี่ยมโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา งานวิจัยนี้ศึกษาพิธีกรรมการทำขวัญนาคของจังหวัด นครราชสีมา เทคนิควิธีการแหล่งของหม่อทำขวัญนาคของนายสุชาติ เหยี่ยมโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา และศึกษาดนตรีในพิธีกรรมการทำขวัญนาคของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าประการแรกการทำขวัญ นาคของจังหวัดนครราชสีมาพิธีกรรมคล้ายกับประเพณีการบวชในพื้นที่อื่นๆ เช่นการเตรียมบวช การกำหนดวันที่จัดงาน ขั้นตอนการทำขวัญนาคที่ประกอบด้วยการแห่ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และครุบา อาจารย์ การแห่เริ่มเจริญเติบโตจนถึงเป็นนาค การแห่สอนสงฆ์และการแห่การเวียนเทียน ประการที่สองเทคนิคการแห่ของหม่อทำขวัญนาคของนายสุชาติ เหยี่ยมโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา มี ลักษณะการแห่ที่ใช้ภาษาท้องถิ่นผสมผสานภาษากลางและกึ่งภาษาอีสาน ประการที่สามดนตรีที่ใช้ เป็นวงมโหรีโบราณของชาวจังหวัดนครราชสีมาที่มีความแตกต่างจากของราชสำนักแต่ละวงมี ลักษณะเฉพาะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ วงมโหรีโคราชโบราณ และวงมโหรีประยุกต์ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดำเนินทำนองได้แก่ ซอกลาง ซออู้ ซออี้ ปี่แก้วหรือปี่ใน กระจับปี่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม กีตาร์ เบส และเครื่องขยายเสียงให้เข้ากับสมัยนิยม เพลงที่ใช้เป็นเพลงบทเดียว หรือ เพลงท่อนเดียวมีอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว ไม่มีเกณฑ์กำหนดแน่นอนว่าจะบรรเลงเพลงใด ก่อน ยกเว้นขั้นตอนการเวียนเทียนจะใช้เพลงนางนาค เพลงลาวเสียงเทียน เพลงบายศรีสู่ขวัญ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญของพิธี (กรสรวง ดินวลพะเนา, 2554)

นรวิร์ รักเถาว์ ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในบททำขวัญนาค ของอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าศึกษาเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏใน บททำขวัญนาค อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช จากหม่อขวัญ 5 สำนัก สสะท้อนภาพ สังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ครอบครัว ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยม ซึ่งด้านค่านิยม เป็นด้านที่สะท้อนสังคมได้มากที่สุด คือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม จะแฝงไปด้วยค่านิยมและ ความเชื่อในเรื่องต่างๆทั้งทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะของ พฤติกรรม พิธีกรรม และประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะค่านิยมของลูกผู้ชายที่ต้องบวชเพื่อตอบแทน พระคุณของบิดามารดาและสืบทอดพระพุทธศาสนา (นรวิร์ รักเถาว์, 2554)

พันทิพา มาลา ได้ศึกษาเรื่อง การทำขวัญนาคศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการศึกษเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของการทำขวัญนาคในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา บทบาทหน้าที่ของการทำขวัญภาคที่มีต่อชุมชน รวบรวมบททำขวัญภาคให้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยการสัมภาษณ์จากหมอขวัญที่มีชื่อเสียงในแต่ละอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและเพื่ออนุรักษ์ส่งเสริมการทำขวัญภาค ซึ่งการทำขวัญภาคยังคงได้รับความนิยมพอสมควรแต่ได้มีการประยุกต์รูปแบบขั้นตอนการประกอบพิธีให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันแต่ยังคงเนื้อหาตามแบบฉบับการทำขวัญภาคของเดิมไว้ในเรื่องของหลักธรรมคำสอน ความกตัญญูต่อบุพการี แนวทางในการดำเนินชีวิตตลอดจนอานิสงส์ที่เกิดจากการบวช (พันทิพา มาลา, 2538)

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยนี้ได้ศึกษาประเพณีทำขวัญที่เป็นมุขปาฐะและที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อศึกษารูปแบบของประเพณีและศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในบททำขวัญตลอดจนการศึกษาบททำขวัญในฐานะเป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมไทย จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพบว่า ประเพณีทำขวัญประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะในแต่ละวัยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นช่วงสำคัญของชีวิต เช่น จากวัยเด็ก ไปสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่จะต้องแยกจากพ่อแม่ไปสร้างครอบครัวใหม่ จึงมีพิธีทำขวัญแทรกอยู่ในประเพณีโกนจุก บวชนาค และแต่งงานตามลำดับ ตลอดจนมีการทำขวัญคนเจ็บป่วย และทำขวัญคนธรรมดาเพื่อเป็นการสร้างพลังใจทางอ้อมอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการทำขวัญให้กับสิ่งที่มีความผูกพันต่อชีวิตของคนในอดีตได้แก่ การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย ทำขวัญนา และการทำขวัญเสา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมไทยโบราณยกย่องเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ ตลอดจนมีความกตัญญูต่อสิ่ง ที่ทำให้ชีวิตมีความสุข โดยปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุข โดยปลูกฝังเรื่องความกตัญญูทุกเดวทีด้วยการใช้ประเพณีเป็นสื่อถ่ายทอดจิตสำนึกไปยังลูกหลาน แต่ปัจจุบันนี้การทำขวัญต่าง ๆ มีเหลืออยู่น้อยเต็มที (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2542)

นันทิตา จงมีสุข ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบททำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์ งานวิจัยนี้ได้ศึกษาบททำขวัญภาคกลางในเชิงวรรณกรรม โดยศึกษาและวิเคราะห์ด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์ พบว่าบททำขวัญภาคกลางประกอบไปด้วยเนื้อหา 8 ภาค ได้แก่ ภาคประณามพจน์ ภาคกำเนิด ภาคขนานนามนาค ภาคสอนนาค ภาคชมบายศรี ภาคเคารพผ้าไตร ภาคอัญเชิญขวัญและภาคเวียนเทียน เนื้อในแต่ละภาคมุ่งเน้นไปที่ความกตัญญูต่อบุพการี

และสร้างสรรค์คุณความดี รวมทั้งความเชื่อต่างๆสะท้อนอิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย โดยผ่านบททำขวัญภาคที่มีลักษณะเฉพาะวรรณศิลป์ที่เรียบง่ายและมีความงดงาม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่ที่เป็นชาวบ้านท้องถิ่นเข้าใจในเนื้อหาของบททำขวัญส่งผลให้เกิดการว่าจ้างหมอขวัญประการหนึ่ง และมีแนวโน้มของความนิยมทำขวัญภาคในการอุปสมบทแต่ปัจจุบันเป็นช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำขวัญภาคจากการเชิญหมอขวัญมาทำพิธีเป็นการนิมนต์พระมาเทศน์ ส่งผลให้การใช้หมอขวัญน้อยลงอีกทั้งหมอขวัญรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้สืบทอดการทำขวัญภาคก็มีจำนวนน้อยลง ดังนั้นการทำขวัญภาคภาคกลางจึงมีแนวโน้มลดน้อยลง (นนทิทา จงมีสุข, 2522)

อนุรักษ์ บุญพยนต์ ได้ศึกษาเรื่อง พิธีทำขวัญภาค : การสืบทอดความรู้ทางคติชนวิทยาผ่านพิธีกรรมแห่งวิถีชุมชนชาวอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษารวบรวมและวิเคราะห์พัฒนาการขององค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีทำขวัญภาคของชาวอำเภอบางบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้ง วิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของคติชนวิทยาในพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนรวมไปจนถึงสังเคราะห์ปัจจัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่เปลี่ยนแปลง แนวทางการสืบทอดพิธีกรรมให้ดำรงอยู่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การประกอบพิธีทำขวัญภาคของชาวอำเภอบางบาลมีพัฒนาการจาก เดิมเป็นพิธีตามคติความเชื่อของพราหมณ์มีการจัดเตรียมเครื่องสังเวยและมีหมอทำขวัญอ่านเพียงบทเชิญขวัญในทำนองธรรมวัตร วงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญในช่วงของการเวียนเทียน เมื่อออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรม ปีพุทธศักราช 2485 ส่งผลให้ศิลปินต่าง ๆ เข้ามาอาศัยในเขต พื้นที่และถ่ายทอดความรู้ให้นักดนตรีและหมอทำขวัญส่งผลให้มีการนำการร้องส่งและการแห่ เข้ามาประกอบในพิธีเพื่อความไพเราะและความสนุกสนาน เมื่อศึกษาคติชนที่ปรากฏในพิธีพบว่า พิธีทำขวัญภาคมีบทบาทต่อชุมชน ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกเรื่องความกตัญญูทวดเทวี การกล่อมเกลาจิตใจด้วยหลักธรรม การสร้างความสามัคคี ด้านภูมิปัญญา การสร้างสุนทรียะและหมอทำขวัญ คือผู้นำทางจิตวิญญาณ อีกทั้งพิธียังมีคุณค่าต่อชุมชน ได้แก่ คุณค่าจากองค์ประกอบและขั้นตอน คุณค่าด้านวรรณศิลป์ในบททำขวัญภาค คุณค่าด้านสะท้อนวิถีชุมชน คุณค่าด้านการกล่อมเกลาจิตใจ ซึ่งปัจจุบันเมื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพิธีพบว่าคนรุ่นใหม่ตระหนักถึงบทบาทและคุณค่าของพิธีน้อยลงจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธี ซึ่งอาจส่งผลให้พิธีทำขวัญภาคเสื่อมสูญไปในอนาคต (อนุรักษ์ บุญพยนต์ 2558)

อาจารย์เฒ่า ได้กล่าวถึงการทำขวัญนาคไว้ว่า การทำขวัญนาคก็ดี ทำขวัญสิ่งอื่นก็ดี เป็นเรื่องของพิธีการแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ในสมัยก่อนผู้ทำพิธีมักเป็นพราหมณ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์ต่อมาอนุโลมให้ผู้เฒ่าถือศีล มีจริยวัตรตรงงามได้รับความเคารพนับถือจากปวงชนเป็นผู้ทำพิธี และถือเป็นแบบอย่างกันตลอดมา ผู้ทำพิธีสำรวมจริยาบทสงบปราศวาทพระพุทธรูป เพื่อประสิทธิประสาทความสวัสดิมงคลแก่เจ้าของขวัญอยู่ตลอดเวลา ผู้นั่งอยู่ในบริเวณพิธีจะสำรวมกาย วาจา รับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งพิธีนั้น มุ่งเพ่งกระแสจิตในอันที่จะเชื่อเชิญขวัญของเจ้านาคให้มาอยู่กับตัว บรรยากาศทั่วบริเวณเงียบกริบได้ยินแต่เสียงของผู้ทำพิธีบริกรรมคาถาไปตามลำดับขั้นตอนของการทำขวัญ พร้อมกับเสียงปี่พาทย์บรรเลง ลั่นฆ้องชัย สลับกับการกล่าวบรรยายถึงผลานิสงส์ในการบรรพชาและชี้แจงให้เจ้านาคระลึกถึงบาปบุญคุณโทษ ตักเตือนสั่งสอนให้รู้สำนึกในคุณบิดามารดาครูบาอาจารย์ การทดแทนคุณบิดามารดา เมื่อตักเตือนจบแล้วจึงแนะนำให้รู้จักปฏิบัติตนอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย อุทิศส่าห์เล่าเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อเป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวงตามหน้าที่พุทธมามกะ ขณะที่บวชเรียนอยู่อย่าละเลยในหน้าที่ของสงฆ์ ต้องปรนนิบัติพระอุปัชฌาย์ตอบแทนพระคุณท่าน ใฝ่ใจในทางสงบ ไม่ห่วงใยในการโลกีย์ ทั่วไปจนจบกระบวนการแล้วลั่นฆ้องชัยให้แก่เจ้านาครู้ในผิดและชอบทั้งปวง จิตใจบริสุทธิ์ แล้วกล่าวอัญเชิญขวัญเจ้านาคให้มารับสังเวทและกลับสู่เจ้าตัว กล่าวถึงความงามของบายศรีและเครื่องบัตพลีต่างๆ ในตอนสุดท้ายกล่อมขวัญเจ้านาคให้อยู่กับเนื้อกับตัว เพื่อเป็นสิริมงคลตามข้อความพิศดารมาน้อยประการใด แล้วลั่นฆ้องอำนวยชัยให้พร จากนั้นเริ่มเวียนเทียนรับขวัญ ปี่พาทย์ดนตรีระโคมรับขวัญตลอดเวลา (อาจารย์เฒ่า, 2512)

สรุปได้ว่า พิธีทำขวัญนาคมีวัตถุประสงค์เพื่อสอนให้นาคระลึกถึงบุญคุณบิดามารดา การเตรียมตัวเพื่อให้เป็นพระภิกษุที่ดีของพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งของการประกอบพิธีทำขวัญนาคนั้นมีความเชื่อตั้งแต่ครั้งโบราณถึงสาเหตุที่ต้องจัดพิธีทำขวัญนาคขึ้น เพราะญาติของพ่อนาคที่เดินทางมาร่วมงานบวชจากที่ต่างๆ ไม่สามารถเดินทางไปกลับได้จึงต้องค้างแรมอยู่ที่บ้านงานทั้งคืน จึงมีพิธีทำขวัญนาคขึ้น เพื่อคลายความเจ็บเหงา ซึ่งแต่เดิมเป็นการร้องด้วยทำนองแหล่เพียงอย่างเดียวซึ่งเป็นการประพันธ์ร่ายยาวถือว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ ภายหลังจึงมีการนำวงดนตรีมาบรรเลงประกอบ วงดนตรีที่ใช้ก็ประกอบด้วย วงปี่พาทย์ วงแตรววง วงแคนวง และวงดนตรีสากล เพลงที่ใช้ก็จะเพลงเกี่ยวกับทำนองแหล่ เพลงไทยเดิม และเพลงลูกทุ่ง ส่วนบทร้องแต่เดิมเป็นบทร้องที่ใช้ภาษาร่าย ต่อมามีการปรับปรุงมาใช้กลอนหกและกลอนแปดซึ่งหมอขวัญสามารถคิดขึ้นเองหรือที่

เรียกว่าต้นกลอนสด ในปัจจุบันนี้ยังมีการสืบทอดประเพณีการทำขวัญนาอยู่ แต่มีสิ่งเปลี่ยนแปลงไปบ้างคือใช้เวลาในการประกอบพิธีสั้นลง มีการกล่อมเป็นเพลงลูกทุ่งบ้างเพื่อสนุกสนานแก่ผู้ร่วมประกอบพิธี

วรรณกรรมที่ใช้ประพันธ์บททำขวัญนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมที่ใช้ประพันธ์บททำขวัญนา ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมว่า วรรณกรรม หมายถึง งานหนังสือ งานประพันธ์ บทประพันธ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมของเสฐียรโกเศศ วรรณกรรมฝรั่งเศส วรรณกรรมประเภทสื่อสารมวลชน งานนิพนธ์ที่ทำขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนาคำปราศรัยสุนทรพจน์ และหมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1054-1055)

กิ่งแก้ว อัดถากร ได้กล่าวถึงวรรณกรรมของบททำขวัญไว้ว่า จุดมุ่งหมายและแง่มุมต่างๆที่ปรากฏในบททำขวัญนาคนั้นแสดงถึงหลักธรรมในใจของประชาชนได้ดีว่ามีคุณธรรมข้อใดและจุดมุ่งหมายอะไรบ้างที่เป็นที่ยึดของชีวิต การเน้นพระรัตนตรัยเป็นสรณะย่อมเป็นที่อนุমানได้ ที่สำคัญเป็นพิเศษก็คือการชี้ให้ตระหนักถึงความสำคัญของบิดามารดา ผู้ແหล้จะพรณนาถึงพระคุณของบิดามารดาอย่างละเอียด ตั้งแต่มารดาแรกอุ้มท้องนั้นทีเดียว พร้อมกันนั้นก็พูดซ้ำอยู่เสมอว่าการได้เกิดเป็นมนุษย์นี้เป็นบุญอย่างยิ่ง เป็นบุญคือความดีเฉพาะตัวอย่างหนึ่ง และบุญร่วมกับบิดามารดาอีกอย่างหนึ่ง ถ้าปราศจากทั้งสองสิ่งนี้แล้ว จะไม่อาจเกิดมาเป็นมนุษย์ได้เลย จะตกอยู่ในภูมิที่ต่ำกว่าภูมิใดก็ได้ ฉะนั้นบทແหล้ทั้งหลายย่อมชี้ชวนให้รักษาและเพิ่มพูนความดีต่างๆให้ยิ่งขึ้นไป ในขณะเดียวกันก็ให้กตัญญูทเวทิต่อบุพการี ซึ่งความดีอันนี้เป็นหลักใหญ่ของชีวิต (กิ่งแก้ว อัดถากร, 2521)

ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวถึงวรรณกรรมในวรรณคดีไว้ว่า วรรณคดีคือชีวิตเพราะวรรณคดีสะท้อนความจริงเกี่ยวกับชีวิต คำเรียกขวัญต่างๆรวมทั้งคำเรียกขวัญนาคแต่ละบท แม้จะเป็นวรรณกรรมสั้นๆแต่ก็สะท้อนความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เรียกขวัญ ข้อมูลบางส่วนจากชีวิตส่วนตัวของเจ้าของขวัญ วิธีชีวิตตลอดจนทัศนคติของคนในสังคม (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2521)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงบทบาททำขวัญนาคว่า การทำขวัญนาเป็นประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานโดยใช้ภาษาที่เรียกว่าภาษาร่าย หมายถึงในแต่ละวรรคหรือในแต่ละประโยคต้องใช้ข้อความสัมพันธ์กันด้วยสัมผัสสระเป็นภาษาที่ไพเราะละเอียดยิ่งกว่าภาษาพูดธรรมดา ภาษาร่ายนี้เป็นภาษาที่เหมาะสมกับสถานการณ์พิเศษกว่าการพูด ด้วยภาษาพูดหรือความเรียงอื่นๆในสถานการณ์พิเศษนี้เป็นกรณีที่ต้องการพูดกับเทพ ผี หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นภาษาที่ใช้กันมาแต่โบราณ มีการเลือกคำและการส่งสัมผัสที่ทำให้เป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ ในบทบาทขวัญนาถือว่าเป็นความรู้พิเศษของหมอขวัญจึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงและยังคงรักษาลักษณะสำคัญของบทสวดของเดิมไว้เป็นส่วนใหญ่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2527: 22)

พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม ได้กล่าวถึงบทบาทขวัญว่า บททำขวัญนาเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะส่วนใหญ่มักประพันธ์ด้วยร่ายทั้งนี้เพราะร่ายเป็นร้อยกรองที่ประพันธ์ได้ง่าย และทำให้เกิดความรู้สึก “ขลัง” เพราะมีลักษณะเหมือนการรำมนต์คาถา กวีไทยจึงนิยมใช้ร่ายในการประพันธ์วรรณกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความขลัง ดังนั้นบทบาทขวัญนาจึงมีพลังในการโน้มน้าวใจผู้ฟังสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ผู้เป็นนาเกิดความซาบซึ้งในพระคุณของบิดามารดา ตระหนักถึงโอกาสที่ได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตลอดจนเข้าใจความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยและการรักษาศีลของภิกษุสงฆ์ อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่งเพราะเป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการขัดเกลาคิดใจของสมาชิกในสังคม (พระสมุห์พรเทพ ภาวธมโม, 2551: 2)

สรุปได้ว่าวรรณกรรมที่ใช้ในการประพันธ์บททำขวัญนาคนั้นเป็นบทประพันธ์ประเภทร่ายยาวหลักในการประพันธ์แต่ละประโยคเป็นการใช้คำมาเรียงร้อยให้สัมผัสกันด้วยสระ เป็นภาษาที่ไพเราะงดงามกว่าภาษาพูดธรรมดา เนื้อหาในบทร่ายยาวมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงถึงหลักธรรมและที่สำคัญคือการพรรณนาให้เห็นถึงความยากลำบากการเลี้ยงดูของบิดามารดาชี้ให้ตระหนักถึงพระคุณของบิดามารดา

ดนตรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับดนตรี ผู้วิจัยพบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ธนิต อยู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า ดนตรี เป็นคำที่มาจากคำบาลี-สันสกฤต ถ้าเป็นรูปศัพท์ บาลี เป็น ตนติ รูปศัพท์สันสกฤต เป็นตดนตรีน คำว่า ตนติ แปลว่า เชื้อสาย วงศ์วาน ประเพณี คัมภีร์ และเครื่องมือสาย มีคำบาลีในสันสปัญหสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสชมเชยการขับร้อง บรรเลงพิณของปัญจสิงขรเทพคนธรรพว่า คีตสสโรจ ตนติสสุเรน แปลว่า เสียงขับร้องประสานกัน ดีกับเสียงเครื่องสาย เพราะฉะนั้นคำดนตรีที่เรานำมาใช้ในภาษาไทย ก็น่าจะหมายถึงเครื่องสาย คือ เครื่องดีดและเครื่องสีโดยเฉพาะ ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวไว้ว่า ขุนศรีสังกร พระอินทโร ตีปันทเกรี พระนนทิกษะ ตีฆ้องไชย ขุนดนตรี ตีหริทัก (ธนิต อยู่โพธิ์, 2530: 30)

มนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีไว้ว่า การแบ่งประเภทของเครื่องบรรเลงต่างๆของอินเดีย นั้น มีอยู่ 2 อย่างคือ ปัญจดุริยางค์ กับสังคีต ส่วนปัญจวาทยะนั้น เป็นแต่จำแนกให้เห็นองค์ของดุริยางค์ว่ามีเครื่องบรรเลงด้วยกัน 5 สิ่ง ซึ่งกำเนิดของคำว่า ดุริยางค์ เท่านั้น ปัญจดุริยางค์ ได้แก่ สุสิริ อาตต วิตต อาตรวิตต และฆน ดังกล่าวแล้วในบทนำและตอนที่ว่าด้วยประวัติสังคีต ได้แก่ ตะตะ สุษิระ อะวะนัทระ และฆนะ (มนตรี ตราโมท, 2545: 25)

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของดนตรีไว้ว่า ดนตรี คือ เสียงที่ถูกเรียบเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบ ประกอบด้วยระดับเสียง สูง กลาง ต่ำ จังหวะ และคุณภาพเสียง ออกมาเป็นการทำนองหรือเรียกกันว่าเพลง เพื่อให้เกิดความบันเทิง รวมถึงใช้ในงานพิธีการต่างๆ จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

เพลง หมายถึง สำเนียงขับร้อง ทำนองดนตรี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 799)

ทำนอง หมายถึง ทาง แบบ เช่นทำนองคลองธรรม , ระบบเสียงสูงต่ำซึ่งมีจังหวะสั้นยาว เช่น ทำนองสวด ทำนองเทศน์ ทำนองเพลง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 527)

ทำนองเพลงจึงเป็นความต่อเนื่องของเสียงดนตรีหรือเสียงร้อง ที่เรียบเรียงต่อกันอย่างเหมาะสม โดยการใช้เสียงสูง เสียงต่ำ เสียงยาว เสียงสั้น เรียงร้อยต่อกันเป็นชุด และมีจังหวะเป็นควบคุมส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ ทำนองเพลงที่ดีนั้นจะต้องมีเสียงที่สมดุลและมีเอกลักษณ์ เมื่อฟังแล้วจะต้องเกิดความรู้สึกที่ส่งผลต่ออารมณ์ต่างๆของผู้ฟัง

เรณู โกศินานนท์ ได้กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า หลักฐานศิลาจารึกสมัยสุโขทัย มีการบรรเลง ขับร้องในงานสำคัญๆดังข้อความตอนหนึ่งว่า “...ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื้อนเลื้อน..” ผู้รู้ทั้งหลายลงความเห็นตรงกันว่า เป็นการกล่าวถึงเรื่องดนตรี การบรรเลง การขับร้อง ซึ่งอย่างน้อยก็มีการตีพิณ และถ้าสืบค้นขึ้นไปถึงสมัยทวารวดี ก็ยังปรากฏรูปประติมากรรมปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม เป็นรูปนักดนตรีกำลังบรรเลงดนตรี ซึ่งน่าจะเป็นวงมโหรีหญิง (เรณู โกศินานนท์, 2551: 1)

สมพงษ์ กาญจนผลิน ได้กล่าวถึงเพลงไว้ว่า เพลงไทยสามารถแสดงอารมณ์และให้ความรู้สึกต่างๆด้วยท่วงทำนอง ลีลา และจังหวะของเพลงกล่าวคือ ถ้าทำนองโหยหวนเยือกเย็น จังหวะช้าๆก็แสดงอารมณ์เศร้า ถ้าทำนองตื่นเต้น คึกคัก จังหวะเร็ว แสดงอารมณ์สนุกสนานหรืออารมณ์โกรธ และทำนองเรียบๆหวานๆจังหวะปานกลางก็แสดงถึงอารมณ์รัก เป็นต้น ดังนั้น เพลงไทยจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของไทย คือ ท่วงทำนอง ลีลา และแบบแผนที่มีลักษณะเป็นของตนเองและแตกต่างจากชาติอื่น (สมพงษ์ กาญจนผลิน, 2545: 3)

สุกรี เจริญสุข ได้กล่าวถึงเสียงของดนตรีว่า เสียงดนตรีมีอิทธิพลต่อมนุษย์ เสียงมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ สมอ่ง ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของสังคม วิถีชีวิต จากทฤษฎีของเสียงที่พิสูจน์ได้ว่าเสียงมีอำนาจ มีอำนาจอยู่ที่ไหน ก็จะมีเสียงอยู่ที่นั่น มีเสียงอยู่ที่ไหนอำนาจก็จะอยู่ที่นั่นด้วย ดังนั้น พิธีกรรมของมนุษย์ทุก ๆ พิธีกรรมจึงประกอบด้วยเสียง (ดนตรี) ตั้งแต่เสียงสวดมนต์ภาวนาเสียงตีเกราะเคาะไม้ เสียงตีตีตีเป่า แม้แต่เสียงจุดประทัด ในเทศกาลตรุษจีน หรือจุดประทัดของชาวเรือประมง ที่จะออกทะเลเพื่อหาปลา เสียงปืนใหญ่ยิงเพื่อยกย่องในงานศพของวีรบุรุษ เสียงกลองยาว แตรวงงานบวช ซึ่งล้วนเป็นเสียงแสดงถึงอำนาจและเป็นหุ่นส่วนของพิธีกรรมทั้งสิ้น เสียงดนตรีมีอิทธิพลต่อร่างกาย เมื่อร่างกายสัมผัสต่อเสียงดนตรี จังหวะดนตรีมีอิทธิพลทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวขยับตามจังหวะ เสียงดนตรีมีอิทธิพลต่อจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นปัจจุบัน ทำให้นึกถึงอดีต และทำให้นึกถึงอนาคต ดนตรีทำให้อารมณ์เปลี่ยนแปลงไปตามมิติของของกาล อาจจะเป็นอารมณ์ที่หวานรำลึกถึงอดีต อาจจะเป็นการสร้างอารมณ์ปัจจุบันและอาจจะสร้างให้เกิดจินตนาการได้ เสียงดนตรีมีอิทธิพลต่อจิตใจ “เสียงใส ใจสะอาด” เป็นอิทธิพลที่เกี่ยวกับเสียงโดยตรง เนื่องจากเสียงออกมาจากจิตใจ เมื่อใจรู้สึกเป็นอย่างไรก็จะถ่ายทอดเป็นเสียงออกมาเป็นอย่างนั้น ในขณะที่เดียวกันเสียงที่ออกมาจากจิตใจ ความสุขและความ

ทุกข์ ได้อาศัยเสียงระบายนอกกายนอกซึ่งทำให้จิตใจอ่อนคลายลงได้ โดยธรรมชาติ ดนตรีจึงเป็น
 หนึ่งส่วนในชีวิตและจิตใจ เสียงดนตรีทำให้สมองรับรู้ เส้นประสาทสมองขยายตัวเมื่อสัมผัสกับ
 เสียงดนตรีที่ดี ทำให้สมองตื่นตัวกับเสียง ที่ได้ยิน เสียงดนตรีบ่งบอกประวัติศาสตร์ บ่งบอกความ
 เป็นมา บ่งบอกประเพณี บ่งบอกวัฒนธรรมของสังคมและบ่งบอกวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคมนั้น ๆ
 เสียงดนตรีเป็นเสียงที่ไพเราะเป็นเสียงที่ละเอียดสร้างขึ้นด้วยความตั้งใจด้วยการประดิษฐ์เสียงอย่าง
 ประณีตและบรรจง มนุษย์สร้างเสียงขึ้นเพื่อให้มนุษย์ด้วยกันฟัง มนุษย์เป็นผู้สร้างมาตรฐานของความ
 ไพเราะ โดยอาศัยความรู้สึกที่ดีเอาเสียงที่ไพเราะงดงาม นำแต่ละเสียงมาเรียงร้อยให้ปะติดปะต่อกัน
 จนกลายเป็นบทเพลงที่ไพเราะ ดนตรีเป็นศิลปะที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของ
 การใช้ตามความปรารถนาของมนุษย์ ซึ่งดนตรีอาจจะรับใช้ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของพิธีกรรม
 หรือดนตรีอยู่ในฐานะของความบันเทิง เสียงหยาบ (Noise) เป็นเสียงรบกวนและเป็นเสียงที่มนุษย์ไม่
 ปรารถนา การแยกแยะระหว่างเสียงที่ชอบและเสียงที่ไม่ชอบ ขึ้นอยู่กับอำนาจว่ามีสิทธิ์ที่จะชอบหรือ
 มีสิทธิ์ที่จะไม่ชอบเพราะความชอบและความไม่ชอบขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตและรสนิยม อย่างไรก็ตามแม้จะ
 เป็นเสียงที่หยาบ (ดัง แร่ง กระจ่าง) แต่เสียงก็เป็นจุดศูนย์รวมของอำนาจด้วยเหมือนกัน มนุษย์จะ
 เลือกเสียงที่อบอุ่นละมุนละไมเลือกเสียงที่กังวานเลือกเสียงที่ไพเราะ เลือกเสียงที่ชอบมากกว่าที่จะ
 เลือกเสียงกระจ่าง ดังนั้นเสียงที่ไพเราะหรือจะเรียกว่าเสียงดนตรี จึงมีอำนาจมากกว่าเสียงรบกวน
 (สุกรี เจริญสุข, 2550: 62-63)

สมพงษ์ กาญจนผลิน ได้กล่าวถึงเพลงไทยว่า เพลงไทย หมายถึง เพลงที่แต่งขึ้นตามหลัก
 ของดนตรีไทย มีลีลาในการขับร้องและบรรเลงแบบไทยโดยเฉพาะและแตกต่างจากเพลงของชาติ
 อื่นๆ เพลงไทยแต่เดิมนักจะมีประโยชน์สั้นๆและมีจังหวะค่อนข้างเร็ว ส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดมาจาก
 เพลงพื้นบ้าน หรือเพลงสำหรับประกอบการรำเต้นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ครั้นต่อมาเมื่อ
 ต้องการจะให้เพลงสำหรับขับกล่อมและบรรเลงประกอบการแสดงละครก็จำเป็นต้องประดิษฐ์
 ทำนองให้มีจังหวะช้ากว่าเดิม และมีประโยคยาวกว่าเดิมให้เหมาะสมที่จะร้องได้ไพเราะ จึงได้คิด
 แต่งทำนองขยายส่วนขึ้นจากของเดิมนั้นเป็นทวิคูณ เรียกเพลงในอัตรานี้ว่าเพลงสองชั้น เพราะต้อง
 แต่งขยายจากเพลงเดิมอีกชั้นหนึ่งและเรียกเพลงในอัตราเดิมนั้นว่าเพลงชั้นเดียว ดังนั้นเพลงไทยใน
 สมัยอยุธยาเป็นเพลงสองชั้นและชั้นเดียวเกือบทั้งสิ้น เพราะต้องใช้ร้องสำหรับขับกล่อมและ
 ประกอบการแสดงละคร ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยนั้น (สมพงษ์ กาญจนผลิน, 2545: 1)

คิลป์ชัย เชาว์เจริญรัตน์ ได้กล่าวถึงเสียงและดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนาไว้ว่า ทุกศาสนามี การให้ความสำคัญกับการใช้เสียงในพิธีกรรมทางศาสนาของตน และรูปแบบของการใช้เสียงจะจัดได้ เป็นลักษณะดังนี้

1. เสียงสวดหรืออธิษฐาน - มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่การฮัมในคอ การท่องหรืออ่าน บทสวดหรือคัมภีร์ อาจเป็นเสียงของคนเดียว กลุ่ม หรือของทุกคนในพิธี ใช้มากในศาสนาทาง ตะวันออก เช่น ศาสนาพุทธ มีทั้งการสวดเป็นเสียงราบเรียบ ห้ามเสียงสูงต่ำเพื่อร่ำอารมณ์หรือแบบ เพลง แต่บางอย่างก็มีการใช้เสียงสูงๆต่ำ มีทั้งสวดในจังหวะเนิบๆ หรือบางอย่างก็มีจังหวะ หลากหลาย บางครั้งอาจมีการใช้เครื่องเคาะเพื่อให้จังหวะประกอบการสวด ส่วนเสียงอธิษฐานอาจ เป็นเสียงคนเดียว เสียงหมู่คณะพร้อมเพรียงกัน หรืออาจเป็นเสียงหมู่คณะแต่ต่างคนต่างพูดอย่าง อิสระ
2. เสียงการร้องเพลง เพลงในศาสนาก็คือการสวดที่มีทำนองหรือดนตรีประกอบ นั้นเอง เพลงถูกใช้มากในหลายศาสนา โดยเฉพาะศาสนาที่มีพระเจ้าผู้ทรงพระเจ้าของคนเดียว และหลาย องค์ จะใช้บทเพลงในการสรรเสริญพระเจ้า หรือใช้สื่อสารคำสอน เพลงที่ร้องจะมีเนื้อหา เช่นเดียวกับบทสวดในข้อหนึ่ง เพียงแต่เป็นการสวดที่มีทำนองและจังหวะหรือเสียงประสาน ประกอบ ส่วนการร้องมีทั้งร้องโดยคนเดียว กลุ่ม หรือทุกคนในพิธี
3. เสียงเครื่องดนตรี ส่วนใหญ่ใช้ประกอบการร้องเพลง แต่บางศาสนาหรือบางครั้ง ก็ใช้เพื่อการบรรเลงประกอบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม บางศาสนาก็ใช้แต่การร้องเพลงแต่กลับห้ามการใช้ เสียงดนตรีหรือเครื่องดนตรี เช่น ศาสนาอิสลาม
4. เสียงดนตรีร่วมกับการเต้นรำ ในหลายศาสนาจะให้มีการเต้นรำประกอบดนตรี ไปด้วย บางศาสนาจะใช้การเต้นรำมาก บ้างก็หมุนราวกับลูกข่าง รวมไปถึงมีการใช้อุปกรณ์ ประกอบการรำรำ ใช้มากในศาสนาฮินดูและศาสนาในแอฟริกา ไปจนถึงศาสนาคริสต์ในบางรูปแบบก็ มีการเต้นแบบร่วมสมัย แต่การเต้นรำจะถูกห้ามในศาสนาพุทธและอิสลาม
5. เสียงเงียบ ในบางศาสนาและในบางช่วงจะเน้นการไม่ใช้เสียงใดๆทั้งสิ้น ให้เกิด เป็นความเงียบที่สุด

หน้าที่ของเสียงในพิธีกรรมทางศาสนา

1. สรรเสริญบูชาพระเจ้า/เทพเจ้า/ผี/ศาสดา/บรรพบุรุษ เป้าหมายเบื้องต้นที่สุดของการใช้เสียงโดยเฉพาะเสียงเพลง ดนตรีและการเต้นรำคือ การยกย่องสรรเสริญ หรือบูชาพระเจ้า หรือเทพเจ้า เรื่องนี้บางคนก็บอกว่าพระเจ้าหรือเทพเทวดาหรือผีบรรพบุรุษชอบฟังเพลง ชอบให้ร้องเพลงให้ฟัง แต่บางคนก็บอกว่าไม่ใช่ ร้องเพลงเพื่อเป็นการจรรโลงจิตใจตัวคนที่ร้องและฟังเองมากกว่า ไม่เกี่ยวกับว่าพระเจ้าหรือเทพเทวดาชอบฟังเพลงหรือไม่

2. การใช้เพื่อสื่อสารเนื้อหา ไม่ว่าจะผ่านทางบทสวดหรือบทเพลง เพื่อเป็นการสอนใจตนเองและหมู่คณะ ให้เกิดความรู้ การจดจำ การตอกย้ำ และคำปฏิญาณ ไปจนถึงเป็นการประกาศให้คนอื่นรับรู้ด้วย

3. การใช้เพื่อการสร้างอารมณ์ความรู้สึกและให้ความสุขทางศาสนา เพลงและดนตรีมีธรรมชาติทางศิลปะที่ทำให้ความรู้สึกและความสุขกับมนุษย์และสัตว์อื่นๆ อยู่แล้ว เสียงทำนองสูงต่ำ จังหวะ และเสียงประสาน ที่มีความกลมกลืนทำให้เกิดความรู้สึกและความสุขความเพลิดเพลิน ภาษาและเนื้อหาก็สามารถความหมายที่ทำให้เกิดความรู้สึกได้ รวมไปถึงการแสดงเพลงและดนตรีเหล่านั้นก็ให้ความรู้สึกและความสุขความเพลิดเพลินได้เช่นกัน ความรู้สึกที่เพลงและดนตรีสามารถสร้างได้มีได้หลายแบบ ตั้งแต่ความรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ ยิ่งใหญ่ พิศวง น่ากลัว เข้มแข็ง ร่าเริง สนุกสนาน สดใส สวยงาม หวานซึ้ง อ่อนโยน ลึกลับ จนถึงสงบนิ่ง

4. การใช้เพื่อสร้างสมาธิ เสียงในการสวดมนต์หรือการร้องเพลง สามารถสมาธิได้ เพราะจังหวะที่สม่ำเสมอ เสียงที่คงที่ สามารถรวบรวมจิตใจที่มีจุดศูนย์รวม มีระเบียบ ไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งจะทำให้ความคิดจิตใจของบุคคลสงบนิ่งลง

5. การเจียบ ไม่มีเสียง ทำให้เกิดสมาธิ และความสงบนิ่งของจิตใจได้

6. เหตุผลทางศิลปะและสังคม เพื่อเป็นช่องทางในการพัฒนาศิลปะ และการสร้างวัฒนธรรมทางสังคม (ศิลป์ชัย เชาวน์เจริญรัตน์, 2559)

การอุปมาอุปมัยในการสอนธรรม

อติมาภรณ์ มงคลหัว ได้กล่าวถึงการอุปมาอุปมัยไว้ว่า เป็นคำเปรียบเทียบกับ เช่น อุปมา หมายถึง การอ้างเอามาเปรียบเทียบกับ อุปมัยหมายถึง สิ่งที่เราจะหาสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบกับ คำอุปมาอุปมัยคือการยกตัวอย่างเพื่อเป็นอุปมาในการสอนธรรมเพื่อเข้าใจการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า โดย

ใช้ดนตรีร่วมสมัยเข้ามาผสมผสานทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากลในยุคปัจจุบันมาใช้บรรเลงเพลงประกอบในนิทานชาดก และบทสวดมนต์ต่างๆเป็นต้น เพื่อประยุกต์ให้เข้ากับพิธีกรรมของศาสนา มี 2 ประเภท คือ นิทานชาดกและบทสวดมนต์ (อศิมากรณ์ มงคลหว่า, 2555: 58)

มนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงดนตรีไว้ว่า ก่อนที่จะมีแบบแผนการประสมวงเครื่องดนตรีที่ชัดเจนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วงซึ่งเป็นเอกสารที่พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงกล่าวถึงเรื่องราวต่างๆทั้งที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในสมัยสุโขทัย กล่าวถึงเครื่องดนตรีไว้หลายแห่ง ตอนที่กล่าวถึงความชื่นชมนิยมพระบารมีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราช กล่าวถึงเครื่องดนตรีทั้งประเภทตีดี สี ดี และเป่า ดังนี้ “...แจ้แ้งร้องก้องขับเสียงพาทย์เสียงพิณฆ้องกลอง แตรสังข์ ฟังเสียงกลองใหญ่แล กลองรามกลองเล็ก และฉิ่งฉ่อง บัณเฑาะว์วังเวง ลางคนตีกลองตีพาทย์ตีฆ้อง ตีรับสัพพทุกสิ่ง ลางจำพวกตีดี พิณ สีซอพุงตอ และกันฉิ่งเริงรำ จั้บระบำเต้นสารพนักคุณทั้งหลายสัพพดุรายดนตรีอยู่ครั้นเครง...” (มนตรี ตราโมท, 2507: 39)

อศิมากรณ์ มงคลหว่า ได้กล่าวถึงดนตรีว่า ดนตรีไทยมีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดถึงตาย ดนตรีจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของช่วงชีวิต ซึ่งสามารถจำแนกตามบทบาทหน้าที่ของดนตรีได้ 3 หน้าที่ ได้แก่ ดนตรีมีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดนตรีมีหน้าที่ประกอบการแสดง และดนตรีมีหน้าที่บรรเลงขับกล่อม ได้กล่าวอธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

1. ดนตรีไทยประกอบพิธี ดนตรีไทยเข้าไปมีบทบาททั้งทางพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีเกี่ยวกับชีวิต

1.1 พิธีกรรมทางศาสนา ที่ดนตรีไทยมีบทบาทอย่างมากคือ ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ และประเพณีเทศน์มหาชาติ วงดนตรีที่ใ้ใช้มักเป็นวงปี่พาทย์ เนื่องจากมีเสียงดังเหมาะแก่การประกอบความหมายให้รู้ทั่วกัน

1.2 พิธีเกี่ยวกับชีวิต นับตั้งแต่เกิดจนตายคนไทยมีประเพณีเกี่ยวกับชีวิตอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสามัญชนหรือว่าชนชั้นสูง ดังที่แบ่งออกเป็นพิธีราษฎร์กับพิธีหลวง และในแต่ละพิธีเกี่ยวกับการเกิด การดำรงชีวิต จวบจนกระทั่งการตาย ดนตรีไทยมักเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่บ้างไม่มากก็น้อย ดังเช่น ประเพณีบวช นอกจากนี้ยังมีพิธีย่อยอีก เช่น แห่นาค อาน้ำนาค

ทำขวัญนาค เลี้ยงรื่นเริง ในแต่ละพิธีย่อยๆ เหล่านี้นิยมใช้ดนตรีและเพลงประเพณีตามความเหมาะสม โดยตลอด

2. ดนตรีประกอบการแสดง เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ เพลงระบำ และเพลงประกอบการละเล่น

3. การขับกล่อม ได้แก่ ขับลำเล้าเรื่อง กล่อมขวัญ และกล่อมอารมณ์

สังคมวัฒนธรรมมีความศรัทธาเป็นอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนาที่รักษาขนบทำเนียมจารีต ประเพณีความขนบธรรมเนียม ให้อุดมคดียุติธรรมทางศาสนาอย่างลงตัว และศิลปะทางดนตรีนับได้ว่าเป็นบทบาทสำคัญต่อทางศาสนา เพราะเสียงดนตรีสามารถสร้างความรู้สึกกลมกลืนและนุ่มนวล อารมณ์ของผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้ม ให้ความรื่นรมย์ ชื่นบาน ให้อาหาญหรือเศร้าสร้อยไปได้ต่างๆ ตาม ท่วงทำนองของบทเพลงที่บรรเลง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บทสวดพระเวทในศาสนาต่างๆ มักมีการสวดเป็น ทำนองเช่นเดียวกับการขับร้องบรรเลงซึ่งในการสวดก็เป็นการพรรณนาสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า และเทพเจ้าต่างๆ ทั้งมีการบรรยายธรรมควบคู่กันไปด้วยเพื่อให้เกิดกุศลในบทสวดหรือมนต์ พระ เวทจึงแต่งเป็นโคลงฉันท และการสวดรับทำนองก็เพื่อสะดวกในการจำบท และยังเป็นสื่อกลางที่ สามารถเข้าใจให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่ดีและท่องจำบทสวดได้เร็วเมื่อเป็นเช่นนี้เสียงดนตรีจึงมีสอง นัยคือ นัยที่หนึ่งคือ เสียงดนตรีเร้าใจผู้ที่ได้ยินเสียงเกิดความรู้สึกศรัทธาส่งที่ตนเลื่อมใส เช่น เมื่อ เวลาพระขึ้นธรรมมาสน์เทศน์หรือลงจากธรรมมาสน์เมื่อเทศน์จบจึงมีดนตรีระโคมทำนองเพลงให้ ครึกครื้นเพื่อผู้ได้ยินจะได้ไม่ว่าง และนัยที่สองคือ เสียงดนตรีเร้าใจแก่ผู้ได้ยิน เกิดฟังชานด้วยกิเลส ราคะ (อศิมากรณ์ มงคลหาวา, 2555: 32)

วงปี่พาทย์

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของปี่พาทย์ไว้ว่า ปี่พาทย์ หมายความว่า วงดนตรี ไทยที่มีปี่ ข้อง กลอง ตะโพน ผสมกัน มีขนาดวงอยู่ 3 ขนาดคือ ปี่พาทย์เครื่องห้า ปี่พาทย์ เครื่องคู่ ปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เดิมเรียกว่า พิณพาทย์

ปี่พาทย์เครื่องห้า หมายความว่า วงปี่พาทย์ที่ประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ข้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง

ปี่พาทย์เครื่องคู่ หมายความว่า วงปี่พาทย์ที่ประกอบด้วย ปี่ใน ปี่นอก ระนาดเอก ระนาด หุ้ม ข้องวงใหญ่ ข้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง (ปัจจุบันนิยมใช้ปี่ในเพียงอย่างเดียว)

ปี่พาทย์เครื่องใหญ่ หมายความว่า วงปี่พาทย์ที่ประกอบด้วย ปี่ใน ปี่นอก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก กลองทัด และฉิ่ง แต่บางทีก็มี ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับ และฆ้องโหม่งผสมด้วย (ปัจจุบันนิยมใช้แต่ปี่ใน) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 700)

ปัญญา รุ่งเรือง ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียที่สำคัญก็คือกฎหมาย และระบบการปกครองศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์และภาษา (บาลี สันสกฤต) ซึ่งติดมากับศาสนา ส่วนดนตรีนั้นมีเพียงการรับเอารูปแบบและการใช้งานเครื่องดนตรีบางชนิดที่ใช้พิธีกรรมทางศาสนา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู) มาใช้เท่านั้น คุณลักษณะทางดนตรีของอินเดียแทบไม่ปรากฏในวัฒนธรรมดนตรีไทยเลย แม้ว่าจะมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกันแต่ก็อาจเป็นไปได้โดยบังเอิญ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546: 47)

ปัญญา รุ่งเรือง ได้กล่าวถึงดนตรีพิธีกรรมไว้ว่า ดนตรีพิธีกรรม (ritual music) จำแนกเป็น 2 ชนิด คือ ดนตรีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและดนตรีพิธีกรรมในราชสำนัก บทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของดนตรีไทยนั้นต่างจากดนตรีเชิงศาสนาของตะวันตกตรงที่ทางตะวันตกบรรดานักบวชและนักฆราวาสใช้ดนตรีโดยตรงในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้องเพลงสวด และเล่นออร์แกนในโบสถ์ ในพิธีกรรมที่หมุนเวียนไปตามฤดู เดือน วัน เช่น เทศกาลอีสเตอร์และคริสมาสต์ เป็นต้น ส่วนดนตรีไทยใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรม เพื่อให้พิธีกรรมมีผลทางใจสมบูรณ์ขึ้น แต่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของพิธีกรรมจึงไม่มีดนตรีประกอบการสวดมนต์แต่มีดนตรีเพื่อการบูชา เช่น บูชาพระรัตนตรัยด้วยเพลงสาธุการเมื่อเริ่มพิธี เป็นต้น และยังใช้ดนตรีบรรเลงเพลงชุดโหมโรงเพื่อการสักการบูชาอีกด้วย เช่น ชุดโหมโรงเย็น ชุดโหมโรงเช้า เมื่อพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บวชนาค ทำบุญบ้าน บรรเลงเพลงชุดทำขวัญเมื่อมีการทำขวัญต่างๆ เป็นต้น ในการสวดคาถาพันหรือเทศน์มหาชาติ ดนตรีจะบรรเลงเพลงเฉพาะเพื่อประกอบการเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ พิธีกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ดนตรีมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งคือ พิธีไหว้ครูและครอบครูดนตรีและนาฏศิลป์แม้ว่าจะเป็นไปในเชิงศาสนาพราหมณ์มากกว่าพระพุทธศาสนา แต่ทั้ง 2 ศาสนานี้ก็ได้ประสมประสานกันจนแยกไม่ออก ในบางกรณีและเป็นที่ยอมรับกันว่าเหมาะสมดีแล้ว ดนตรีที่บรรเลงมีหน้าที่สนับสนุนและจูงใจให้ผู้ร่วมพิธีมีสมาธิจิตแน่วแน่ในการเคารพบูชาครูอาจารย์ ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์หมายถึงอากัปกิริยาของครูเทพและเทวดาทั้งหลายอีกด้วย ข้อควรสังเกตุอย่างหนึ่งก็คือ ดนตรีพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแต่ใช้

บรรเลงด้วยปี่พาทย์ไม้แข็งทั้งสิ้น และบทบรรเลงที่ใช้ก็ล้วนแล้วแต่สลับซับซ้อน มีระเบียบแบบแผน ที่รัดกุมแน่นแนบตายตัว ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกทางจิตอย่างสูงยิ่งทั้งสิ้น บทบรรเลงของวงปี่พาทย์ดังกล่าวนี้ ไม่มีบทบาทใดเลยที่จะชักจูงความรู้สึกและจิตใจให้สับสนวุ่นวายหรือคิดคำนึงไปในทางร้าย มีแต่จะชักจูงจิตให้เป็นสมาธิแน่นแนบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่หันมาพิจารณาความจริงภายในจิตและกายของตน ดนตรีพิธีกรรมเหล่านี้เป็นดนตรีบริสุทธิ์เพื่อความบริสุทธิ์ไม่มีชั้นวรรณะไม่ว่าจะบรรเลงที่ใดก็ตาม จะในวัง นอกวัง ในคฤหาสน์ หรือห้องแถวริมถนน ดนตรีก็บรรเลงเหมือนกัน และทำหน้าที่เช่นเดียวกันทั้งสิ้น (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546: 10-11)

ดนตรีพิธีกรรม เป็นดนตรีที่มีจุดประสงค์เพื่อนำไปใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การบวงสรวงเทพเจ้า การขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ดนตรีมีบทบาทที่ส่งผลต่อความศรัทธาและความเชื่อ โดยเข้าไปช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ดนตรีพิธีกรรมยังเป็นเสมือนนาฬิกาที่มีหน้าที่บอกเวลาและระเบียบขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรม เพื่อสื่อให้ผู้ร่วมพิธีรับรู้ว่าขณะนี้พิธีดำเนินถึงขั้นตอนใดแล้ว (ณัฐนิช นักปี, 2554)

หากจะกล่าวถึงดนตรีที่ใช้การบรรเลงประกอบการร้อง การแห่ ของการประกอบพิธีทำขวัญนาค มีการนำมาใช้ร่วมกับพิธีการทำขวัญนาคตั้งแต่สมัยใดนั้นไม่สามารถระบุได้แน่ชัด แต่อาจสันนิษฐานได้ว่าน่าจะมาจากการที่ดนตรีมีบทบาทในการใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งมีการนำดนตรีมาบรรเลงประกอบพิธีในภายหลัง จากหลักฐานทางเอกสารที่แสดงถึงการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคซึ่งกล่าวไว้ในศาสนสมเด็จเจ้า

เรื่องมีว่าเรือนหนึ่งเขามีปี่พาทย์ในการทำขวัญนาคแต่เรือนนั้นอยู่ข้างจะไกลเพราะมีท้องนาคั้น ท่านฟังว่าปี่พาทย์เขาจะเล่นอะไร แล้วก็นึกขึ้นมาได้ก็บอกแก่ตัวเองว่าไม่ใช่ธูระ แล้วก็ลืมตัวฟังว่านั่นเพลงอะไร ทำให้รู้สึกว่ามันเสียใครเคยมาอย่างก็เป็นดังนั้นฟังไม่ได้ (ศาสนสมเด็จเจ้า, 2504-2505: 207)

ประเวช กุมุทได้กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีไว้ว่า

เรามีแบบแผนประเพณีของเรามานานแล้ว เป็นแบบแผนและประเพณีการบรรเลงประกอบงาน ซึ่งครูบาอาจารย์ทางดุริยางค์ไทยได้วางระเบียบไว้แต่โบราณ เช่น งานบวชนาค งานโกนจุก งานแต่งงาน งานศพ ฯลฯ เราจะบรรเลงเพลงอะไร ตอนไหน อย่างไร ย่อมเป็นที่รู้จักกันอยู่ในหมู่นักบรรเลงทั้งสิ้น หากแต่เราไม่ได้ทำเป็นตำราหรือลาย-ลักษณะอักษรไว้ เพื่อที่จะเผยแพร่ให้ผู้ที่มีความสนใจได้รู้ถึงระเบียบ หรือประเพณีเหล่านี้ ข้าพเจ้าคิดว่าแม้บางครั้งผู้บรรเลงเองก็อาจงง ๆ หรือสับสนได้เหมือนกัน หากเป็นงานหรือบางขั้นตอนของงานที่นาน ๆ จะได้พบหรือได้มีโอกาสบรรเลง ยกตัวอย่างเช่น อาจตั้งคำถามขึ้นมาว่า “เวลานาคเวียนเทียนเข้าโบสถ์ปีพาทย์ทำเพลงอะไร” บางคนอาจตอบว่า “ฮิไม่เคยทำ ก็มันหน้าที่ของพวกแตรหรือกลองยาวเขานี้” ว่าไปโน้น เมื่อเป็นเช่นนี้สำมะหาอะไรกับท่านที่ไม่ได้เรียนดนตรีจะรู้ (ประเวช กุมุท, 2529)

พิธีทำขวัญนาคนอกจากเป็นศาสตร์ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธแล้ว พิธีทำขวัญนาคยังเป็นศาสตร์ด้านศิลปะแขนงหนึ่งในด้านของสุนทรียศาสตร์ ในด้านของเพลงที่เกี่ยวข้องกับพิธีทำขวัญนาค กรมศิลปากรได้จัดทำหนังสือเพลงชุดทำขวัญ ซึ่งได้กล่าวถึงเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการเวียนเทียนในพิธีทำขวัญว่า

โบราณจารย์ทางดนตรีจึงรวบรวมเพลงหลายๆเพลงเรียบเรียงเข้าเป็นชุดเรียกว่า เรื่องทำขวัญ แต่เนื่องจากเวลาที่บรรเลงนี้เป็นเวลาที่ทำพิธีเวียนเทียนจึงเรียกเพลงชุดนี้อีกอย่างหนึ่งว่าเรื่องเวียนเทียน (ดนตรีสยามประจำชาติ ชุด บายศรีสู่ขวัญ, 2537)

นอกจากเพลงชุดทำขวัญที่กรมศิลปากรได้เรียบเรียงพร้อมทั้งอธิบายความหมายไว้โดยละเอียดแล้ว เพลงที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญต่างๆไป ไม่ได้ใช้เพลงในการบรรเลงตามที่กรมศิลปากรได้

เรียบเรียงไว้ ซึ่งมีเพียงบางเพลงที่มีโอกาสใช้อยู่บ่อยๆแต่ก็เป็นส่วนน้อย เพลงที่มีการนำมาบรรเลงในพิธีทำขวัญนาคบ่อยๆ ได้แก่ เพลงนางนาค เป็นต้น

ประเวช กุมุทได้กล่าวถึงดนตรีประกอบการทำขวัญนาคไว้ว่า

ในการเวียนเทียนบางงาน หมอทำขวัญอาจร้องส่งให้ปีพาทย์รับด้วยเพลงนางนาค ตลอดการเวียนเทียนนั้น ซึ่งอาจเป็นการแสดงออกถึงความสามารถของผู้ทำขวัญ แต่เท่าที่ได้พบเห็นมาเป็นส่วนมาก ดูออกจะรุงรัง ผิด ๆ ถูก ๆ เพราะหมอทำขวัญไม่ใช่ช่างร้อง แก่กว่าของแกเรื่อยเปื่อยไป ทำให้เพลงชุดทำขวัญเหลือเพลงเดียวคือเพลงนางนาค เพราะแกร้องได้อยู่เพลงเดียว หรืออย่างดีหน่อยพอจะร้องเพลงอื่นได้บ้างก็นำมาร้อง โดยมากไม่ใช่เพลงในชุดทำขวัญ ก็เลยทำให้เลอะเทอะกันไปใหญ่ ผลก็คืออะไรก็ได้ แล้วจบลงด้วยเพลงร่ำสามลา เมื่อดับเทียน พอผู้ทำขวัญเปิดบายศรีม้วนใบตองที่หุ้มบายศรีมอบให้บิดามารดาของนาคนำไปเก็บไว้ ปีพาทย์ก็มักจะทำเพลงกราวใน เชิด เป็นอันจบพิธีทำขวัญแบบนี้ (ประเวช กุมุท, 2529)

สรุปได้ว่าดนตรี ประกอบด้วยระดับเสียง สูง กลาง ต่ำ จังหวะ และคุณภาพเสียง ออกมาเป็นทำนอง หรือเรียกกันว่าเพลง เพลงไทยสามารถแสดงอารมณ์และให้ความรู้สึกต่างๆด้วยท่วงทำนอง ลีลา และจังหวะของเพลง กล่าวคือ ถ้าทำนองโหยหวนเยือกเย็น จังหวะช้าๆก็แสดงอารมณ์เศร้า ถ้าทำนองตื่นเต้น คึกคัก จังหวะเร็ว แสดงอารมณ์สนุกสนานหรืออารมณ์โกรธ และทำนองเรียบๆหวานๆจังหวะปานกลางก็แสดงถึงอารมณ์รัก ดนตรีไทยมีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยตั้งแต่เกิดถึงตาย ดนตรีจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของช่วงชีวิต เสียงและดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนา มีความสำคัญกับการใช้เสียงในพิธีกรรมทางศาสนา สรรเสริญบูชาพระ เทพเจ้า ผี ดนตรีมีหน้าที่ในสังคมโดยใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ประกอบการการขับกล่อม วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเป็นวงปีพาทย์มี 3 ขนาด ได้แก่ วงปีพาทย์เครื่องห้า วงปีพาทย์เครื่องคู่ วงปีพาทย์เครื่องใหญ่ โดยมีเครื่องดนตรีหลักๆประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ตะโพนไทย กลองทัด ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองประกอบพิธีกรรม

ดนตรีพิธีกรรมสามารถจำแนกออกเป็น 2 ชนิด คือ ดนตรีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและดนตรีพิธีกรรมในราชสำนัก ดนตรีพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแต่ใช้บรรเลงด้วยปี่พาทย์ไม้แข็งทั้งสิ้น และบทเพลงที่ใช้ก็ล้วนมีระเบียบเป็นแบบแผนและประเพณีการบรรเลงประกอบงาน ซึ่งครูบาอาจารย์ทางดนตรีไทยได้วางระเบียบไว้แต่โบราณ บทเพลงมีส่วนที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกทางจิตใจ ความศรัทธา และความเชื่อ โดยเข้าไปช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมนั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วความเชื่อในศาสนาพราหมณ์พิธีทำขวัญนาคยังเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งในด้านของสุนทรียศาสตร์ ครูทางดนตรีจึงเรียบเรียงเพลงเข้าเป็นชุดเรียกว่า เพลงเรื่องทำขวัญ แต่เนื่องจากเวลาที่บรรเลงนี้เป็นเวลาที่ทำพิธีเวียนเทียนจึงเรียกเพลงชุดนี้อีกอย่างหนึ่งว่าเรื่องเวียนเทียน หมอทำขวัญนาคอาจมีการร้องส่งให้ ปี่พาทย์บรรเลงรับด้วยเพลงไทยต่างๆ

ความหมายของบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

จากการศึกษาผู้วิจัยพบเพลงที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการทำขวัญนาคสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เพลงประเภทเพลงหน้าพาทย์ และเพลงประเภทเพลงเกร็ด ซึ่งในแต่ละเพลงผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสารถึงความหมายของบทเพลงต่าง ๆ ได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 เพลงหน้าพาทย์ หมายถึง เรียกเพลงประเภทที่ใช้บรรเลงในการแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหวของตัวโขนละครเป็นต้น หรือสำหรับอัญเชิญเทพเจ้า ฤาษี หรือบูรพาจารย์ให้มาร่วมชุมนุมในพิธีไหว้ครูหรือพิธีมงคลต่างๆ เช่น เชิด ใช้ในการเดินทางไกล เสมอ ใช้ในการเดินทางระยะใกล้ เสมอมาใช้สำหรับยักษ์เดิน เสมอเถร ใช้สำหรับฤาษีเดิน สาธุการ ใช้ในการเริ่มพิธีต่างๆ ตระเชิญ ใช้อัญเชิญเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1248) เพลงหน้าพาทย์ที่พบในพิธีการทำขวัญนาคของครูชุนะ ชำนิราชกิจ ซึ่งในแต่ละเพลงผู้วิจัยได้ค้นคว้าหาความหมายของบทเพลงต่างๆจากเอกสารดังนี้

1. เพลงสาธุการ เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง เป็นเพลงแรกในชุดโหมโรง-เย็น อัตราชั้นเดียว สมัยก่อนนิยมตีฉิ่งกำกับจังหวะชั้นเดียว บางท่านเรียกกำหนดว่าเป็นเพลงอัตรา 2 ชั้น เพลงสาธุการมีบทบาทสำคัญทั้งในงานพระราชพิธีและพิธีของประชาชนทั่วไป ในวัฒนธรรมดนตรีของไทยใช้เพลงสาธุการเป็นเพลงแรก ผีกหัดฆ้องวงใหญ่ก่อนที่จะเรียนเพลงอื่นๆ โดยผู้เรียนต้องผ่านการครอบหรือยกครู โดยวิธีที่ครูจับมือศิษย์ตีทำนองเริ่มต้นของเพลงสาธุการ 3 ครั้ง ทำนอง

ทางซ็องเพลงสาธการเป็นลูกซ็องอิสระที่เอื้ออำนวยให้นักดนตรีแสดงภูมิปัญญา สร้างสรรค์ พัฒนา ทำนองและการใช้มือซ็อง เพลงสาธการมีความหมายถึงการน้อมกายน้อมใจ แสดงความคารวะต่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งพระรัตนตรัย ทวยเทพเจ้าผู้สูงศักดิ์และบูรพาจารย์ทั้งปวง โอกาสที่ใช้บรรเลง เพลงสาธการมีหลายลักษณะคือ ประกอบการขึ้นธรรมาสน์เพื่อแสดงพระธรรมเทศนาของพระสงฆ์ ประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ใช้เริ่มกระทำพิธีมงคลต่างๆ ใช้ประกอบทำรำ ทาง นาฏศิลป์ในบทของผู้สูงศักดิ์ ผู้ทรงศีล มีฤาษี เทวดา พระ นาง ยักษ์ นอกจากนี้ยังใช้เป็นเพลง ประจำกัณฑ์เทศพรในเทศน์มหาชาติ (ฉรงค์ชัย ปิฎกกรัซต์, 2557: 689)

เพลงหน้าพาทย์สำคัญอยู่ในชุดโหมโรงเย็นที่ถือกันว่าเป็นเพลงครู ใช้ในการจับมือ สำหรับผู้เริ่มเรียนปีพาทย์เป็นเพลงแรก ใช้บรรเลงในความหมายที่เป็นมงคลตอนจุดเทียนเพื่อเริ่มพิธี- การและพิธีกรรมต่างๆ เช่นพิธีไหว้ครู พิธีสงฆ์ ในการแสดงโขนละครใช้บรรเลงตอนที่มีพิธี กรรม ต่างๆ เช่น ตอนไหว้พระ บวงสรวงทวยเทพเจ้า ในการเทศน์มหาชาติใช้เป็นเพลงประจำกัณฑ์เทศพร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 182)

2. เพลงตระสันนิบาต เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งมี 4 ไม้เดิน 4 ไม้ลา เป็น เพลงลำดับที่ 5 ของเพลงตระโหมโรง ซึ่งเรียบเรียงไว้ในเพลงโหมโรงประเภทต่างๆ เช่น โหมโรงปี- พาทย์ โหมโรงโขนละคร โหมโรงเสภา (ก่อนการพัฒนาไปสู่รูปแบบปัจจุบัน) ฯลฯ ความหมายของ เพลงเป็นการอัญเชิญเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มารวมสโมสรสันนิบาต ประสิทธิ์ประสาท พรมงคลแก่งานหรือกิจพิธีที่จัดขึ้น (ฉรงค์ชัย ปิฎกกรัซต์, 2557: 267)

เพลงหน้าพาทย์อยู่ในชุดโหมโรงกลางวัน ใช้บรรเลงในพิธีไหว้ครูเพื่ออัญเชิญ ครูเทพ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาร่วมในพิธี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 176)

เพลงร่ำเวลาเดียว เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งใช้ประกอบการแสดงทั่วไปทั้งใน โขน ละคร ลิเก ระบำ รำต่างๆ หรือใช้ในพิธีการต่างๆ เช่นพิธีไหว้ครู ทำขวัญนาคน เพลงนี้มีความ หมายถึงการร้ายเวทมนต์คาถา การล่องหนหายตัว การเนรมิตกายใหม่ การแสดงอิทธิฤทธิ์ เดชา หรือการแสดงพฤติกรรมตื่นเต้นระทึกใจของตัวละคร นอกจากนี้ในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีนาฏศิลป์หรือไหว้ครูศิลปะแขนงต่างๆที่มีวงปีพาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ประกอบ เมื่อมีการอัญเชิญเพลงหน้าพาทย์ตามการเรียกเพลงของครูผู้ทำพิธี เมื่อศิลปินดนตรี บรรเลงเพลงหน้าพาทย์นั้นๆแล้วต้องบรรเลงต่อด้วยเพลงร่ำเวลาเดียว หรืออาจจะเป็นร่ำเฉพาะที่มีการ

ประพันธ์ไว้แล้วก็ได้ เพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์เดชของเทพเจ้าหรือเพื่อกิจกรรมนั้นๆ (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 589)

3. เพลงมหาฤกษ์ เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี 2 ท่อน เพลงมหาฤกษ์เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง อยู่อันดับที่ 2 ของเพลงเรื่องทำขวัญ เป็นเพลงที่ใช้ในกิจพิธีและงานมงคลทั่วไป ใช้บรรเลงในพิธีไหว้ครุดนตรี โขนละคร นอกจากนี้ยังใช้ประกอบการแสดงละครทั่วไปในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับฤกษ์ยามยามดี (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 512)

4. เพลงมหาชัย เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้ขึ้นต้นว่า “เวียนเอ๋ยเวียนเทียน เวียนไปให้ครบสามรอบ สิ่งสิ้นประกอบทั้งข้างแลมาช้าไท...” ในเอกสารต้นฉบับใช้ว่า เพลงมหาไชย (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 507)

5. เพลงร่ำสามลา เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งมีลีลาและจังหวะของ การ ร่ำ 3 ครั้ง มีความหมายถึงการแสดงอิทธิฤทธิ์ เพลงนี้เป็นเพลงในชุดโหมโรงเย็น บรรเลงต่อจาก เพลงตระโหมโรงและเป็นเพลงในกัณฑ์จุลพนของเทศน์มหาชาติ ในการแสดงโขนละคร เพลงนี้จัดเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ตัวละครมีศักดิ์สูงจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 589)

6. เพลงกราวโน เป็นเพลงหน้าพาทย์ประเภทเพลงกราว จัดอยู่ในจำพวกไม้กลอง โดยมีลักษณะเดินไม้สลับกับตีตะโพน จัดเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบอากัปภิกิริยาของตัวละครฝ่ายยักษ์ มีอัตรา 2 ชั้น ใช้ประกอบการยกทัพตรวจพลของกองทัพฝ่ายลงกาที่เป็นตัวละครฝ่ายยักษ์ ลักษณะทำนองแสดงความมองอาจ สง่างาม กระฉับกระเฉงและฮึกเหิม โบราณจารย์ได้บรรจุเพลงกราวโนไว้เป็นเพลงอันดับที่ 12 ในเพลงชุดโหมโรงเย็น โดยแฝงความหมายถึงการเสด็จมาของเทพเจ้าฝ่ายอสูร เช่น ท้าวกุเวรวาสสุวรรณ เป็นต้น (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 17)

ใช้บรรเลงประกอบกิริยาจัดทัพ เดินทัพของยักษ์ และยังใช้กับยักษ์ที่ไปหรือมาเพียงคนเดียว นอกจากนี้ยังนิยมบรรเลงในตอนจบการเทศน์หรือสวดมนต์ของพระสงฆ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 171)

7. เพลงเชิด เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง สำหรับประกอบการแสดงโขนละคร ในโอกาสที่ตัวละครเดินทางไปมาอย่างรีบร้อน หรือประกอบกิริยาเดินทางระยะไกล การต่อสู้ การยกทัพ หรือการยกทัพจับศึก นอกจากนี้ยังเป็นเพลงซึ่งรวมอยู่ในเพลงชุดโหมโรงเย็น มีกลองทัดตีเป็นไม้กลอง ถ้าใช้กลองทัดตีประกอบจังหวะเรียก “เชิดกลอง” หากไม่ใช้กลองตีแต่ใช้ฉิ่งประกอบอย่างเดียวเรียกว่า “เชิดฉิ่ง” ทำนองเพลงเชิดแต่ละท่อนเรียกว่า “ตัว” ในการประกอบการแสดงนิยมใช้อัตรา 2 ชั้นและชั้นเดียว ในพิธีไหว้ครูโขนละครใช้เพลงเชิดบรรเลงขณะถวายเครื่องพลีกรรม โดยบรรดาศิษย์ยกเครื่องพลีกรรมรำถวายครู สำหรับเชิดชั้นเดียวนักดนตรีสำนักทางกระเบนหรือบ้านพาทย์รัตนรับสี่บทยี่สิบสามตัว (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 211-212)

ประเภทที่ 2 เพลงสองชั้น เป็นจังหวะของดนตรีไทยที่มีระดับปานกลางคือช้ากว่าชั้นเดียวเท่าตัว หรือเร็วกว่าสามชั้นเท่าตัว เรียกเต็มว่า อัตราสองชั้น เรียกหน้าทับและเพลงที่มีจังหวะเช่นนี้ว่า หน้าทับสองชั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1146) เพลงสองชั้นที่พบในพิธีการทำขวัญภาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าความหมายในแต่ละเพลงจากเอกสารต่างๆ ได้ดังนี้

1. เพลงครอบจักรวาล สองชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อน 1 มี 4 จังหวะ ท่อน 2 มี 6 จังหวะ เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละคร ใช้ขับร้องบทยาวพรในโอกาสต่างๆ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 118)

2. เพลงทเวาประสิทธิ์ สองชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้เป็นเพลงบรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงละคร เช่น ในละครเรื่องอิเหนาตอนปะตาระกาหลาแปลงตัวใช้บูชาเป็นร่างใหม่ชื่อว่า อุณากรรณ นอกจากนี้ยังนำไปบรรเลงประกอบการรำถวายพรตามโอกาสต่างๆ เช่น รำถวายพระพรเพื่อเฉลิมพระชนมพรรษา รำถวายพรคู่บัว ฯลฯ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 322)

3. เพลงพราหมณ์ตีน้ำเต้า สองชั้น เป็นทำนองเก่าประเภทหน้าทับสองไม่มีท่อนเดียวใช้บรรเลงขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร เพลงนี้บรรจุอยู่ในบทมโหรีเรื่องกาเกิบทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำไปบรรจุไว้ในต้นนิทราชาคริต ส่วนชั้นเดียวใช้บรรเลงแทรกในเพลงเร็วของโบราณเรื่องหนึ่ง เพลงนี้เรียกอีกชื่อว่า เพลงแขกพราหมณ์ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 460)

4. เพลงบังใบ เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทเพลงหน้าทับสองไม้ มี 2 ท่อน ตามหลักฐานเก่าที่สุดซึ่งมีอยู่ในหอสมุดชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้อง มโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้ขึ้นต้นว่า “เจ้าเอยตัวพี่ เสมือนสาร ศรีตกหล่ม สาวน้อยทราชมม ดังหนึ่งว่าแพนล่อช้าง...” (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 368)

5. เพลงแขกลพบุรี สองชั้น เป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้าทับสองไม้ มีท่อนเดียวจำพวกเดียวกับทยอยใน โโบราณจารย์นำเพลงนี้ไปบรรเลงรวมอยู่ในเพลงช้าเรื่องแขกมอญและนำไปบรรเลงขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร ทำนองและลีลาของเพลงแขกลพบุรี 2 ชั้นให้อารมณ์เศร้าโศกอาลัย ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ตอน “พาลีสอนน้อง” ใช้เพลงแขกลพบุรีในบทของพาลีสั่งสอนสุครีพ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 104-105)

6. เพลงแขกลพบุรีเป็นเพลงที่แสดงอารมณ์โศกสลดหรือวิเวกวังเวงใจที่นิยมร้องกันทั่วไปจนผู้ฟังจำบทร้องได้ทั้งๆที่ร้องไม่ได้ เพราะแต่ละวรรคแต่ละตอนของเนื้อร้องมีความไพเราะทั้งถ้อยคำและซาบซึ้ง ทั้งข้อความกินใจยิ่งนัก เพลงนี้แต่เดิมเป็นทำนองดนตรีเพียงอัตราเพลงสองชั้นธรรมดาท่อนเดียว ใช้บรรเลงรวมอยู่ในชุดเพลงสองไม้ ซึ่งบรรเลงติดต่อในเพลงเรื่องแขกมอญ บางโอกาสก็แยกออกมาใช้เป็นเพลงร้องทางโขนละคร ในอารมณ์โศกเศร้าเปล่าเปลี่ยวเงียบเหงาหรือวังเวง

เพลงนี้ตกมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยมีการแต่งเพลงขยายเพลงโบราณอัตราสองชั้นเป็นสามชั้น ก็มีครูบาอาจารย์นำไปแต่งเป็นสามชั้น ทั้งทางร้องและทางดนตรีหลายท่านด้วยกัน ต่างมีความไพเราะต่างกันออกไป ส่วนทางที่มีชื่อเสียงได้รับยกย่องว่ามีไพเราะมากเป็นพิเศษคือ ทางของครูช้อย สุนทรวาทีน ซึ่งได้แต่งขึ้นในราวสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนต้นๆ เพลงนี้ผู้แต่งได้สอดแทรกวิธีการต่างๆเช่น ลูกล้อลูกขัด และยังได้เพิ่มเพลงโสนน้อย อันเป็นเพลงชุดมโหรีโบราณมาต่อในท่อนสองเที่ยวหลัง ทำให้เกิดความไพเราะมากขึ้น ในพ.ศ.2482 อาจารย์มนตรี ตราโมทได้ปรับปรุงลูกล้อลูกขัดในอัตราสองชั้นให้เป็นแนวเดียวกับอัตราสามชั้นแล้วตัดเป็นชั้นเดียวครบเพลงเถา (ครูเงิน, 2542: 198-199)

7. เพลงไอ้ร้าย เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ใช้ประกอบการแสดงละคร และใช้เป็นเพลงร้องในบทมโหรี เช่น บทมโหรีเรื่องกาگی บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และบทร้องมโหรีเรื่องอิเหนาของเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรี ในรัชกาลที่ 2 ซึ่ง

ดำเนินความตามบทละครเรื่องอิเหนาบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 เป็นต้น (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 781)

8. เพลงพัดชา เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยาประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทร้องเพลงพัดชาพรรณนาถึงการบำเรอลำนำ การถวายข้าบาท ถวายดอกไม้เงินทองและสรรเสริญพระเกียรติยศพระมหากษัตริย์ มีคำกลอนรวม 24 คำ นอกจากนี้ยังเป็นเพลงร้องที่เรียบเรียงไว้ในดับเพลงเรื่องพัดชาด้วย ดังปรากฏในตำราเพลงมโหรีซึ่งต้นฉบับเป็นลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ 3 (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 436)

9. เพลงนางนาค เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้ขึ้นว่า “เจ้าเอยนางนาค เจ้าคิดแต่เท่านั้นแล้ว เจ้าปักปั้นแก้ว แล้วเจ้ามาแซมดอกไม้ไหว...” แต่โบราณมาเพลงนี้ใช้ในการบรรเลงประกอบการเวียนเทียนสมโภชในพิธีทำขวัญต่างๆ เพลงนางนาคนี้เป็นเพลงแรกในเพลงเรื่องทำขวัญหรือเรื่องเวียนเทียน(ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 351)

10. เพลงขึ้นพลับพลา ทำนองเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่อ เพลงนี้เป็นเพลงท่อนเดียวและมีทางเปลี่ยนหลายทาง ใช้ประกอบการแสดงละครในบทที่ต้องการให้ตัวละครแสดงอำนาจราชศักดิ์และแสดงความสง่าผ่าเผย เมื่อใช้กับบทละครในเรียกว่า ขึ้นพลับพลาใน ถ้าใช้กับละครนอกเรียกว่า ขึ้นพลับพลานอก โดยนักดนตรีเปลี่ยนระดับเสียงในหรือเสียงนอก นอกจากนี้ยังมีการนำเพลงขึ้นพลับพลา มาบรรจุเป็นเพลงร้องในบทร้องมโหรีเรื่องอิเหนา ของเจ้าพระยาอนุวงศ์สุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรี ในรัชกาลที่ 2 ซึ่งดำเนินเนื้อความตามบทละครเรื่องอิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ด้วย (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 67-68)

11. เพลงดวงพระธาตุ เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยาประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อนละ 2 จังหวะ ส่วนดวงพระธาตุขึ้นเดียวเป็นเพลงหนึ่งที่บรรจุไว้ในเพลงฉิ่งเรื่องดวงพระธาตุ ชื่อและอารมณ์เพลงของเพลงดวงพระธาตุมีความหมายถึงความศักดิ์สิทธิ์หรือสิริมงคลใช้ประกอบการแสดงละคร ประกอบรำในโอกาสต่างๆ และใช้เป็นเพลงประจำกัณฑ์หิมพานต์ในเทศน์มหาชาติ

นอกจากนี้ยังบรรจุเป็นเพลงร้องในบทมโหรีเรื่องอิเหนาของเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรีในรัชกาลที่ 2 ซึ่งดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, 2557: 270-271)

12. เพลงแขกบรเทศ เป็นเพลงเป็นเพลงประเภทเพลงสองไม้และเพลงเร็ว มี 2 ท่อน ในการแสดงนิยมนำเพลงแขกบรเทศ 2 ชั้นไปบรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร บทร้องมโหรีหรือประกอบระบำที่มุ่งการอำนวยพร บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระประดิษฐไพเราะ (มีแขก) ได้นำทำนองเพลงแขกบรเทศ 2 ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น นำมาเรียบเรียงและบรรเลงขับร้องเป็นเพลงเถา นอกจากนี้ยังนิยมนำไปบรรเลงต่อท้ายเพลงเชิดจีนด้วย (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, 2557: 97)

หนังสือเพลงชุดทำขวัญได้รวบรวมโน้ตเพลงชุดทำขวัญโดยกรมศิลปากรประกอบด้วยรายชื่อเพลงและความหมายของแต่ละเพลงดังต่อไปนี้

1. เพลงนางนาค หมายถึงขอให้มัสีริมงคลตั้งนางนาคขึ้นมาก่อกำเนิดวิบุรุษตามนियายโบราณ
2. มหาฤกษ์ ยกย่องเป็นเพลงศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในที่นี้หมายถึงโอกาสที่เป็นฤกษ์งามยามดีแล้ว
3. มหากาล หมายถึงวาระอันยิ่งใหญ่สมควรแก่มงคลพิธีแล้ว
4. สังข์เล็ก (หรือสังข์น้อย) สังข์เล็กเป็นเครื่องมงคลที่พระวิษณุทรงถือ เสียงที่เกิดจากการเป่าสังข์ถือเป็นเสียงที่ศักดิ์สิทธิ์ น้ำที่หลังจากสังข์ก็ถือเป็นน้ำสิริมงคล ในที่นี้หมายความว่าได้รับน้ำเทพมนต์ที่หลังจากสังข์แล้ว เพลงนี้บางทีเรียกว่า สังข์น้อย
5. มหาชัย ขอให้ผู้อยู่ในมงคลพิธีนี้จงสวัสดิมีโชคชัย
6. ดอกไม้ไทร เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขดังอยู่ใต้ร่มไทร
7. ดอกไม้ไพร ยามอันเป็นมงคลนี้ แม้แต่ดอกไม้ในป่าก็คลีบ้านแสดงความสดชื่น
8. ดอกไม้ร่วง หมายถึงโอกาสอันเป็นมงคลพิธีนี้แม้แต่ดอกไม้ในป่าตงพงไพรก็คลีบ้านสงให้รื่นรมย์

9. พัดชา หมายถึงการขับกล่อมให้สดชื่นรื่นรมย์ พัดชาเป็นเพลงเก่าที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีใช้ในการละเล่นโนราด้วยและในเพลงประกอบกระบวนการรำเรียก พัดชา เป็นส่วนหนึ่งในตอนท้ายพระราชพิธีทอดเชือกตามเชือกซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับช้าง

10. บำบ่น หมายถึงพราำรำพันเรียกขวัญที่อยู่ในแถวเถื่อนให้กลับมา บำบ่นน่าจะเลื่อนมาจาก บำระบ่น อันเป็นเพลงสมัยอยุธยา

11. คู่บ่าบ่น เป็นเพลงชุดเดียวกันกับบ่าบ่น หมายถึงเรียกขวัญ

12. เคียงบ่าบ่น เป็นเพลงชุดเดียวกันกับบ่าบ่น หมายถึงเรียกขวัญ

13. มโนราห์โอด หมายถึงขวัญที่หลงละเลิงอยู่ ณ ที่ใดๆ จะกลับสู่สรรพางค์ ดั่งนางมโนราห์พ้อนรำกลับบ้านกลับเมือง

14. ต้นกราวรำ หมายถึงขวัญกำลังกลับมาแล้วมีความสุขสดชื่นรื่นเริง

15. กราวรำ หมายถึงขวัญที่หายไปได้กลับมาแล้วมีความสุขสดชื่นรื่นเริงอย่างสมบูรณ์แล้ว เพลงกราวรำเป็นเพลงเก่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มักบรรเลงส่งท้ายเพื่อให้หมายถึงอวยชัยให้พรในงานมงคล

16. ดับควันเทียน หมายถึงเป่าควันอวยพรให้ผู้อยู่ในพิธีนั้นประสบสิริมงคลทุกประการ (ดนตรีสยามประจำชาติ ชุด บายศรีสู่ขวัญ, 2537: 2)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบวชนาค ดนตรีวรรณกรรมที่ใช้ในการประพันธ์บททำขวัญนาค ผู้วิจัยพบงานวิจัย บทความและนิตยสารต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าการอุปสมบทคือการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีมานานตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยผู้ที่บวชจะต้องมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปเพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต นิยมบวชกันเป็นเวลา 3 เดือนในช่วงก่อนเข้าพรรษา และจะสึกหลังจากมีการทอดกฐินแล้ว ก่อนที่จะได้รับการบวชผู้ที่บวชต้องไปอยู่วัดเพื่อเตรียมตัวฝึกท่องค่านานาค ซึ่งในช่วงนี้จะเรียกแทนตัวผู้เตรียมบวชว่า "นาค" หรือ "พ่อนาค" การบวชมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ผู้ที่ได้บวชจะได้เรียนรู้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ฝึกความอดทนฝึกหัดกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา และจิตใจให้มีความสำรวมและเรียบร้อยดีงาม ตลอดจนได้ฝึกปฏิบัติธรรมซึ่งทำให้จิตใจบริสุทธิ์มีสมาธิ ซึ่งการบวชนั้นเป็นเป็นการสร้างบุญสร้างอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ 3 ประเภทได้

อานิสงส์แก่ตัวผู้บวช อานิสงส์แก่ผู้อื่น และอานิสงส์แก่พระศาสนา การบวชในจังหวัดเพชรบุรีจะมีขั้นตอนที่เป็นลักษณะเฉพาะอยู่ 2 ขั้นตอนคือการยกฉัตรและการปักโบเสมาเป็นการแสดงอาณาเขตในการจัดงานบวชเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่งาน พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบวชอีกพิธีหนึ่งคือ พิธีทำขวัญนาค เพราะคนโบราณเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์ ทุกคนจะมีขวัญกำกับอยู่ เมื่อขวัญได้รับการกระทบกระเทือนก็จะหนีหายไปจาก ทำให้เจ้าของขวัญนั้นรู้สึกไม่สบายใจหรือเจ็บไข้ได้ป่วย จึงต้องมีการเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวของตนเอง คนไทยจึงนิยมให้มีพิธีทำขวัญนาคก่อนที่จะถึงขั้นตอนของการบวชที่เนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นการสอนนาคให้ระลึกถึงบุญคุณบิดามารดาการเตรียมตัวเป็นพระภิกษุที่ดีของพระศาสนา โดยถ่ายทอดผ่านการร้อง การแห่ และใช้วงปี่พาทย์เป็นวงดนตรีบรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค เพลงที่บรรเลงเป็นเพลงไทยซึ่งจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ เพลงประเภทเพลงหน้าพาทย์ และเพลงประเภทเพลงสองชั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับขั้นตอนของพิธีกรรม ซึ่งสอดแทรกอยู่ในแต่ละขั้นตอนของการประกอบพิธี เพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความสุนทรีย์ให้กับผู้ร่วมพิธี พิธีทำขวัญนาคในสังคมไทยนอกจากจะมีพิธีทำขวัญให้กับคนแล้ว คนไทยเรายังมีความเชื่อเรื่องของการทำขวัญสัตว์ และสิ่งของต่างๆได้ด้วย หรืออาจจะเป็นการรับขวัญผู้มาเยือนเพื่อเป็นสิริมงคลก็ได้

บทที่ 2

ชีวประวัติ การสืบทอดและการถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมบริบทที่เกี่ยวข้องจากเอกสารงานวิจัยต่างๆและจากการสัมภาษณ์ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้ดังนี้

- 2.1 ชีวประวัติครูชนะ ชำนิราชกิจ
- 2.2 การสืบทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ
- 2.3 การถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

2.1 ชีวประวัติครูชนะ ชำนิราชกิจ

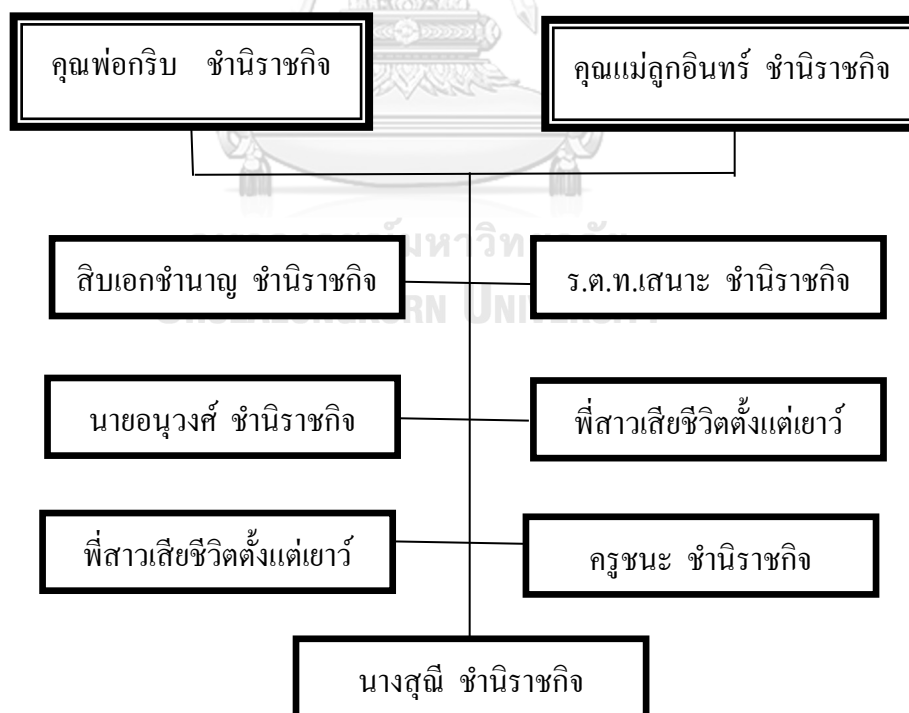

ภาพที่ 1 ครูชนะ ชำนิราชกิจ

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

ครูชนะ ชำนิราชกิจ เกิดวันศุกร์ที่ 1 มกราคม พ.ศ.2481 ปีชาล เป็นบุตรของคุณพ่อกริบ คุณแม่ลูกอินทร์ ชำนิราชกิจ เกิดที่จังหวัดเพชรบุรี อาศัยอยู่บริเวณชุมชนข้างวัดข่อยตั้งแต่วัยเยาว์ ครูชนะ ชำนิราชกิจมีพี่น้องร่วมท้องเดียวกันทั้งหมด 7 คน ได้แก่

1. สิบเอกชำนาญ ชำนิราชกิจ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญกองทัพบกจังหวัด เพชรบุรี
2. ร.ต.ท.เสนาะ ชำนิราชกิจ ถึงแก่กรรม
3. นายอนุวงศ์ ชำนิราชกิจ ถึงแก่กรรม
4. พี่สาวถึงแก่กรรมตั้งแต่เยาว์
5. พี่สาวถึงแก่กรรมตั้งแต่เยาว์
6. ครูชนะ ชำนิราชกิจ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญในตำแหน่งผู้ชำนาญการ ดนตรีไทยกองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร
7. นางสุณี ชำนิราชกิจ ปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว

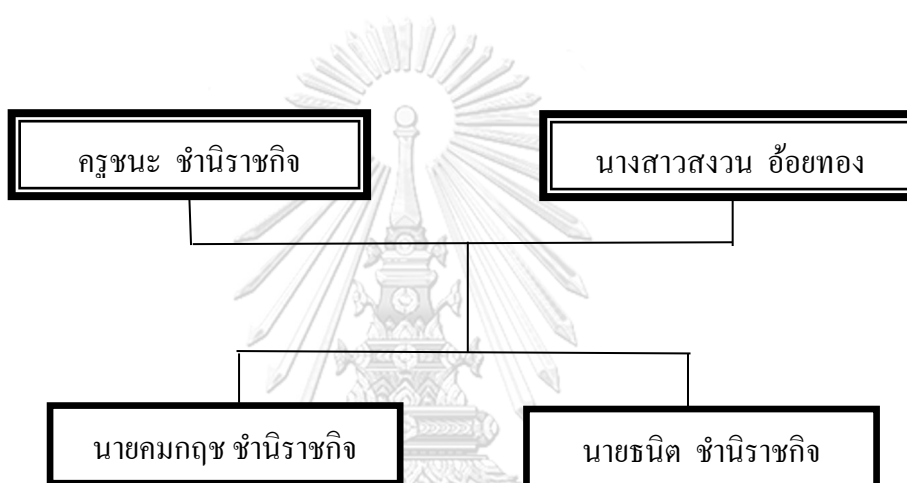

ภาพที่ 2 แผนผังแสดงรายนามครอบครัวชำนิราชกิจ

ชีวิตสมรส

ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้สมรสกับนางสาวสงวน อ้อยทอง เมื่อปี พ.ศ.2514 และใช้ชีวิตร่วมกันที่บ้านเลขที่ 20/1 หมู่ 3 ตำบลห้วยโรง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีบุตรชายสืบสกุลรวมทั้งหมด 2 คน ได้แก่

1. นายคมกฤษ ชำนิราชกิจ ปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว
2. นายธนิต ชำนิราชกิจ ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษสอนโนน ละคร ที่โรงเรียนเทศบาลบ้านหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ 3 แผนผังแสดงรายนามครอบครัวครูชนะ ชำนิราชกิจ

การศึกษาและการทำงาน **นครณ์มหาวิทยาลัย**

ครูชนะ ชำนิราชกิจ เรียนดนตรีไทยมาแต่เยาว์วัย เนื่องจากครอบครัวของท่านเป็นครอบครัวที่มีวงปี่พาทย์ ประกอบอาชีพรับงานบรรเลงปี่พาทย์เลี้ยงชีพมาโดยตลอด ครูชนะ ชำนิราชกิจ นอกจากจะได้เรียนดนตรีไทยกับที่บ้านแล้ว ครูชนะ ชำนิราชกิจยังเข้าศึกษาตามระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการดังนี้

1. ศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 - 4 จากโรงเรียนเทศบาล 1 วัดแก่นเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
2. ศึกษามัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 - 6 จากโรงเรียนสุวรรณรังษฤษฎีวิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี ช่วงหนึ่งของการศึกษาหลังจากที่ครูชนะได้ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ครูชนะได้พักการเรียนไป 1 ปี ในช่วงก่อนที่จะเข้าเรียนชั้นม.4

เนื่องจากว่าคุณพ่อกริบได้เสียชีวิตอย่างกะทันหัน หลังจากนั้นครูชนะได้เข้าเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปีพ.ศ. 2497 จนจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2499

ประวัติการทำงาน

1. อาจารย์สอนดนตรีไทยโรงเรียนอรุณประดิษฐ์ จังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึงปี พ.ศ.2511

2. รับราชการสังกัดสำนักงานเทศบาลจังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่พ.ศ.2512 จนถึงปี พ.ศ. 2515 ครูชนะเล่าว่า “นายผาด อังกินันท์ ขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีและเป็นญาติผู้ใหญ่ของครูด้วย ได้นำครูเข้าไปทำงานเป็นพนักงานเทศบาล ในแผนกดับเพลิง และทำเรื่องขอตัวเพื่อไปทำหน้าที่สอนดนตรีไทยที่โรงเรียนเทศบาล 3 วัดจันทราวาส โดยรับเงินเดือนในตำแหน่งของแผนกดับเพลิง

3. รับราชการสังกัดสำนักงานเทศบาลกรุงเทพมหานคร แผนกดนตรีไทย กองนันทนาการสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. 2516 จนเกษียณอายุราชการในตำแหน่งดุริยางคศิลป์ 6 หัวหน้างานดนตรีไทย ในปี พ.ศ. 2542

4. ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญในตำแหน่งผู้อำนวยการดนตรีไทย กองนันทนาการสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

การทำงาน

เมื่อครูชนะเข้ารับราชการที่แผนกดนตรีไทย กองนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ได้เรียนดนตรีกับครูสำคัญหลายท่าน เมื่อตอนที่ครูได้มาอยู่ทำงานที่เทศบาลกรุงเทพเมื่อปีพ.ศ.2516 เริ่มเรียนเพลงและเครื่องดนตรีกับครูหลายๆท่านที่อยู่ทำงานในแผนกดนตรีไทย และได้เข้ารับพระราชทานสัญญา ปพ.ศ.2521 ในตำแหน่งดุริยางคศิลป์ขั้นที่ 1 ได้เรียนกับผู้ที่มีความสามารถในด้านดนตรีหลายท่าน อาทิเช่น ครูสำรวย งามชุ่ม เป็นคนซื่อวงเล็ก क्रमณเทียร สมานมิตร เป็นคนปี่ ครูบุญยงค์ เกตุคง เป็นผู้ควบคุมวงในขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งหัวหน้างานดนตรีไทย อีกทั้งครูเทียบ คงลายทองก็ได้มาช่วยสอนปี่ให้ที่เทศบาลด้วย ครูชนะเล่าว่า

ครูพินิจ ฉายสุวรรณ เป็นผู้ชักชวนให้ครูมาทำงานที่เทศบาล
กรุงเทพมหานคร ขณะนั้นตำแหน่งผู้บรรเลงปี่ของกรม.ขาดพอดีจึงรับครู

เข้ามาทำงาน ซึ่งขณะนั้นครูบุญยงค์ เกตุคงเป็นหัวหน้าแผนกดนตรีไทย อยู่ ครูเองก็คุ้นเคยกันกับครูบุญยงค์อยู่แล้ว ครูจึงรับคำชักชวนของครูพินิจ เข้ามาทำงานที่เทศบาลกรุงเทพมหานคร ครูได้มีโอกาสร่วมงานกับครู อาวุโสหลายท่าน เช่น ครูช่อ อากาศโปรง ครูสำรวย งามชุ่ม ครูบุญช่วย ชิตท้วม ครูทองหยอด ผลเกิด ครูพินิจ ฉายสุวรรณ ครู บุญยงค์ เกตุคง ครูมณฑิธร สมานมิตร ครูสมพงษ์ (แพง) โรหิตาจล ส่วน นักร้องก็มี ครูกัญญา โรหิตาจล ครูอนงค์ ศรีไทยพันธุ์ (ลูกสาว ครู จำเนียร ศรีไทยพันธุ์) ครูบุญชู ทองเชื้อ ครูบุหงา นาคพลัง (ชนะ ชำนิ ราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

จากการที่ครูชนะได้รับการถ่ายทอดดนตรีไทยจากครูหลายๆท่านจนกระทั่งได้เลื่อนขั้น ตำแหน่งทางราชการตามลำดับดังนี้

ดำรงตำแหน่งดุริยางคศิลป์ชั้นที่ 2 พ.ศ.2524

ดำรงตำแหน่งดุริยางคศิลป์ชั้นที่ 3 พ.ศ.2528

ดำรงตำแหน่งดุริยางคศิลป์ชั้นที่ 4 พ.ศ.2530

ต่อมาในปี พ.ศ.2538 ครูชนะ ชำนิราชกิจได้รับตำแหน่งดุริยางคศิลป์ 6 และในปีต่อมา ครูชนะได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกงานดนตรีไทย กองงนันทนาการ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ.2542

ชีวิตการเป็นนักแสดงและงานอดิเรกต่างๆ

ครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน นอกจากเรื่องดนตรีไทย แล้ว ครูชนะได้รับมอบผู้อ่านโองการไหว้ครูดนตรีไทย หมอทำขวัญนาค การแสดงภาพยนตร์ ตลก ลิเก ละคร และงานอดิเรกอีกหลายด้าน ครูชนะเล่าว่า

ครูได้เล่นทั้งตลก ลิเก และละครโทรทัศน์ เมื่ออายุได้ 23 ครูได้ออกไปแสดงกับเพื่อนๆโดยทำการแสดงอยู่กับคณะก๊กเฮง ทองแถม คณะบังเลื้อ คณะสมพงษ์ พงศ์มิตร แล้วก็คณะของล้อต๊อก จนมาถึงยุคหนึ่งครูตั้งคณะตลกเองก็พอมือชื่อเสียงอยู่ในสมัยนั้น ครูใช้ชื่อคณะว่า เล็ก เจ๊ก จน ชื่อคณะก็มาจากเล็กก็คือตัวครูเอง เจ๊กคือ ปรีชา

ฉิมเคี้ยววรรณ จนคือ ผจญ ดวงขจร ตอนนั้นครูเป็นข้าราชการทำงานที่เทศบาลกรุงเทพแล้ว ครูแสดงหนังทั้งจอเงินและจอแก้ว จอเงินก็หนังภาพยนตร์ เรื่องที่แสดงตอนนั้นพอจำได้ก็มีเรื่องพ่อตอกรัก และอีกหลายเรื่องครูจะแสดงบทเป็นตัวประกอบ ส่วนจอแก้วก็ที่เราจำกันว่าหนังโทรทัศน์ ที่ทำให้ครูมีชื่อเสียงก็คือเรื่องระนาดเอก ครูแสดงเป็น ครูหยด ครูหยดเป็นตัวร้ายคอยจะดูดาพระเอกอยู่เรื่อยๆ แล้วก็จะมีเรื่องแสนแสบและเรื่องรักนี่รันดร เท้าที่พอจำได้ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ครูชนะเป็นคนอารมณ์ดีและเป็นที่ยอมรับนับถือของนักดนตรีไทยทั่วไป อีกทั้งครูชนะยังมีความสามารถเป็นที่ยอมรับในวงการอีกอย่างหนึ่งคือ หมอทำขวัญนาค ครูชนะเล่าว่า “ตอนแรกครูก็ไม่ได้คิดที่จะมาเป็นหมอทำขวัญนาคหรอก แต่มีคนเขาอยากจะให้ครูทำครูเลยเริ่มทำขวัญเมื่ออายุ 50 ปี ครูได้วิชาทำขวัญนี้มาจากคุณตาของครูและพระพรภิรมย์”

การถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์

ครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญในวงการดนตรีไทยท่านหนึ่ง ครูชนะได้ใช้เวลาส่วนตัวด้วยการเป็นอาจารย์พิเศษถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีไทยให้กับสถาบันทางการศึกษาต่างๆดังนี้

1. เป็นอาจารย์พิเศษสอนปีในให้กับภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2540 จนถึงปี พ.ศ.2542
2. เป็นผู้อ่านโองการไหว้ครูและจับมือนักศึกษาให้กับคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ.2550

รางวัลที่ได้รับ

1. ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชาลูกเสือศิลปิน จากสำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน
2. ได้รับเกียรติบัตรข้าราชการผู้ปฏิบัติหน้าที่ดีเด่นตลอด 20 ปี จากกรุงเทพมหานคร วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2541

3. รับพระราชทานเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ 2-3 จากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2542
4. ได้รับเกียรติบัตรผู้ปฏิบัติหน้าที่ดีเด่นจนเกษียณอายุราชการ จาก กรุงเทพมหานคร วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2542
5. ได้รับรางวัลศิลปินดีเด่น แห่งจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2542
6. ได้รับเกียรติบัตรผู้ให้การสนับสนุนการจัดงานแข่งขันสัปดาห์กลอนสด ในโอกาส สืบสานอนุรักษณ์แม่น้ำเพชรบุรี วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2543
7. ได้รับเกียรติบัตรจากกรมศิลปากร ในคราวร่วมบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่ เพลงโหมโรงเย็น ถวายเป็นราชสักการะ น้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2542
8. ได้รับปริญญาบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม พ.ศ.2548

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

1. เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ชั้นที่ 4 ชื่อจตุรถาภรณ์ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2533
2. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก ชั้นที่ 4 ชื่อจตุรถาภรณ์ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2536
3. เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ชั้นที่ 3 ชื่อตรีตาภรณ์ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542

2.2 การสืบทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

การเรียนประกอบพิธีทำขวัญนาค

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้กล่าวถึงการเรียนการประกอบพิธีทำขวัญนาคว่า

ครูไม่ได้เรียน แต่ครูไปดูคุณตาเขาทำ เพราะเป็นเด็กเลยไม่ได้เรียน คือเห็นมาตั้งแต่เด็ก ไม่ได้เรียน เราถือว่าเราเรียนรู้มาจากท่าน แต่ไม่ได้ศึกษา ถึงขนาดไปต่อ เวลาท่านทำขวัญก็จะไปมอง ก็เหมือนพ่อ

ไปเป่าปี่ ไม่ได้ต่อเลย แต่เมื่อเราเป็นปี่เราก็จำมาจากพ่อ ก็เหมือนเธอ เธอไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิด พ่อเธอมาเรียนรู้ เธอก็ต้องเอาหลักเกณฑ์ของ ครูมาใช้ และเราก็ต้องเอาไปขยายต่อ ที่เราจะต้องไปศึกษาต่อจากที่ไหน การแหล่มันเลียนแบบกันไม่ได้ การแหล่มาจากพระเทศน์ แต่จะไม่มีเพลง ไม่มีจังหวะ การแหล่ของใครของมัน คือเราเอาเยี่ยงท่าน แต่ครูไม่ได้ไปนั่ง ต่อกับท่าน เพราะว่าไปไหนเราก็จะรู้ว่าแหล่แบบไหน แหล่ยังไง ไม่งั้นเราจะเดินขลุ่ยไม่ได้ จะเดินขลุ่ยไม่ได้ ตีทุ้มยังไงให้เหมือนขลุ่ย (ชนะ ชำนิ ราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ด้านการขับร้องครูชนะ ชำนิราชกิจได้กล่าวว่า

การเรียนร้องก็มีวิธีอยู่หลายวิธีการร้องให้ดีนั้นต้องอาศัยเวลา ความตั้งใจและเทคนิคต่างๆ ครูร้องมาตั้งนานแล้ว ตั้งแต่สมัยแม่ครูโน้มนัก ก่อนพ่อครูตีปี่พาทย์ แม่ก็เลยสอนร้อง สมัยก่อนถ่าไม่ค่อยมี จะเป็น เพลงประเภท ๓ ชั้นก็ ๓ ชั้น ๒ ชั้นก็ ๒ ชั้น ถ่าจะไม่มี ปีพ.ศ.๒๕๐๖ ฟัง มาขยายให้เป็น ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว แต่ก่อนไม่มี การทำขวัญ ก็ จะมีขวัญเล็กขวัญใหญ่ ขวัญใหญ่ก็คือการทำขวัญ ทำพิธีบวงสรวงอะไร ประมาณนี้ เวียนเทียน ก็จะเวียนเทียนสมโภชพระแก้วมรกต กรมศิลป์ มีหน้าที่ที่จะต้องมาบรรเลง การร้องในการทำขวัญนาคอันนี้แล้วแต่ เป็นเรื่องส่วนตัว ถ้าหากเป็นนักร้อง เขาเรียนร้องทางสายไหน แต่ที่ทำๆ กันเนี่ยมันไม่มีร้องทางไทยเลย ไปร้องทางลูกทุ่งกัน ควรเป็นนักร้องที่เป็น เรื่องเพลงไทยพอสมควร เอาแค่พอสมควร ถ้าเรียนร้องมาจะได้เปรียบ การทำขวัญนาค ขึ้นอยู่กับตัวหมอเองร้องเพลงไทยได้ไหม หมอเองก็ได้ เพลงนางนาคเพลงเดียว นอกนั้นเองก็ร้องไม่จบ ขาดมั่ง เกินมั่ง คร่อม มั่ง บุคคลที่จะร้องเพลงทำขวัญนาคได้ จะต้องร้องไม่ขาดไม่คร่อม ไม่เกิน เมื่อเราร้องได้เราก็สามารถที่จะเรียกเพลงได้ คุณสมบัติ ก็ต้องบวชแล้ว เรียนแล้ว ยกเว้นผู้หญิง บวชไม่ได้ เพลงที่ควรต่อไปก็คือ ครอบจักรวาล เทวาประสิทธิ์ เป็นต้น ที่พระพิรุณย์ต่อให้ครูเนี่ยคือ อาจารย์ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

2.3 การถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ

การประกอบพิธีทำขวัญนาคถือได้ว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมานานหลายรุ่น เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีองค์ประกอบหลายอย่างทั้งด้านพิธีกรรม ด้านการ ขับร้อง ซึ่งในแต่ละคน ก็จะมีคุณสมบัติที่แตกต่างกันตามความสนใจ ซึ่งการถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคก็จะขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของครูผู้ถ่ายทอดแต่ละท่านที่จะเห็นสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาคุณสมบัติต่างๆของผู้ที่จะเรียนแล้วว่าจะมีความครบถ้วนก็จะถ่ายทอดให้กับผู้ที่ขอเรียน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ในส่วนของ การถ่ายทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้กล่าวว่า

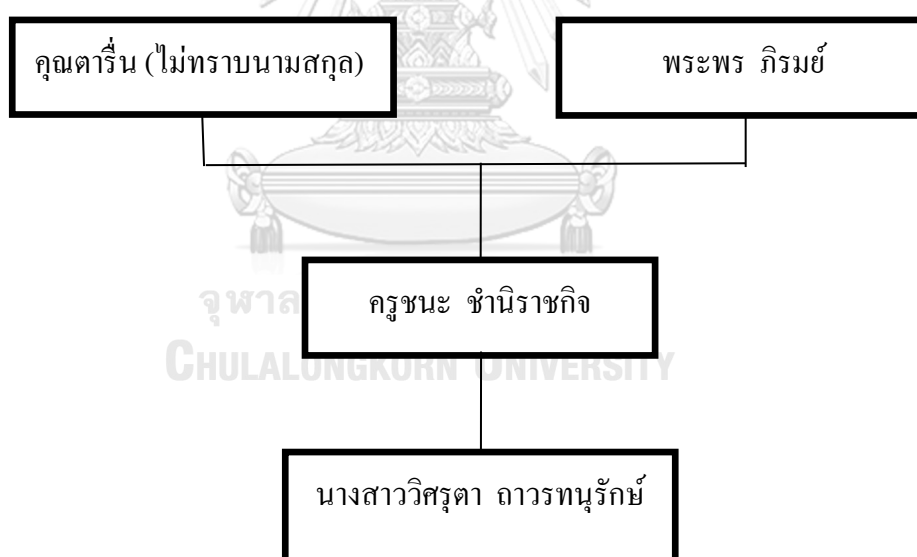
เรื่องการเรียนการถ่ายทอดของครูเองก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้ใครเป็น เรื่องเป็นราว มีแต่ว่าใครมาถามตรงไหน ครูก็บอกไปเป็นวิทยาทาน เพราะว่าครูเองก็ได้รับการถ่ายทอดจากการบอกกล่าวปากเปล่าไม่ได้มีพิธี อะไร ตอนเด็กๆครูก็เห็นคุณตาเรียน สมัยนั้นท่านเป็นคนทำขวัญ พอเริ่ม พิธีท่านก็ว่าบทของท่านไปเรื่อยเหมือนพระเทศน์จนจบไม่ได้มีดนตรีอะไร บรรเลง ฟังจะมีดนตรีเข้าไปประกอบตอนช่วงหลังๆ ครูเริ่มทำขวัญตอน อายุ 32 ที่ครูร้องได้ก็เพราะแม่ครูเป็นคนร้องครูเองก็เรียนร้องจากแม่ เพลงต่างๆครูก็เรียนจากพ่อ เพราะว่าครูเองเรียนดนตรีมาตั้งแต่เด็กๆครูก็ เลยร้องได้ดีได้ ส่วนคาถาก็บททำขวัญต่างๆหลวงพี่พรภิรมย์ท่านก็เอามา ให้ครูลอก ครูก็ลอกไว้ บางทีมีกลอนอะไรดีๆท่านก็จดเอามาให้ ท่านจะ เรียกครูว่าอีเล็ก เวลามีอะไรก็จะบอกว่า อีเล็กอันนี้ดีเอาไปใช้ได้ ครูเองก็ เก็บสะสมไว้อะไรที่ดีๆมาใช้แล้วก็รวมเป็นตำราทำขวัญที่ครูใช้ทุกวันนี้ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

การฝึกฝน

เนื่องจากการประกอบพิธีทำขวัญเป็นศาสตร์และศิลป์ในด้านของคีตศิลป์ไทยซึ่งเมื่อ ได้รับการพิจารณาคุณสมบัติต่างๆแล้วจะมีความพร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคทั้งใน ด้านคุณวุฒิ วิทยุฒิและความสามารถ จากนั้นจะต้องมีการฝึกฝนในรายละเอียดต่างๆเพื่อให้

เป็นผู้ประกอบพิธีที่มีความเชี่ยวชาญในด้านของน้ำเสียงที่จะใช้ในการร้อง การแห่ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ครูชนะ ชำนิราชกิจในเรื่องของการฝึกดังนี้

ในส่วนของครูเองก็เรียนร้องกับแม่มาตั้งแต่เด็กเริ่มร้องจากเพลงง่ายๆพวกเพลงสองชั้นทั่วไป แม่ก็สอนการเอื้อน การหายใจ การใช้เทคนิคต่างๆของการร้อง ส่วนพวกทำนองอื่นๆอย่างเช่นทำนองธรรมวัตร การแห่ การขับเสภา ครูก็ได้มาจากหลวงพี่พรภิรมย์ ท่านช่วยบอกช่วยแนะให้ ครูก็ได้จากตรงนั้นอีกทาง ราชินิกุลครูก็ร้องได้เพราะเมื่อก่อนครูก็เคยเล่นลิเกอยู่กับครูบุญยัง เกตุคง เพราะฉะนั้นจะร้องหรือจะแห่ครูก็มีประสบการณ์จากตรงนั้นมาก่อน ซึ่งครูถือว่าเป็นการฝึกการร้องของครูไปในตัว (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 4 แผนผังแสดงสายการสืบทอดการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ

คุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาค

การประกอบพิธีทำขวัญนาคผู้ประกอบพิธีหรือหมอขวัญเป็นบุคคลผู้ที่มีความสำคัญอย่างมากต่อพิธีทำขวัญนาค เพราะจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมตามขั้นตอนและยังเป็นผู้ที่อบรมสั่ง

สอนนาคให้เห็นถึงพระคุณของพ่อแม่ที่ได้อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูจนเติบโต อีกทั้งผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นผู้สอนแนะนำแนวทางการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสมก่อนที่นาคจะได้บวชในลำดับต่อไป ผู้ประกอบพิธีจึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติต่างๆทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่เพียบพร้อมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่การสั่งสอนผู้อื่น

การเป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคหรือหมอล้วนนั้นต้องมีความประพฤติที่สังครรอบข้างให้ ความเคารพยกย่องและสรรเสริญ รวมทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติตน จึงจะถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีน่าเคารพเลื่อมใส ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้อธิบายถึงคุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคไว้ว่า

คนที่จะมาเป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคได้จะต้องมีความสงบเสถียร อายุก็ควรจะ 40 ขึ้นไป ต้องบวชแล้วเรียนแล้ว ให้เป็นที่น่านับถือหรือควรเคารพ วิชาความรู้ด้านหนังสือไม่สำคัญ แต่ความรู้เรื่องการทำพิธีต้องมีอยู่กับตัว และอีกอย่างหนึ่ง ต้องมีคำพูดที่เชื่อถือได้ เป็นคนที่ควรน่าเคารพ ไม่โอ้อวด ไม่หยาบคาย เธอสังเกตได้ ไ้พวกตลก สอนคนได้ทีไหนหละ ไม่น่าเคารพ น่านับถือทีไหนหละ เราต้องเอาบุคคลที่น่านับถือ น่าเคารพ มาสอนเรา นี่คือจุดสำคัญ พูดจาเชื่อถือได้ ก็เหมือนคนที่จะเป็นครูได้ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคและสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถจำแนกคุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1. คุณสมบัติทางกาย

ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคจะต้องมีคุณสมบัติทางกายที่ดี มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงเนื่องจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคในแต่ละครั้งนั้นใช้เวลานานและยังต้องเดินทางไปยังที่ต่างๆตามที่ได้รับภารกิจซึ่งหากมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรงแล้วจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการประกอบพิธีได้อีกทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีความจำที่ดีทรงจำได้ในบทคาถาและขั้นตอนของการทำขวัญนาคได้อย่างแม่นยำ มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาคณะที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ทำพิธีได้ เช่น

ในด้านของเวลาที่จำกัดผู้ประกอบพิธีจะต้องรวบรัดให้ได้เนื้อหา ขั้นตอนและใจความสำคัญของพิธีให้เหมาะสมพอดีกับเวลาที่จำกัด หรือสถานการณ์ที่ว่าผู้บรรเลงในวงปี่พาทย์มีความสามารถที่จำกัด ผู้ประกอบพิธีจะตั้งใช้ปฏิภาณไหวพริบในการปรับเปลี่ยนเพลงเพื่อเอื้อต่อผู้บรรเลงเป็นการรักษาน้ำใจ ซึ่งกันและกันไม่เป็นการหักหน้าหรือลองเชิง การสอดแทรกกลเม็ด มุขตลกต่างๆ เพื่อให้พิธีมีความ น่าสนใจไม่น่าเบื่อ เป็นต้น คุณสมบัติทางกายอีกประการที่มีความสำคัญนั้นคือในส่วนของบุคลิกของผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควมีความสำคัญมากทั้งในด้านการดำรงชีวิตส่วนตัวและด้านหน้าที่การงาน ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกที่ดี เนื่องจากจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความน่าเชื่อถือ เลื่อมใส ศรัทธาจากศิลปินนักดนตรีไทยที่จะต้องร่วมงานกัน นอกจากนี้ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควจะต้องเป็นผู้ชายที่ได้บวชเรียนแล้วในพระพุทธศาสนาและมีความเข้าใจในพระธรรมคำสอนมากพอสมควรที่จะมาทำการถ่ายทอดและอบรมสั่งสอนให้ภาคได้ เข้าใจ

2. คุณสมบัติทางวาจา

นอกจากผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควจะมีคุณสมบัติทางกายที่เพียบพร้อมแล้ว ยังจะต้องมีคุณสมบัติทางด้านวาจาก็ด้วย กล่าวคือพิธีทำขวัญนาควเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เน้นด้านคีตศิลป์ไทย จะต้องมีความเพียรพยายามที่จะรำเรียนและการฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควจะประกอบพิธีด้วยการขับร้อง การเอื้อน โดยต้องมีเสียงที่ไพเราะอ่อนหวานบางช่วงอาจจะต้องเข้มขลังน่าเกรงขาม ซึ่งการใช้น้ำเสียงที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่กำลังประกอบพิธีใน ขั้นตอนนั้นหรือใช้วาจาในการอบรมสั่งสอนให้ภาคได้ซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ด้วยวาจา การใช้ น้ำเสียง ลีลา ออกเสียงอักขระชัดเจนไม่ผิดเพี้ยน และใช้ภาษาที่ไพเราะงดงามจะสร้างความประทับใจให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งคล้อยตาม เสียงของผู้ประกอบพิธีต้องมีอำนาจสะกดให้ภาคและผู้ฟังเกิดความปีติยินดีในเนื้อหา เกิดสุนทรียในการฟังและทำให้ผู้ฟังเกิดความนิยมชมชอบในตัวผู้ประกอบพิธีอีกด้วย

3. คุณสมบัติทางใจ

ในด้านคุณสมบัติทางใจผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอุปสมบทหรือที่กล่าวกันทั่วไปว่าได้บวชเรียนมาแล้วในทางพระพุทธศาสนา มีจิตใจบริสุทธิ์ตั้งงามฝึกฝนไปในทางธรรม เพราะผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาควจะเป็นผู้ที่แนะนำสั่งสอนให้เห็นถึงความสำคัญของการบวช

จึงจำเป็นที่จะต้องเป็นผู้ที่เคยผ่านการฝึกตน แดกฉานในเรื่องหลักธรรมคำสอน การปฏิบัติตนที่จะนำมาชี้แนะเป็นอย่างมาก ซึ่งคุณสมบัติด้านนี้จะส่งผลไปยังคุณสมบัติทางกายที่ดีอีกด้วย เมื่อผู้ประกอบพิธีมีคุณสมบัติทางใจที่ดีพร้อมแล้วจะเป็นผู้ที่ได้รับความศรัทธา การเคารพยกย่องและยอมรับจากผู้คนในสังคมให้เป็นผู้ที่จะสามารถอบรมสั่งสอนผู้อื่นได้

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าผู้ประกอบพิธีทำวัณนาจะต้องเป็นผู้ที่มีอายุ 40 ขึ้นไปและประกอบด้วยคุณสมบัติทางกาย คือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพ มีไหวพริบปฏิภาณ ความจำที่ดี กระทำตัวให้เป็นที่เคารพยกย่องของคนในสังคม คุณสมบัติทางวาจา คือ เป็นผู้ที่มีน้ำเสียงไพเราะ นุ่มนวล มีวาตะศิลป์ในการใช้ถ้อยคำสั่งสอน และคุณสมบัติทางใจ คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ตรงตามเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

บทที่ 3

เครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีทำขวัญนาของครุชนะ ชำนิราชกิจ

การศึกษาวิจัยเรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาของครุชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการสังเกตสถานการณ์จริงพร้อมทั้งสัมภาษณ์ครุชนะ ชำนิราชกิจในเรื่องของเครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีทำขวัญนาของครุชนะ ชำนิราชกิจแล้วจึงรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลได้ดังนี้

3.1 เครื่องประกอบในพิธีทำขวัญนา

จากการศึกษาข้อมูลในส่วนของเครื่องประกอบพิธีทำขวัญนาผู้วิจัยพบว่าเครื่องประกอบหรืออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในพิธีทำขวัญนาเป็นสัญลักษณ์ที่เปรียบเทียบกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยผู้ประกอบพิธีสอดแทรกไว้เป็นปริศนาธรรมเพื่อใช้ในการสอนนาค

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลสถานที่และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาของครุชนะ ชำนิราชกิจ ซึ่งพิธีทำขวัญนาจะต้องประกอบไปด้วยข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่มีความสำคัญในการประกอบพิธีซึ่งทางเจ้าภาพจะเป็นผู้ที่เตรียมไว้ตามคำบอกของผู้ประกอบพิธีดังนี้

1. ต้นบายศรี 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น

2. ไม้ขนบายศรี

3. ไช่ยอดบายศรี 1 ฟอง

4. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก

5. กล้วยน้ำว่า 1 หวี

6. เทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท 11 เล่ม

7. แวนเวียนเทียน

8. สายสิญจน์

9. ใบตอง 3 ทาง

10. ผ้าห่มบายศรี

11. ใบพลู 7 ใบ

12. แป้งเจิม

13. ชันน้ำมนต์

14. เครื่องสังเวทกระยาบวช

15. ชันใส่ข้าวสาร

16. เครื่องกำนลครุ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 5 บายศรีและเครื่องประกอบพิธีต่างๆ
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 15 มกราคม 2560

เครื่องประกอบพิธีที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจนั้นมีความหมายเป็นปริศนาธรรมตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาโดยครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายที่เป็นปริศนาธรรมของเครื่องประกอบพิธีต่างๆที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาคได้ดังนี้

ภาพที่ 6 บายศรีตั้ง

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

1. บายศรีตั้ง

ขนาดของบายศรีจะตั้งตั้งแต่ 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น ตามแต่เจ้าภาพจัดหบายศรีนั้นมาจากคติความเชื่อของพราหมณ์ ทำจากใบตองมาพับเย็บเป็นบายศรี เนื่องด้วยใบตองนั้นเป็นของสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีมลทินให้แปดเปื้อน และความเชื่ออีกประการหนึ่งก็คือ รูปร่างลักษณะของบายศรีที่ได้จำลองให้เป็น

เขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่สุดิตของพระอิศวร ในทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงความหมายตามจำนวนของชั้นบายศรีที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอน โดยครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายถึงความหมายที่เป็นปริศนาธรรมไว้ว่า

บายศรี 3 ชั้น

ถ้าจะเปรียบตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องของ สัจจัตถ์ 3 ที่ประกอบด้วย

1. กายสัจจัตถ์ ประพฤติชอบด้วยกาย มี 3 ได้แก่ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร
2. วจิสัจจัตถ์ ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี 4 ได้แก่ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับมุสาวาท ปิสุณวาท ผรุสวาท และสัมผัปปลาปะ
3. มโนสัจจัตถ์ ความประพฤติชอบด้วยใจ มี 3 คือ อนภิชณา อพยาบาท และสัมมาทิฎฐิ

บายศรี 5 ชั้น

ก็เปรียบตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องของ ศีล 5 ข้อที่คนเรายึดถือกันเป็นพื้นฐาน ก็มี

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตาเวรมณี หมายถึง เว้นจากการฆ่า ทำร้ายกันให้ถึงกับต้องเสียชีวิต

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานาเวรมณี หมายถึง การเว้นจากการลักทรัพย์ หรือไปหยิบไปเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้มาเป็นของเรา

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิฉฉาจาราเวรมณี หมายถึง การละเว้นจากการประพฤติดูผิดในกาม ไม่ไปผิดลูกผิดเมียคนอื่น

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทาเวรมณี หมายถึง การละเว้นจากการพูดจาโกหก พูดปดเท็จ หลอกลวงคนอื่น

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมัชชปะมาทัตถานาเวรมณี หมายถึง การละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของเมาทุกชนิด

บายศรี 7 ชั้น

เปรียบตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องของ อริยทรัพย์ 7 เป็นเรื่องของคุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐก็จะมีอยู่ 7 ข้อคือ

1. ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ
2. ศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องดีงาม
3. หิริ ความละอายใจต่อการทำความชั่ว
4. โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว
5. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก
6. จาคะ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
7. ปัญญา ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล ดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ รู้คิด รู้พิจารณา และรู้ที่จะจัดทำ

2. ไม้ขนาด 3 อัน

โดยครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายถึงความหมายที่เป็นปริศนาธรรมไว้ว่า

ไม้ขนาดเปรียบกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้กับ ธรรมทั้ง 3 ประกอบด้วย

1. กุศลธรรม หมายถึง สิ่งดีงาม ได้แก่ กุศลมูล 3 คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม
2. อกุศลธรรม หมายถึง สภาวะที่ตรงข้ามกุศล ได้แก่อกุศลมูล 3 และกิเลสอันมีฐานเดียวกับอกุศลมูล
3. อัพยาทธรรม หมายถึง สภาวะที่เป็นกลางๆซึ่งขาดลงไปไม่ได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 7 ไชยอดบายศรี หรือ ไช้ขวัญ
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

3. ไชยอดบายศรี

ไช้ไก่ต้มสุก 1 ฟองเสียบติดไว้ที่ยอดบายศรี ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายของไชยอดบายศรีว่า

ไชยอดบายศรีเขาเรียกกันว่าไช้ขวัญ เขาก็เปรียบเสมือนให้เป็นยอดเขา พระสุเมรุเป็นที่สถิตของพระเป็นเจ้า จึงถือว่าไช้ขวัญเป็นที่สถิตของพระเป็นเจ้าหรือขวัญ ก็เอาไปเปรียบกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้กับ วิมุติ ที่หมายถึง ความหลุดพ้น วิมุติประกอบด้วย

1. เจโตวิมุติ ความหลุดพ้นด้วยจิต จากราคะ
2. ปัญญาวิมุติ ความหลุดพ้นด้วยปัญญาจากอวิชา (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 8 มะพร้าวอ่อน

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

4. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายของมะพร้าวอ่อนว่า “คนไทยเรามีความเชื่อว่าน้ำมะพร้าวอ่อนเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ เปรียบได้ว่าได้ดื่มรสพระธรรมที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกับน้ำมะพร้าว จึงถือได้ว่าเป็นมงคลแก่นาค โดยหมอขวัญจะป้อนให้นาค 3 คำ ก็เปรียบเป็นหลักธรรมได้อีกประการหนึ่งว่า วิสุทธิ คือความสะอาดหมดจด” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 9 กล้วยน้ำว้า

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. กล้วยน้ำว้า 1 หวี CHULALONGKORN UNIVERSITY

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายของกล้วยน้ำว้าว่า “กล้วยน้ำว้าเป็นอาหารชนิดแรกที่คุณแม่ได้กินตอนที่ยังเป็นทารก แม่ก็จะนำเอากล้วยสุกมาบดป้อนให้คุณแม่ได้กิน เป็นการสอนให้นาคระลึกถึงพระคุณมารดาที่ป้อนกล้วยเลี้ยงดูจนคุณแม่ได้เติบโตมาจนถึงทุกวันนี้” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 10 เทียนขี้ผึ้ง

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6. เทียนขี้ผึ้ง

เทียนที่ทำขึ้นจากขี้ผึ้งที่ได้จากเกสรดอกไม้อันเป็นสิ่งบริสุทธิ์เทียนที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาประกอบด้วย เทียนชัย เทียนติดแวนเวียนเทียน เทียนทำน้ามนต์ โดยครูชนะ ชำนิราช กิจได้อธิบายความหมายที่เป็นปริศนาธรรมของเครื่องประกอบพิธีต่างที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาไว้ว่า

ภาพที่ 11 เทียนชัย ที่ยอดบายศรี

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

เทียนชัย 1 เล่ม

ถือว่าเป็นเทียนมงคลปักไว้ที่ตรงยอดบายศรี เทียนนี้เมื่อจุดแล้วต้องอยู่ตลอดพิธีห้ามให้ดับจนกว่าจะประกอบพิธีเสร็จ หลังจากนั้นผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ทำพิธีดับเทียนหลังจากเสร็จพิธีทำขวัญนาค เมื่อเปรียบความหมายในทางพระพุทธศาสนาของเทียนชัยก็เปรียบเสมือนปัญญา ในทางพระพุทธศานาปัญญาที่คือ ความรู้ เข้าใจ รู้ซึ่ง ที่ประกอบด้วย

1. จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิดการพิจารณาหาเหตุผล
2. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการศึกษาการเล่าเรียน
3. ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรมและได้ลงมือปฏิบัติ

ภาพที่ 12 เทียนติดแว่นเวียนเทียน

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

เทียนติดแว่นเวียนเทียน

ใช้เทียนขี้ผึ้งเหมือนกับเทียนชัยโดยจำนวน 3 เล่ม เป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนของการเวียนเทียนในพิธีทำขวัญนาค ผู้ประกอบพิธีจะนำเทียนขี้ผึ้งติดที่แว่นเวียนเทียน แว่นละ 3 เล่ม แล้วปักแว่นเวียนเทียนไว้ที่ชั้นใส่ข้าวสารเพื่อใช้ในขั้นตอนของการเวียนเทียน หากจะเปรียบเทียนที่ติดแว่นเวียนเทียนทั้ง 3 ในทางพระพุทธศาสนาเปรียบเทียนทั้ง 3 ได้กับ อคติ 3 นั่นก็คือกิเลสที่เปรียบเสมือนไฟ ก็เปรียบว่าเป็นกองไฟทั้ง 3 กอง ได้แก่

1. ราคะ หมายถึง ความอยากได้
2. โทสะ หมายถึง ความไม่พอใจ คิดร้าย

3. โมหะ หมายถึง ความหลงไม่รู้ไม่เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

เทียนทำน้ำมันต์

เป็นเทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคนำเทียนมาจุดตอนทำน้ำมันต์ด้วยบทอธิษฐาน เพื่อใช้ประพรมในพิธีให้เกิดความเป็นสิริมงคล เมื่อว่าคาถาจบแล้วจะดับเทียน โดยมีความเชื่อว่าเป็นการดับทุกข์ โศก โรคภัยและเสนียดจัญไรทั้งปวง จึงมีความเชื่อว่าจะไม่ควรถือเอาเทียนนั้นมาจุดใช้อีก (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 13 แวนเวียนเทียน

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

7. แวนเวียนเทียน 3 อัน

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายเกี่ยวกับแวนเวียนเทียนที่ใช้เวียนเทียนใน การประกอบพิธีทำขวัญนาคน่า

แวนเวียนเทียนที่ครูใช้ทำขึ้นจากทองเหลือง ประดับลวดลายสวยงาม ในทาง
พระพุทธศาสนาเปรียบแวนเวียนเทียนได้กับ ภาพทั้ง 3 ได้แก่

1. กามภาพ เป็นภาพของสัตว์ผู้ยังเสวยกามคุณคืออารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง 5
ได้แก่ อบาย 4 มนุษย์โลกและกามาวจรสวรรค์ทั้ง 6
2. รูปภาพ เป็นภาพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ รูปพรหม 16
3. อรูปภาพ เป็นภาพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่ อรูปพรหม 4 (ชนะ
ชำนาญกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 14 สายสิญจน์

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

8. สายสิญจน์

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายเกี่ยวกับสายสิญจน์ที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาคว่า
ครูใช้ในขั้นตอนการให้นำคขอขมาโดยใช้สายสิญจน์โยงเพื่อเชื่อมต่อระหว่าง
นาคกับพ่อแม่และญาติในการขอขมาขอโทษกรรมที่ได้พลาดพลั้งล่วงเกินทั้งต่อหน้า
และลับหลัง ขั้นตอนนี้เพื่อให้นาคเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่มีมลทินก่อนที่จะบวชประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งใช้ผูกกับไม้ขนาดต้นบายศรีซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเปรียบได้กับ
ต้นหา 3 ได้แก่

1. กามต้นหา ความอยากในกามารมณ์ คือมีความต้องการทางประสาททั้ง 5
2. ภวต้นหา ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. วิภวต้นหา ความอยากในความพรากพันไปแห่งตัวตนจากความเป็นอย่าง
ใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 15 ใบตอง 3 ทาง

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

9. ใบตอง 3 ทาง

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายของใบตองว่า

เป็นใบตองของกล้วยตานี เหตุที่ใช้กล้วยตานีเพราะมีความเหนียวไม่แตกง่าย
ใช้ในขั้นตอนสุดท้ายของพิธีทำขวัญนาคโดยหมอขวัญจะนำมาวางเรียงซ้อนกันแล้ว
นำแป้งเจิมเขียนอักขระด้วยคำว่า “มะ อะ อุ” อย่างละคำลงบนใบตองแต่ละใบ

แล้วม้วนให้กลมเอาผ้าห่มบายศรีมาห่อหุ้ม ในทางพระพุทธศาสนาเปรียบได้กับ
อกุศลมูล 3 ประกอบด้วย

1. โลภะ หมายถึง ความอยากได้
2. โทสะ หมายถึง ความคิดประทุษร้าย
3. โมหะ หมายถึง ความหลง

ภาพที่ 16 ผ้าห่มบายศรี

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

10. ผ้าห่มบายศรี

เป็นผ้าที่มีสีสันสวยงามใช้คลุมต้นบายศรีก่อนที่จะเริ่มพิธี เมื่อหมอบขวัญทำการเบิกต้นบายศรีแล้วก็จะนำผ้าห่มบายศรีนี้มาห่อใบตอง 3 ทางซึ่งใช้ในชั้นตอนสุดท้าย เดียวนี้ไม่ค่อยได้ใช้ห่มบายศรีกันแล้ว ส่วนมากจะนำไปห่อใบตอง 3 ใบแล้วนำไปมัดติดกับต้นบายศรีไว้ ผ้าห่มบายศรีนั้นในทางพระพุทธศาสนาเปรียบได้กับ อวิชชา หมายถึงความไม่รู้แจ้ง ไม่รู้จริง ประกอบด้วย

1. ทุกเข อัญญาณั หมายความว่า ไม่รู้ทุกข์
2. ทุกขสมุทเย อัญญาณั หมายความว่า ไม่รู้ในทุกขสมุทัย
3. ทุกขนิโรธ อัญญาณั หมายความว่า ไม่รู้ในทุกขนิโรธ
4. ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อัญญาณั หมายความว่า ไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 17 ใบพลู 7 ใบ

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

11. ใบพลู 7 ใบ

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายความหมายของใบพลูว่า

เมื่อเวียนเทียนครบทั้ง 3 รอบแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะใช้ใบพลูทั้ง 7 ใบวางซ้อนกันเพื่อดับเทียนที่แวนเวียนเทียนด้วยกัน 3 ครั้ง ใบพลูทั้ง 7 ใบนี้ในทางพระพุทธศาสนาได้เปรียบกับโพชฌงค์ 7 หมายถึง ธรรมะที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ประกอบด้วย

1. สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ รู้ตัวอยู่เสมอ
 2. รัम्मวิจยะ (รัम्मวิจยสัมโพชฌงค์) ความสอดส่องสืบค้นในธรรม
 3. วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียรพยายาม
 4. ปีติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิ่มเอมใจ
 5. ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบทางกายและทางใจ
 6. สมาธิ (สมาธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์
 7. อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็นตามเป็นจริง
- (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 18 โถแป็งเจิม

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เที่ยงตรง 10 พฤษภาคม 2560

12. แป้งเจิม

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายถึงแป้งเจิมว่า “หมอขวัญใช้สำหรับเขียนอักขระลงบนใบตอง และเจิมหน้าผากให้กับนาค เพื่อความเป็นสิริมงคล” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 19 ชันน้ำมนต์

ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

13. ชันน้ำมนต์

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายเกี่ยวกับชันน้ำมนต์ว่า “หมอขวัญจะต้องบริกรรมคาถาทำน้ำมนต์ธรณีสาร เพื่อให้ทำน้ำมนต์ในการประพรมไล่สิ่งไม่ดีและเป็นสิริมงคลให้กับนาค” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 20 สำหรับเครื่องกระยาบวช
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

14. เครื่องสังเวทกระยาบวช

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายเกี่ยวกับเครื่องสังเวทกระยาบวชว่า “อาหารที่มักใช้ในพิธีเรียกว่า เครื่องสังเวทกระยาบวชเป็นเครื่องที่ใช้ประกอบบายศรี เป็นขนมจำพวก ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว หรือ ขนมมงคลต่างๆใส่กระทงใบเล็ก ๆ มาวางไว้ในแต่ละชั้นของบายศรี ปัจจุบันนิยมทำเป็นสำหรับเพื่อความสวยงาม” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าอาหารที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้ในพิธีทำขวัญนาคเรียกว่าเครื่องกระยาบวชใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีทำขวัญนาค เป็นอาหารประเภทขนมและผลไม้ ในส่วนของขนมเป็นขนมที่ทำขึ้นจากแป้ง น้ำตาล และมะพร้าวขูดเป็นฝอย มีชื่อเรียกว่า ขนมต้มขาวและขนมต้มแดง

ภาพที่ 21 ขนมต้มขาว
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

ภาพที่ 22 ขนมต้มแดง
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพที่ 23 ชั้นใส่ข้าวสาร
 ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

15. ชั้นใส่ข้าวสาร

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายเกี่ยวกับชั้นข้าวสารว่า “ใช้สำหรับปักแวนเวียนเทียนทั้ง 3 แวน เหตุที่ใช้ข้าวสารเพราะว่า ข้าวสารมีสีขาวเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ เครื่องประกอบพิธีทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งของมงคล แวนเวียนเทียนจึงไม่เหมาะสมที่จะปักลงในทรายหรือสิ่งอื่น จึงนำข้าวสารมาใส่ชั้นเพื่อใช้ปักแวนเวียนเทียน” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

ภาพที่ 24 เครื่องกำนลครู
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

16. เครื่องกำนลครู

ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายถึงเครื่องกำนลครูที่ใช้ในพิธีทำขวัญนาคไว้ว่า

เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบพิธีใช้ในการบูชาเพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดา คุณครูอาจารย์ที่ได้สั่งสอนมา และเป็นการบอกกล่าวเทพเทวดา ทุกพระองค์ ให้รับรู้ว่าจะประกอบพิธีทำขวัญนาค และขอพรให้อ่านวย อวยชัย ให้การประกอบพิธีเป็นไปโดยราบรื่นเกิดสิริมงคล และประสบผลสำเร็จด้วยดีทุกประการ อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคตินิยมด้านจารีตประเพณีของไทย ในด้านการมีสัมมาคารวะและเคารพต่อผู้มีพระคุณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ ถือปฏิบัติกันสืบมาในหมู่ศิลปิน ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน เงิน 6 บาท บางครั้งอาจจะมีหมากพลู

เหล่า บุหรี ตามแต่เจ้าภาพจะจัดหาไว้ให้ (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์,
15 มกราคม 2560)

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเครื่องใช้และอุปกรณ์ต่างๆที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาค เป็นเครื่องใช้และอุปกรณ์ที่มีความหมายตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปรีศนาธรรมที่สอดแทรกไว้โดยมุ่งเน้นในการสั่งสอนให้นักได้ยึดถือปฏิบัติในการดำรงชีวิต อีกประการหนึ่งเครื่องใช้และอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นสิ่งที่คนไทยมีความเชื่อว่าจะทำให้นักและผู้ที่อยู่ร่วมในพิธีเกิดความเป็นสิริมงคล

3.2 ขั้นตอนและความสำคัญของพิธีทำขวัญนาค

ขั้นตอนและความสำคัญของพิธีทำขวัญนาคมีวิวัฒนาการมาจากพิธีพราหมณ์ เมื่อย้อนไปเมื่อหลายร้อยปีบรรพบุรุษของเรามีความเคารพนับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อในเรื่องของการทำขวัญเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและจิตใจ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ดีขึ้น การดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่โบราณจึงมักจะมีการทำขวัญเรียกขวัญควบคู่กันไปเสมอ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากสัมภาษณ์และสังเกตจากครูชนะ ชำนิราชกิจในเรื่องของลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธีการทำขวัญนาคตามแบบที่ครูชนะได้ประกอบพิธีดังนี้

ลำดับขั้นตอนการประกอบพิธีทำขวัญนาคที่ครูชนะ ชำนิราชกิจยึดถือปฏิบัติ โดยในแต่ละขั้นตอนนั้นครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายว่า

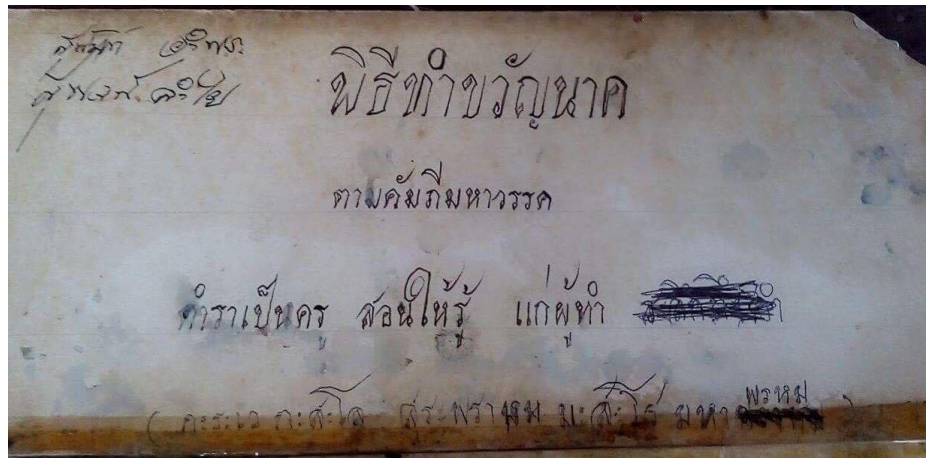
การทำขวัญนาคของครูก็จะเริ่มด้วยเชิญเทพเทวดา เพลงที่จะเชิญเทพก็คือเพลงสาธุการ เมื่อยกพระคุณ ยกพระคุณหมายความว่า การชี้ช่องให้นักเขารู้ว่า นะโมแปล คือแปลจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านบรรลุนิพพานก็เรื่องนะโมตัสสะนั่นแหละ มันมีเพลงที่จะต้องเริ่มจะต้องทำวันนี้ในยุคปัจจุบัน การทำขวัญนาคนี้ไม่ใช่ยุคโบราณ โบราณจะมีสาธุการอย่างเดียวไม่มีอย่างอื่นเลย นี่คือหลักเกณฑ์ เราพูดตัวเองเลยใครก็ว่าเราไม่ได้ นี่เป็นเรื่องของหมอบอกทำขวัญมาแต่โบราณที่มาทำกันอยู่ทุกวันนี้ เช่น พระพิรุณ ก่อนจะตั้งสัจจะบ ท่านก็จะไหว้ครูก่อนเอาแบบพระพิรุณเลยนะ พอสาธุการจบพระพิรุณจะไหว้ครู เหมือนเราท่องนะโมนั่นแหละ พอเสร็จแล้วพระพิรุณท่านจะร้องเพลง ที่เป็นมงคลเรียกว่าเพลงครอบจักรวาล ทุกวันนี้ครูก็ร้องเพลงนี้เพลงครอบจักรวาล 2 ชั้น พอจบครอบจักรวาล จะให้ศกดิ์สิทธิ์ก็เพิ่มเข้าอีกไปนิดนึง ปี่พาทย์

ก็จะบรรเลงเพลงร่ำท่ายเพลงครอบจักรวาล สมมุติว่าเทพเทวดามาพร้อมกัน ถ้าปีพาทย์เขามีฝีมือหน่อยเราก็ให้เขาบรรเลงเพลงตระสันนิบาตหรือเพลงสาธูการ สรุปลงแล้วก็คือที่จะให้ปีพาทย์บรรเลงรับเพลงสาธูการก็คือนะโม หลังนะโมแปล อันแรกคือสักเค ของเราจะเอาครอบจักรวาล เทวาประสิทธิ์ก็ได้ เขาไม่ได้บังคับว่าเพลงอะไร อยู่ที่ว่าเพลงที่จะใช้ใช้ได้หมด มันอยู่ที่ว่าจะเอาไปพูดข้างนอก แต่ไม่ต้องเอามาต่อกัน คืออธิบายให้เขาฟังว่า เราสามารถที่จะร้องได้หลังจากสักเคแล้ว จากนั้นหมอบทำขวัญก็จะร้องเชิญครู แล้วหลังจบอันนี้แล้ว สุดท้ายปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ก็จะมีเพลงตระสันนิบาตบรรเลงเสริมเข้าไปเป็นสิริมงคลหน่อย แปลว่า บัดนี้เทพเทวดาท่านได้มาพร้อมกันแล้ว สักเคนี้แปลว่าเราเชิญ เมื่อเราร้องอะไรเสร็จเราถือว่าท่านมาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คนในวงปีพาทย์เขารู้ว่าสักดีสิทธิ์ คนที่เคยบรรเลงประกอบไหว้ครูเขาจะรู้ เราต้องการให้เทพเทวดามาอยู่ในพิธีเท่านั้นเอง เมื่อมาสันนิบาตพร้อมแล้ว เพลงตระสันนิบาตนี้แปลว่ารวมหรือประชุม นี่ก็ที่มา พูดเพื่อให้มีที่มา เพลงสันนิบาตมีไว้เพื่อให้เป็น สิริมงคล ไม่สำคัญ แต่ควรที่จะมีเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธี จากนั้นก็พูดบรรยายถึงเรื่องปฏิสนธิ หมอบจะว่าไปถึงปฏิสนธิ หมอบทำขวัญมีหน้าที่บอกที่มาของการปฏิสนธิ คือการเกิดของพ่อ แม่ เขาก็ฝันว่าได้แหวน พอฝันก็จะปฏิสนธิ หมอบกับฝันก่อนเกี่ยวกับบิดามารดา ตามฝันว่าได้แหวนหรือได้อะไร ในตำราที่เขียนไว้ก็คือร้องเพลงพราหมณ์ตีดน้ำเต้า เพราะว่าพราหมณ์ตีดน้ำเต้าเป็นเรื่องของฝัน หมอบทำขวัญมีหน้าที่แปล แผลเรื่องปฏิสนธิ พอปฏิสนธิเสร็จ ก็จะมีแพ้ท้องจนถึงตั้งท้องได้ครบ 9 เดือน ก็จะต้องเจ็บท้องคลอด ก็จะหาเพลงโศกๆมาร้อง อันนี้ไม่จำกัดแล้วแต่ว่าหมอบเขาจะร้องเพลงอะไร บังไบกี้ได้ พระพิรุณเขาก็ร้องเพลงที่เขาแต่งใหม่ๆหรือจะเป็นแบบลพบุรี หรืออะไรก็ได้ เป็นเพลงที่โศกๆ เป็นเพลงประเภท 2 ชั้น ที่วงปีพาทย์เขาสามารถบรรเลงรับได้ ร้องเพลงยากเขาก็จะบรรเลงรับกันไม่ได้ บางทีร้องบังไบกี้ก็รับกันไม่ได้พอคลอดเสร็จก็เป็นเรื่องของการช้บกล่อม อันนี้มันแล้วแต่หมอบว่าจะร้องเพลงอะไรเป็นเพลงกล่อม แต่เดิมหมอบขวัญเขาจะร้องเพลงพัดชา เสร็จจากนั้นก็อาจจะแปลหรือบรรยายตั้งแต่นาคเป็นเด็กจนมีอายุครบบวช หลังจากนั้นก็จะเป็นการเรียกขวัญ ที่นี้เข้าขั้นตอนของการเวียนเทียนเป็นเรื่องหลัก ที่เหลือก็แล้วแต่หมอบทำขวัญ ที่นี้เรื่อง เวียนเทียน

จะขึ้นด้วยเพลงนางนาค ซึ่งมันยากที่หมอขวัญทุกคนจะร้อง เพลงนาง
 นาคได้หมดถ้าหมอทำขวัญไม่ใช่เลิกหรือว่าถ้าไม่ได้อยู่ในสาย ปี่พาทย์ก็
 จะร้องเพลงนางนาคไม่ถูก ในสมัยโบราณจะร้องเพลงมหาฤกษ์ มหาชัย
 หรืออาจจะเป็นการทำขวัญเล็ก จะมีเพลงนางนาค เพลงขึ้น
 พลับพลา ต่อด้วยเพลงดวงพระธาตุ นี่คือเพลงที่จะต้องร้อง เพลงดวง
 พระธาตุไม่พอก็ต้องเอาเพลงมหาฤกษ์มหาชัยมาเสริมต่อเข้าอีก จะว่าไปก็
 มีอีกหลายเพลงที่สามารถใช้ได้ เอามาเรียงต่อจนไม่หวาดไม่ไหว ถ้า
 บรรเลงจบจนไม่รู้จะบรรเลงอะไรแล้วก็กลับไปบรรเลงตั้งแต่ต้นใหม่
 เป็นอันว่าจบพิธี จะอะไรยังไงขึ้นอยู่กับหมอทำขวัญ แต่ที่จริงเขามี
 หลักเกณฑ์ของเขาอยู่ มันอยู่ในเรื่องเวียนเทียน ถึงไม่เวียนเทียนทำขวัญ
 นาค จะเวียนเทียนอะไรก็แล้วแต่ เขาจะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ มหาชัย
 แล้วก็นางนาค เป็นเพลงหลักที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับพิธีทำขวัญนาค
 (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560)

พิธีการทำขวัญนาคมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นและมีขั้นตอนที่ต่างกันไป
 ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ขั้นตอนในการประกอบพิธียังสามารถเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามที่อยู่
 ประกอบพิธีหรือหมอขวัญจะเห็นสมควร ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และสังเกตจากการประกอบพิธีทำ
 ขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจถึงลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธีทำขวัญนาคโดยเรียงตามลำดับ
 ดังนี้

เมื่อได้เวลาอันสมควรหมอขวัญก็จะเชิญให้นาค พ่อและแม่ของนาคมานั่งบริเวณพิธี
 หน้าต้นบายศรี หมอขวัญจะเริ่มพิธีทำขวัญนาคโดยกล่าวรายละเอียดของการทำขวัญแล้ว หลังจาก
 นั้นจึงเริ่มประกอบพิธี โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสังเกตจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคของ
 ครูชนะ ชำนิราชกิจดังนี้

ภาพที่ 25 ตำราทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

1. ชุมนุมเทวดา

การกล่าวบทสัคเคด้วยภาษามครและแปลเป็นภาษาไทย บทอัญเชิญชุมนุมเทวดาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนได้แก่ บทที่เป็นภาษาบาลีเรียกว่าสัคเคภาษาบาลีและบทแปลเรียกว่าสัคเคแปล เพื่อเป็นการบูชาและเชิญเทพเทวดาลงมายังพิธีด้วยบทดังนี้

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมานะ
 ทีเปรัฎฐะ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต
 ภูมมา จายันตุ เทวา ชะละณะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา
 ติภูจันตา สันติเก ยัมมุณีวะระวะจะนัง สาระโวเม สุนันตุฯ
 อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
 อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
 อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

จากนั้นหมอขวัญก็จะกล่าวบทสัคเคแปล ซึ่งก็จะเป็นภาษามครที่ละวรรคแล้วแปลเป็นภาษาไทย เพื่อเป็นการอัญเชิญเทพเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาร่วมในพิธีทำขวัญดังนี้

ณ บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอน้อมเกล้า ประดิษฐานนัมสการอัญชูลีประณต
 น้อมขึ้นเหนือเศียรสิโรตม์ เทพยดาเจ้าจงปรีดีเปรมปราโมทย์มโนสาจำนง

แห่งองค์พระมหากษัตริย์ชาติตติยวงศ์อันเรืองเดช อีกท้าวไทยเทเวศร์ท้าว
 ทิศา สารุ สักเค เทพยดาเจ้าที่สิงสถิตอยู่ในชั้นช่องกามาพจรสวรรค์
 กามะ อยู่ในกามภพจังหวัดวงศ์ จะ รูปะ เทพยดาเจ้าผู้ดำรงอยู่ในรูปภพ
 คิริสิขะระตะณู อยู่ในห้องมหรณพสิ่งขรณ์เขตร์และขุนเขา จันตะลิกเข
 เทพยดาเจ้าอยู่เนืองแน่นในอากาศ วิมานะ อยู่ในวิมานมาศรัตนมณเฑียร
 รทอง ทีเป รัฎฐู เทพยดาเจ้าที่อยู่ในพิชัยราชรถแก้วและเรือนหลวง
 จะ คาเม เทพยดาเจ้าทั้งปวงที่อยู่ในบ้านน้อยและเรือนใหญ่ ตะรุวะนะ
 คะหะเน เทพยดาเจ้าที่สิงสถิตบนต้นไม้พฤกษาสานต์ เคหะวัดถุมหิ
 เขตเต เทพยดาเจ้าที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือน ไร่ และโรงนา ภูมมา
 เทพยดาเจ้าที่อาศัยอยู่ในพื้นภูมิภาค จายันตุเทวา เทพยดาเจ้าทั้งหลาย
 เอย วันนี้ข้าพเจ้าจักขออัญเชิญท่านให้เสด็จลงมาสโมสรประชุมช่วย
 ชะละละละ วิสะเม เทพยดาเจ้าที่อยู่ในห้วงเหวผา ฝั่งน้ำและบนบกก็มีได้
 เสมอกัน ยักกะคันธัพพะนาคา ใช่แต่เท่านั้นอีกคนธรรพ์และนาคราช
 ยักขาผู้เป็นใหญ่ ติภูฐันตา สันติเกยง เทพยดาเจ้าที่มีความสุขทุกตำบล
 มุณีวะระวะจันัง อีกทั้งฤๅษีมุณีนาถทุกแห่งหน ท่านที่ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิธรรพ์ด้วย
 ตะบะเตชา สาระโว คู่ก่อนเทพยดาเจ้าทั้งปวง เม จงเกษมสานต์
 ตามลำดับ สุณันตุ จงเจียโสตสดับบรรณอันล้ำเลิศ รัมมัสสะวะนะกาโล
 ซึ่งธรรมของพระพุทธเจ้าอันประเสริฐในโลกีย์ อะยมมะทันทตา วันนี้
 ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญท่านให้ลงมาช่วยอำนวยพรซึ่งพ่อนาคจะได้บวชเป็น
 พระภิกษุขอให้ตัดบ่วงลวงลุดจากกิเลส ให้ข้ามชั้นชอบเขตศิवाโลก
 กว่าพันซึ่งโอะฆะสงสาร พ่อเอ๋ยจงสลัดห้วงบ่วงมารในคราวนี้ ให้สิ้นฆ้อง
 ขึ้น 3 ที ใครเสี่ยงดีให้ด้วยช่วยเอาชัย

หลังจากที่ผู้ประกอบพิธีกล่าวอัญเชิญเทพยดาเป็นที่เรียบร้อยแล้วหม่อมขวัญจะไหว้วงปีพาทย์
 บรรเลงเพลงสาธุการหรือเพลงตระสันนิบาตซึ่งแล้วแต่ผู้ประกอบพิธีจะพิจารณาความสามารถของผู้
 บรรเลงและความเหมาะสมหรือไม่ไหว้วงปีพาทย์บรรเลงเพลงรับ ผู้ประกอบพิธีอาจจะกล่าวบทบูชา
 พระรัตนตรัยต่อเลยซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ประกอบพิธีจะพิจารณาจากสถานการณ์ขณะนั้น

2. บูชาพระรัตนตรัย

ในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ บทที่เป็นภาษาบาลีเรียก ”นะโมภาษาบาลี” และบทแปลเรียกว่า “นะโมแปล” ดังต่อไปนี้

นะโม ตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ (3 จบ)

อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ะคะวา พุทฺธัง ะคะวันตัง ะภีวา เทมิ (กราบ)

สะวากขาโต ะคะวาตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะวะโต สาระกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

จากนั้นหมอขวัญก็จะกล่าวบทนะโมแปลเป็นเพื่อเป็นการบูชาพระรัตนตรัยดังนี้

นะโม อันว่า นมัสการ สิบนิ้วข้าพเจ้าจะขอยอกรฐลีไหว้
พระศรีรัตนไตรโมลีโลก อุบัติอยู่ในโอชะทั้งสามภพ ไม่เทียมเทียบเปรียบ
ปรารถนารบถึงสอง ตัสสะ ะคะวะโต แห่งพระองค์ทรงเครื่องเสด็จเสด็จ
ข้าพเจ้าจะขอยอกรขึ้นเหนือเศศต่างประทุมเมศประทุมทอง ดวงเนตรของ
ข้าพเจ้าทั้งสองมอบถวายต่างประทีปแก้ว อะระหะโต แห่งพระพุทธองค์
ทรงหักเสียแล้วซึ่งกิเลส สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ท่านตรัสรู้เนยธรรมด้วย
พระองค์เอง ทรงพระปัญญาเล็งสัญญา เป็นพระบรมครูผู้หลักโลก หวังจะ
พาสัตว์ให้ข้ามจตุโอฆสงสารมาประหารหัก ซึ่งสารประจักษ์อันประกอบไป
ด้วยกรรมและกม มีให้สัตว์นั้นเวียนงอยู่ในภพทั้งสาม จึงได้ทรงพระนาม
ชื่อว่า อะระหัง สัมมา สัมพุทฺโธ ดับซึ่งโทโสโมโหหาย โลภะละลายในทาง
บาปทรงอิสรภาพเรื่องเดช ทรงเสด็จเสด็จเป็นชินโรยยอมจะเปลื้องปลดตัด
กิเลส เล็งเห็นเหตุแล้วหลีกหนีสำรวมอินทรีย์มัธยัสถ์ อะมะระะ นิกรทรง
ศีลสังวอน อันงามดี ทรงพระบารมีปัญญามั่น ตั้งพระขรรค์เพชรเด็ดดวง
มาร มาแผ้วพาลตัดด้วยจอบแก้ว ซ้อนขึ้นแล้วด้วยพระปัญญา เห็น
อาการ 32 ส่วน เป็นเหล่าล้วนเครื่อง อสุระสาธารณ อันที่ว่าจะเป็นคน
สารนั้นหาบมิได้ ย่อมจะเป็นเวรภัยมาบีทา มีแต่ความชรามรณาไม่
ประจักษ์แจ้ง หมายหมายไปในทางฆราวาสขาดเด็ด

โยพุทฺโธ อันว่าพระสรรเพชรพุทธองค์ ผู้ทรงพระนาม 4 ประการ
นามคุณเบื้องต้น เป็นประธาน คือ อะระหังสัมมา สัมพุทฺโธ พระองค์ทรง
สติยังรัตนบัลลังก์อันวิจิตร ก็บังเกิดด้วยบุญฤทธิ์บารมี วาระโพธิมุเล
ได้ดวงไม้พระศรีมหาโพธิ์พุกษมมงคล มาสังสะเสนัง ยังพยามารกับพวกพล
ให้วินาศหลีกหนี ท่านสำรวมอินทรีย์ของพระองค์ ตั้งปะนะมามิพุทฺธัง

ข้าพเจ้าขอน้อมเศียรศิโรธรณ์ ไหว้บูชาพร้อมไปด้วยกายและวาจา มะโน
สุจริต

โยธรมโม อันว่าพระนวลโลกตะระเจ้า 9 ประการ 10 พระปริยัติ
ปรีโยสารเป็นอย่างยิ่ง นิยานิกะสละธรรม นี้แหละจะนำชายหญิง ให้เป็น
สุข ดับสังขารทุกขให้สิ้นโคก เข้าสู่พระศิวโมกข์นิพพานเมือง

โย สังโฆ ข้าพเจ้าจะขอน้อมตายถวายบูชา พร้อมไปด้วยความสัง
จาอันถ้อมัน ให้พระสงฆ์ ผู้ทรงพรหมจรรย์จารีตธรรม จงมาช่วยอุปลัมภ
ค้ำชูกิจ ซึ่งพ่อนาคจะได้สละสิทธิ์ฆราวาส จะบรรพชาเพศเสมออาสน์
สังขกรรม ด้วยเล็งเห็นสว่างทางธรรมฉีรทุน ยังยึดหน่วงเอาพระพุทศคุณ
มาเป็นบันไดเดิน จึงตั้งใจมิได้เห็นทางหายด้วยน้ำใจผ่องใสและศรัทธากล้า
หวังจะใคร่บรรพชาในครั้งนี้

พ่อนาคเอ๋ย บารมีของพ่อได้สร้างสมไว้มากแล้ว น้ำจิตของพ่อ
ก็ผ่องแผ้วยินดีนัก ปัญญาตั้งไตรลักษณ์ประกอบเกิด เมื่อพ่อยังเป็นฆา
รวาสไม่ประเสริฐแล้วหนอเทเวศร์ บรรพชิตนี้แหละวิเศษสง่างาม พ่อจง
พากเพียรพยายามอย่าได้หย่อนหยุด จะใคร่ได้เป็นพระหน่อเนื้อชินบุตรใน
พระพุทศศาสนา ด้วยกุศลและศรัทธาไม่หวาดหวั่น

พ่อนาคเอ๋ย อานิสงส์พรหมจรรย์นั้นแหละเป็นจอมบุญ จงยึด
เหนี่ยวเอาพระพุทศคุณเป็นบันได อย่าเอื้อเพื่อเอื้อโย ปาลีโภช บรรพชานี้
แหละจะเป็นมหาประโยชน์อันวิเศษ อาจจะทำเขื่อนข้ามเขตให้พ้นภัย กา
สาวพัสดร์ คือธงชัยเฉลิมโลก อาจจะทำทุกขสิ้นโคกแสนทเวช เข้าสู่นคร
ประเทศมหานิพพาน ยากที่บุคคลจะมีอภินิหาร เทียมตัวพ่อนาค ชาย
หนุ่มอื่นเขามัวเมาไปด้วยภาค ราคะและกามฉันท์ อันวิมังสาธิ สติปัญญา
นั้นไม่บังเกิด จึงเห็นว่าพ่อนาคนี้แหละเลิศกว่าบุคคลอื่นทั้งหมดอำนาจพร
ให้พ่อได้ออกอุปสมบทในครั้งนี้

ขอเชิญเทพยาดาราตี จงมาช่วยป้องกันซึ่งอุปัทวันจะเกิดมี
ให้สำเร็จเสร็จพิธีหนอบรรพชากิจ เหมือนหนึ่งโอษฐ์อมรินทรฤทธิ์ที่เรือ
เดชขอเดชะ โลกุเทศโลกุตร จงมาประสิทธิ์ประสาทพรให้ในวันนี้ ให้ล้น
ช้องขึ้น 3 ที ใครเสี่ยงดีให้ด้วยช่วยเอาชัย

หลังจากกล่าววบทนี้เสร็จหมอขวัญก็จะให้วงปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการหรือจะร้องเพลงสอง
ชั้นต่อเลยก็ได้

เพลงครอบจักรวาล สองชั้น หรือ เพลงเทวาประสิทธิ์ สองชั้น

ขอยกกรไหว้พระพุทธรูปประเสริฐ	ไหว้พระธรรมล้ำเลิศประเสริฐศรี
ไหว้พระสงฆ์ทรงสิขาไว้ราศี	ไหว้บิดรชนนินญาติกา
ไหว้ครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน	สารพัดอักษรที่ปรารณา
ไหว้อินทร์พรหมยมเทพทวยเทวา	ทั่วชั้นฟ้ามาสถิตในจิตใจ
ไหว้ฤาษีสติศักดิ์ยักษ์คนธรรพ์	ไหว้พระเพชรฉลูกัณผู้เป็นใหญ่
ไหว้องค์พระปรครธรรพผู้เกรียงไกร	สถิตในชั้นช่อพวงมา
หากลูกกล่าวผิดพลาดขาดอักษร	สารพัดอักษรที่ปรารณา
ขอทวยเทพได้โปรดจงเมตตา	ลูกจะขอมาแลอภัย

ในบทร้องนี้ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้อธิบายเรื่องการใช้เพลงว่า ครูจะเลือกใช้เพลงใดเพลงหนึ่งจากสองเพลงนี้ เพราะว่าเพลงทั้งสองมีชื่อที่เป็นมงคลเหมาะสมกับการที่จะนำมาขับร้องในชั้นตอนนี้ที่สุดเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 26 ครูชนะ ชำนิราชกิจประกอบพิธีทำขวัญนาค
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

3. ปฏิสนธิ

ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยรายละเอียดย่อยที่จะแสดงให้เห็นความยากลำบากของการกำเนิดเป็นมนุษย์ตั้งแต่การมาปฏิสนธิในท้องของแม่แล้วเติบโตตามกาลเวลาจนกระทั่งคลอดออกมาเป็นทารก เพื่อมุ่งให้นาคเกิดความซาบซึ้งถึงความยากลำบากของพ่อแม่ที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนนามาตั้งแต่เด็กจนโต ในขั้นตอนนี้จะประกอบไปด้วย การปฏิสนธิ การทำนายฝัน การลำดับเดือน การแพ้ท้อง การคลอด การกล่อมนาค การเกิดพระคุณของพ่อแม่ โดยลำดับขั้นตอนที่กล่าวมาครุชณะ ชำนิราชกิจได้กล่าวถึงรายละเอียดได้ดังนี้

การปฏิสนธิ คือการบรรยายถึงตั้งแต่ก่อนที่นาคจะปฏิสนธิเข้าสู่ครรภ์ของแม่ ซึ่งให้เห็นถึงกุศลกรรมที่ได้สร้างไว้ตั้งแต่อดีตชาติจึงได้มาเกิดมาเป็นมนุษย์เพื่อเชื่อมโยงให้ตระหนักถึงโอกาสที่ดีที่จะได้บวชในพระพุทธศาสนาเพื่อให้นาคเกิดความตั้งใจที่จะบวชเรียน

การทำนายฝัน คือการบรรยายถึงความฝันของแม่ที่ได้ฝันว่า ได้แก้วแหวนเงินทองมากมาย จะได้ลูกชายมีบุญมาเกิดแล้วก็จะได้บวชเป็นพระในพระพุทธศาสนา

การลำดับเดือน คือการบรรยายการเจริญเติบโตของทารกตอนที่อยู่ในท้องเพื่อให้นาคเห็นความสำคัญว่าสิ่งที่เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นยากทั้งยังทำให้แม่ต้องมีความลำบากประคับประคองท้องให้ดี ต้องเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตใหม่เพื่อให้ลูกในท้องแข็งแรงและปลอดภัย

การแพ้ท้อง คือการบรรยายอาการแพ้ท้องของแม่ที่เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียนอยากกินอาหารต่างๆสร้างความทรมานให้กับแม่เป็นอย่างมาก ฝ่ายพ่อก็ต้องดูแลเป็นพิเศษอดหลับอดนอนยามแม่แพ้ท้องก็เพื่อให้นาคได้ระลึกถึงพระคุณของพ่อและแม่ที่ลำบากในช่วงนี้

การคลอด คือการบรรยายความเจ็บปวดของแม่ที่ต้องคลอดตั้งคำที่ว่า “วันเกิดเจ้าเกือบคล้ายวันตายแม่” ซึ่งจะให้นาคได้เห็นถึงความทรมานของแม่เวลาที่ปวดท้องจะคลอดลูก

การกล่อมนาค คือการบรรยายถึงการขับกล่อมซาบซึ้งในพระคุณของพ่อและแม่เป็นช่วงเวลาให้นาคได้คิดใคร่ครวญถึงคำสอนต่างๆ

การเทิดพระคุณพ่อแม่ คือการบรรยายพระคุณของพ่อแม่ที่ได้เลี้ยง
 ดูสั่งสอน ซาบซึ้งในความรักความเอาใจใส่ทะนุถนอมจนเติบโตเป็นคนดี
 และปลูกฝังให้นาคตระหนักในเรื่องของความกตัญญู
 โดยในขั้นตอนของการกำเนิดนาคนั้น ครูชนะ ชำนิราชกิจผู้ประกอบพิธีได้กล่าวบรรยาย
 เป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

โยพทุโธ อันว่าสมเด็จพระพุทธองค์ อันทรงพระมหาคุณญาณ
 วิมุตติวิสุทธิเลิศ ทรงพระคุณอดุลเดชอันอุดม ช่มเสียอุบัติแห่งเทวา
 มีองค์อัมรินทร์ราชาเป็นประธาน อีกทั้งพรหมมานิพพุตตะ มีพรการะ
 เป็นต้น สมมติว่าเทวาในขอบเขต ประเทศชมพูพลเฝ้ามนุษย์ เป็น
 มหาบุรุษอุตตะ มหาโลกาจารย์ ทรงซึ่งวิมุตติสารเลิศปุถุชนอันพันไป
 ด้วยอนันตะกคุณ ปะนะวิเชียรจักระมุณีเป็นมหากวีอันประเสริฐ กำเนิดใน
 มหาสมมุติวงศ์ พระองค์ทรงพระนามชื่อพระพุทุโธ มังคะลังอิติวิสุตโธ
 อันปรากฏว่าเป็นมงคลสถานควรที่จะบูชา มังคะละทีนัง แก่เทวาและ
 มนุษย์ผู้เอาประโยชน์ โสคะโกทังคะละถานัง เป็นแว่นแก้วอันวิเชียรโชติ
 วิโรจนรัตนมาลัย ล่วงสำหรับที่จะตัดช่องให้แจ้งกระจ่างใจ ในมงคลน้อย
 ใหญ่ทุกประการ มังคะมามีหัง ข้าขอประนมเนื่องมาจนสมมุติสงฆ์ ด้วย
 นันบระเบียบบวรมีเบญจางคประดิษฐ์ ก็สำเร็จกิจที่จนมัสการ ข้าพเจ้าจึง
 จะกล่าวสารพทุธ

ศรี ๆ บวรวิเศษ ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญเทพยดาเจ้าทุกพิมานมาศ
 เมืองสวรรค์ เทพเจ้าผู้ทรงมหันต์อันเรื่องฤทธิ์ ที่อาศัยสิงสถิตในจักรวาล
 จงมาช่วยอวยพรเพิ่มโพธิสมภารแห่งพ่อนาค ให้พ่อภิญโญโสภาค
 เจริญผล อีกทั้งวงศ์ประชาชนทั้งชายและขวา อันมิบิดรและมารดาเป็น
 ประธาน ล้วนแต่มิน้ำจิต เบิกบานด้วยยินดีจึงได้ให้พ่อนาคบวชเป็นศรีเชื้อ
 ชินวงศ์

พ่อนาคเอ๋ย วันที่พ่อจะถือกำเนิด เกิดมาเป็นมนุษย์ มันมิใช่
 ง่าย โดยอาจารย์ท่านบรรยายไว้ในบาลี พระอภิธรรม 7 คัมภีร์ก็แสดงไว้
 กล่าวถึงในปฏิสนธิ ในครรรภ์ปริณทนของพระชนนี ว่าประดุจขุมทราย

จามจรี เช็ดซุบน้ำมันสลัดเสร็จถึง 7 หน น้ำมันที่เหลือติดหล่นอยู่ที่ปลาย
 ขนแห่งฝูงสัตว์ พระบาลีท่านกล่าวชัดว่าอีก 7 ทิวา เป็นเค้ามูลโลหิตา
 นั้นขึ้นก่อน อีก 7 วันจึงผันผ่วนเป็นเปลือกส่าย แม้นจะเกิดเป็นผู้ชายอยู่
 ทางขวา เป็นผู้หญิงจะเวียนมาอยู่ทางซ้าย ต่อจากนั้นอันตรายของแม่ก็ย่อ
 หย่อน อีก 7 วัน จึงผันผ่วนพัฒนาออกเป็นก้อนมังสา ตั้งหน้าผากก่อน
 พอเห็นเหตุ ดวงเนตรทั้ง 2 โดเต่าฟองไข่ ได้ 3 เดือน ก็ย้ายแยกแตก
 ออกไป เป็นปัญญาสาขา ได้ 4 เดือนมีหู ตา มีเล็บ มีผม ได้ 5 เดือนมีมือถือ
 สายรอกม ต่างคำข้าว ฟ่อน้งทับอาหารเก่ากองอากุล ศีรษะของพ่อก็พอก
 พูนไปด้วยอาหารใหม่ ขดคู้เข้าหนุนคางไว้ทั้งสองข้าง ผินหลังพิงหน้าท้อง
 ของมารดา เมื่อคราวสายฟ้าฝนพินโรยโรยไปรยปรายในแถวธาร
 ดังวานรหนีฝนซ่อนตนในพุ่มไม้อุบมัยเหมือนดังนั้น เมื่อมารดาจะ
 รับประทานสิ่งอันใดซึ่งเผ็ดร้อน ถูกผิวหนังของเจ้าอันละเอียดอ่อนดังจะ
 พองไปทั้งกาย ดันรณกระวนกระวายไม่สมประดี ดังอัคคีเข้ามาเผาผลาญ
 แสนจะทรมาณอยู่ในอุทร เมื่อมารดาของเจ้าจะหลับนอนหรือจะลุกนั่ง
 จะกระเทือนกระทบกระทั่งก็ทนลำบาก บอบซ้ำทั่วสรรพางกาย ดังบุคคล
 เอาท่อนไม้มารุมนั้นแสนน่าสงสารสุดพรรณา

พอกำหนดได้เก้าเดือนไม่เคลื่อนคลาด จึงบังเกิดลมกำมั่วหวาด
 เริ่มพัดผัน ให้ศีรษะทารกที่อยู่ในครรภ์นั้นหันหัวลง ดังสำเภาทองที่ล่อง
 ตรงจะออกอ่าว อันความเจ็บปวดครรภ์ของมารดานั้นเล่าก็แสนสุด เกิด
 มาเป็นมนุษย์เจ็บที่สุดอะไรเล่าจะเปรียบปาน คล้ายดังหนึ่งองค์พระกาฬ
 จะมาผลาญชีวิต มาแหวกวักควักดวงจิตปลิดเอาดวงใจ แม่จะเป็นหรือ
 ตายก็ไม่รู้ เทียบพระบนฝักันให้ร่วนวาย บางทีก็เรียกพ่อแม่ญาติหญิง
 ชายให้มาช่วย แม่นี้จะม้วยซึ่งชีวา ดังจะได้พรรณนาในการบัดนี้

เมื่อถึงขั้นตอนนี้ครุชนะ ชำนิราชกิจ จะร้องเพลงประกอบกิริยาของผู้เป็นแม่และพ่อที่ได้
 กล่าวไว้ในบททำขวัญนาคข้างต้น โดยขับร้องในเพลงดังต่อไปนี้

เพลงบังใบ สองชั้น

สนสงสารมารดานิจจาเอ๋ย	แม่ทราชมเขยเจ็บท้องร้องโศรกสรวด์
ต้องเจ็บท้องของบุญปลุกลูกในครรภ์	นับวันนั้นเล่าได้เก้าเดือน
เจ็บอะไรกันเล่าเข้ามาทาน	จึงจะทราบว่าจะเจ็บนั้นมันจะเหมือน

เดี๋ยวเจ็บตรงนั้นเดี๋ยวเจ็บตรงนี้มีเจ็บเตือน ว่าจะเคลื่อนคลอดได้แทบวายปราน

เพลงแขกลพบุรี สองชั้น หรือ เพลงไ้อ์ร้าย

ฝ่ายพ่อได้ฟังนั่งเขาอ่อน	ให้เราร้อนอยู่ในใจสุดชื่นชม
เสียงเมียตะโกนกร้องระงม	แม่ชานวมเรียกหาว่าแต่ผิว
เห็นเมียร้องนานนักซึกเป็นท่วง	น้ำตาร่วงเห็นเมียเรียกจนเปียกทั่ว
แล้วเดินชิดเข้าใกล้ใจสั้นรัว	ประคองตัวหนุนตักให้นารี
ยามนี้จะมีใครช่วยได้บ้าง	เมื่ก็ร้องครวญครางเพราะเจ็บที่
ครั้นจะไปตามหมอต้าแยเงินก็ไม่มี	แสนสงสารนารีแทบขาดใจ
เสียงแม่แบ่งพอกก็แบ่งช่วยแม่บ้าง	เสียงแม่ครางพอกก็ครางฟังไม่ไหว
ทั้งสองคนช่วยกันกันรื้อนาย	ขอให้คลอดลูกชายอย่าทรมาน

เพลงดังกล่าวที่ครูชนะ ขำนิราชกิจเลือกนำมาขับร้องเป็นเพลงที่มีการขับร้องสื่ออารมณ์ที่ โศกเศร้า แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานของผู้เป็นแม่ที่เจ็บท้องจะคลอดและความทุกข์ใจของผู้ เป็นพ่อที่เห็นแม่เจ็บท้องด้วยความทรมาน จากนั้นครูชนะ ขำนิราชกิจ จะขับเสภาในบทที่กล่าวถึง การคลอดของแม่ดังบทต่อไปนี้

ขับเสภา

วยเดชะบุญคุณพระท่านได้ช่วย	จึงไม่ถึงคราวม้วยสิ้นสังขาร
แม่เจ็บท้องร้องครวญพอรมาณ	น่าสงสารแม่เจ้าเป็นนอกตรม
ครั้นได้กำหนดทศมาสไม่คลาดเคลื่อน	ลมกำมั่วชาติย้าเดือนมาผสม
แม่ก็คลอดออกเป็นชายสมใจนิยม	ทั้งพ่อแม่ก็ชื่นชมแสนยินดี

ร่ำลาเดียว

หลังจากที่ครูชนะ ขำนิราชกิจได้ขับเสภาแล้ว วงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงร่ำลาเดียวเพื่อ แสดงให้เห็นถึงกิริยาของการคลอดลูกของแม่ และต่อจากนั้นครูชนะ ขำนิราชกิจจะได้กล่าวพรรณา ชื่นชมในบทต่อไปนี้

ถึงยามปลอด คลอดเป็นชายงามโสภา พร้อมด้วยญาติวงศ์พงษา
มาร่วมนั่งสะพรั่งพร้อม แวดล้อมนั่งอยู่ดูอึ้งมี เอาเจ้าอาบน้ำซัดสีให้ผ่องใส
แป้งขม้นดินสอพองลูบไล้ชโลมทา แล้วห่อหุ้มกายาด้วยผ้าอันอ่อนนุ่ม

วงไว้บนเบาะที่ใส่พุ่มเฟ้าทะนุถนอม ยุงมิให้ไต่ไรก็มีให้ตอมพ่อดวงตา
เห็นว่าเจ้านอนผวาแม่ก็รับขวัญ ประคองกุมอุ้มจอมขวัญให้กินนม ถึงจะ
เยี้ยวรดถ่ายอาจมนแม่ก็เอามือเข้าถูล้าง ยกขึ้นจากอุ้งสู่อ่างชำระกายให้ผุด
ผ่อง แล้วเอาแป้งขมิ้นดินสอพองมาชโลมทา แล้วแม่ก็กอดประทับกับอุรา
ให้เจ้าหลับนอน ว่าพ่ออย่าอ่อนนอนให้สบาย ว่าแล้วก็ประคองกายให้กิน
นมจวบเกล้าจวบผม แล้วอุ้มชูพ่อทราชมเชยกินนมเถิดนะเจ้าหนู จะเอ๋...แม่ดี
ใจพอรู้ความสอนตั้งไข่ จะพูดได้ประจ้อประแจแม่จึงอุ้มเจ้าไปริมแคร่แค
นอกชาน แล้วหยิบนี่ยื่นนั้นให้เจ้าคว่ำเล่น พอตะวันสายใกล้เพลงจึงอุ้ม
เจ้ากลับเข้ามา ให้เจ้าอาบน้ำอาบทาแล้วทาแป้งขมิ้นและดินสอพองแล้ว
แม่ก็ค่อยๆ ประคับประคองเอาเจ้าใส่เปล เห็นเจ้าไม่หลับก็กล่อมเหให้
นิทรา

เมื่อได้พรรณนาชื่นชมแล้ว ต่อไปครูชนะ ชำนิราชกิจจะได้ขับกล่อมโดยขับร้องเพลง
พัตชา สองชั้น ดังเนื้อหาต่อไปนี้

เพลงพัตชา สองชั้น

จึงวางลูกลงในเปลแล้วเห่ซ้ำ	ทำขนมแข่งม้าเวลาตึก
โอระเห่เอระโหโอระหึก	อีกกระทึกทั้งเวลาในราตรี
ยามดึกตื่นตื่นนอนป้อนกล้วยน้ำ	พ่อนาคกล้ากลืนกินจนสิ้นหวี
ทั้งฟูกเบาะเมาะหมอนอ่อนอินทรีย์	มิให้มีอะไรไต่ที่ลูกยา
นอนเสียดอกพ่อนาคเอ๋ยแม่จะไกว	พ่อสายใจลูกของแม่หลับเถิดหนา
อย่าร้องไห้ไปเลยนะลูกยา	เตี้ยตุ๊กแกมันจะมากินตับเอ๋ย

หลังจากที่ครูชนะ ชำนิราชกิจได้ขับร้องเพลงพัตชาสองชั้นจบแล้ว หากยังมีเวลา ครู
ชนะ ชำนิราชกิจ จะขับร้องเพลงกล่อมนาค ในทำนองเห่ฉิมพลี หรือให้หมอขวัญผู้หญิงขับ
ร้องเพลงค่าน้ำนม เพื่อเป็นการให้นาคได้ตระหนักถึงความกตัญญูของผู้มีพระคุณ ดังต่อไปนี้

เพลงกล่อมนาค ทำนองเห่ฉิมพลี

เห่...นอน นอน นอนหนุนตักแม่นอน นอน นอน นอน นอนนอนจะกล่อมให้นอน
ลูกเอ๋ยจงนอนหลับ ตุ๊กแกกินตับ เจ้ากลัวไหม นอนเปลให้สบาย แม่จะไกว ให้เจ้านอน
อย่ามัวร้องไห้ให้ อยู่ทำไม แม่จะสอน หลับตาอย่าอาวรณ์ แม่จะสอน ให้เจ้าฟัง

เมื่อเล็กพ่อแม่เลี้ยง ไม่เคยเลี้ยง เบียงสักครั้ง ยามนอนลูกร้องดัง พ่อแม่ยัง ต้องอ้อออ
 ยามลูกเกิดมีไข้ พ่อแม่ไขว่ วิ่งตามหมอ ตายายไม่ร้องรอ ย่าปู่พ่อ เป็นกังวล
 ยามดีไม่มีไข้ ปู่ย่าตาย ไปไม่พ้น รับขวัญมาบ้านตน เป็นกังวล ทั้งข้าวปลา
 นมเนยหากินไม่ เก็บเอาไว้ ให้หลานยา ขนมมียายซ่อนตา เอาไว้ให้ หลานยายกิน
 เงินทองหามาได้ เก็บเอาไว้ โดยถวิล ยามกินไม่ได้กิน เก็บเอาไว้ ให้ลูกยา
 พอใหญ่หวังให้บวช เพียรเรียนสวด หลักศาสนา แบ่งบุญให้บิดา และมารดาปู่ย่าตายาย
 เते...นอน นอน นอนหนุนตักแม่นอน นอน นอน นอน นอนจะกล่อมให้นอน

เพลงค่าน้ำนม

แม่นี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวง ที่เฝ้าหวง ห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล
 แม่เราเฝ้าไอ้ละเห่ กล่อมลูกน้อยนอนเปลไม่ห่างหันเห ไปจนไกล
 แต่เล็กจนโตไอ้แม่ถนอม แม่ฝ้ายผอมย่อมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ
 เต็บโตไอ้เล็กจนใหญ่ นี่แหละหนาอะไร มีไข้ไฉนเพราะค่าน้ำนม
 ควรคิดพินิจให้ดีค่าน้ำนมแม่นี้ จะมีอะไรเหมาะสม
 โอ้อ้วแม่จำ ลูกคิดถึงค่าน้ำนม เลือดในอกผสม กลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน
 ค่าน้ำนมควรชวนให้ลูกฝัง แต่เมื่อหลังเปรียบดั่งผืนฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน
 บวช เรียนพากเพียรจนสิ้น หยอดหนึ่งน้ำนมกินทดแทนไม่สิ้นพระคุณแม่เอ๋ย

ขั้นตอนของการปฏิสนธินี้ เนื้อหาสาระที่กล่าวไว้ในบทมุ่งเน้นในเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มี
 พระคุณที่ให้กำเนิด เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ โดยใช้การขับร้องเพลงในการสื่อให้ผู้ฟังได้เข้าถึงอารมณ์ได้ดี
 ยิ่งขึ้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

4. การสมมุตินามนาค

เมื่อนาคได้กำเนิดเกิดมาจนมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์แล้ว พ่อกับแม่ก็จะพานาคไปฝากตัวกับ
 พระอุปชฌาย์เพื่อที่จะบวชก็จะได้นามเรียกชื่อว่านาคตามโบราณได้กล่าวไว้ ครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้
 บรรยายในบทขนานนามนาคถึงที่มาเกี่ยวพันในพระพุทธศาสนาโดยกล่าวเป็นทำนองมคคว่า

ศรี ศรี สิทธิวิเศษ ท่านทศปาโมกษ์สังเกตประกอบฤกษ์ เอกเกริกทำ
 การฤศลพิธี เทพเจ้าทุกทิศีพร้อมสะพรั่ง ทั้งหมู่ญาติของพ่อนาคก็มานั่ง
 เอนกใน ล้วนแต่มั่นใจจิตเลื่อมใสศรัทธาด้วย ชวนกันมาช่วยอนุโมทนา
 ท่านทั้งหลายที่มานั่งกันพร้อมหน้า ข้าพเจ้าขออภัยด้วย คำโบราณท่าน

กล่าวไว้นั้นมีมากกว่า พญานาคนั้นฝากชื่อ เป็นแต่คำเล่าลือ บางท่านก็ยังสงสัยว่าเหตุไฉนจึงได้ชื่อว่านาค คุณนี้ก็หลากหลายหนานานอ หรือใครตั้งต่อแต่เดิมมา ข้าพเจ้าจะขอวิสาขนาให้แจ้งประจักษ์ มีอยู่ในคัมภีร์มหาวรรค แต่เดิมมา แต่ครั้งเจ้าจอมนาคาภุขงคราช เมืองบาดาล อเนกนับทรัพย์สฤงคารเอกอุตม พร้อมด้วยเหล่าสาวสนมทุกถ้วนหน้า ทั้งอำมาตย์ ญาติญาติ ก็เนื่องนอง ทั้งแก้วแหวนเงินทองก็มากมีแต่น้ำจิตคิดหนทางที่ตัดกิเลส อยากจะใคร่บรรพชาเพศตัดราศี หมดอาลัยโยตีในพื้นภพ อยากบวชตนไปจนครบ 7 ทิวา ดำริแล้ว เจ้าจอมนาคาภุขงคราช จึงเฝ้าอัฐธรรสประภาชณณ์แก่นักสนมว่า เราจะลาจากนิคมนครเศ ขึ้นไปบรรพชาเพศจะเรียนธรรม พอครบถ้วน 7 ทิวาจะกลับมา ฝ่ายเจ้าจอมนาคาภุขงคราชเสด็จจากปราสาทปราสาทอันรู่จี พอถึงปากฝั่งพระธรรมก็แปลงกาย อันเพศนาคร้ายก็สิ้นสุด กลับกลายเป็นบุรุษสุดโสภณ จึงเดินตัดมรรคา ละแวกบ้านมาครู่หนึ่ง ถึงสถานพระเชตุพล อันมีปริมณทลงามโอฬาร ฝ่ายเจ้าจอมนาคาก็ลีนลาศ เข้านอบนบอภิวาทพระเถรทิศ พระเถรเจ้าก็ตั้งจิตแสดงธรรม จึงถามด้วยพระคาถาว่า โภ มา นะ วะ ดูก่อนมานพอันน้อยนารถ กิงอะหือา วาโส เข้ามาในอาวาสด้วยเหตุใด มานพนาคจึงทูลไขสนองอรรถมากราบเท่าโดยสัจสุจริต ตั้งใจหมายจิตโดยจางง มาขอรับเพศทรงบรรพชา พระเถระก็ทรงพระเมตตา อนุญาตให้ เหตุบัญญัติไว้ในสิกขาบทพระเถระจึงปรากฏเป็นพระอุปชฌาย์ ยังกุมารนาคาให้ถือศีล เอาธรรของสงฆ์พระองค์สำเร็จ ศีล 227 เข้าสู่ทรง นาคเลยกลายเป็นสงฆ์สำเร็จกิจการยามเมื่ออับติกรรมมาตามติด วาสุกรี

จากนั้นครุชณะ ข่านิราชกิจ ได้ร้องเป็นทำนองแหลมีเนื้อหาในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับที่มาของคำว่านาค โดยทำนองแหลที่ครุชณะ ข่านิราชกิจใช้ขับร้องเป็นทำนองที่เรียกว่า “แหลขมดง” มีเนื้อหาดังนี้

แหล

ท่านที่นั่ง ฟังผมแหล่	ความกระแสด เพื่อแก้ฉงน
มีนาคา อยู่หนึ่งตน	พ่อหน้ามล ออกบรรพชา
สละกิเลส ในเพศสัตว์	ทิ้งสมบัติ และเคหา
ทิ้งลูกเมีย หนีออกมา	จากหุบผา มาจากบาดาล

แล้วหยุดพักผ่อน นอนคิดอ่าน
 ยังมีภิกษุ ผ่านมาหนึ่งองค์
 ให้มีใจ ในนาคา
 จึงได้แปลงกาย ได้อย่างมนุษย์
 รูปงามโสภณ ดั่งตั้งใจ
 แล้วเข้าไปขอ พระองค์นั้น
 ช่วยจัดให้ ได้บรรพชา
 พระองค์นั้น ไม่ทราบเรื่อง
 แล้วรับบวชนาคา ที่แปลงกาย
 พระนาคา เจริญสะสมละ
 สิ้นความทุกข์ เป็นสุขศรี
 มาวันหนึ่ง เกิดอาเพศ
 ให้หวนจิต คิดกลับไป
 นิสัยสัตว์ ไม่สำรวมจิต
 ทั้งแก้วแหวน และบริวาร
 จึงเปลวกาย หลับสนิท
 กลายเป็นพญา นาคาใหญ่
 มีภิกษุ ร่วมวัดหนึ่งองค์
 พระค้อยเดิน ค่อยจร
 เหลียวไปพบ ตัวนาคา
 ตลิ่งมอง จ้องไปในทันที
 ท่านพูดไม่ออก บอกไม่ถูก
 แล้วตั้งสติ สมาธิเอาไว้
 จึงรีบไปทูล องค์เทพ
 ได้มีภิกษุ กลับเป็นนาคี
 พระพุทธองค์ ผู้ทรงเดช
 ทรงรู้ความ ตามเล่ามา
 อันด้วยนาค ไม่ใช่มนุษย์
 แล้วตั้งไว้ ในบาลี
 จำไว้เป็นข้อ พระบัญญัติ
 ห้ามมาบวช ในพระศาสนา

นำสงสาร ตัวนาคา
 เดินตัวตรง ไปข้างหน้า
 กุศลชกพา สมตั้งใจ
 กลายเป็นบุรุษ อย่างคนทั้งหลาย
 เดินตามพระไป ตามเจตนา
 บอกความสำคัญ ที่ปรารถนา
 โปรดเมตตา ที่ข้าบรยาย
 จัดหาผ้าเหลือง ที่มุ่งหมาย
 สมตั้งใจ ในทันที
 เพราะเป็นกิจของพระ ประเสริฐศรี
 สดเปรมปรีดี ในฤทัย
 ต้องมีเหตุ ที่เลวร้าย
 กระสับกระส่าย ถึงบาดาล
 คะนิงคิด ถึงถิ่นฐาน
 ทรพศถุงการ มีมากมาย
 ร่างบรรชิต ก็พลันหาย
 ผ้าเหลืองกองไว้ ใกล้หัวนอน
 เดินลัดตัดตรง จะไปพักผ่อน
 จะกลับไปนอน ยังกุฎี
 โตใหญ่มโหฬาร มีเกล็ดมีสี
 นาคานี้ มาอย่างไร
 ใจทำพูด ถึงนาคาใหญ่
 ก็รู้ได้ ในทันที
 จอมสกล ประเสริฐศรี
 อยู่ที่กุฎี ผ่านมา
 พระปกเกศ ในศาสนา
 จึงบัญชา ตามพจนี
 ห้ามมาเป็นบุตร พระชินศรี
 ตัวเรา นี้ จะให้ประทาน
 ชื่อว่าสัตว์ เดรัจฉาน
 จบเรื่องในตำนาน ที่กล่าวมา

กาสาวพัตร์ คือธงชัยเฉลิมโลก จะได้ป้องกันทุกข์โศกอันตราย ที่จะเกี่ยว
กายอันทาน หน่วงเอาพระนิพพานในกายหน้า ข้อศึกษายังไม่หมด จะขอ
ละลดลงเพียงนี้

พ่อนาคเอี้ย วันพรุ่งนี้แล้วหนอพ่อจะได้เข้าไปในพระอุโบสถ
อุปสมบทเป็นสมมุติสงฆ์ นับว่าพ่อจะได้เป็นหนอเนื้ออริยวงศ์ชินรส พ่อจง
รักษาสิกขาบทอย่าประมาท พ่อจงตั้งมั่นอยู่ในโอวาทของพระอุปัชฌาย์
สงสัยในสิกขาจงไต่ถาม สิ่งใดที่ท่านห้ามจงอย่าได้กระทำ พ่อจงได้ปฏิบัติ
ตามเยี่ยงอย่าง อย่าดูเบา จะได้เป็นเสปียงเลี้ยงตัวเจ้าไปในกายหน้า อนึ่ง
การปฏิบัติพระอุปัชฌาย์พ่ออย่าได้ละ พ่อจงเอาเป็นธุระทุกเข้าค้ำ สิ่งใดที่
ท่านจะทำพ่อจงทำแทน บุญคุณท่านเหลือแสนที่จะที่จะพรรณนา
บวชแล้วหมั่นรักษากิจ อย่าให้ผิดวินัย เข้าชั้นไชรั หมั่นครองผ้า กวาดวัด
วาลงอาบัติ ตามบัญญัติของพระพุทธเจ้า รุ่งขึ้นเข้าได้เวลาจงห่มผ้าไป
โปรดสัตว์ อย่าได้เคลื่อนคลาดเว้น แต่อาพาธไปไม่ได้ บังสุกุลนั้นใช้ปลง
ให้เห็นทางพระทุกขัง จงระวังข้อศึกษา อย่าเข้าบ้านให้ผิดเวลา พบสีกา
อย่าทักถาม อย่าริเรียนเสนาหาไปเกี่ยวสาว อย่าเอาลูกศิษย์ขึ้นนอนเตียง
เสียบเคียงพูดจาขอพี่สาว ความมันจะอื้อฉาวขึ้นเมื่อปลายมือ คนเขาจะ
เอาไปลือกันเพราะลูกศิษย์ ไม่ใช่กิจของพระ อย่าได้กระทำ อย่าพูดจากัน
ให้มันพรวดเหมือนคฤหัสถ์ ออกนอกวัดอย่าลืมรดปะคตคาคตพุงเดินหมาย
มุ่งเที่ยวไปมา จึงจะพันหนี่ค่าน้ำนมของมารดาบวชอยู่ในพระพุทธศาสนา
แสนจะยาก ในสิกขาบทนั้นมีมาก 227 ต้องทำน้ำใจให้ขาดเด็ดหมั่น
ปฏิบัติตามพระพุทธฎีกา จึงจะได้ชื่อว่าเป็นรากแก้วในพระพุทธศาสนาอัน
ล้ำเลิศ บุคคลใดเล่าจะประเสริฐ เหมือนตัวพ่อนาคในวันนี้

เมื่อเวลาจะนั่งขบถันฉัน ก็ต้องให้เป็นอิริยาบถ อย่าพูดจาไปปิด
สารพรรณน อย่าด่าพ่อล้อแม่กันเหมือนคฤหัสถ์ ออกนอกวัดอย่าร้องเพลง
สัควา พบสีกาอย่าพูดเกี่ยวเลี้ยวลดทำเหลาะแหละ ฝ่ายสีกาก็อย่ามา
เกาะเกาะต้องกลัวกรรม อย่าพูดย่ำ ๆ แล้วก็อย่าทำขม้อยหน้า โทษ
ถึงสังฆาธิเสทเหตุนี้ยังเปล่า ทำลูปคาลำขำเราแรงอลัชช็องค์ปราชิก 4 ชั่ว
ชาติอุบาทว์นัก ท่านจึงตรัสว่ามรรคผล คนอันธพาล เปรียบเหมือนตาลที่
ยอดด้วน ข้าพเจ้าสั่งสอนก็ควรจำใส่ใจ อีกอย่างเล่าไซร้ออย่าได้โลกลาภ
ลักทรัพย์กันให้ถึงบาท ในสิกขาท่านว่าศีลจะขาดเป็นข้อ ๆ อีกอย่างอย่า
ลวงล่อโลกหลงจนเหลือล้นอย่าอวดตนว่าได้มีผลเพียงอรหัตต์ เขาบัญญัติ

ว่า สิ่งที่มีชีวิต พระอย่าได้ไปคิดทำลาย ให้ล้มตายวายชีวาหรือว่าอาสัญ ทั้งมนุษย์ในครรรค์และนอกครรรค์ก็มีว่า ถ้าพระรูปใดขึ้นไปเช่นฆ่าต้องขาด เต็ดศีลทั้ง 227 ก็จะถูกทำลายลง จึงเอาไว้เป็นข้อ ๆ นี้แหละ

พ่อนาคเอ๋ย พ่อพึงฟังไว้หนอ อย่าพินเพื่อน หากรักตนอุตสาห์ เตือนใจตนเอง ขอให้เกรงอุปชฌาย์นั้นเป็นใหญ่ มิใช่ว่าข้าพเจ้าจะมาสอน ใส่ร้ายพรรณว่า พระพุทธปฏิภาทานโปรดไว้ฉะนี้ อันบาปอื่นหมิ่นนับไม่เป็นไร ไม่เท่ากรรมที่ทำไว้ในศาสนาอันลามก จะตายไปตกมหาโลกันต์ ตกนรก อันเร่าร้อนจะนับได้พุทธรูปโดยประมาณ จะขอตั้งสมมุติฐานเอาไว้ให้ เข้าใจ ว่ายังมีภูเขานันยาวใหญ่ สูงได้เหลี่ยมละหนึ่งโยชน์ เทพยดาเจ้าองค์ หนึ่งโสดทรงศักดา เอาผ้าขาวเนื้อดีอ่อนสะอาด ถึงร้อยปีเอามากวาดลงที่ นั้น จนศิลาแลงพื้นดินเสมอพระธรณี เรียบตั้งหน้ากลองชัยเกษรแล้วเมื่อใด จึงจะนับว่าได้พุทธรูป พ่อนาคกลัวแล้ว พ่อจงผันผ่อนให้พ้นภัย หลึงชายทั้งหลาย อย่าได้เข้ามากล้ากลาย ทำให้สงฆ์กระสับกระส่ายให้ ศีลเสื่อม อย่าองอาจแอบเอื้อมมาอดอ้าง ผู้ที่จะทรงสืบสร้างศีลให้บริสุทธิ์ จะหมองมนมีตมุดเป็นมณฉิร อานิสงส์ของพ่อนาคที่แสนประเสริฐก็สุดสิ้น ลงเพียงนี้

ให้ลั่นฆ้องขึ้น 3 ที เสียงโครตีให้ร้องช่วยเอาชัย

จากบททำขวัญนาคข้างต้นที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้สอนนาค มีเนื้อหาสาระมุ่งเน้นสอน ให้นาคพึงปฏิบัติในสิ่งที่พระสงฆ์ควรยึดถือและสอนถึงข้อพึงระวังในข้อห้ามที่จะทำให้ขาดจากการเป็น พระหรือต้องอาบัติต่างๆที่กำหนดไว้ในพระวินัย ซึ่งหากปฏิบัติตามได้จะเป็นการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ครบทั้ง 227 ข้อ

ภาพที่ 27 ครูชณะ ชำนิราชกิจบรรยายในบทสอนนาค
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

6. การเวียนเทียน

เมื่อจบขั้นตอนปฐมนิเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้วขั้นตอนต่อไปจะเป็นขั้นตอนของการเวียนเทียนแต่ก่อนที่ครูชณะ ชำนิราชกิจจะเริ่มเวียนเทียนนั้นจะมีการเรียกขวัญ ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์เรียกขวัญพบว่าครูชณะ ชำนิราชกิจ ได้กล่าวบทเรียกขวัญดังนี้

ขวัญเจ้าเอ๋ยอย่าหลงเล่นในแนวหนองคลองระหาร ตามท้อง
ธารที่ไทรกไทรชลไหลริน อิกมูจรินอนโนดาด ด้วยถ้ำธารตำแหน่งนั้นก็สนุก
ถึงเพียงนี้ ขวัญเจ้าเอ๋ย ขอเชิญเจ้ามาชมแก้วมณีศรีสุกใสแสนพิสุทธิ์
กล่าวคือ พุทธศาสนาศาสตร์อันบริสุทธิ์ เป็นโอคาพจรกุลบุตรบวชแล้ว
ย่อมยินดี ให้ลั่นฆ้องขึ้น 3 ที เสียงใครดีให้ร้องช่วยเอาชัย

จากบทข้างต้นที่ครูชณะ ชำนิราชกิจใช้นั้นเป็นการกล่าวเพื่อเรียกขวัญของนาคที่อาจจะอยู่ใน
สถานที่ต่างๆให้มารวมอยู่ ณ ตัวนาค เพื่อที่จะให้ขวัญมาอยู่ที่ตัวของนาคเพื่อจะได้เริ่มพิธีเวียนเทียน
ในลำดับต่อไป

การเวียนเทียนเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญของพิธีการทำขวัญนาค ครูชณะ ชำนิราชกิจได้อธิบายให้ผู้วิจัยฟังว่า

ในการทำพิธีทำขวัญนาจะมีการทำพิธีเวียนเทียน 3 รอบ โดยให้ญาติของนาหนึ่งล้อมเป็นวงถือเอาบายศรีหลักเป็นศูนย์กลาง แต่ก็มีบางสถานที่ที่ท่านเจ้าภาพนำเอาเครื่องอัฐบริขารที่ได้เตรียมเอาไว้ในพิธีด้วยอุปสมบทมาจัดตั้งแสดงเอาไว้ด้วยก็ได้ การเวียนเทียนในแต่ละรอบนั้นก็มีความหมายเป็นนัยสำคัญที่ว่า รอบที่หนึ่งหมายถึง กามภพ รอบที่สองหมายถึง รูปภพ รอบที่สามหมายถึง อรูปภพ ซึ่งหมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้ง 3 ส่วนแวนเวียนเทียนแต่ละแวนนั้นก็เปรียบได้กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่หมายถึงกองไฟ 3 กอง ได้แก่ กิเลส ตัณหา และราคะ เป็นการสอนให้รู้ว่านาผู้ที่จะบวชนั้นไม่ควรที่จะมีกองไฟทั้ง 3 กองนี้ คือ ไม่มีกิเลส ไม่มีตัณหา และก็ไม่มีราคะ ให้นาคมีใจที่บริสุทธิ์เพื่อที่จะบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 28 ครูชนะ ชำนิราชกิจจุดเทียนชัยที่ยอดบายศรี
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีจะจุดเทียนชัยที่ยอดของบายศรี วงปีพาทย์จะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ แล้วต่อด้วยเพลงนางนาค ผู้ประกอบพิธีจุดเทียนที่แว่นเวียนเทียนแว่นทั้ง 3 แว่น แล้วเวียนรอบต้นบายศรีจากนั้นจึงส่งต่อให้พ่อ แม่ และญาติที่นั่งล้อมเป็นลักษณะวงกลมได้เวียนเทียนตามลำดับ ผู้ประกอบพิธีร้องส่งด้วยเพลงนางนาค เพลงขึ้นพลับพลา เพลงดวงพระธาตุ เพลงแขกบรเทศ จนเสร็จพิธี เมื่อเริ่มพิธีเวียนเทียนครุชณะ ข่านิราชกิจได้อธิบายคาถาให้ผู้ที่ถือแว่นเวียนเทียนจะกล่าวคาถาขณะเวียนแว่นเวียนเทียนในรอบที่ 1 ว่า “พุทชัง ชัยยะ มังคะลัง ประสิทธิ” รอบที่ 2 กล่าวว่ “ธัมมัง ชัยยะ มังคะลัง ประสิทธิ” และรอบที่ 3 กล่าวว่ “สังฆัง ชัยยะ มังคะลัง ประสิทธิ” โดยจะเอามือปิดเปลวเทียนเข้าไปทางตัวนาคจนครบทั้ง 3 รอบ

ในขั้นตอนการเวียนเทียน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความศักดิ์สิทธิ์อีกขั้นตอนหนึ่ง ผู้วิจัยได้สังเกตจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคพบว่าขั้นตอนของการเวียนเทียนที่ครุชณะ ข่านิราชกิจเป็นผู้ประกอบพิธีนั้น โดยจะออกแว่นเวียนเทียนทีละแว่น และจะเริ่มทำการขับร้องประกอบการเวียนเทียนซึ่งจะเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบพิธีผู้หญิง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลบทร้องและเพลงที่ใช้ในขั้นตอนของการเวียนเทียนได้ดังต่อไปนี้

ร้องเวียนเทียน

เพลงนางนาค

ครั้นได้เวลามหาฤกษ์	จุดเทียนเวียนเบิกบายศรีขวัญ
หมู่ญาตินั่งล้อมพร้อมเพรียงกัน	คอยรับแว่นสุวรรณโบกควันเทียน
จากซ้ายย้ายกลับมารับขวา	ทักษิณาวรรตจนบนน้อมเศียร
ทั้งโรคापวงเสนียดอย่าเบียดเบียน	โบกควันเทียนป้องกันอันตราย
แว่นปฐมพระพรหมอันเรื่องเดช	ใช้ชื่อแว่นพระเกตุงามเฉิดฉาย
แว่นที่สอง่องงามนามนารายณ์	พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์มิ่งคลา
แว่นที่สามนามบัลลังก์วาสูกรี	ตามคัมภีร์ไตรเภทเทศนา
ทั้งสามแว่นเรียงกันเป็นหลั่นมา	เสียงเซ็งซ่าให้ร้องซ้องอวยชัย

เพลงขึ้นพลับพลา

ให้พ่อนาคไกลจากโรคापไส	ด้วยอำนาจน้ำจิตคิดเลื่อมใส
ให้คุณพระไตรรัตน์ยอดฉัตรชัย	หวังจะใคร่สืบสร้างทางนิพพาน

พร้อมปีพาทย์ไตรสังข์เสียดังแซ่ซ้อง
ครบสามรอบตามระบอบพิธีการ

บันลือฆ้องศึกโครมประโคมขาน
โหรอาจารย์อ่านเวทย์วิทยา

เพลงดวงพระธาตุ

รวมเทียนดับชัยภัยไล่อุบาทว์
โบกวันเทียนบังหวลถ้วนสามครา
มะพร้าวอ่อนป้อนให้อวยชัยเพิ่ม
ก็ครบเสร็จสำเร็จการพิธี

เสียงปีพาทย์รัวลั่นนำสรรษา
เจิมพักตราตามกิจของพิธี
สมมติเดิมตัวขวัญชั้นนายศรี
ต่างเปรมปรีดิ์รื่นรอยอำนาจชัย

เพลงแขกประเทศ

พุทธานุภาพนำผล
เทวาอารักษ์ทั่วไป
ธรรมานุภาพนำผล
เทพช่วยรักษาปราณี
สังฆานุภาพนำผล
เทเวศร์คุ้มครองป้องกัน

เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่
ขอให้เป็นสุขสวัสดิ์
เกิดสรรพมงคลเสริมศรี
ให้สุขสวัสดิ์ทั่วกัน
เกิดสรรพมงคลแมนมน
สุขสวัสดิ์สันต์ทั่วไป

ปีพาทย์บรรเลงเพลงรัวสามลา

จากเพลงข้างต้นเป็นเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้ประกอบชั้นตอนการเวียนเทียนทั้ง 3 รอบ โดยมอบหมายให้ผู้ประกอบพิธีผู้หญิงเป็นผู้ขับร้องประกอบ เพลงดังกล่าวเป็นเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจเรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีของครูชนะ ชำนิราชกิจเองโดยยึดถือนำเอาเพลงที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีทำขวัญนาคและเพลงที่มีชื่อเป็นมงคลมาเรียงร้อยต่อกันเป็นชุดเพลงที่ใช้เป็นประจำ เนื้อหาของบทร้องจะเป็นการบรรยายถึงความป็นสิริมงคลของการเวียนแวนเวียนเทียนในแต่ละรอบ และเนื้อหาที่เกี่ยวเนื่องกับการอวยพรให้นาคเกิดสิริมงคล

ภาพที่ 29 ครูชณะ ชำนิราชกิจ ออกแวนเวียนเทียน
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 30 ครูชณะ ชำนิราชกิจ นำใบตอง 3 ทางที่ห่อด้วยผ้าเวียนรอบต้นบายศรี
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 31 ครูชณะ ชำนิราชกิจ นำใบตอง 3 ทางให้นาคได้อุ้มไว้
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 32 ครูชณะ ชำนิราชกิจ รวมแวนเวียนเทียน
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 33 ครูชณะ ชำนิราชกิจ เป้าควันเทียน
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 34 ครูชณะ ชำนิราชกิจ ป้อนมะพร้าว
ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 35 ครูชณะ ชำนิราชกิจ เจิมหน้าผากนาค
 ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

ภาพที่ 36 ครูชณะ ชำนิราชกิจ นำนาคกล่าวคำขอขมา
 ที่มาภาพ : ปราโมทย์ เทียงตรง 10 พฤษภาคม 2560

เมื่อเวียนครบทั้ง 3 รอบแล้ว หมอขวัญจะรวมแวนเทียนทั้ง 3 แวนเข้าด้วยกันเอาไปพลูรองล่างแล้ววนเวียนรอบต้นบายศรีทูนขึ้นเหนือศีรษะและลดต่ำลงมาดับควันเทียนแล้วเป่าควันเทียนใส่หน้านาค ให้นาคอ้าปากรับควันทำจนครบ 3 ครั้ง ขั้นตอนนี้ปีพาทย์จะบรรเลงเพลงร่ำสามลาในขณะที่ยังหมอบไหวตัวแวนเวียนเทียนทั้ง 3 ครั้ง จากนั้นวงปีพาทย์จะบรรเลงเพลงกราวใน หมอขวัญจะนำเอาแป้งกระแจะมาเจิมที่หน้าผากนาคด้วยตัวอุณาโลม จากนั้นหมอขวัญจะนำนาคกล่าวคำขอมาต่อพ่อแม่และญาติที่อยู่ในพิธี กล่าวจบ กราบ 3 ครั้ง แล้วให้นาคส่งบายศรีที่ห่อไว้ให้กับพ่อแม่ นำบายศรีไปวางไว้ในห้อง ให้อยู่สูงจากพื้น ขั้นตอนนี้วงปีพาทย์จะบรรเลงเพลงเชิดเป็นอันเสร็จพิธี

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่าเครื่องประกอบพิธีและการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครุฑชะอำนิราชกิจ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญควบคู่กันหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปก็จะทำให้ขั้นตอนไม่สมบูรณ์ กล่าวได้ว่าพิธีทำขวัญนาคจะต้องประกอบด้วยข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่มีความสำคัญในการประกอบพิธีซึ่งทางเจ้าภาพจะเป็นผู้ที่เตรียมไว้ตามคำบอกของผู้ประกอบพิธีและเครื่องประกอบพิธียังแฝงด้วยหลักธรรมข้อคิดต่างๆดังนี้

1. ต้นบายศรี

- บายศรี 3 ชั้น เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของสุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต
- บายศรี 5 ชั้น เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของศีล 5 ได้แก่ ปาณาติปาตา อทินนาทานา กาเมสุมิสสาจารา มุสาวาทา สุราเมรยมัมมชปะมาทัตถานา
- บายศรี 7 ชั้น เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของอริยทรัพย์ 7

2. ไม้ขนานบายศรี เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของธรรมทั้ง 3 คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม

3. ไชยอดบายศรี 1 ฟอง เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของวิมุตติ

4. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของวิสุทธิติ

5. กล้วยน้ำว่า 1 หวี เปรียบเป็นข้อคิดเรื่องของการอาหารอย่างแรกที่ใช้เลี้ยงเมื่อยามเด็กเติบโตใหญ่

6. เทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท 1 เล่ม ประกอบด้วย

- เทียนชัย 1 เล่ม เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของปัญญา

- เทียนติดแวนเวียนเทียน 3 แวน 9 เล่ม เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของอัครคติ 3 หรือกองไฟทั้ง 3 ได้แก่ รากะ โทสะ โมหะ
 - เทียนทำน้ำมันต์ 1 เล่ม ใช้ทำน้ำมันต์เพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อดับเทียนน้ำมันต์จะถือว่าดับทุกข์ โศก โรค ภัย สิ่งไม่ดีทั้งปวง
7. แวนเวียนเทียน เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของภพทั้ง 3 ได้แก่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ
 8. สายสิญจน์ ใช้ผูกไม้นาบทั้ง 3 เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของตัณหา 3 ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
 9. ใบตอง 3 ทาง เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของอกุศลมูล 3 ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ
 10. ผ้าห่มบายศรี เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของอวิชชา ได้แก่ ทุกเข ทุกขสมุทเย ทุกขนิโรธะ ทุกขนิโรธคามินียา
 11. ใบพลู 7 ใบ เปรียบได้กับหลักธรรมเรื่องของโพชฌงค์ 7 ได้แก่ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา
 12. แป้งเจิม เป็นเครื่องหอมที่ใช้เขียนอักขระที่ใบตองและหน้าผากของนาคเพื่อความ เป็นสิริมงคล
 13. ชั้นน้ำมันต์ ใช้ประกอบการทำน้ำมันต์ธรรณีสารเพื่อความ เป็นสิริมงคล
 14. เครื่องสังเวทียกรยาบวช เป็นสิ่งบูชาเทพเทวดาที่มาในพิธี
 15. ชั้นใส่ข้าวสาร ใช้ปักแวนเวียนเทียนข้าวสารแสดงถึงความขาวบริสุทธิ์
 16. เครื่องกำนลครุ ใช้บูชาระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ เป็น เครื่องหมายของความกตัญญู

เครื่องประกอบพิธีต่างๆที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครุชนะ ชำนิราชกิจนั้นมี ความหมายเป็นปริศนาธรรมตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่คนไทยมีความ เชื่อว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในขั้นตอนต่างๆของการประกอบพิธี ทำขวัญนาค ผู้ประกอบพิธีจะเริ่มประกอบพิธีกรรมโดยมีเครื่องประกอบพิธีและขั้นตอนในการทำ ขวัญนาคเริ่มจาก บทบูชาพระรัตนตรัย ประกอบด้วยการกล่าวบทชุมนุมเทวดาหรือบทสัศเคเป็น ภาษามครแล้วจึงต่อด้วยบทสัศเคแปลเป็นภาษาไทย บทเคารพคุณ เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และ

อัญเชิญมายังพิธีทำขวัญนาคเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ขั้นตอนนี้จะมีการบรรเลงเพลงสาธุการ เพลงตระสันนิบาต และขับร้องเพลงครอบจักรวาล สองชั้นหรือเพลงเทวาประสิทธิ์ สองชั้น จากนั้นจะต่อด้วยบทปฏิสนธิ ประกอบด้วยการพรรณาถึงความฝันของแม่ขั้นตอนนี้มีการขับร้องเพลงพราหมณ์ตีดน้ำเต้า สองชั้น การพรรณนาการแพ้ท้องถึงตอนที่แม่ตั้งท้อง การเจ็บท้องคลอดขั้นตอนนี้ จะมีการขับร้องเพลงแขกลพบุรี สองชั้น เพลงบังใบ สองชั้นหรือเพลงไอ้ร้าย แล้วต่อด้วยเพลงโอด และรำลาเดี่ยวประกอบการคลอตุ๊ก การเทกล่อมขั้นตอนนี้มีการขับร้องเพลงพัดชา สองชั้น หรืออาจจะมีการขับร้องเพิ่มเติมในเพลงค่าน้ำนมและเพลงเห่ฉิมพลี จากนั้นจะบรรยายในบทนามนาค เป็นบทที่กล่าวถึงที่มา ความเชื่อ ของคำว่า นาค ซึ่งใช้เรียกแทนตัวผู้ที่บวช และต่อด้วยบทสอนนาค เป็นบทที่กล่าวถึงหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและแนวทางการปฏิบัติตนเมื่อได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ จากนั้นจะเป็นการประกอบพิธีเวียนเทียน วงปีพาทย์จะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ประกอบการจุดเทียนชัยและบรรเลงส่งร้องในเพลงนาคนาคเป็นเพลงแรก ผู้ขับร้องจะร้องเพลงนางนาค สองชั้น เพลงขึ้นพลับพลา สองชั้น เพลงดวงพระธาตุ สองชั้น และเพลงแขกบรเทศ สองชั้น จากนั้นจะบรรเลงเพลงรำสามลาประกอบการดับแว่นเวียนเทียนและการเป่าวันเทียนทั้งสามครั้งและบรรเลงเพลงกราวในขณะที่ผู้ประกอบพิธีทำการตักขวัญและป้อนไข่ขวัญ กล้วย น้ำมะพร้าวจนเสร็จ ต่อจากนั้นนาคจะได้ขอขมาและมอบใบตองทั้งสามทางที่ม้วนและห่อด้วยผ้าให้กับมารดาอุ้มเดินออกจากพิธี ขั้นตอนนี้ปีพาทย์จะบรรเลงเพลงเชิดถือว่าเสร็จพิธี

บทที่ 4

นักดนตรีที่ วงดนตรี

พิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ มีการพัฒนารูปแบบของการประกอบพิธีมาจนถึงปัจจุบัน เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีลักษณะของการประกอบพิธีโดยแสดงออกทางสุนทรียศาสตร์ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆที่สำคัญในการดำเนินพิธีแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสังเกต สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปเนื้อหาขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทางด้านสุนทรียศาสตร์ประกอบด้วย

- 4.1 นักดนตรี
- 4.2 วงดนตรี

ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการประกอบพิธีทำขวัญนาคดังนี้

4.1 นักดนตรี

นอกจากดนตรีจะเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการประกอบพิธีทำขวัญนาคแล้ว นักดนตรีที่เป็นผู้บรรเลงถ่ายทอดบทเพลงผ่านเครื่องดนตรียังเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์นักดนตรีที่บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาคร่วมกับครูชนะ ชำนิราชกิจ โดยเลือกนักดนตรีที่มีประสบการณ์ทางการบรรเลงดนตรีไทย รวมไปถึงมีประสบการณ์ในการร่วมบรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาคครูชนะ ชำนิราชกิจ อยู่บ่อยๆ ในเรื่องของลักษณะเพลงที่ใช้ประกอบพิธีการทำขวัญนาคจากการสัมภาษณ์นักดนตรีทั้งหมด 7 คน ดังนี้

ภาพที่ 37 นายสุรินทร์ เจือหอม
ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 7 พฤษภาคม 2560

1. นายสุรินทร์ เจือหอม

นายสุรินทร์ เจือหอมเกิดวันที่ 9 มีนาคม 2502 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลบ้านหม้อ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000 จบการศึกษา ค.บ. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เครื่องดนตรีที่ถนัด ปี่ ขลุ่ย วงดนตรีที่สังกัด คณะรวมศิษย์บรรเลง ราชบุรี ประสบการณ์การเล่นดนตรี 41 ปี เริ่มตั้งแต่อายุ 17 ปี เริ่มเรียนดนตรีกับครุรวม พรหมบุรี ปัจจุบันเป็นข้าราชการครู โรงเรียนคงคาราม จังหวัดเพชรบุรี

ครูสุรินทร์ เจือหอมได้เล่าว่า

ไปทำปีพาทย์ตอนครูชนะทำขวัญนามากกว่า 5 ครั้ง ครูชนะเป็นผู้รอบรู้เรื่องเครื่องดนตรีไทยทุกชิ้นเป็นอย่างดี สามารถขับร้องเพลงไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อทำขวัญนามา ครูชนะจะพิจารณาว่านักดนตรีมีความสามารถเพียงใด หากวงนั้นมีความสามารถมากก็จะร้องเพลงที่มีความยาก ครูชนะยังสามารถขับเสภาได้เป็นอย่างดี ขับร้องหรือแหล่ตรงเสียงทำให้นักดนตรีบรรเลงเพลงรับร้องได้โดยง่าย เพลงที่ครูชนะมักร้องเมื่อประกอบพิธีทำขวัญนามาอยู่บ่อยๆก็จะเป็นเพลงประเภทสองชั้น เช่น

เพลงนางนาค เพลงครอบครัววาล เพลงพัตซา เพลงเขมรปากท่อ ในแต่
 ละงานที่เคยไปบรรเลงก็ไม่ต่างไปจากเพลงพวกนี้ เพราะครูชนะเขาไม่ร้อง
 เพลงพวกลิเกหรือลูกทุ่งจะร้องแต่เพลงไทยถ้าไม่ร้องก็จะเป็นแหล่งกับขับ
 เสภาแทน ครูชนะเป็นครูผู้รอบรู้กระบวนการในด้านการทำขวัญนาคเป็น
 อย่างดี นอกจากจะมีความสามารถในทางดนตรีแล้ว ยังมีความสามารถ
 ในการแสดงอีกด้วย เช่น ลิเก ดังนั้นจึงไม่แปลกเลยที่ครูจะทำขวัญนาค
 ได้เป็นอย่างดี เหมาะสมตามหลักโบราณ (สุรินทร์ เจือหอม, สัมภาษณ์,
 15 เมษายน 2560)

ภาพที่ 38 นายเกรียงไกร อ่อนสำอาง
 ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

2. นายเกรียงไกร อ่อนสำอาง

นายเกรียงไกร อ่อนสำอาง เกิดวันที่ 13 ตุลาคม 2526 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 11/5 หมู่ 11 ตำบลทรงคะนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 10130 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เริ่มเรียนดนตรีตั้งแต่อายุ 8 ปี โดยมีครูสุรินทร์ ทับรอด เป็นครูคนแรก ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ศาลายา

ครูเกรียงไกร อ่อนสำอางได้เล่าว่า

ทำเปียโนประกอบทำขวัญนาคกับครูชนะมากกว่า 10 ครั้ง โดยมากจะไปเจอกันในงานบวชลูกบวชหลานพวกเปียโนด้วยกันครูชนะเป็นหม่อมทำขวัญที่ประกอบพิธีดีคนหนึ่ง เป็นหลักเป็นฐานแบบโบราณตามจารีตประเพณี สอดแทรกเนื้อหา คำสอน บางครั้งก็มีมุขตลกบ้าง ยืดการร้องเพลงไทยไม่เคยเปลี่ยนแปลงไม่มีการนำเพลงพวกลูกทุ่งหรืออะไรเข้ามาร้องในพิธี เพลงส่วนใหญ่ที่ครูชนะจะร้องบ่อยๆจะมีพวกเพลงนางนาค เพลงนี้เป็นเพลงมาตรฐานของการทำขวัญนาคอยู่แล้ว และก็มีเพลงครอบครัววาล เพลงพัดชา เพลงพราหมณ์ตีน้ำเต้า ส่วนมากก็เป็นเพลงสองชั้นที่มีความหมายเป็นมงคลทั่วไป แต่ผลงานก็อาจจะมีการเปลี่ยนเพลงบ้าง ครูเขาจะดูจากนักดนตรีที่บรรเลงแต่รวมๆที่เคยกๆบรรเลงก็จะอยู่ในกรอบของเพลงไทย (เกรียงไกร อ่อนสำอาง, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 39 นายวินัย อู้อย่างยิ้น

ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 7 พฤษภาคม 2560

CHULALONGKORN UNIVERSITY

3. นายวินัย อู้อย่างยิ้น

นายวินัย อู้อย่างยิ้น เกิดวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2494 เป็นคนจังหวัดเพชรบุรี เริ่มเรียนดนตรีกับบิดาและ ครูดนตรีสำนักต่างๆในจังหวัดเพชรบุรี และเมื่ออายุ 17 - 18 ปี บิดาได้พาไปเรียนดนตรีกับครุรวม พรหมบุรี จบการศึกษาระดับอนุปริญญาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปัจจุบันเป็นอาจารย์ โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎิ์วิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี

ครูวินัย อู้อย่างยิ้นได้เล่าว่า

เห็นครูขณะทำขวัญนาคมาก็จะเหมือนกันทุกครั้งที่ ไม่ค่อยมีอะไรเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างกันไปจากทุกๆครั้ง ที่บอกว่าเหมือนกันทุกครั้งที่ไม่ใช่ว่าไม่ดี ดีเลยทีเดียวเพราะทำแบบยึดหลักโบราณไม่มีร่องลูกทุ่ง

และเทเหมือนสมัยนี้ เพลงที่ใช้ก็ไม่มีอะไรมากส่วนมากก็เป็นเพลงสองชั้น
 ทั่วไป ถ้าเจอพวกปี่พาทย์ที่รู้จักกันหมดขวัญก็จะร้องแบบสบายๆไม่ต้อง
 กังวลว่าจะร้องมาแล้วพวกปี่พาทย์เล่นกันไม่ได้ เพลงที่ครูชนะร้องบ่อยๆ
 ส่วนมากก็พวกเพลงสองชั้นทั่วไป พวกเพลงพัดชา เพลงครอบจักรวาล
 เพลงนางนาค เพลงหน้าพาทย์ก็มีไม่กี่เพลงส่วนมากก็เพลงสาธการต้องมี
 แน่ๆ บางงานก็มีตระสันนิบาต (วินัย อยู่ยั้งยืน, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม
 2560)

ภาพที่ 40 นายสุรมน สิ้นสมบัติ
 ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 22 กรกฎาคม 2560

4. นายสุรমন สิ้นสมบัติ

นายสุรমন สิ้นสมบัติอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 26/11 หมู่ 4 แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร 10150 เครื่องดนตรีที่ถนัดได้แก่ ข้องวงใหญ่ และระนาดทุ้ม วงดนตรีที่สังกัด คณะสามัคคีดนตรีไทย เริ่มเรียนดนตรีตั้งแต่อายุ 13 ปี เริ่มเรียนดนตรีกับครูวิเชียร ปิ่นช้าง ครูบุญเลิศ ปิ่นช้าง ครูบุญยงค์ เกตุคง ครูบุญยัง เกตุคง ครูสุรินทร์ สงค์ทอง และครูเรืองเดช พุ่มไสว ปัจจุบันเป็นนักดนตรีอิสระ

ครูสุรমন สิ้นสมบัติได้เล่าว่า

การทำขวัญนาคสมัยก่อนไม่ได้มีเพลงอย่างที่เห็นทุกวันนี้ สมัยก่อนก็มีหมอขวัญมาทำพิธีก็คล้ายๆกับพระสวดมนต์นั้นแหละ มาในช่วงหลังถึงได้มีดนตรีมาประกอบ หลักสำคัญก็อยู่ที่การเวียนเทียนก็เลยทำให้มีเพลงเรื่องเวียนเทียนที่ติดกันอยู่ทุกวันนี้ แล้วก็มีการร้องการแห่เพิ่มขึ้นเพื่อให้ไม่น่าเบื่อ สมัยก่อนมีแต่ดนตรีปี่พาทย์เป็นเหมือนมหรสพ ลุงเคยทำปี่พาทย์เวลาทำขวัญนาคกับพี่เล็กรู้สึกว่าจะมากกว่า 20 ครั้ง เพลงที่พี่เล็กเรียกก็พวกเพลงสองชั้นที่มีชื่อมงคล เพลงแรกที่เจอบ่อยๆ ก็จะเป็นเพลงครอบจักรวาลสองชั้นที่เจอแน่ๆ ตอนจะคลอตกก็จะเป็นแขก ลพบุรี เพลงที่มีทำนองเศร้าๆ บางครั้งก็เคยเจอโอร่ายแต่ก็จะเป็นงานที่มีพวกปี่พาทย์ด้วยกันเองสนิทๆกันถึงจะเจอ เพลงหน้าพาทย์ก็จะมีเพลง สาธการ หรือมากกว่านั้นก็ตระสันนิบาต ก็คือพี่เล็กเขาจะดูที่นักดนตรีเป็นหลักว่าในวงมีใครบรรเลงอยู่บ้าง ก็จะเลือกใช้เพลงให้เหมาะสมก็เท่านั้น แต่จะไม่มีเพลงพวกลูกทุ่งอะไรเข้ามา จะเป็นเพลงไทยสองชั้น เท่านั้น (สุรমন สิ้นสมบัติ, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2560)

ภาพที่ 41 นางสาวนลัษณ์ สุขสวัสดิ์
ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 1 กรกฎาคม 2560

5.นางสาวนลัษณ์ สุขสวัสดิ์

นางสาวนลัษณ์ สุขสวัสดิ์อาศัยอยู่ตำบลบ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรียนร้องเพลงไทยกับครูประเสริฐ น้อยวัฒนา อดีตประกอบอาชีพนักแสดงลิเก คณะสมศักดิ์ภักดี ปัจจุบันเป็นแม่บ้านและรับทำขวัญนาค

ครูสาวนลัษณ์ สุขสวัสดิ์ได้เล่าว่า

ทำขวัญนาคกับพี่เล็กมาประมาณ 10 ปีเห็นจะได้ ในส่วนของแม่ก็ได้เรียนร้องมาจากสมัยที่แม่เล่นลิเก ได้มีโอกาสเรียนร้องเพลงกับครูหลายคนแต่ที่จำได้ก็ได้เรียนกับครูประเสริฐ น้อยวัฒนา ทำขวัญนาคกับพี่เล็กก็จะรู้กันเพราะทำก็งานก็จะเหมือนกันทุกครั้งไม่มีอะไรเปลี่ยน อาจจะมีบางเพลงที่พี่เล็กเขาร้องเองแล้วก็เปลี่ยน พี่เล็กเขาก็จะดูจากพวกปีพาทย์ถ้าไปเจอวงที่สนิทกันพี่เล็กเขาก็จะร้องเพลงที่ยากขึ้นไปหน่อยไปเจอวงที่เขาไม่ค่อยได้เพลงหรือเพลงน้อยก็จะร้องเพลงสองชั้นง่ายๆ โดยรวมๆก็เป็นเพลงสองชั้น ชั้นเดียว พวกเพลงครอบจักรวาล เพลงนางนาค เพลงทยอยยวน ขับเสภาบ้าง แห่บ้างแทรกไปจะ

ได้ไม่น่าเบื่อ ประมาณนี้ ในแต่ละงานก็ไม่มีอะไรแตกต่างกันมาก แต่ก็ไม่มีพวกลูกทุ่งสตรีง แม่จะไม่เอาเพลงแบบนั้นมาร้องมันไม่ใช่เรื่องที่หมอขวัญจะทำ (สงวนลิขสิทธิ์ สุขสวัสดิ์, สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2560)

ภาพที่ 42 นางสาววิศรุตดา ถาวรทนต์

ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 21 มิถุนายน 2560

6.นางสาววิศรุตดา ถาวรทนต์

นางสาววิศรุตดา ถาวรทนต์ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 101 หมู่ 6 ตำบลหนองประจักษ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ 71210 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนมัธยมเลาขวัญราชภัฏบำรุง เครื่องดนตรีที่ถนัด ซอวงใหญ่ ความสามารถพิเศษ รำไทยและขับร้องเพลงไทย วงดนตรีที่สังกัด อุดมศิลป์ เริ่มเรียนดนตรีตั้งแต่อายุ 13 ปี

ครูวิศรุตดา ถาวรทนต์ได้เล่าว่า

ร่วมงานกับครู 7 ครั้ง ความรู้สึก ตอนแรกอยากเรียนพิธีการทำขวัญภาค
แพน (เล็กขนาด กทม.) จึงพาไปฝากตัวเป็นศิษย์กับครูขณะ ครั้งแรกที่เริ่มทำ
ขวัญกับครูรู้สึกตื่นเต้นคะเพราะความสามารถของท่านมีมากคะประทับใจใน
ความสามารถของครูไม่ว่าจะเป็นด้านการทำขวัญนาครีว่าจะเป็นการบรรเลง
ขับร้องท่านเก่งและชำนาญมากที่ดิฉันได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเล็กน้อย
เท่านั้นคะ เพลงไหนที่ร้องยากเกินความสามารถของเราท่านก็จะเลือกที่จะร้อง
เอง เวลาไปพี่ก็จะทำหน้าที่ร้องเป็นหมอผู้หญิง ส่วนครูเล็กก็จะเป็นคนหลักใน
เรื่องพิธีการ พี่ก็จะร้องเหมือนกับว่าแบ่งหน้าที่กันสมมุติให้ครูเล็กเป็นพ่อแล้ว
พี่เป็นแม่ สลับกันร้องในหน้าที่ของตัวเอง เพลงที่ใช้ร้องพี่ก็ได้เนื้อมาจากครู
เล็ก เป็นเพลงต่างๆไปอย่างที่พี่จะต้องร้องบ่อยๆก็จะมีเพลงครอบจักรวาล
ในช่วงต้นๆพิธี จนมาถึงช่วงเวียนเทียนก็จะเป็นหน้าที่ของพี่เริ่มร้องตั้งแต่
นางนาค ขึ้นพลับพลา ดวงพระธาตุ เพลงแขกบรเทศ จนเวียนเทียนเสร็จ
หน้าที่พี่ก็จะมีเท่านี้ (วิศรุตา ถาวรทนต์, สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 43 นายสกล บุญศิริ

ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 21 มิถุนายน 2560

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

7.นายสกล บุญศิริ

นายสกล บุญศิริอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 209/1 หมู่ 6 ตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี 71210 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนมัธยมชองนนทรี เครื่องดนตรีที่ถนัด ระนาดเอก วงดนตรีที่สังกัด วงดุริยางค์วชิระ เล่นดนตรีมา 33 ปี เริ่มเรียนดนตรีตอนอายุ 10 ขวบเรียนกับ ครูละมุล เพื่อกทองคำ ปัจจุบันรับราชการ กองการสังคีต สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร

นายสกล บุญศิริได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2560 ว่า

ร่วมงานกับครูมาประมาณ 16 ครั้ง รู้สึก ประทับใจ
ความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีไทยทุกประเภทของครูแม้กระทั่งการ

ขับร้อง ครูทำขวัญนาครได้ดีมากท่านหนึ่ง เพลงที่ครูร้องแต่ละเพลงเป็น เพลงที่ไม่ยากไม่ง่าย นักดนตรีสามารถบรรเลงได้ อย่างพวกเพลงครอบจักร วาล สองชั้น เพลงแขกลพบุรี สองชั้น ยิ่งงานไหนนักดนตรีพร้อมๆ รู้จัก กันยิ่งสนุก งานนั้นอาจมีเพลงพิเศษๆเพิ่มมาบ้างก็ทำให้สนุกครึกครื้นดี เห็นครูทำพิธีมาหลายครั้งครูจะทำตามแบบแผนไม่ออกนอกกรอบเหมือน หมดทุกๆไป เลยขอฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านอยากเรียนรู้วิชาทางดนตรี ไทยกับและพิธีการทำขวัญนาคร เพื่อสืบทอดและสืบสานไว้ให้ลูกหลานรุ่น หลังได้รู้จักประเพณีของการทำขวัญนาครพร้อมทั้งการบรรเลงดนตรีไทยนี้ ด้วยครับ (สกล บุญศิริ, สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน 2560)

4.2 วงดนตรี

จากการศึกษาการประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจ พบว่าในการทำขวัญ นาครจะต้องมีวงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีการทำขวัญนาคร โดยเจ้าภาพจะต้องจัดหาวงดนตรีมา บรรเลงในพิธี วงดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาครนั้นส่วนใหญ่จะเป็นวงปี่พาทย์ เป็นวงดนตรีไทย ประเภทหนึ่งที่ใช้บรรเลงในโอกาสงานต่างๆโดยเฉพะงานพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนา วง ดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจพบว่าเป็นวงปี่พาทย์ประเภทวงปี่ พาทย์ไม้แข็งและแต่ละครั้งวงปี่พาทย์ที่ใช้จะมีขนาดที่แตกต่างกันโดยจากการสังเกตพบวงปี่พาทย์- ไม้แข็ง 2 ขนาด ได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ และวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่ ประกอบด้วย เครื่องดนตรีต่างๆดังนี้

1. วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้
 1. ปี่ใน
 2. ระนาดเอก
 3. ระนาดทุ้ม
 4. ซ้องวงใหญ่
 5. ซ้องวงเล็ก
 6. ตะโพนไทย

7. กลองทัด
8. กลองแขก
9. ฉิ่ง
10. ฉาบ
11. กรับ
12. ซ้องชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพที่ 44 วงปี่พาทย์เครื่องคู่ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค
 ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 1 กรกฎาคม 2560

2. วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้
 1. ปี่ใน
 2. ระนาดเอก
 3. ระนาดทุ้ม
 4. ซ้องวงใหญ่
 5. ซ้องวงเล็ก
 6. ระนาดเอกเหล็ก

7. ระนาดทุ้มเหล็ก
8. ตะโพนไทย
9. กลองทัด
10. กลองแขก
11. ฉิ่ง
12. ฉาบ
13. กรับ
14. ซ้องชัย

ภาพที่ 45 วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาค
ที่มาภาพ : นายปราโมทย์ เทียงตรง 18 มิถุนายน 2560

วงปี่พาทย์ทั้งสองขนาดนี้จะบรรเลงเพลงสลับกับการประกอบพิธีทำขวัญนาคตามที่ผู้ประกอบพิธีได้เรียกหรือขับร้อง ซึ่งเป็นวงที่เจ้าภาพได้จัดหามาบรรเลงตั้งแต่เริ่มงานจนถึงพิธีทำขวัญนาค

จากการศึกษาสรุปได้ว่าวงดนตรีที่ใช้ประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจเป็นวงปี่พาทย์ไม้แข็งมี 2 ประเภทได้แก่ วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่และวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่

ผู้วิจัยพบว่าวงปีพาทย์ที่ใช้บรรเลงส่วนมากเป็นวงปีพาทย์ไม่แข็งเครื่องคู่ตามที่เจ้าภาพได้จัดหาตนเอง และเหตุที่ใช้วงปีพาทย์บรรเลงประกอบนั้นเนื่องมาจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจเป็นไปตามโบราณที่มีการขับร้องเพลงไทยและเรียกเพลงหน้าพาทย์ประกอบในขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาค วงปีพาทย์นั้นใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่สมัยโบราณมีบทบาทสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตลอดมา

บทที่ 5

บทเพลงและวรรณกรรมของบททำขวัญนาคที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาค ของครูชนะ ชำนิราชกิจ

จากข้อมูลต่างๆที่ผู้วิจัยได้ออกภาคสนามร่วมสังเกตการณ์การประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจในโอกาสต่างๆโดยบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการร่วมสังเกตการณ์ประกอบพิธีทำขวัญนาคในด้านของบทเพลงและวรรณกรรมของบททำขวัญนาคที่ใช้ในการประกอบพิธีสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 บทเพลง

จากการศึกษาผู้วิจัยพบเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นเพลงไทยที่บรรเลงประกอบพิธีกรรมและเป็นเพลงที่มีการบรรจบท่วงทำนองที่ใช้ในการร้องขับกล่อมแบ่งเป็นช่วงสั้นๆสลับกับการกล่าวบทที่มีเนื้อหาสำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถแบ่งประเภทของเพลงที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาคออกได้เป็น 3 ประเภทได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ เพลงเกร็ดสองชั้น และเพลงอื่นๆ ประกอบด้วยเพลงดังต่อไปนี้

1. เพลงหน้าพาทย์

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอากัปภิกิริยาของตัวโขน ละคร หรือใช้สำหรับอัญเชิญเทพเทวดา และครูบาอาจารย์ทั้งหลายให้มาร่วมในพิธีที่เป็นมงคลต่างๆ เพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นเพลงที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับขั้นตอนรายละเอียดต่างๆของการประกอบพิธีเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์เพลงหน้าพาทย์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ มีทั้งหมด 8 เพลงได้แก่

- 1.1 เพลงสาธุการ
- 1.2 เพลงตระสันนิบาต
- 1.3 เพลงโอด
- 1.4 เพลงร่ำเวลาเดียว
- 1.5 เพลงมหาฤกษ์
- 1.6 เพลงร่ำสามลา
- 1.7 เพลงกราวโน

1.8 เพลงเชิด

2. เพลงเกร็ดสองชั้น

เพลงที่มีจังหวะปานกลาง เป็นเพลงสั้นๆ ที่สามารถขับร้องและท่องจำทำนองง่าย เพลงสองชั้นใช้สำหรับขับร้องหรือบรรเลงเพื่อเป็นการขับกล่อมและประกอบการแสดงมหรสพต่างๆ เพลงสองชั้นที่บรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นเพลงไทยที่มีมาแต่เดิมที่ใช้บรรเลงประกอบการขับร้อง เป็นเพลงที่รู้จักกันในหมู่นักดนตรี มีความไพเราะ มีท่วงทำนองที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของบททำขวัญนาคในแต่ละขั้นตอนและมีชื่อที่มีความหมายเป็นสิริมงคล เพลงสองชั้นที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจมีทั้งหมด 11 เพลงได้แก่

2.1 เพลงครอบจักรวาล สองชั้น

2.2 เพลงเทวาประสิทธิ์ สองชั้น

2.3 เพลงพราหมณ์ตีน้ำเต้า สองชั้น

2.4 เพลงบังใบ สองชั้น

2.5 เพลงแขกลพบุรี สองชั้น

2.6 เพลงโอร่าย สองชั้น

2.7 เพลงพัตซา สองชั้น

2.8 เพลงนางนาค สองชั้น

2.9 เพลงขึ้นพลับพลา สองชั้น

2.10 เพลงดวงพระธาตุ สองชั้น

2.11 เพลงแขกบรเทศ สองชั้น

3. เพลงอื่นๆ

เป็นเพลงที่นอกเหนือจากเพลงไทยที่มีมาแต่โบราณซึ่งไม่ปรากฏในการประกอบพิธีทำขวัญนาคและการร้องเพลงตามแบบที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ครูชนะ ชำนิราชกิจได้อธิบายไว้ว่า

ทำขวัญสมัยนี้ต้องให้ทันสมัยอยู่บ้าง สมัยนี้ไม่ค่อยมีใครฟังเพลงไทยแล้วเข้าใจกันหรอก นอกจากจะเป็นนักดนตรีไทยด้วยกันที่จะฟังออก เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศเปลี่ยนรสชาติให้ไม่น่าเบื่อครูก็จะ

แทรกเพลงที่คนฟังฟังแล้วเข้าใจ ฟังแล้วซาบซึ้ง ครูก็จะให้หม้อผู้หญิงเขา ร้องเพลงค่าน้ำนมให้นาคได้ระลึกถึงพระคุณของแม่ให้มากๆ ส่วนครูก็จะ ร้องเพลงเห่ฉิมพลีเพื่อเป็นการกล่อมนาคให้นอนเนื้อร้องก็ของหลวงพี่พร ภิรมย์ท่านให้มา หม้อคนอื่นเขาก็ร้องแต่อาจจะร้องเพลงพวกลูกทุ่งเนื้อ แปลงมากกว่าที่จะร้องเพลงไทย แต่ของครูมีเท่านี้ที่จะนอกเหนือจากเพลง ไทย พวกลูกทุ่งครูไม่เอามาร้องเพราะเขาให้มาทำขวัญ ไม่ได้ให้มาร้อง เพลงสนุกสนานครูต้องการจะอนุรักษ์การทำขวัญนาคแบบเดิมเอาไว้ มากกว่า (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2560)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเพลงอื่นๆจากการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจพบว่า มี เพลงอื่นๆที่ใช้ขับร้องทั้งหมด 2 เพลงได้แก่ เพลงค่าน้ำนมและเพลงเห่ฉิมพลี เพียง 2 เพลง

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าลักษณะของการบรรเลงเพลงดังกล่าวที่นักดนตรีได้บรรเลง ประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นไปตามขั้นตอนต่างๆของพิธี โดยยึดหลักการบรรเลงเพลงไทยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 อัญเชิญเทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาในพิธี ครูชนะ ชำนิราชกิจได้เรียกให้นักดนตรี บรรเลงเพลงตระสันนิบาต 2 ชั้น 2 เที้ยว แล้วต่อท้ายด้วยเพลงร่วลาเดียว ในการเรียกใช้เพลง ตระสันนิบาตนี้พบว่าครูชนะ ชำนิราชกิจ จะเรียกให้นักดนตรีบรรเลงเป็นบางงานเท่านั้น โดยได้ให้ เหตุผลว่า “การเรียกเพลงหน้าพาทย์ครูจะดูที่นักดนตรีก่อน ว่าเขาพร้อมไหม ถ้าเป็นนักดนตรีที่รู้จัก กันครูก็จะรู้ฝีมือเขาว่าบรรเลงได้หรือไม่ได้ ครูถึงจะเรียก ถ้าไม่เรียกเพลงตระสันนิบาต ครูก็จะไป เรียกเพลงสาธการแทนหลังจากที่บูชาพระเสร็จแล้ว” (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2560)

การบันทึกโน้ตครั้งนี้ผู้วิจัยได้บันทึกทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของครูสุรรมณ สิ้นสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ งานอุปสมบทของ นายวรพจน์ แพทย์ปรีชา นายประจักษ์ จิตรอรุณ นายปานเทพ มีสัตย์ ณ บ้านซอยวัดด่านสำโรง 49 ตำบลสำโรงเหนือ สมุทรปราการ 10270 เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 โดยบันทึกจากการ บรรเลงจริงตามลักษณะการบรรเลงของพิธีทำขวัญนาคดังกล่าวข้างต้น ได้ดังนี้

ในการบันทึกโน้ตครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดตัวอักษรแทนตัวโน้ตทั้ง 7 เสียงได้แก่

โ ต เท่ กั บ ด

โร เท่ากับ ร

มี เท่ากับ ม

ฟา เท่ากับ ฟ

ซอล เท่ากับ ซ

ลา เท่ากับ ล

ที เท่ากับ ท

โดยกำหนดให้ลูกฆ้องวงใหญ่ลูกทวนหรือลูกที่ 1 ทางซ้ายมือของผู้บรรเลงเท่ากับเสียง เร เรียงตามลำดับจนครบจำนวนของลูกฆ้องวงใหญ่ทั้ง 16 ลูก สามารถกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ต ดังนี้

1. เสียงต่ำ ตั้งแต่เสียง เร มี ฟา ซอล ลา ที ใช้สัญลักษณ์ ร ม ฟ ซ ล ท
2. เสียงกลาง ตั้งแต่เสียง โด เร มี ฟา ซอล ลา ที ใช้สัญลักษณ์ ด ร ม ฟ

ซ ล ท

3. เสียงสูง ตั้งแต่เสียง โด เร มี ใช้สัญลักษณ์ ด ร มี

การแบ่งมือกำหนดให้การบันทึกโน้ตมือขวาเป็นบรรทัดบนและการบันทึกโน้ตมือซ้ายเป็นบรรทัดล่าง

เพลงตรัสสันนิบาต 2 ชั้น

----	--- รั	--- มี	----	- ล - ล	-- ซ ซ	- ท - ล	- ซ - ม
----	--- ร	--- ม	--- ล	----	- ซ --	- ท - ล	- ซ - ท

- ฟ - ม	- ร - ด	----	-- ร ม	--- ล	--- ล	----	--- ล
----	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -	--- ล	--- ซ	----	--- ล

----	--- รั	--- มี	----	- ล - ล	-- ซ ซ	- ท - ล	- ซ - ม
----	--- ร	--- ม	--- ล	----	- ซ --	- ท - ล	- ซ - ท

- พ - ม	- ร - ด	-----	-- ร ม	--- ล	--- ล	-----	--- ล
-----	- ล - -	ทุ ล - ทุ	- ด - -	--- ล	--- ช	-----	--- ล

--- ท	- ล - ล	-----	--- ล	--- ล	-----	- ช - ช	--- ล
-----	--- ร	--- ล	-----	--- ล	--- ช	-----	--- ล

- พ - ม	- ร - ด	-----	-- ร ม	- ช - -	ช ล - ร	- ม - ร	- ท - ล
-----	- ล - -	ทุ ล - ทุ	- ด - -	- ร - ช	--- ร	- ม - ร	- ท - ล

--- ท	- ล - ล	-----	--- ล	--- ล	-----	- ช - ช	--- ต
-----	--- ร	--- ล	-----	--- ล	--- ช	-----	--- ด

-- ช ล	- ต - ร	- ม - ร	- ต - ล	--- ร -	ร ร - -	ต ต - -	ล ล - ช
- พ - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล	--- ร	--- ด	--- ล	--- ช

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เพลงร่ำลาเดียว
CHULALONGKORN UNIVERSITY

--- ล	--- ท	- พ - -	- ม ม -	- ร - ด	-----	-- ร ม	- ร - -
--- ล	--- ทุ	-- ม ร	ม - - ม	- ล - -	ทุ ล - ทุ	- ด - -	- ล - ม

--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม
-----	--- ม	--- ม	--- ม	--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม

- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----
- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----

----	- ล - ช	ฟ ----	-- ช ล	- ช --	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
--- ล	--- ร	- มร - ม	- ฟ --	- ร - ล	--- ล	--- ล	--- ล

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	----	----
--- ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	----	----

- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล --	--- ช	- ช - ช	- ช - ช
- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ช	----	--- ช	--- ช

- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	----	----
--- ช	--- ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	----	----

--- ม	--- ม	- ท - ล	--- ล	-- ช -	- ล - ช	- ช --	--- ช
- ม --	--- ท	----	--- ร	--- ฟ	----	- ด - ช	----

(สุรมน สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนที่ 2 บุษาวพระรัตนตรัย ครูชนะ ชำนิราชกิจได้เรียกให้นักดนตรีบรรเลงเพลงสาธการ ผู้วิจัยพบว่าในการบรรเลงส่วนใหญ่ นักดนตรีจะเลือกบรรเลงในเที่ยวหลังแล้วออกพระเจ้าเปิดโลก ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงสาธการ

--- ร	--- ม	--- ม	- ช - ล	- ล - ล	- ล --	ล ล --	ช ช - ร
--- ล	--- ท	--- ม	- ช - ล	- ร - ม	- ร - ล	- - - ช	- - - ล

---ท	-ล--	รร--	มม-ฟ	-ล-ท	-ล--	ฟฟ--	มม-ร
---ฟ	-ม-ร	---ม	---ฟ	-ล-ท	-ล-ฟ	---ม	---ร

-ฟ-ม	-ร-ด	----	--รม	--ลล	-ท-ล	-ช-ม	-ช-ล
----	-ล--	ทล-ท	-ด--	-ล--	-ท-ล	-ช-ท	-ช-ล

-ร-ม	-ร--	ทท--	ลล-ช	--ลท	-ร-ม	-ร-ด	-ท-ล
-ร-ม	-ร-ท	---ล	--ช	-ช--	-ร-ม	-ร-ด	-ท-ล

-ม--	มร-ม	-ล--	ชช-ล	-ท-ร	-ท--	ลล--	ชช-ท
-ร-ท	-ล-ท	-ล-ช	---ล	-ท-ร	-ท-ล	---ช	---ม

-ฟ--	-ม--	-ร-ร	--ทท	-ช--	ลท-ร	-ม-ร	-ท-ล
--มร	---ร	----	-ท--	-ร-ช	---ร	-ม-ร	-ท-ล

-ท-ร	-ท--	ลล--	ชช-ท	----	--รม	--มม	-ช-ล
-ท-ร	-ท-ล	-ล-ช	-ร-ม	-ล-ท	-ด--	-ม--	-ช-ล

ทล-ล	--ลล	-ร-ช	--ลท	-ร-ม	-ร--	ทท--	ลล-ช
---ร	-ล--	-ล-ช	---ท	-ร-ม	-ร-ท	---ล	---ช

-ฟ--	-ม--	-ร-ร	--ชช	--ลล	-ท--	ชช--	ลล-ท
--มร	---ร	---ล	-ช--	-ล--	-ท-ช	---ล	---ท

-ท--	ลล--	ทท--	ร-ม	--มฟ	-ล--	-ล-ฟ	---ท
-ท-ล	---ท	---ร	---ม	-ร--	---ม	-ร--	มร-ท

- รื - มี่	- รื - -	ท ท - -	ล ล - ช	- - ล ท	- รื - มี่	- รื - ตี่	- ท - ล
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช	- ช - -	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ช ช - ล	- ท - รื	- ท - -	ล ล - -	ช ช - ท
- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- - - ล	- ท - ร	- ท - ล	- - - ช	- - - ม

- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม	- - ล ล	- ท - ล	- ช - ม	- ช - ล
- - - -	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -	- ล - -	- ท - ล	- ช - ท	- ช - ล

- รื - มี่	- รื - -	ท ท - -	ล ล - ช	- - ล ท	- รื - มี่	- รื - ตี่	- ท - ล
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช	- ช - -	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ช ช - ล	- ท - รื	- ท - -	ล ล - -	ช ช - ท
- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- - - ล	- ท - ร	- ท - ล	- - - ช	- - - ม

- - ล ล	- - ล ล	- ล - -	ช ช - ล	- - ท ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- ล - -	- ล - -	ล - ช	- - - ล	- ท - -	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร

- - ล ล	- ท - ช	- ล - ท	- ตี่ - รื	- - ม ม	- รื - -	ท ท - -	ล ล - ช
- ล - -	- ท - ช	- ล - ท	- ด - ร	- ม - -	- ร - ท	- - - ล	- - - ช

ล ช - ช	- - - ช	- ร - ช	- - ล ท	- รื - มี่	- รื - -	ท ท - -	ล ล - ช
- - - ด	- ช - -	- ล - ช	- - - ท	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ช

- - ม ฟ	- ล - -	- ล - ฟ	- - - -	- ท - -	ล ล - -	ท ท - -	ร ร - ม
- ร - -	- - - ม	- ร - -	ม ร - ท	- ฟ - ม	- - - ฟ	- - - ร	- - - ม

พระเจ้าเปิดโลก

- ท - -	ท ท - รี่	- มี่ - รี่	- ท - ล	- ท - รี่	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ม
- ท - ท	- - - ร	- ม - ร	- ท - ล	- ท - ร	- ท - ล	- - - ซ	- - - ท

- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม	- - ล ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - ล
- - - -	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -	- ล - -	- ท - ล	- ซ - ท	- ซ - ล

- รี่ - มี่	- รี่ - -	ท ท - -	ล ล - ซ	- - ล ท	- รี่ - มี่	- รี่ - ตี่	- ท - ล
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ	- ซ - -	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ซ ซ - ล	- รี่ - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร
- ร - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- - - ล	- ร - ท	- ล - ฟ	- - - ท	- - - ล

(สุรมน สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

หลังจากที่นักดนตรีบรรเลงเพลงสาธุการจบ ครุชนะ ขำนิราชกิจได้ร้องเพลงครอบจักรวาล 2 ชั้น และบางงานได้ร้องเพลงเทวาประสิทธิ์ 2 ชั้น ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครุชนะ ขำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงครอบจักรวาล 2 ชั้น

ท่อน 1

- - - มี่	- รี่ - รี่	- - - -	- - - รี่	- ฟ - -	- ม - -	- ร - ร	- - - ซ
- - - -	- - - ซ	- - - ร	- - - -	- - ม ร	- - - ร	- - - -	- - - ซ

- รี่ - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- ซ - -	ล ท - รี่	- มี่ - รี่	- ท - ล
- ร - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท	- ร - ซ	- - - ร	- ม - ร	- ท - ล

--- ซ	-- ล ล	--- ท	-- ล ล	- ท - รี่	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ม
--- ซุ	- ล - -	--- ท	- ล - -	- ท - ร	- ท - ล	--- ซุ	--- ท

-- ล ท	- รี่ - มี่	- มี่ - มี่	- รี่ - ท	-- ล ท	- รี่ - มี่	- มี่ - มี่	- มี่ - รี่
- ซ - -	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท	- ซ - -	- ร - ม	- ล - ซ	- ม - ร

ท่อน 2

--- มี่	- รี่ - รี่	----	--- รี่	- มี่ - -	มี่ มี่ - -	รี่ รี่ - -	ท ท - ล
----	--- ซ	--- ร	---	- ม - ม	--- ร	--- ท	--- ล

- - ซ ซ	- ล - ท	- ล - ท	- ตี่ - รี่	- ตี่ - มี่	- รี่ - -	ด ด - -	ท ท - ล
- ซ - -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร	- ด - ม	- ร - ด	--- ท	--- ล

- - - ซ	-- ฟ ซ	- - ล ซ	-- ฟ ซ	- ซ - ม	----	-- ร ม	-- ฟ ซ
- ร - -	ฟ ม - -	----	ฟ ม - -	- ด - -	ร ด - ซ	- ด - -	ร ม - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ร - ซ	- ล - ท	- ล - -	ท ท - ล	- - ท -	ท - ล -	ซ - ล -	ล - ซ -
- ล - ซ	- ล - ท	- ล - ท	--- ล	--- ล	- ซ - ม	- ม - ซ	- ม - ร

--- ซ	-- ล ล	--- ท	-- ล ล	- รี่ - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท
--- ซุ	- ล - -	--- ท	- ล - -	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

- ตี่ - รี่	- ตี่ - ซ	--- ตี่	- รี่ - มี่	- ตี่ - รี่	- มี่ - มี่	- มี่ - มี่	- มี่ - รี่
- ด - ร	- ด - ร	--- ด	- ร - ม	- ด - ร	- ม - ซ	- ล - ซ	- ม - ร

เพลงเทวาประสิทธิ์ 2 ชั้น

ท่อน 1

--- ม	-- ซ ซ	--- ล	-- ซ ซ	- ล ซ ม	- ร - -	ซ ซ - -	- ล - ท
--- ท	- ซ - -	--- ล	- ซ - -	- ล ซ ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

-- ล ท	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ซ
- ซ - -	- ร - ม	- ม - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ

----	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- พ ล -	พ ม - -	----	- ร - ม
--- ล	----	- ท - ล	- ซ - ท	--- ม	-- ร ท	- ล - ท	- ล - ท

- ล ซ ม	- ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ซ
- ล ซ ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ

ท่อน 2

----	- พ - พ	- ล - ล	- พ - -	ม - ซ ม	ร ท - ร	----	ร ม - ซ
--- พ	----	พ พ - -	ร - -	ร - -	ล - -	- ท - ด	--- ซ

----	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - พ	-- ร ร	- ม - พ	- ม - พ	- ซ - ล
--- ล	----	- ท - ล	- ซ - ด	- ล - -	- ม - พ	- ม - พ	- ซ - ล

----	- ล - ล	-- ม พ	- ล - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - พ
--- ล	----	- ร - -	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ด

--- ฟ	--- ม	--- ร	--- ท	- ล - ร	- ม - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร
--- ฟ	--- ม	--- ร	--- ฟ	- ม - ร	- ม - ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร

(สุรมน สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนที่ 3 กล่าวถึงการปฏิสนธิ โดยแบ่งเป็นลำดับขั้นตอนย่อยประกอบด้วย การฝัง แพ้ท้อง คลอดลูก กล่อมนาค ในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวครุชนะ ชำนิราชกิจได้ขับร้องสลับกับผู้ ประกอบพิธีผู้หญิงโดยสมมุติตนตามบทบาทของผู้เป็นพ่อและแม่ที่ได้กล่าวไว้ในตำราและมีการ บรรเลงดนตรีประกอบ ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางห้องวงใหญ่จากการบรรเลงห้องวงใหญ่ของ ครู สุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครุชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

การฝังของมารดา ผู้ประกอบพิธีผู้หญิงจะร้องเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้าในเนื้อหาของการฝัง ของมารดา ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางห้องวงใหญ่จากการบรรเลงห้องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครุชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ ดังนี้

เพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า 2 ชั้น

ท่อนเดียว

--- ร	- ม - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	---	- ท - ท	- ท - ต๋	- รี่ - มี่
- ท - ล	- ท - ซ	--- ล	--- ท	--- ท	---	- ท - ต	- ร - ม

- รี่ - รี่	- มี่ - -	รี่ รี่ - -	ด ด - ท	---	- รี่ - -	- ท - ท	---
- ร - ฟ	- ม - ร	--- ด	--- ท	---	- ร - ท	---	---

- รี่ - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- รี่ - ท	- ล - ซ	ล ท - ล	---
- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท	- ร - ท	- ล - ซ	ล ท - ล	---

- ช - ท	- ล - -	ช ช - -	พ พ - ม	- - ล -	พ ม - -	- ร - ม	----
- ช - ท	- ล - ช	---- พ	---- ท	- พ - ม	- - ร ท	- ล - ท	----

ทางเปลี่ยน

---- ร	- ม - -	ช ช - -	ล ล - ท	----	---- ม	----	รื ท - ร
- ท - ล	- ท - ช	---- ล	---- ท	----	---- ม	----	ร พ - ร

----	- ม - ร	- - ช ช	- ล - ท	----	---- ท	- ท ท ท	- ท - ท
----	- ม - ร	- ช - -	- ล - ท	----	---- ท	- ท ท ท	- ท - ท

- ม - ร	- ท - ล	- ท ล ล	- ล - -	- ท - ล	- ช - พ	- - ม พ	ช ล - -
- ม - ร	- ท - ล	- - - ร	- ล - -	- ท - ล	- ร - -	ม ร - -	- ล - -

- ท - ล	- ช - พ	- - ม พ	-- ช ล	ล - ล ช	- พ - ม	- - ม พ	- - ม ม
- ท - ล	- ร - -	ม ร - -	ม พ - -	- ร - ร	- ด - ท	- ร - -	- ท - -

(สุรমন สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

การเก็บท้องของมารดา ครูชนะ ชำนิราชกิจจะร้องเพลงบังใบ 2 ชั้น โดยบรรเลงรับร้อง ทั้งสองท่อน ท่อนละ 2 เที้ยว ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของครูสุรমন สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงบังใบ 2 ชั้น

ท่อน 1

---- ด	---- ท	---- ด	- ร - -	- ช - ล	- ช - ร	---- ม	- พ - ช
---- ด	---- ท	---- ด	- ร - -	- ร - ม	- ร - ร	---- ท	- ด - ช

-- ซ ล	ด ล --	ซ ล --	ซ ฟ --	--- ซ	ล ท ดั รี่	- รี่ รี่	- รี่ - รี่
- ฟ --	-- ซ ฟ	-- ซ ฟ	-- ม ร	- ร --	--- ร	- ร ร ร	- ร - ร

ท่อน 2

--- มี่	--- รี่	- ท - รี่	- มี่ - มี่	- มี่ รี่ ท	- ล --	ซ ซ --	ล ล - ท
--- ม	--- ร	- ฟ - ร	- ม - ซ	- ม ร ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ	-- ร ม	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ	- ด --	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม

----	- ร - ม	- ร --	- ซ - ซ	- รี่ - ท	- ล --	ซ ซ --	ล ล - ท
----	- ล - ท	- ล - ซ	----	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ

(สุรมน สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

เพลงแขกลพบุรี 2 ชั้น โดยบรรเลงเพียงทำนองส่งร้องและทำนองรับร้อง ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ้องวงใหญ่จากการบรรเลงซ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

ทำนองส่งร้องเพลงแขกลพบุรี 2 ชั้น

--- รี่	--- มี่	- มี่ - มี่	- มี่ - รี่	--- ซ	ล ท ดั รี่	- รี่ รี่	- รี่ - รี่
--- ร	--- ม	- ล - ซ	- ม - ร	- ร --	--- ร	- ร ร ร	- ร - ร

ทำนองรับร้องเพลงแขกลพบุรี 2 ชั้น

----	----	รี มี มี มี	รี ตี - รี	--- ซ	ล ท ตี รี	- รี รี รี	- รี - รี
----	----	ร ม ซ ม	ร ด - ร	- ร --	--- ร	- ร ร ร	- ร - ร

(สุรমন สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

เพลงไอ้ร้าย โดยบรรเลงทำนองรับร้องทำนองรับรอง 4 ห้องโน้ตและบรรเลงรับ 1 เที้ยว
ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรমন สีนสมบัติ ในการบรรเลง
ประกอบการทำวิทยุณาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงไอ้ร้าย

ทำนองรับรอง 4 ห้องโน้ต

----	----	----	----	(- ม ม ม	- ร - ด	-- ร ม	- ม - ร)
----	----	----	----	(- ล ซ ม	- ร - ด	-- ร ม	- ซ - ร)

- ม - ม	- ร - ด	-- ร ม	- ม - ร	- ม - ม	- ร - ด	- ล - ล	ด ร - ด
- ซ - ม	- ร - ด	-- ร ม	- ซ - ร	- ซ - ม	- ร - ด	-- ซ -	--- ซ

- ล --	ซ ซ --	ล ล --	ด ด - ร	- ม - ม	- ร --	ด ด --	ร ร - ม
- ม - ร	--- ม	--- ด	--- ร	- ซ - ม	- ร - ด	--- ร	--- ม

- ม - ม	- ร - ด	-- ร ม	- ม - ร	- ม - ม	- ร - ด	- ล - ล	ด ร - ด
- ซ - ม	- ร - ด	-- ร ม	- ซ - ร	- ซ - ม	- ร - ด	-- ซ -	--- ซ

- ล --	ซ ซ --	ล ล --	ด ด - ร	- ม - ม	- ร --	ด ด --	ร ร - ม
- ม - ร	--- ม	--- ด	--- ร	- ซ - ม	- ร - ด	--- ร	--- ม

- ม - ม	- ม - -	ม ม - -	ร ร - ด	- - ซ ล	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล
- ซ - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - ด	- ม - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ม

- ล - -	ซ ม - -	- - ม ซ	- ซ - ซ	- - - -	- - - ซ	- - ล -	ล ซ - ซ
- - ซ ม	- - ร ด	- ร - -	- ร - ม	- - - -	- - - ม	- - - ซ	- ร - ม

- - - -	- - - ม	- ม ม ม	- ม - ม	- - - -	ซ ล ท ด	- - ร ด	- - - -
- - - -	- - - ม	- ม ม ม	- ม - ม	- - ร ม	- - - -	- - - -	ท ล ซ ม

- - - -	ซ ล ท ด	- - ร ด	- - - -	- - ร ด	- - - -	- - ร ด	- - - -
- - ร ม	- - - -	- - - -	ท ล ซ ม	- - - -	ท ล ซ ร	- - - -	ท ล ซ ม

- - ร ด	- - - -	- - ร ด	- - - -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -
- - - -	ท ล ซ ร	- - - -	ท ล ซ ม	- - - ร	- - - ม	- - - ร	- - - ม

ซ - ซ -	ซ - ซ -	ซ - ซ -	ซ - ซ -	- ซ - ด	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด
- ร - ม	- ร - ม	จ - ร - ม	- ร - ม	- ร - ด	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ด

- - ด ท	- - - -	- - - -	ซ ล ท ด	- - - ซ	- - - ล	- - - ด	- - - ร
- - - -	ล ซ ฟ ด	- - ด ฟ	- - - -	- - - ซ	- - - ล	- - - ด	- - - ร

(สุรমন สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

จากนั้นปีพาทย์จะบรรเลงเพลงโอด เพื่อประกอบการร้องให้คร่ำครวญของมารดาที่เจ็บท้อง
จะคลออด ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของครูสุรมน สิ้น
สมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน
2560 ได้ดังนี้

เพลงโอด

- - ล ท	- ร - ม	- - - ซ	- - - ล	- - ล ล	- ซ - ล	- - ล ล	- ซ - ล
- ซ - -	- ร - ม	- - - ซ	- - - ล	- ล - -	- ซ - ล	- ล - -	- ซ - ล

- ท - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล	- รี้ - ท	- ล - ซ	- ล - -	ท ท - ล
- ท - ล	- ซ - ท	- ด - -	- ซ - ล	- ร - ท	- ล - ซ	- ล - ท	- - - ล

- ม - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล	- รี้ - ท	- ล - ซ	- ล - -	ท ท - ล
- ท - ล	- ซ - ท	- ด - -	- ซ - ล	- ร - ท	- ล - ซ	- ล - ท	- - - ล

- รี้ - ม	- รี้ - ท	- - - ล	- - - ซ
- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

การคลอดลูก ครูชนะ ขำนิราชกิจจะพรรณนาถึงการคลอดลูกหลังจากจบการพรรณนาัก
ดนตรีจะบรรเลงเพลงร่ำลาเดียว ซึ่งได้บันทึกไว้ในช่วงต้นแล้ว

การกล่อมนาค ครูชนะ ขำนิราชกิจจะร้องเพลงพิชชา 2 ชั้น โดยบรรเลงรับร้องทั้งสอง
ท่อน ท่อนละ 2 เที้ยว ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของ
สุรมน สิ้นสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำวัณนาคของครูชนะ ขำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18
มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงพิชชา 2 ชั้น

ท่อน 1

- ร - ซ	- ล - ท	- รี้ - ท	- ล - ซ	- - - ม	- ร - -	ซ ซ - -	ล ล - -
- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ	- - - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท

----	- ท - ท	-- ซ ซ	- ล - ท	- ซ --	ซ ล - ร	- ม - ร	- ท - ล
--- ท	----	- ซ --	- ล - ท	- ร - ซ	--- ร	- ม - ร	- ท - ล

----	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ม --	ม ร - ม	ล ---	ซ ซ - ล
--- ล	----	- ท - ล	- ซ - ท	- ร - ท	- ล - ท	ล -- ซ	--- ล

----	- ล - ล	- ท - ซ	- ล - ท	- ซ --	ล ท - ร	- ม - ร	- ท - ล
--- ล	----	- ท - ซ	- ล - ท	- ร - ซ	--- ร	- ม - ร	- ท - ล

ท่อน 2

- ร - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ	-- ท ท	ล ---	ซ ซ --	ร ร - ม
- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ	- ท --	ล -- ซ	--- ล	--- ท

--- ร	- - ม ฟ	- ล - ล	- ฟ - -	- ม --	ม ร - ม	ล ---	ซ ซ - ล
- ล --	- ร --	- - ฟ	- - ร	- ร - ท	- ล - ท	ล -- ซ	--- ล

----	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ม --	ม ร - ม	ล ---	ซ ซ --
--- ล	----	- ท - ล	- ซ - ท	- ร - ท	- ล - ท	ล -- ซ	--- ล

----	- ล - ล	- ท - ซ	- ล - ท	- ซ --	ล ท - ร	- ม - ร	- ท - ล
--- ล	----	- ท - ซ	- ล - ท	- ร - ซ	--- ร	- ม - ร	- ท - ล

(สุรমন สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

นอกจากนั้นผู้ประกอบพิธีผู้หญิงยังได้ร้องเพลงค่าน้ำนม ในขั้นตอนของการกล่อมนาคอีก
หนึ่งเพลง โดยนักดนตรีจะบรรเลงคลอร้องไปจนจบเพลง ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการ
บรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรমন สิ้นสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ
ชำนาญราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงค่าน้ำนม

----	----	----	----	- ล - รี่	- ตี่ - ซุ	- ฟ - ร	- ด - ล
----	----	----	----	- ล - ร	- ด - ซุ	- ด - ล	- ซุ - ล

----	----	--- ตี่	- รี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - รี่
----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร

----	----	----	--- ตี่	----	--- รี่	- มี่ - รี่	- ตี่ - ฟ
----	----	----	--- ด	----	--- ร	- ม - ร	- ด - ด

----	--- ร	- ฟ - รี่	- ตี่ - ล	- ตี่ - ซุ	- ล - ด	--- ท	- ล - ซุ
----	--- ล	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซุ	- ล - ด	--- ท	- ล - ซุ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

----	----	----	----	- ล - รี่	- ตี่ - ซุ	- ฟ - ร	- ด - ล
----	----	----	----	- ล - ร	- ด - ซุ	- ด - ล	- ซุ - ล

----	----	--- ตี่	- รี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - รี่
----	----	--- ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ม	- ล - ท	- ด - ร

----	----	----	--- ตี่	----	--- รี่	- มี่ - รี่	- ตี่ - ฟ
----	----	----	--- ด	----	--- ร	- ม - ร	- ด - ด

----	--- ร	- พ - รี่	- ตี่ - ล	- ตี่ - ช	- ล - ต	- ล - ช	พ ร - พ
----	--- ล	- ต - ร	- ต - ล	- ต - ช	- ล - ต	- ล - ช	พ ล - พ

----	----	----	--- รี่	----	--- มี่	- มี่ - มี่	- รี่ - ตี่
----	----	----	--- ร	----	--- ม	- ช - ม	- ร - ต

----	--- ล	- รี่ - ตี่	- ล - ช	----	- พ - ช	- พ - ร	- ต - ล
----	--- ม	- ร - ต	- ล - ช	----	- พ - ช	- พ - ล	- ช - ล

----	----	- ล - ท	- ตี่ - มี่	----	- ตี่ - รี่	- ตี่ - ล	- ตี่ - ช
----	----	- ล - ท	- ต - ม	----	- ต - ร	- ต - ล	- ต - ช

----	- พ - ช	- พ - ร	- ต - ล	- ช - ล	- ตี่ - ล	- ช - พ	- ร - ล
----	- พ - ช	- พ - ล	- ช - ล	- ช - ล	- ต - ล	- ช - ต	- ล - ล

----	----	จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	- ล - รี่	- ตี่ - ช	- พ - ร	- ต - ล
----	----	CHULALONGKORN UNIVERSITY	- ล - ร	- ต - ช	- ต - ล	- ช - ล

----	----	--- ตี่	- รี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - มี่	- ล - ท	- ตี่ - รี่
----	----	--- ต	- ร - ม	- ล - ท	- ต - ม	- ล - ท	- ต - ร

----	----	----	--- ตี่	----	--- รี่	- มี่ - รี่	- ตี่ - พ
----	----	----	--- ต	----	--- ร	- ม - ร	- ต - ต

----	--- ร	- ฟ - ร็	- ตั - ล	- ตั - ช	- ล - ด	- ล - ช	ฟ ร - ฟ
----	--- ล	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ช	- ล - ด	- ล - ช	ฟ ล - ฟ

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

นอกจากสองเพลงดังกล่าวที่ใช้บรรเลงในขั้นตอนการกล่อมนาคแล้ว บางงานที่ครูชนะ
ชำนาญราชกิจประกอบพิธีทำขวัญนาคหากพอมีเวลา ครูจะขับร้องเพลงเห่ฉิมพลีเพิ่มเติมโดยเมื่อครูร้อง
ขึ้นต้นในทำนองเห่ฉิมพลีจะบรรเลงรับร้องและบรรเลงทำนองสลับกับการขับร้องของครู ผู้วิจัยได้
บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สิ้นสมบัติ ในการบรรเลง
ประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนาญราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงเห่ฉิมพลี

ทำนองเห่เที่ยวที่ 1

----	--- ท	----	--- ล	----	--- ช	- ล - ม	- ช - ล
----	--- ท	----	--- ล	----	--- ช	- ล - ท	- ช - ล

ทำนองเห่เที่ยวที่ 2

----	--- ม	--- ม	--- ม	--- ฟ	--- ม	- ร - ท	- ร - ม
----	--- ท	--- ท	--- ท	--- ด	--- ท	- ล - ฟ	- ล - ท

ทำนองรับร้อง

----	ร ม - ม	- ช - -	ร ม - ม	----	ร ม - ม	ช ม - -	ช ล - ท
--- ท	-- ร ม	ม - - ท	-- ร ม	--- ท	-- ร ม	-- ร ม	-- ช -

----	ช ล - ท	- ร็ - -	ช ล - ท	----	ท ล - -	ช ม - -	- ร - ม
--- ม	-- ช -	ท - - ม	-- ช -	--- ล	-- ช ม	-- ร ท	- ล - ท

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนการเวียนเทียน ครุชณะ ชำนิราชกิจจะเริ่มด้วยการจุดเทียนชัยที่ยอดบายศรี
นักดนตรีจะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ท่อนที่ 1 เพียงเที่ยวเดียวแล้วลงด้วยทำนองที่นักดนตรีไทยนิยม
เรียกว่า “ลงเซ็ดเซ้” ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ้องวงใหญ่จากการบรรเลงซ้องวงใหญ่ของครูสุรมน
สินสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครุชณะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน
2560 ได้ดังนี้

เพลงมหาฤกษ์

ท่อน 1

----	- ล - ล	- ร - ท	- ล - ฟ	- ท - -	ล ฟ - -	--- ร	- - ม ฟ
--- ล	----	- ร - ท	- ล - ฟ	- - ล ฟ	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

- ล - ท	- ล - ฟ	--- ม	- ฟ - ล	- ร - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท
- ล - ท	- ล - ด	--- ท	- ด - ล	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

----	- ท - ท	- - ซ ซ	- ล - ท	- ร - ม	- ร - -	ท ท - -	ล ล - ฟ
--- ท	----	- ซ - -	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ฟ

- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร	--- ร	- - ม ฟ	----	- ซ - ล
- ล - ท	- ล - ฟ	--- ม	--- ร	- ล -	- ร - -	- ม - ฟ	----

ลงด้วยทำนอง 4 ห้องสุดท้าย

--- ซ	- - ล ล	--- ท	- - ล ล	(--- ท	--- ล	--- ซ	--- ร)
--- ซ	- ล - -	--- ท	- ล - -	(--- ท	--- ล	--- ซ	--- ล)

(สุรมน สินสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

หลังจากที่ครูชนะ ชำนิราชกิจได้จุดเทียนชัยเสร็จแล้วครูชนะ ชำนิราชกิจจะออกแวนเวียน
เทียนทั้งสามแวนผู้ประกอบพิธีผู้หญิงจะร้องเพลงนางนาค 2 ชั้น นักดนตรีจะบรรเลงรับร้อง ทั้ง
2 ท่อน ท่อนละ 1 เที้ยว สลับกับทำนองทางเปลี่ยน โดยบรรเลงท่อน 1 ท่อน 2 ทางธรรมดา
แล้วบรรเลงท่อน 1 และท่อน 2 ทำนองทางเปลี่ยน ในรอบที่ 2 ถือเป็น 1 ชุด แล้วบรรเลงเช่นนี้
อีก 1 ชุด แล้วจึงเปลี่ยนเพลง ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครู
สุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำวัณนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18
มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงนางนาค 2 ชั้น

ท่อน 1

----	- ล - ล	- รี่ - ท	- ล - ฟ	- ท - -	ล ฟ - -	--- ร	-- ม ฟ
--- ล	----	- ร - ท	- ล - ฟ	-- ล ฟ	-- ม ร	- ล - -	- ร - -

- ซ - ล	ท ล - -	ม ร - -	ม ฟ - -	- รี่ - ท	- ล - -	ซ ซ - -	ล ล - ท
- ร - -	-- ซ ฟ	-- ม ฟ	-- ซ ล	- ร - ท	- ล - ซ	--- ล	--- ท

----	- ท - ท	-- ซ ซ	- ล - ท	- รี่ - มี่	- รี่ - -	ท ท - -	ล ล - ฟ
--- ท	----	- ซ - -	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ฟ

----	- ล - ล	- ท - ล	- ฟ - ม	- ฟ - ม	----	- ม - ร	--- ม
--- ล	----	- ท - ล	- ด - ท	----	- ร - ท	--- ล	--- ท

ท่อน 2

----	- ล - ล	- รี่ - ท	- ล - ฟ	- ท - -	ล ฟ - -	--- ร	-- ม ฟ
--- ล	----	- ร - ท	- ล - ฟ	-- ล ฟ	-- ม ร	- ล - -	- ร - -

----	- ฟ - ฟ	----	-- ร ม	-- ม ฟ	- ล --	- ล - ฟ	--- ท
--- ฟ	-----	- ล - ท	- ด --	- ร --	--- ม	- ร --	ม ร --

- - รั รั	- ม - ล	----	ล ท - รั	- - ท ล	- ฟ --	--- ร	-- ม ฟ
- ร --	- ม - ม	- ฟ - ซ	--- ร	- ด --	-- ม ร	- ล --	- ร --

----	- ล - ล	- ท - ล	- ฟ - ม	- ฟ - ม	----	- ม - ร	--- ม
--- ล	-----	- ท - ล	- ด - ท	-----	- ร - ท	--- ล	--- ท

ทางเปลี่ยนท่อนที่ 1

----	--- รั	--- ล	- ท - ฟ	- ล - ม	- ฟ - ร	----	ด ร ม ฟ
----	--- ร	--- ล	- ท - ฟ	- ล - ม	- ฟ - ร	-- ล ท	--- ฟ

----	-----	- ซ - ร	- ซ - ล	- ท ล ซ	- ล - -	ท ล ท ม	- ร - ท
----	-----	- ซ - ล	- ซ - ล	- ท ล ซ	- ล - -	ท ล ท ม	- ร - ท

--- ฟ	--- ท	จ - ล	จ - ท	- ฟ - ท	- ล - ท	รั ล รั ท	- ล - ฟ
--- ด	--- ท	จ - ล	จ - ท	- ด - ท	- ล - ท	ร ล ร ท	- ล - ด

-- รั ท	-- รั -	-- ล ฟ	-- ล -	- ฟ --	ม - - -	--- ท	ล ฟ - ม
----	ล ท - ล	-----	ม ฟ - ม	- ด --	- ร - ท	- ล - ท	ล ด - ท

ทางเปลี่ยนท่อนที่ 2

----	--- รั	--- ล	- ท - ฟ	- ล - ม	- ฟ - ร	----	ด ร ม ฟ
----	--- ร	--- ล	- ท - ฟ	- ล - ม	- ฟ - ร	-- ล ท	--- ฟ

----	----	- ล - ท	- รี่- มี่	- ฬี่ มี่ รี่	- มี่ - -	รี่ย ท - รี่ย	-- ล ท
----	----	- ม - ฬ	- ร - ม	- ฬ ม ร	- ม - -	ร ฬ - ร	- ซ - -

--- ล	--- ล	--- ล	--- ล	- ฬ - ท	- ล - ท	รี่ย ล รี่ย ท	- ล - ฬ
--- ฬ	--- ม	--- ร	--- ท	- ด - ท	- ล - ท	ร ล ร ท	- ล - ด

-- รี่ย ท	-- รี่ย -	-- ล ฬ	-- ล -	- ฬ - -	ม - - -	--- ท	ล ฬ - ม
----	ล ท - ล	----	ม ฬ - ม	- ด - -	- ร - ท	- ล - ท	ล ด - ท

(สุรรมน สีนสมบัตติ 18 มิถุนายน 2560)

กรณีที่ยังเวียนเทียนไม่เสร็จสิ้นผู้ประกอบการพิธีผู้หญิงจะเปลี่ยนเพลงจากเพลงนางนาคมาเป็น
ขับร้องเพลงขึ้นพลับพลา 2 ชั้น โดยบรรเลงสลับกับการขับร้องเพียงเที่ยวเดียว จำนวน 4 ชุด
ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรรมน สีนสมบัตติ ในการบรรเลง
ประกอบการทำขวัญนาคของครูขณะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงขึ้นพลับพลา 2 ชั้น

----	--- ซ	--- ล	-- ซ ซ	- รี่ย ดี่ ลี่	- ซ - ม	-- ร ม	- ซ - ล
----	--- ซ	--- ล	- ซ - -	- ร ด ล	- ซ - ท	- ด - -	- ซี่ - ลี่

----	- ล - ล	- ดี่ - ซ	- ล - ดี่	--- รี่ย	- ดี่ - -	ล ล - -	ซ ซ - ม
--- ล	----	- ด - ซ	- ล - ด	--- ร	- ด - ล	--- ซ	--- ท

----	- ร - ม	- ร - ซ	----	- ม ซ -	ม ร - -	----	ร ด - ร
----	- ล - ท	- ล - ซ	----	--- ร	-- ด ล	- ซ - ล	- ซ - ร

----	- รี่ย - รี่ย	- มี่ - ดี่	- รี่ย - มี่	- มี่ - มี่	- มี่ - มี่	--- รี่ย	--- ดี่
--- ร	----	- ม - ด	- ร - ม	- ซ - ล	- ซ - ม	--- ร	--- ด

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

หากพิธีเวียนเทียนยังไม่เสร็จสิ้นผู้ประกอบการพิธีผู้หญิงจะเปลี่ยนเพลงมาขับร้องเพลงดวงพระธาตุ 2 ชั้น โดยบรรเลงรับร้องท่อน 1 และท่อน 2 เพียงท่อนละ 1 เที้ยว จำนวน 2 ชุด ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สิ้นสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงดวงพระธาตุ 2 ชั้น

ท่อน 1

--- ตี	-- รี่ รี่	--- มี่	-- รี่ รี่	- มี่ - รี่	- ตี - ล	- ตี - ซ	- ล - ตี
--- ด	- ร --	--- ม	- ร --	- ม - ร	- ด - ม	- ด - ร	- ม - ด

--- ฟ	--- ซ	--- ล	--- ตี	- รี่ ตี ล	- ซ - ฟ	- - ล ซ	ฟ ซ - ล
--- ฟ	--- ซ	--- ล	--- ด	- ร ด ล	- ซ - ฟ	- - ล ซ	ฟ ซ - ล

ท่อน 2

--- ร	-- ฟ ฟ	-- ซ	-- ฟ ฟ	- - ล ล	- ซ - ฟ	--- ร	- ด - ฟ
--- ล	- ฟ --	--- ซ	- ฟ --	- ล --	- ซ - ฟ	--- ล	- ซ - ฟ

- ด - ฟ	- ซ - ล	- ตี - ซ	-----	- ด - ฟ	- ซ - ล	- ตี - ล	- ซ - ฟ
- ซ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ซ	-----	- ซ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ล	- ซ - ฟ

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

หากพิธีเวียนเทียนวนมาถึงรอบที่ 3 ผู้ประกอบการพิธีผู้หญิงจะเปลี่ยนเพลงมาขับร้องเพลงแขกบรเทศ 2 ชั้นเป็นเพลงสุดท้าย โดยบรรเลงรับร้องท่อน 1 และท่อน 2 เพียงท่อนละ 1 เที้ยว จำนวน 3 ชุด บางกรณีที่มีการเวียนเทียนมีความรวดเร็วผู้ประกอบการพิธีผู้หญิงจะร้องเพลงนางนาคแล้ว

ร้องเพลงแขกบรเทศเป็นเพลงสุดท้ายเลยเพื่อให้เหมาะสมกับขั้นตอนและเวลาในขณะนั้น ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงแขกบรเทศ 2 ชั้น

ท่อน 1

--- รี่	-- มี่ มี่	--- มี่	-- มี่ มี่	-- รี่ รี่	- มี่ - รี่	-----	- ท - ท
--- ร	- ม --	--- ซ	- ม --	- ร --	- ม - ร	--- ฑ	-----

- มี่ รี่ ฑ	- ล --	ซ ซ --	ล ล - ฑ	- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
- ม ร ท	- ล - ซ	--- ล	--- ฑ	- ร - ม	- ร - ฑ	--- ล	--- ซ

ท่อน 2

-- ท ท	- ล - ซ	ซ ซ --	ร ร - ม	- ม --	ร ร --	ม ม --	ซ ซ - ล
- ฑ --	- ล - ซ	--- ล	--- ฑ	- ฑ - ล	--- ฑ	--- ซ	--- ล

- มี่ รี่ ฑ	- ล --	ซ ซ --	ล ล - ฑ	- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
- ม ร ท	- ล - ซ	--- ล	--- ฑ	- ร - ม	- ร - ฑ	--- ล	--- ซ

(สุรมน สีนสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนการดับควันเทียน เมื่อญาติของนาคได้ทำการเวียนเทียนครบ 3 รอบแล้ว ครูชนะ ชำนิราชกิจจะรวมแวนเวียนเทียนทั้ง 3 แวนเพื่อทำการดับเทียน นักดนตรีจะบรรเลงเพลงรั้วสามลา ประกอบกิจกรรมการดับแวนเวียนเทียนทั้ง 3 แวน ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางซ็องวงใหญ่จากการบรรเลงซ็องวงใหญ่ของครูสุรมน สีนสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงร่ำสามลา

--- ล	--- ท	- พ - -	- ม ม -	- ร - ด	-----	-- ร ม	- ร - -
--- ล	--- ท	-- ม ร	ม - - ม	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -	- ล - ม

--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม
-----	--- ม	--- ม	--- ม	--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม

- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----
- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----

-----	- ล - ช	พ - - -	-- ช ล	- ช - -	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
--- ล	--- ร	- ม ร - ม	- พ - -	- ร - ล	--- ล	--- ล	--- ล

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	-----	-----
--- ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	-----	-----

- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - -	----- ช	- ช - ช	- ช - ช
- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ช	-----	--- ช	--- ช

- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----
--- ช	--- ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----

-----	--- ร	-----	--- ม	-----	--- ล	-----	--- ม
-----	--- ล	-----	--- ท	-----	--- ล	-----	--- ท

--- ล	--- ช	--- ท	- รี่ - ไม้	- รี่ - ท	- ล - ท	- ล ช ล	--- ช
--- ล	--- ช	- ท --	- ร - ไม้	- ร - ท	- ล - ท	- ล ช ล	- ช --

- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----
--- ช	--- ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----
--- ล	--- ท	- พ --	- ม ม -	- ร - ด	-----	-- ร ม	- ร --
--- ล	--- ท	-- ม ร	ม -- ม	- ล --	ท ล - ท	- ด --	- ล - ม

--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----
-----	--- ม	--- ม	- ม - ม	- ม - ม	ม ม ม ม	-----	-----

- ร - ช	-- ล ท	- ล - ม	- ร --	--- ท	-- ท ท	-- ท ท	-- ท ท
- ล - ช	--- ท	- ล - ม	- ร - ท	-----	--- ท	--- ท	--- ท

-- ท ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	ท ท ท ท	-----	-----
--- ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	ท ท ท ท	-----	-----

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- รี่ - ไม้	- รี่ - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - -	- - - ช	- ช - ช	- ช - ช
- ร - ไม้	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ล - ช	-----	--- ช	--- ช

- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----
--- ช	--- ช	- ช - ช	- ช - ช	- ช - ช	ช ช ช ช	-----	-----

-----	--- ล	--- ช	--- ต	--- ช	--- ล	--- ช	--- ต
-----	--- ล	--- ช	--- ด	--- ช	--- ล	--- ช	--- ด

--- ซ	--- ล	--- ช	--- ต	-- ซ -	- ล - ซ	-- ซ -	- ล - ซ
--- ซ	--- ล	--- ซ	--- ด	--- ฟ	--- ร	--- ฟ	--- ร

- ฟ --	--- ซ	-- ล ท	- ล --	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท
-- ม ร	- ม - ร	- ซ --	- ม - ท	--- ท	--- ท	--- ท	--- ท

- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	ท ท ท ท	-----	-----
- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	- ท - ท	ท ท ท ท	-----	-----

-----	-----	-- ล ท	- ล - ร	-----	-----	--- ม	--- ร
-----	-----	- ซ --	- ม - ร	-----	-----	--- ม	--- ร

--- ท	--- ล	--- ท	--- ล	--- ซ	--- ร	- ฟ - ม	- ร --
--- ท	--- ล	--- ท	--- ล	--- ซ	--- ล	- ด - ท	- ล --

--- ล	- ซ - ฟ -	-- ซ ล	ซ -- ล	-- ล ล	-- ล ล	-- ล ล	-- ล ล
- ล --	- ร ม ร	ม - ฟ --	ร - ล -	ล -- ล	--- ล	--- ล	--- ล

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	-----	-----
- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	ล ล ล ล	-----	-----

- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- ล --	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
- ร - ม	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- ล - ซ	-----	--- ซ	--- ซ

- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	ซ ซ ซ ซ	-----	-----
--- ซ	--- ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	ซ ซ ซ ซ	-----	-----

--- ม	- ม - ท	- ล - ล	-----	-- ช -	ล ช - ช	-----	--- ช
- ม --	- ท --	--- ร	-----	--- ฟ	--- ด	--- ช	-----

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

เมื่อครุชณะ ชำนิราชกิจประกอบพิธีดับแว่นเวียนเทียนแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการตัก
ขวัญและป้อนไขขวัญ ในขั้นตอนนี้เรียกได้ว่าเป็นธรรมเนียมของนักดนตรีที่รู้จักกันว่าต้องบรรเลงเพลง
กราวโนไปจนกว่าจะเสร็จขั้นตอน แล้วบรรเลงจบด้วยทำนองเซ็ดเซ่เช่นเดียวกับเพลงมหาฤกษ์ ผู้วิจัย
ได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครุสุรมน สิ้นสมบัติ ในการบรรเลง
ประกอบการทำขวัญนาคของครุชณะ ชำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงกราวโน

-- ร ม	- ช - ล	- ช --	- ด - ด	- ม - ม	- ม - ร	- ด - ล	- ช - ด
- ด --	- ช - ล	- ช - ด	-----	- ม - ช	- ม - ร	- ด - ม	- ร - ด

ร ด --	ด ล --	ล ช --	ช ม --	ร ด --	ด ล --	ล ช --	ช ม --
-- ล ช	-- ช ม	-- ม ร	-- ร ด	-- ล ช	-- ช ม	-- ม ร	-- ร ด

--- ด	--- ด	--- ด	- ด - ด	--- ด	--- ด	--- ด	- ด - ด
- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ช --

--- ด	- ด - ด	--- ด	- ด - ด	--- ด	-- ร ม	- ม --	ร ม - ร
- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ช --	- ด --	-- ร ด	--- ล

-- ช ช	- ล - ท	- ช - ล	-- ท ท	-- ช ช	ล ท - ล	- ช - ฟ	- ม - ร
- ช --	- ล - ท	- ช - ล	- ท --	- ช --	ล ท - ล	- ช - ฟ	- ม - ร

- ร - ท	ล ช ซ -	-- ล ท	-- ด ร	-- ร ม	-- ฟ ช	- ล --	ช พ --
- ช --	-- ฟ ร	- ช --	ล ท --	- ด --	ร ม --	ฟ - ช พ	-- ม ร

- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร
--- ช	--- ร	--- ช	--- ร	--- ช	--- ร	--- ช	--- ร

-- ร ม	- ช - ล	--- ม	- ร - ร	-- ร ม	- ช - ล	--- ม	- ร - ร
- ด --	- ช - ล	- ท --	- ล --	- ด --	- ช - ล	- ท --	- ล --

- พ --	- ม - พ	--- ม	---	-- ล ท	- ล --	- ล - ล	- พ --
--- ร	----	- ท --	- ร - ท	- ช --	--- พ	--- พ	-- ม ร

- พ --	- ม - พ	--- ม	---	-- ล ท	- ล --	- ล - ล	- พ --
--- ร	----	- ท --	- ร - ท	- ช --	--- พ	--- พ	-- ม ร

-- ล ท	-- ท ท	จ ร ี - ท	- ล - ท	- ล - ช	-- ช ช	- ล - ท	-- ท ท
- ช --	- ท --	ช - ท	- ล - ท	- ล - ช	- ช --	- ล - ท	- ท --

-- ล ท	- ร ี - ม ี	- ม ี - ม ี	- ร ี - ท	- ล - ช	-- ช ช	- ล - ท	-- ท ท
- ช --	- ร - ม	- ช ี - ม	- ร - ท	- ล - ช	- ช --	- ล - ท	- ท --

--- ล	- ท --	- ล - ช	----	- พ --	--- ร	-- ม พ	--- ล
- ล --	-- ล พ	- ม --	พ ม - พ	-- ม ร	- ล --	- ร --	- ล --

- ตั้ - -	- ท - ตั้	- - - ท	- - - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- - - ล
- - - ล	- - - -	- ฟ - -	- ล - ฟ	- - ม ร	- ลี - -	- ร - -	- ลี - -

- ท - ล	- - ร ม	- ฟ - ฟ	- - - -	- - ล ท	- ล - -	- ล - ล	- ฟ - -
- ท - ลี	- ด - -	- - - -	ม ร - ท	- ซ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - ม ร

- ฟ - -	- ม - ฟ	- - - ม	- - - -	- - ล ท	- ล - -	- ล - ล	- ฟ - -
- - - ร	- - - -	- ท - -	- ร - ท	- ซ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - ม ร

- - ล ท	- - ท ท	- รี้ - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- - ซ ซ	- ล - ท	- - ท ท
- ซ - -	- ท - -	- ร - ท	- ลี - ท	- ลี - ซ	- ซ - -	- ลี - ท	- ท - -

- - ล ท	- รี้ - มี่	- มี่ - มี่	- รี้ - ท	- ล - ซ	- - ซ ซ	- ล - ท	- - ท ท
- ซ - -	- ร - ม	- ซี้ - ม	- ร - ท	- ลี - ซ	- ซ - -	- ลี - ท	- ท - -

- - - ล	- ท - -	- ล - ซ	- - - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- - - ล
- ลี - -	- - ล ฟ	จุมลจกนทปมัทลลขมคัย	ฟ ม - ฟ	- ลี - -	- ร - -	- ร - -	- ลี - -

CHULALONGKORN UNIVERSITY

- ตั้ - -	- ท - ตั้	- - - ท	- - - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- - - ล
- - - ล	- - - -	- ฟ - -	- ล - ฟ	- - ม ร	- ลี - -	- ร - -	- ลี - -

- ท - ล	- - ร ม	- ฟ - ฟ	- - - -	- - ล ท	- ล - -	- ล - ล	- ฟ - -
- ท - ลี	- ด - -	- - - -	ม ร - ท	- ซ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - ม ร

- ฟ - -	- ม - ฟ	- - - ม	- - - -	- - ล ท	- ล - -	- ล - ล	- ฟ - -
- - - ร	- - - -	- ท - -	- ร - ท	- ซ - -	- - - ฟ	- - - ฟ	- - ม ร

-- ร ม	- ซ - ล	--- ม	- ร --	-- ร ม	- ซ - ล	--- ม	- ร --
- ด --	- ซ - ล	- ฑ --	- ล --	- ด --	- ซ - ล	- ฑ --	- ล --

-- ซ ซ	ล ฑ - ล	--- ม	- ร --	-- ซ ซ	ล ฑ - ล	- ซ - ล	- ฑ - ร
- ซ --	ล ฑ - ล	- ฑ --	- ล --	- ซ --	ล ฑ - ล	- ซ - ล	- ฑ - ร

-- ซ ซ	ล ฑ - ล	- ซ - พ	- ม - ร	- พ - ม	----	- ม ร -	- ร --
- ซ --	ล ฑ - ล	- ซ - พ	- ม - ร	----	- ร - ฑ	--- ล	--- ฑ

- พ - ม	----	- ม ร -	- ร --	- ม ร -	- ร --	- ม ร -	- ร --
----	- ร - ฑ	--- ล	--- ฑ	--- ล	--- ฑ	--- ล	--- ฑ

- ม ร -	- ร --	- ม ร -	- ร --	- พ - ม	- ร - ด	----	-- ร ม
--- ล	--- ฑ	--- ล	--- ฑ	----	- ล --	ฑ ล - ฑ	- ด --

-- ร ม	- ซ - ล	- ฑ - ล	- ซ - ม	--- ร	-- ม ร	-- ม ม
- ด --	- ซ - ล	- ฑ - ล	- ซ - ม	--- ร	-- ม ร	- ม --

- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม	- ม - ม
--- ล	--- ม	--- ล	--- ม	--- ล	--- ม	--- ล	--- ม

-- ร ม	--- ม	-- ร ม	- ม - ม	-- ร ม	--- ม	-- ร ม	- ม - ม
- ด --	- ม --	- ด --	- ฑ --	- ด --	- ม --	- ด --	- ฑ --

- ท - -	ท ล - -	- - ร ม	- ม - ม	- ท - -	ท ล - -	- - ร ม	- ม - ม
- - ล ช	- - ช ม	- ด - -	- ท - -	- - ล ช	- - ช ม	- ด - -	- ท - -

- - ร ม	- ม - ม	- - ร ม	- ม - ม	- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ช ช - ล
- ด - -	- ท - -	- ด - -	- ท - -	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	- - - ล

- ช - -	ล ท - ร	- ม - ร	- ท - ล	- - - ล	- - - ช	- - ล ช	- - ล ล
- ร - ช	- - - ร	- ม - ร	- ท - ล	- - - ล	- - - ช	- - - ช	- ล - -

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล

- - - -	- ท - ท	- ร - ท	- ล - พ	- ท - -	ล พ - -	- - - ร	- - ม พ
- - - ท	- - - -	- ร - ท	- ล - ด	- - ล พ	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

- - ม พ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - พ	- - - พ	- - - ม	- - พ ม	- - พ พ
- ร - -	- ล - ท	- ร - ท	- ล - พ	- - - พ	- - - ม	- - พ ม	- พ - -

- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ	- พ - พ
- - - ท	- - - พ	- - - ท	- - - พ	- - - ท	- - - พ	- - - ท	- - - พ

- ท ล -	- ล - -	- ท ล -	- ล - -	- ท ล -	- ล - -	- ท ล -	- ล - -
- - - ม	- - - พ	- - - ม	- - - พ	- - - ร	- - - ม	- - - ร	- - - ม

- ช - -	พ - พ -	- พ - -	ม - ม -	- ช - -	พ - พ -	- พ - -	ม - ม -
- - พ ม	- - - พ	- - ม ร	- - - ม	- - พ ม	- - - พ	- - ม ร	- - - ม

- - - ม	- - - ม	- พ - พ	- - - -	- - - ม	- - - ม	- พ - พ	- - - -
- ฑ - -	- ร - -	- - - -	ม ร - ม	- ฑ - -	- ร - -	- - - -	ม ร - ม

- พ - พ	- - - -	- พ - พ	- - - -	- - - ด	- - ร ม	- ล - -	ช ม - -
- - - -	ม ร - ม	- - - -	ม ร - ม	- ช - -	- ด - -	- - ช ม	- - ร ด

- ฑ - -	- ล - -	- ช - ช	- - - ตั้	- ช - ตั้	- รี้ - มี่	- มี่ - มี่	- รี้ - ตั้
- - ล ช	- - - ช	- - - ร	- - - ด	- ร - ด	- ร - ม	- ชี่ - มี่	- - - -

- - - ตั้	- - - ฑ	- - ตั้ ฑ	- - ตั้ ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้
- - - ด	- - - ฑ	- - ด ฑ	- ด - -	- - - พ	- - - ด	- - - พ	- - - ด

- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- ตั้ - ตั้	- ช - ล	- - ตั้ ตั้	- มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้
- - - พ	- - - ด	- - - พ	- - - ด	- ร - ม	- ด - -	- ม - ร	- ด - -

- ช - ล	- - ตั้ ตั้	มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้	มี่ - รี้	ตั้ - รี้	- มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้
- ร - ม	- ด - -	ม - ร	- ด - -	ม - ร	- ด - ร	- ม - ร	- ด - -

- มี่ - รี้	- ตั้ - รี้	- มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้	- มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้	- มี่ - รี้	- - ตั้ ตั้
- ม - ร	- ด - ร	- ม - ร	- ด - -	- ม - ร	- ด - -	- ม - ร	- ด - -

รี้ ตั้ - -	ตั้ ล - -	ล ช - -	ช ม - -	รี้ ตั้ - -	ตั้ ล - -	ล ช - -	ช ม - -
- - ล ช	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ด	- - ล ช	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ด

--- ด	--- ด	--- ด	- ด - ด	--- ด	--- ด	--- ด	- ด - ด
- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --

--- ด	- ด - ด	--- ด	- ด - ด	--- ด	-- ร ม	- ม --	ร ม - ร
- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ชู --	- ด --	-- ร ด	--- ล

-- ช ช	- ล - ท	- ช - ล	-- ท ท	-- ช ช	ล ท - ล	- ช - ฟ	- ม - ร
- ชู --	- ล - ท	- ชู - ล	- ท --	- ชู --	ล ท - ล	- ชู - ฟ	- ม - ร

- ร - ท	ล ช ช -	-- ล ท	-- ด ร	-- ร ม	-- ฟ ช	- ล --	ช ฟ --
- ชู --	-- ฟ ร	- ชู --	ล ท --	- ด --	ร ม --	ฟ - ช ฟ	-- ม ร

- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร	- ร - ร
--- ชู	--- ร	--- ชู	--- ร	--- ชู	--- ร	--- ชู	--- ร

(--- ท	--- ล	--- ช	--- ร)
(--- ท	--- ล	--- ช	--- ร)

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

ขั้นตอนขอขมากรรมและอุ้มตอง เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประกอบพิธีทำขวัญนาค ครูชนะ ขำนิราชกิจจะนำนาคกล่าวบทขอขมากรรมต่อบิดารมารดาและญาติผู้ใหญ่หลังจากนั้นนาคจะมอบใบตองสามใบที่ครูชนะ ขำนิราชกิจได้ลงอักขระและม้วนห่อด้วยผ้าให้กับมารดาแล้วเดินออกจากปรัมพิธีไป ในขั้นตอนนี้พนักงานตรีจะบรรเลงเพลงเชิดเป็นอันเสร็จพิธีการทำขวัญนาค ผู้วิจัยได้บันทึกโน้ตทางฆ้องวงใหญ่จากการบรรเลงฆ้องวงใหญ่ของครูสุรมน สิ้นสมบัติ ในการบรรเลงประกอบการทำขวัญนาคของครูชนะ ขำนิราชกิจ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2560 ได้ดังนี้

เพลงเชิด

ตัวที่ 1

- ช - ล	- ท - ร	- - - ม	- ร - ม	- - ช ช	- - ช ล	ท ล - ช	- - ล -
- ช - ล	- ท - ล	- ท - -	- ล - ท	- ช - -	ร ม - -	- - ช -	ร ม - ช ม

- - - ช	- - ม ร	- - - ม	- - ร ม	- ช ช ล ช	- ร - ช	- ล - ท	- ล - -
- ร - -	ล ท - -	ด ท ล -	ล ท - -	ช - - ล ช	- ล - ร	- ล - ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -
- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท

ม ร - -	รื ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท
- - ท ล	- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ล - ช	- - - ท

- ล - -	ท ท - ล	- ท ล ช
- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช

ตัวที่ 2

- ท - ล	- ช - ม	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -
- ท - ล	- ช - ท	- ร - -	- - ช ม	- - ช ม	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช

- ท - ล	- ช - ม	- ช - -	ท ล - -	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล
- ท - ล	- ช - ท	- ร - -	- - ช ม	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล

- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -
- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล

รื้ ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -
- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ท ล ช
- - - ล	- ท ล ช

ตัวที่ 3

ฟ - ม ฟ	- ม - -	ฟ - ม ฟ	- ม - -	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -
- ร - -	ท - ร ท	- ร - -	ท - ร ท	- ร - -	- - ช ม	- - ช ม	- - ร ท

ม ร - -	รื้ ท - -	ฟ - ม ฟ	- ม - -	ฟ - ม ฟ	- ม - -	- ช - -	ท ล - -
- - ท ล	- - ล ช	- ร - -	ท - ร ท	- ร - -	ท - ร ท	- ร - -	- - ช ม

- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -
- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื้ ท - -	- ร ม	- ช - ล	- ท - ล
- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล

- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -
- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -

ตัวที่ 4

- ท - ช	- ล - ท	- ท ล ช	- ล - ท	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -
- ท - ช	- ล - ท	- ท ล ช	- ล - ท	- ร - -	- - ช ม	- - ช ม	- - ร ท

ม ร - -	รื้ ท - -	- ท - ช	- ล - ท	- ท ล ช	- ล - ท	- ช - -	ท ล - -
- - ท ล	- - ล ช	- ท - ช	- ล - ท	- ท ล ช	- ล - ท	- ร - -	- - ช ม

- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -
- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -

ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื้ ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล
- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล

- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -
- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -

ตัวที่ 5

- - ร ม	ช ล - ช	- - ล ล	ร ท - ท	ช ล ท -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -
ล ท - -	- - ช -	- ล - -	- - ล -	- - - ม	- - ช ม	- - ช ม	- - ร ท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ม ร - -	รื้ ท - -	- - ร ม	ช ล - ช	- - ล ล	ร ท - ท	ช ล ท -	ท ล - -
- - ท ล	- - ล ช	ล ท - -	- - ช -	- ล - -	- - ล -	- - - ม	- - ช ม

- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -
- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -

ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื้ ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล
- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล

- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ท ล ช	-----	-----
- ช - ท	- ล - ช	--- ท	- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช	-----	-----

ตัวที่ 6

- ร - ท	- ล - ท	- รี่ - ท	- ล - ท	-- ล ท	-- ตี่ รี่	- รี่ มี่ รี่	--- ท
- ล - ท	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ท	- ช - -	ล ท - -	ตี้ - - -	ตี้ ท ล -

- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รี่ย ท - -	- ร - ท	- ล - ท
- ร - -	-- ช ม	-- ม ร	-- รี่ ท	-- ท ล	-- ล ช	- ล - ท	- ล - ท

- รี่ - ท	- ล - ท	-- ล ท	-- ตี่ รี่	- รี่ มี่ รี่	--- ท	- ช - -	ท ล - -
- ร - ท	- ล - ท	- ช - -	ล ท - -	ตี้ - - -	ตี้ ท ล -	- ร - -	-- ช ม

- ร - ช	-- ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -
- ล - ช	--- ท	- ล - ท	- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -

ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รี่ย ท - -	- - - ร ม	- ช - ล	- ท - ล
-- ช ม	-- ม ร	- รี่ ท	-- ท ล	-- ล ช	- - -	- ช - ล	- ท - ล

- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ท ล ช	-----	-----
- ช - ท	- ล - ช	--- ท	- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช	-----	-----

ตัวที่ 7

- - ท ท	- ท - รี่	- มี่ - รี่	- ท - ล	- ช - ล	- ท - รี่	- ช - -	ท ล - -
- ท - -	- ท - ร	- ม - ร	- ท - ล	- ช - ล	- ท - ร	- ร - -	-- ช ม

ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -	- - ท ท	- ท - รื	- มื - รื	- ท - ล
- - ช ม	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ท - -	- พ - ร	- ม - ร	- ท - ล

- ช - ล	- ท - รื	- ช - -	ท ล - -	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล
- ชุ - ล	- ท - ร	- ร - -	- - ช ม	- ล - ชุ	- - - ท	- ล - ท	- - - ล

- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -
- ร - ล	- ชุ - ท	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล

รื ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -
- - ล ช	- ด - -	- ชุ - ล	- ท - ล	- ชุ - ท	- ล - ชุ	- - - ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ท ล ช
- - - ล	- ท ล ชุ

ตัวที่ 8

- - ท ท	- - ท ท	- - ล ล	- - ช ช	- - ร ร	- - ม - ช	- ช - -	ท ล - -
- ท - -	- ท - -	- ล - -	- ชุ - -	- ล - -	- ท - ชุ	- ร - -	- - ช ม

ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -	- - ท ท	- - ท ท	- - ล ล	- - ช ช
- - ช ม	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ท - -	- ท - -	- ล - -	- ชุ - -

- - ร ร	- ม - ช	- ช - -	ท ล - -	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล
- ล - -	- ท - ชุ	- ร - -	- - ช ม	- ล - ชุ	- - - ท	- ล - ท	- - - ล

- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -
- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล

รื ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -
- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - - ล	- ท ล ช	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ตัวที่ 9

- ล - -	ช ช - ร	- ช - ด	- - ช ช	- - ร ร	- ม - ช	- ช - -	ท ล - -
- ล - ช	- - - ล	- ร - ด	- ช - -	- ล - -	- ท - ช	- ร - -	- - ช ม

ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -	- ล - -	ช ช - ร	- ช - ด	- - ช ช
- - ช ม	- - ร ท	- ท ล	- - ล ช	- ล - ช	- - - ล	- ร - ด	- ช - -

- - ร ร	- ม - ช	- ช - -	ท ล - -	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล
- ล - -	- ท - ช	- ร - -	- - ช ม	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล

- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -
- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล

รื ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	- ล - -
- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ท ล ช	-----	-----	-----	-----	-----	-----
- - - ล	- ท ล ช	-----	-----	-----	-----	-----	-----

ตัวที่ 10

- - ร ร	- ม - ช	- ร - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -
- ล - -	- ท - ช	- ล - ม	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท

ม ร - -	รื ท - -	- - ร ร	- ม - ช	- ร - ม	- ท - ล	- ช - -	ท ล - -
- - ท ล	- - ล ช	- ล - -	- ท - ช	- ล - ม	- ท - ล	- ร - -	- - ช ม

- ร - ช	- - ล ท	- ล - -	ท ท - ล	- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช - -
- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร - -

ท ล - -	ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -	- - ร ม	- ช - ล	- ท - ล
- - ช ม	- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล

- ช - ม	- ร - ช	- - ล ท	ล - - ท	ท ท - ล	ท ล ช	-----	-----
- ช - ท	- ล - ช	- - - ท	- ล - ท	- - - ล	- ท ล ช	-----	-----

ตัวที่ 11

- - ท ล	- - ท ล	- - ล ช	- - ล ช	- ม - ท	- - ล ท	- ช - -	ท ล - -
ร ม - -	ร ม - -	ร ม - -	ร ม - -	ร - ร -	ล ช - -	- ร - -	- - ช ม

ล ช - -	ช ม - -	ม ร - -	รื ท - -	- - ท ล	- - ท ล	- - ล ช	- - ล ช
- - ม ร	- - ร ท	- - ท ล	- - ล ช	ร ม - -	ร ม - -	ร ม - -	ร ม - -

- ม - ท	-- ล ท	- ช --	ท ล --	- ร - ช	-- ล ท	- ล --	ท ท - ล
ร - ร -	ล ช --	- ร --	-- ช ม	- ล - ช	--- ท	- ล - ท	- - - ล

- ล - ล	- ช - ม	- ท - ล	- ช --	ท ล --	ล ช --	ช ม --	ม ร --
- ร - ล	- ช - ท	- ท - ล	- ร --	-- ช ม	-- ม ร	-- ร ท	-- ท ล

รื ท --	-- ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ล --
-- ล ช	- ด --	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ล - ช	--- ท	- ล - ท

ท ท - ล	- ท ล ช	----	----	----	----	----	----
- - - ล	- ท ล ช	----	----	----	----	----	----

(สุรมน สิ้นสมบัติ 18 มิถุนายน 2560)

จากการสังเกตเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจนำมาใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาค ผู้วิจัยได้สัมผัสภาพความหมายของเพลงที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของพิธีทำขวัญนาค เพลงที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญเป็นเพลงที่มีความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลต่อผู้เข้าร่วมพิธี เพลงต่างๆ จึงได้ถูกกำหนดความหมายและกิริยาอาการที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถสรุปเป็นข้อมูลดังนี้ ตารางที่ 1 แสดงขั้นตอน ประเภทของเพลง และความหมายของเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้ประกอบพิธีการทำขวัญนาค

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
การสวดบทสักเค หรือ	- เพลง สารุการ			- การบูชาพระรัตนตรัยตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาทั้งหลายที่ได้เชิญ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
ชุมนุมเทวดาและ บูชาพระรัตนตรัย				ลงมาอำนวยอวยพรให้พิธีทำขวัญ นาคมีความเป็นสิริมงคลการใช้เพลง ของครูชนะ ขำนิราชกิจสอดคล้อง กับณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ได้อธิบาย ความหมายของเพลงสาธุการไว้ใน หนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เพลงสาธุการมีความหมายถึงการ น้อมกายน้อมใจ แสดงความคารวะ ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งพระรัตนตรัย ทวยเทพเจ้าผู้สูงศักดิ์ และ บูรพาจารย์ทั้งปวง โอกาสที่ใช้ บรรเลงเพลงสาธุการมีหลาย ลักษณะคือ ประกอบการขึ้น ธรรมมาสน์เพื่อแสดงพระธรรม เทศนาของพระสงฆ์ ประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ใช้ เริ่มกระทำพิธีมงคลต่างๆ(ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 689)
	-เพลงตระ สันนิบาต			- เป็นการบรรเลงเพื่อต้อนรับเทพ เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ได้ อัญเชิญเสด็จลงมาสู่พิธีและยังมี ความหมายถึงการเสด็จมาประชุม โดยพร้อมเพรียงกัน ณ ปริมพิธีของ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				<p>สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพเทวดาทั้งหลายในการมาเป็นประธานในพิธีพร้อมทั้งอำนวยพรให้พิธีทำขวัญนาคมี่ความเป็นสิริมงคล กันสิ่งไม่ดีเข้ามารบกวนในขณะทำขวัญ การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของเพลง ทรสนนิบาตไว้ในหนังสือ สารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นการอัญเชิญเทพดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มารวมสโมสรสนนิบาตประสิทธิ์ประสาทพรมงคลแก่งานหรือกิจพิธีที่จัดขึ้น (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 267)</p>
		- เพลงเทวาประสิทธิ์สองชั้น		<p>- การบรรเลงประกอบการขับร้องที่มีเนื้อหาในการบูชาและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ลงมาอำนวยพรให้พิธีทำขวัญนาคมี่ความเป็นสิริมงคล เป็นเพลงที่มีชื่อเป็นมงคล ส่วนมากนำมาร้องเป็นการอำนวยพรหรือเกี่ยวกับการแสดงที่เป็น การอวยพรการใช้เพลงของครูชนะ</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				<p>ขำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของ เพลงทเวาประสิทธิ์สองชั้นไว้ใน หนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้า ทับปรบไก่ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้เป็นเพลงบรรเลงและขับ ร้องประกอบการแสดงละคร เช่น ในละครเรื่องอิเหนาตอน ปะตาระกาหลาแปลงตัวใช้บุษบา เป็นร่างใหม่ชื่อว่า อุณากรรณ นอกจากนี้ยังนำไปบรรเลง ประกอบการรำถวายพรตามโอกาส ต่างๆ เช่น รำถวายพระพรเพื่อ เฉลิมพระชนพรรษารำถวายพรคู่บัว ฯลฯ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 322)</p>
		- เพลง ครอบจักร วาลสอง ชั้น		<p>- การบรรเลงประกอบการขับร้องที่ มีเนื้อหาในการบูชาและอัญเชิญสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ลงมาอำนวย อวยพรให้พิธีทำขวัญนาควมีความ เป็นสิริมงคล เป็นเพลงที่มีชื่อเป็น มงคลมักนำมาร้องเป็นการอวยพร</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				หรือเกี่ยวกับการแสดงที่เป็นสิ่งดี ๆ การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎก-รัชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงครอบจักรวาลสองชั้นไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อน 1 มี 4 จังหวะ ท่อน 2 มี 6 จังหวะ เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละคร ใช้ขับร้องบทยวยพรในโอกาสต่างๆ (ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์, 2557: 118)
การกล่าวถึงบทปฏิบัติตามลำดับดังนี้ - ผีน		- เพลงพราหมณ์ ดีดน้ำเต้า สองชั้น		- เพลงเก่าที่มีทำนองไพเราะชื่อเป็นมงคลเปรียบเสมือนมีพราหมณ์มีบรรเลงพินน้ำเต้าขับกล่อมขณะนอนหลับผีน การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า สองชั้นไว้ในหนังสือ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				<p>สารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นทำนองเก่าประเภทหน้าทับสองไม่มีท่อนเดี่ยวใช้บรรเลงขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร เพลงนี้บรรจู่อยู่ในบทมโหรีเรื่องกาเกี บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำไปบรรจู่ไว้ในต้นิทราชาคริต ส่วนชั้นเดี่ยวใช้บรรเลงแทรกในเพลงเร็วของโบราณเรื่องหนึ่ง เพลงนี้เรียกอีกชื่อว่า เพลงแขกพราหมณ์ (ณรงค์ชัย ปิฎกักรัชต์, 2557: 460)</p>
- เจ็บท้อง		- เพลงแขก ลพบุรี สอง ชั้น		<p>- เพลงที่มีทำนองการร้องโศกเศร้าคร่ำครวญไห้หน้าได้รับรู้ถึงอารมณ์ความเจ็บปวดของผู้เป็นแม่ที่พอเห็นแล้วทุกข์ทรมาณ กระทบกระวายใจที่ได้เห็นแม่เจ็บท้องจะคลอດลูก การใช้เพลงของครูชนะชำนาญราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกักรัชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงแขกลพบุรี สองชั้นไว้ใน</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				หนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่าเป็นเพลงทำนองเก่าประเภทหน้าทับสองไม้ มีท่อนเดียวจำพวกเดียวกับทยอยใน โบราณจารย์นำเพลงนี้ไปบรรเลงรวมอยู่ในเพลงซ้ำเรื่องแขกมอญและนำไปบรรเลงขับร้องประกอบการแสดงโขน ละครทำนองและลีลาของเพลงแขกลพบุรี 2 ชั้นให้อารมณ์เศร้าโศกอาลัย ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ตอน “พาลีสอนน้อง” ใช้เพลงแขกลพบุรีในบทของพาลีสั่งสอนสุครีพ (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชิต, 2557: 104-105) และยังสอดคล้องกับครูเงินว่า เพลงแขกลพบุรีเป็นเพลงที่แสดงอารมณ์โศกสลดหรือวิเวกวังเวงใจที่นิยมร้องกันทั่วไปจนผู้ฟังจำบทร้องได้ทั้งๆที่ร้องไม่ได้ เพราะแต่ละวรรคแต่ละตอนของเนื้อร้องมีความไพเราะทั้งถ้อยคำและซาบซึ้ง ทั้งข้อความกินใจยิ่งนัก เพลงนี้แต่เดิมเป็นทำนองดนตรีเพียงอัตราเพลงสองชั้นธรรมดาเท่านั้น ใช้

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				บรรเลงร่วมอยู่ในชุดเพลงสองไม้ ซึ่งบรรเลงติดต่อกันในเพลงเรื่องแขกมอญ บางโอกาสก็แยกออกมาใช้เป็นเพลงร้องทางโขงละคร ในอารมณโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยว เจ็บเหงาหรือวังเวง (ครูเงิน, 2542 : 198-199)
		- เพลงบังใบ สองชั้น		- เพลงเก่าทำนองการร้องที่ให้ อารมณ์โศกเศร้าเสียใจของพ่อที่เห็นแม่เจ็บท้องจะคลอดลูก จะได้ให้ นาคได้รับรู้ถึงอารมณ์ความเจ็บปวดของผู้เป็นแม่ที่ขนาดพ่อเห็นแล้วยัง ทุกข์ทรมานไปด้วย การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของเพลงบังใบ สองชั้นไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่าเป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทเพลงหน้าทับสองไม้ มี 2 ท่อน ตามหลักฐานเก่าที่สุดซึ่งมีอยู่ในหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุง

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้ขึ้นต้นว่า “เจ้าเอยตัวพี่ เสมือนสารศรีตกล่ม สาวน้อยทรมามชดหนึ่งว่า แพนล่อข้าง...” (ณรงค์ชัย ปิฎก รัชต์, 2557: 368)
		- เพลงไอ้ร้าย		- เป็นเพลงเก่าที่มีทำนองการร้อง โศกเศร้า คร่ำครวญไห้หน้าคได้รับรู้ถึงอารมณ์ความเจ็บปวดของผู้เป็นแม่และความทุกข์ใจความห่วงใยของพ่อที่เห็นแม่เจ็บท้องจะคลอดลูก การใช้เพลงของครูชนะชำนาญราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัยปิฎก รัชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงไอ้ร้ายไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า ร้าย เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ใช้ประกอบการแสดงละคร และใช้เป็นเพลงร้องในบทมโหรี เช่น บทมโหรีเรื่องกาเกิบทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และบทร้องมโหรีเรื่องอิเหนา

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ของเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์(แสง) เจ้าเมืองราชบุรี ในรัชกาลที่ 2 ซึ่ง ดำเนินความตามบทละครเรื่อง อิเหนาบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาล ที่ 1 เป็นต้น (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 781)
	- เพลงโอด			- แสดงถึงความเจ็บปวดของผู้เป็น แม่และความทุกข์ใจกังวลใจของผู้ เป็นพ่อที่ต้องเห็นแม่เจ็บท้องจะ คลอดลูก การใช้เพลงของครูชนะ ชำนาญราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของ เพลงร่วลาเดียวไว้ในหนังสือ สารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลง หน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง สำหรับใช้ บรรเลงประกอบกิริยาร้องไห้ เสียใจ โศกเศร้าของตัวละคร ใช้ ทั่วไปในโขน ละคร ลิเก (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 779)
- คลอด	- เพลงร่ว ลาเดียว			- แสดงให้เห็นถึงพลังในการรวบรวม เรี่ยวแรงที่แม่มีเพื่อใช้แบ่งให้ลูกที่อยู่ ในท้องคลอดออกมา การใช้เพลง ของครูชนะชำนาญราชกิจสอดคล้อง กับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				อธิบายความหมายของเพลงร่ำลาเดี่ยวไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งใช้ประกอบการแสดงทั่วไปทั้งในโขน ละคร ลิเก ระบำ รำต่างๆ หรือใช้ในพิธีการต่างๆ เช่น พิธีไหว้ครู ทำขวัญนาค เพลงนี้มีความหมายถึงการรำยเวทมนต์คาถา การล่องหนหายตัว การเนรมิตกายใหม่ การแสดงอิทธิฤทธิ์เดชา หรือการแสดงพฤติกรรมตื่นเต้นระทึกใจของตัวละคร นอกจากนี้ในการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีนาฏศิลป์หรือไหว้ครูศิลปะแขนงต่างๆ ที่มีวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบเมื่อมีการอัญเชิญเพลงหน้าพาทย์ตามการเรียกเพลงของครูผู้ทำพิธีเมื่อศิลปินดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์นั้นๆ แล้วต้องบรรเลงต่อด้วยเพลงร่ำลาเดี่ยว หรืออาจจะเป็นร่ำเฉพาะที่มีการประพันธ์ไว้แล้วก็ได้ เพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์เดชา

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ของเทพเจ้าหรือเพื่อกิจกรรมนั้นๆ (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 589)
- กล่อมนาค		- เพลงพัตซา สองชั้น		- เป็น เพลงเก่าที่ นิยมใช้ประกอบการแสดงซบกล่อมของตัวละคร จึงนำมาใช้ซบกล่อมเพื่อให้แม่ของนาคได้กล่อมให้นาคนอน การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของเพลงพัตซา สองชั้น ไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงเก่าสมัยอยุธยาประเภทหน้าทับปรบไก่อ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่ที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทร้องเพลงพัตซาพรรณนาถึงการบำเรอลำนำ การถวายข้าบาท ถวายดอกไม้เงินทอง

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				และสรรเสริญพระเกียรติยศพระมหากษัตริย์ มีคำกลอนรวม 24 คำ นอกจากนี้ยังเป็นเพลงร้องที่เรียบเรียงไว้ในตับเพลงเรื่องพดชาด้วย ดังปรากฏในตำราเพลงมโหรีซึ่งต้นฉบับเป็นลายมือเขียนครั้งรัชกาล ที่ 3 (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ , 2557: 436)
			- เพลงค่าน้ำนม	- เพลงสมัยใหม่ที่มีนิมัยร้องกันเป็นเพลงที่มีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงพระคุณของแม่ที่ทุกคนต้องเคยได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก นำมาร้องตอนนี้ก็เพื่อเน้นย้ำให้ระลึกถึงพระคุณที่มีมากมายมหาศาลของแม่ที่ให้กำเนิดเลี้ยงดูจนเติบโตมาจนถึงทุกวันนี้ด้วยน้ำนมของผู้เป็นแม่
			- เพลงเห่ฉิมพลี	- เพลงที่ได้รับถ่ายทอดมาจากพระพร ภิรมย์ที่กล่าวถึงการขับกล่อมผู้ประกอบจึงนำมาร้องและใช้เนื้อร้องของพระพร ภิรมย์ที่ดัดแปลงเนื้อหาให้น่าได้ระลึกถึงพระคุณของพ่อและแม่ที่เลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็กและเป็นการเปลี่ยนอรรถรสในการ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ทำขวัญให้มีความสุขสนทนผ่อนคลายบ้างในช่วงนี้
<p>ขั้นตอนการเวียนเทียน ตามลำดับดังนี้</p> <p>- จุดเทียนชัย</p>		<p>- เพลงมหาฤกษ์</p>		<p>- เพลงที่มีชื่อเป็นมงคลถือว่าการจุดเทียนชัยต้องเป็นฤกษ์งามยามดีจึงบรรเลงเพลงมหาฤกษ์เพื่อเป็นการเริ่มงานอันเป็นสิริมงคล การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงพัฒนาสองชั้นไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่าเป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา ประเภทหน้าทับปรบไก่ มี 2 ท่อน เพลงมหาฤกษ์เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง อยู่อันดับที่ 2 ของเพลงเรื่องทำขวัญ เป็นเพลงที่ใช้ในกิจพิธีและงานมงคลทั่วไป ใช้บรรเลงในพิธีไหว้ครูดนตรี โขนละคร นอกจากนี้ยังใช้ประกอบการแสดงละครทั่วไปในสถานการณ์ที่</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
		-		เกี่ยวกับฤกษ์ยามยามตี (ณรงค์ชัย ปิฎกรัซด์, 2557: 512)
- เวียนเทียน		- เพลงนาง นาคสอง ชั้น		- เพลงชุดที่โบราณได้นำมาเรียง ร้อยต่อกันเรียกว่าทำขวัญเรื่องเล็ก เป็นเพลงที่สามารถบรรเลงและขับ ร้องได้ง่ายมีชื่อเป็นมงคล โดยจะ เริ่มด้วยเพลงนางนาคเป็นเพลงแรก เสมอ ต่อจากนั้นก็เลือกเพลงที่มี ทำนองสอดคล้องกันมาร้องต่อกัน จนกว่าจะเวียนเทียนครบ 3 รอบ การใช้เพลงของครูชนะ ขำนิราช กิจสอดคล้องกับบทความของ นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ที่กล่าวว่า เมื่อเริ่มพิธีเวียนเทียนนี้แหละ ดนตรี ก็เริ่มบรรเลงและขับร้องทำเพลง นางนาค แต่ปัจจุบันนิยมเรียกว่า เพลงเรื่องทำขวัญ เพราะมีการ ปรับปรุงลำดับเพลงให้มีหลายๆ เพลงบรรเลงต่อเนื่องกันไปจนกว่า จะเสร็จพิธีจะได้ไม่เบื่อ ตามปกติ ขนบของวงดนตรีไทยโดยเฉพาะ วงปี่พาทย์ ไม่ว่าจะบรรเลงเพลง เรื่องหรือเพลงชุดใดๆ ที่เกี่ยวกับ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ จะต้องบรรเลงเพลงสาธุการเป็นเพลงแรก เพราะเป็นเพลงสัญลักษณ์ของการน้อมนมัสการพระรัตนตรัยคือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ถือเป็นสิริมงคล จากนั้นจึงบรรเลงเพลงอื่นๆ เรียงลำดับไปตามแบบแผนที่กำหนดมาแต่โบราณ มีแต่เพลงชุดทำขวัญนี้เท่านั้นไม่เริ่มด้วยเพลงสาธุการ แต่เริ่มด้วยเพลงนางนาค เป็นเพลงแรก เพื่อให้หมายถึงการแสดงความอ่อนน้อมและวิงวอนร้องขอความมั่นคงและมั่งคั่งหรือความอุดมสมบูรณ์จาก "นาค" หรือ "เจ้าแม่" ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินและแผ่นน้ำให้แก่ผู้รับทำขวัญ (นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 24 ฉบับที่ 11, 2546) และยังสอดคล้องกับ ณรงค์ชัย พิภูรภัชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงนางนาคสองชั้นไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยา เป็นเพลงประเภทหน้าทับ

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				<p>ปรบไถ่มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ตามหลักฐานเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นบทเกร็ดสำหรับร้องมโหรีโบราณ บทมโหรีนี้แต่งเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาบ้าง แต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้างปะปนกัน ต้นฉบับได้มาในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี บทมโหรีของเพลงนี้ขึ้นว่า “เจ้าเอยนางนาค เจ้าคิดแต่เท่านั้นแล้ว เจ้าปักปันแก้ว แล้วเจ้ามาแซมดอกไม้ไหว...” แต่โบราณมาเพลงนี้ใช้ในการบรรเลงประกอบการเวียนเทียนสมโภชในพิธีทำขวัญต่างๆ เพลงนางนาคนี้เป็นเพลงแรกในเพลงเรื่องทำขวัญหรือเรื่องเวียนเทียน (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 351)</p>
		- เพลงขึ้นพลับพลาสองชั้น		<p>- เพลงที่ 2 ที่ใช้ประกอบการขับร้องในขั้นตอนการเวียนเทียน เป็นเพลงเก่าที่นิยมร้องประกอบการอวยพรทั่วไป มีทำนองที่อ่อนหวานไพเราะและเป็นเพลง</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ทั่วไปที่นิยมบรรเลง การใช้เพลงของครูชนะ ขำนิราชกิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงชั้นพลับพลาสองชั้นไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นทำนองเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่ เพลงนี้เป็นเพลงท่อนเดียวและมีทางเปลี่ยนหลายทาง ใช้ประกอบการแสดงละครในบทร้องที่ต้องการให้ตัวละครแสดงอำนาจราชศักดิ์และแสดงความสง่าผ่าเผย เมื่อใช้กับบทร้องในเรียกว่า ชั้นพลับพลาใน ถ้าใช้กับละครนอกเรียกว่า ชั้นพลับพลานอก โดยนักดนตรีเปลี่ยนระดับเสียงในหรือเสียงนอก นอกจากนี้ยังมี การนำเพลงชั้นพลับพลามาบรรจุกเป็นเพลงร้องในบทร้องมโหรีเรื่องอิเหนา ของเจ้าพระยาอนุวงศ์สุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรี ในรัชกาลที่ 2 ซึ่งดำเนินเนื้อความตามบทร้องเรื่องอิเหนา บทพระราช

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				นิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ด้วย (ณรงค์ชัย ปฏิกรัซต์, 2557: 67-68)
		เพลงดวง พระธาตุ สองชั้น		- เพลงที่ 3 ที่ใช้ประกอบการขับ ร้องในขั้นตอนการเวียนเทียน เป็น เพลงเก่าที่มีทำนองไพเราะนิยมร้อง ประกอบการอวยพรต่างๆไป การใช้ เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปฏิกรัซต์ได้ อธิบายความหมายของเพลงดวง พระธาตุสองชั้นไว้ในหนังสือ สารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลง เก่าสมัยอยุธยาประเภทหน้าทับ ปรบไถ่ มี 2 ท่อน ท่อนละ 2 จังหวะ ส่วนดวงพระธาตุชั้นเดียวเป็นเพลง หนึ่งที่บรรจู่ไว้ในเพลงฉิ่งเรื่องดวง พระธาตุ ชื่อและอารมณ์เพลงของ เพลงดวงพระธาตุมีความหมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์หรือสิริมงคลใช้ ประกอบการแสดงละคร ประกอบ รำในโอกาสต่างๆ และใช้เป็นเพลง ประจำกัณฑ์หิมพานต์ในเทศน์ มหาชาติ นอกจากนี้ยังบรรจู่เป็น เพลงร้องในบทมโหรีเรื่อง

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
		-		อิเหนาของเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง) เจ้าเมืองราชบุรีในรัชกาลที่ 2 ซึ่งดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 270-271)
		- เพลง แขก ก บ ร เทศสอง ชั้น		- เพลงที่ 4 ที่ใช้ประกอบการขับร้อง ในขั้นตอนการเวียนเทียน เป็น เพลงเก่าที่นิยมร้องประกอบการ อวยพรทั่วไป โดยใช้บทร้องที่นิยม นำมาขับร้องได้แก่ พุทธา นุภาพนำ ผล เกิดสรรพมงคลน้อยใหญ่... การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราช กิจสอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ ได้อธิบายความหมายของเพลง แขกบรเทศสองชั้นไว้ในหนังสือ สารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลง เป็นเพลงประเภทเพลงสองไม้และ เพลงเร็ว มี 2 ท่อน ในการแสดง นิยมนำเพลงแขกบรเทศ 2 ชั้นไป บรรเลงและขับร้องประกอบการ แสดงโขน ละคร บทร้องมโหรีหรือ ประกอบระบำที่มุ่งการอำนวยการ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระประดิษฐ์

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				ไพเราะ (มีแขก) ได้นำทำนองเพลงแขกประเทศ 2 ชั้น มาแต่งขยายขึ้นเป็นอัตรา 3 ชั้น นำมาเรียบเรียงและบรรเลงขับร้องเป็นเพลงเถา นอกจากนี้ยังนิยมนำไปบรรเลงต่อท้ายเพลงเชิดจีนด้วย (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 97)
ดับควันเทียน	- เพลงร้วสามลา			- เพลงสำหรับใช้ประกอบการดับเทียนชัยและเทียนที่แว่นเวียนเทียนทั้งสามแว่น โดยผู้ประกอบพิธีจะทำการภาวนาคาถาดับเทียน การบรรเลงเพลงร้วสามลาจึงเปรียบเสมือนการแสดงอิทธิฤทธิ์ขณะดับไฟทั้งสามครั้งที่เปรียบเป็นปริศนาธรรมว่าดับกองไฟทั้ง 3 กองนั้นคือ ราคะ โทสะ โมหะ การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ได้อธิบายความหมายของเพลงร้วสามลาไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่า เป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่ง มีลีลาและจังหวะของการร้ว 3 ครั้ง
ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง

	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				มีความหมายถึงการแสดงอิทธิฤทธิ์ เพลงนี้เป็นเพลงในชุดโหมโรงเย็น บรรเลงต่อ จากเพลงตระโหมโรง และเป็นเพลงในกัณฑ์จุลพนของ เทศน์มหาชาติ ในการแสดงโขน ละคร เพลงนี้จัดเป็นเพลง หน้า พาทย์ที่ตัวละครมีศักดิ์สูงจะแสดง อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ (ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์, 2557: 589)
ขั้นตอนการตัด ขวัญและป้อน ไข่ขวัญ	- เพลง กราวใน			- หลังจากดับควันเทียนแล้วผู้ ประกอบพิธีจะทำการตัดขวัญจาก ต้นบายศรีแล้วป้อนไข่ขวัญให้กับ นาค หลังจากนั้นจึงนำเครื่อง กระยาบวชที่เหลือจากพิธีออกไป ให้กับเหล่าอสูรที่ไม่สามารถเข้ามา ในพิธีได้กิน จึงใช้เพลงกราวในแท้ นำเครื่องกระยาบวชออกไป การใช้ เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ได้ อธิบายความหมายของเพลงกราว ในไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทย ว่า เป็นเพลงหน้าพาทย์ประเภท เพลงกราว จัดอยู่ในจำพวกไม้
ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง		ความหมายของเพลง	

	เพลงหน้า พาทย์	เพลงเกร็ด สองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				กลองโดยมีลักษณะเดินไม้สลับกับตี ตะโพน จัดเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ ประกอบอากัปภิกิริยาของตัวละคร ฝ่ายยักษ์ มีอัตรา 2 ชั้น ใช้ ประกอบการยกทัพตรวจพลของ กองทัพฝ่ายลงกาที่เป็นตัวละครฝ่าย ยักษ์ ลักษณะทำนองแสดงความ องอาจ สง่างาม กระฉับกระเฉง และอึกheim โบราณจารย์ได้บรรจุ เพลงกราวในไวเป็นเพลงอันดับที่ 12 ในเพลงชุดโหมโรงเย็น โดยแฝง ความหมายถึงการเสด็จมาของเทพ เจ้าฝ่ายอสูร เช่น ท้าวฤเวศวรสุว รณ เป็นต้น (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, 2557: 17)
ขั้นตอนขอขมา กรรมและอุ้มตอง	- เพลงเซ็ด			- หลังจากที่ผู้ประกอบพิธีได้นำนาค ขอขมากรรมต่อบิตามารดาและ ญาติทั้งหลายแล้วผู้ประกอบพิธีจะ นำใบตองสามทางที่ได้ลงอักขระ แล้วม้วนไว้กับผ้า เป็นปริศนาที่ สอนว่าพ่อแม่ได้อุ้มท้องมาด้วย ความลำบากถึง 8 เดือน 9 เดือน จากนั้นนาคจะมอบให้กับแม่แล้ว เดินออกจากพิธีนำไปวางไว้ที่หัว

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				<p>นอนในห้องนอนของนาค 3 คืบ ในขณะที่แม่ได้อุ้มตองเดินออกจากพิธีปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงเชิดเป็นอันเสร็จพิธีทำขวัญนาค การใช้เพลงของครูชนะ ชำนิราชกิจ สอดคล้องกับณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ได้อธิบายความหมายของเพลงเชิดไว้ในหนังสือสารานุกรมเพลงไทยว่าเป็นเพลงหน้าพาทย์ทำนองหนึ่งสำหรับประกอบการแสดงโขนละคร ในโอกาสที่ตัวละครเดินทางไปมาอย่างรีบร้อน หรือประกอบกิริยาเดินทางระยะไกล การต่อสู้ การยกทัพ หรือการยกทัพจับศึคนอกจากนี้ยังเป็นเพลงซึ่งรวมอยู่ในเพลงชุดโหมโรงเย็น มีกลองทัดตีเป็นไม้กลอง ถ้าใช้กลองทัดตีประกอบการจังหวะเรียก “เชิดกลอง” หากไม่ใช้กลองตีแต่ใช้ฉิ่งประกอบอย่างเดียวเรียกว่า “เชิดฉิ่ง” ทำนองเพลงเชิดแต่ละท่อนเรียกว่า “ตัว” ในการประกอบการแสดงนิยมใช้อัตรา 2 ชั้นและชั้นเดียว ใน</p>

ขั้นตอน	ประเภทของเพลงและชื่อเพลง			ความหมายของเพลง
	เพลงหน้าพาทย์	เพลงเกร็ดสองชั้น	เพลงอื่นๆ	
				พิธีไหว้ครูโขนละครใช้เพลงเชิดบรรเลงขณะถวายเครื่องพลีกรรม โดยบรรดาศิษย์ยกเครื่องพลีกรรมรำถวายครูป้ชยาย สำหรับเชิดชั้นเดียวนักดนตรีสำนักบ้านใหม่ทางกระเบนหรือบ้านพาทย์รัตนรับสี่บทอดไว้มีจำนวน 30 ตัว (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, 2557: 211-212)

จากตารางข้างต้นครุชนะ ชำนิราชกิจยังได้อธิบายความหมายของเพลงที่ใช้และความเหมาะสมของการใช้เพลงว่า

การทำขวัญนาคนเป็นเรื่องของพิธีกรรมส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นเรื่องของความสนุกสนาน พิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะฉะนั้นเพลงที่ใช้ก็ต้องเป็นเพลงที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหมือนกัน ในทางดนตรีเราก็จะเป็นเพลงหน้าพาทย์ เพลงหน้าพาทย์ที่เราใช้บรรเลงก็แบ่งออกเป็นหลายชั้น แต่เพลงหน้าพาทย์ที่ครูใช้ทำขวัญนาคนเป็นเพลงชั้นพื้นฐานทั่วไป อย่างเพลงสาธุการตอนชุมนุมเทวดา ก็เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนเรื่องของความสนุกสนานก็ต้องดูว่าขั้นตอนขณะนั้นกำลังกล่าวถึงอะไรครูก็จะเลือกเพลงที่มีความเหมาะสม ส่วนมากเพลงที่ครูใช้ก็จะเป็นเพลงสองชั้นทุกๆไปที่มีชื่อเป็นมงคลบ้าง มีทำนองง่ายๆ อย่างเพลงเทวาประสิทธิ์ สองชั้น ชื่อก็ดีเป็นมงคลแล้วก็เป็เพลงที่ง่าย เวลาครูจะร้องจะเรียกเพลงแต่ละครั้งครูก็จะดูว่านักดนตรีที่เขามาบรรเลงเป็นพวกที่ครูรู้จักหรือเปล่า ถ้าเป็นนักดนตรีที่สนิทกันมีฝีมือครูก็จะร้องเพลงได้เต็มที่ แต่ถ้าบางงานครุมองไปแล้วไม่ใช่คนดนตรีที่รู้จักกัน

ครูก็จะ ไม่เรียกไม่ร้องเพลงอะไรมากเพราะว่าถ้าเกิดครูร้องออกไปแล้วเขา
รับไม่ได้ หรือเขาจนเพลงที่ครูเรียกมันก็จะเป็นการหักหน้าพวกเขา
จะดูไม่ดี (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2560)

สรุปได้ว่าเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมและการขับร้องของครูชนะ ชำนิราชกิจนั้น เป็นเพลงเก่าที่ซึ่งบางเพลงสามารถค้นประวัติย้อนไปได้ถึงสมัยอยุธยา สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงที่นิยมใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและ พิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งในงานพระราชพิธีและพิธีของประชาชนทั่วไป ประเภทที่สองเพลงเกร็ดสองชั้น ส่วนใหญ่เป็นเพลงทำนองเก่าสมัยอยุธยาตามหลักฐานที่ค้นพบเก่าสุดซึ่งมีอยู่ในหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบโก่และหน้าทับสองไม้ นิยมบรรเลงขับร้องประกอบการแสดงโขน ละคร และบรรลู่อยู่ในบทมโหรี มีทำนองไพเราะเรียบง่ายและมีชื่อที่เป็นมงคล และประเภทสุดท้ายคือ เพลงอื่นๆ เป็นเพลงที่รู้จักกันทั่วไปในสังคมไทย โดยเพลงที่นำมาใช้ได้แก่เพลงค่าน้ำนมและเพลงเห่ฉิมพลี เพลงทั้ง 3 ประเภทเป็นเพลงที่ผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้กำหนดเรียกให้วงปี่พาทย์บรรเลง บางขั้นตอนที่เป็นพิธีการผู้ประกอบพิธีจะไม่เรียกเพลงแต่จะเป็นหน้าที่ของนักดนตรีที่จะทราบเองว่าในขั้นตอนพิธีนั้นจะต้องบรรเลงเพลงอะไรประกอบ เช่น เมื่อผู้ประกอบพิธีจุดเทียนชัย นักดนตรีก็จะบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ประกอบขั้นตอนพิธีการนั้น เป็นต้น ในบางกรณีที่ผู้ประกอบพิธีสังเกตเห็นว่านักดนตรีที่มาบรรเลงประกอบพิธีทำขวัญาคนั้นไม่คุ้นเคยกัน ก็จะหลีกเลี่ยงที่จะเรียกเพลงหรือร้องเพลงที่มีความยากจนเกินไป เพื่อไม่ให้เป็นการหักหน้ากันระหว่างผู้ประกอบพิธีกับผู้บรรเลง

5.2 ฉันทลักษณ์ของบททำขวัญาค

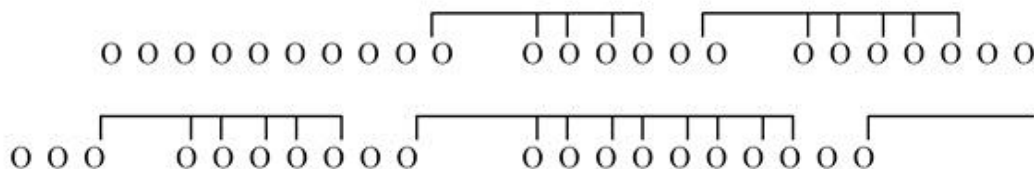
บททำขวัญาคเป็นวรรณกรรมที่ถูกร้อยเรียงเป็นเรื่องราวที่ใช้ประกอบพิธี บรรยายโดยใช้ภาษาที่งดงามและมีการสัมผัสของคำในบทนั้นๆตามหลักการประพันธ์ของภาษาไทย ซึ่งตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของคำว่าฉันทลักษณ์ว่า ลักษณะแบบแผนคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ,ชื่อตำราไวยากรณ์ตอนที่ว่าด้วยลักษณะของคำประพันธ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

จากการเก็บข้อมูลการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจพบว่าฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการประพันธ์บททำขวัญนาคแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่

- บททำขวัญนาคประเภทบทประพันธ์ร่ายยาว
- บททำขวัญนาคประเภทบทประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด

บททำขวัญนาคประเภทบทประพันธ์ร่ายยาว

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของร่ายยาวว่า ชื่อร่ายชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายร่ายโบราณ ใช้แต่งบทเทศน์ บทสวด บทกล่อมลูก เป็นต้น ไม่จำกัดวรรคและคำ แต่ละวรรคไม่ควรน้อยกว่า 5 คำ นิยมส่งสัมผัสส่งท้ายวรรคหน้า และรับสัมผัสในวรรคถัดไปที่คำใดก็ได้ สัมผัสเชื่อมกันไปเช่นนี้จนจบ ร่ายยาวเป็นร่ายที่ไม่มีการกำหนดจำนวนคำในวรรคหนึ่ง ๆ ซึ่งในแต่ละวรรคอาจจะมีค่าน้อยหรือมากไม่เท่ากันทุกวรรค การสัมผัสของคำจะอยู่ที่คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำใดคำหนึ่งในวรรคถัดไป เมื่อจบมักจะนิยมลงท้ายด้วยคำว่า แล้วแล นั้นแล นี้เถิด โนนเถิด ฉะนี้ ฉะนั้น เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ภาพที่ 46 โครงสร้างการประพันธ์บทร่ายยาว

การใช้คำประพันธ์ร่ายยาวนิยมใช้ประพันธ์ในบทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหรือเป็นการแปลความหมายของภาษาบาลีที่มีในตำรา โดยจะใช้คำที่วิจิตรงดงามและให้ความเข้มขลัง การกล่าวบทนี้ผู้ประกอบพิธีจะกล่าวโดยใช้ทำนองที่เรียกว่า ธรรมวัตร ซึ่งมีลักษณะเดียวกับทำนองที่พระใช้เทศน์

ในส่วนของการประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจได้ให้คำอธิบายถึงการใช้คำประพันธ์ร่ายยาวว่า

แต่เดิมในสมัยก่อนการทำขวัญก็จะใช้บททำขวัญที่เหมือนพระเทศน์มหาชาติมีเสียงสูงเสียงต่ำเป็นทำนอง แต่ไม่ใช่การแหล่เหมือนสมัยนี้

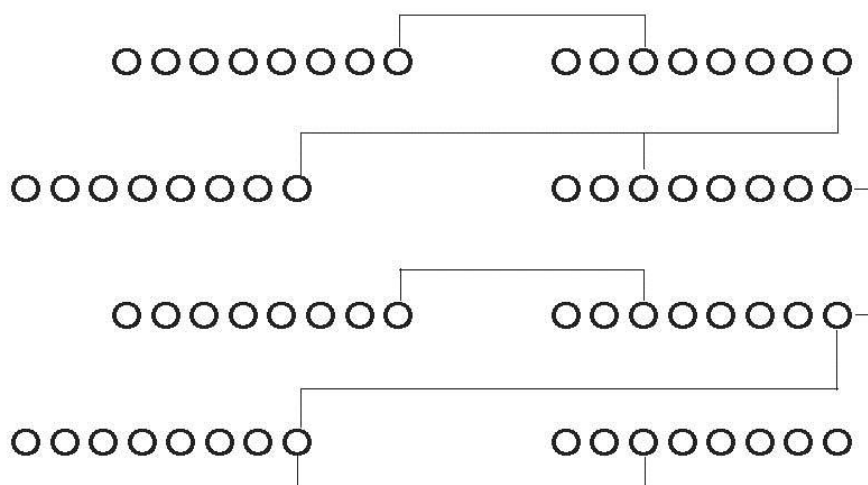
มีการเล่นคำใช้คำให้มันดูสวยงามสัมผัสสอดคล้องกัน ที่เขาเรียกว่าแต่ง เป็นร้อยยาว หมอขวัญก็จะท่องเป็นทำนองที่เรียกว่าทำนองธรรมวัตร เหมือนพระเทศน์ดีๆนี่แหละ เพราะสมัยนั้นยังไม่มีกระดาษพิมพ์มาใช้ ประกอบ ยังไม่มีการร้องเพลงอย่างปัจจุบันก็ว่ากันไปเรื่อยจนเสร็จพิธี (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2560)

ดังตัวอย่างบททำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจที่เป็นการประพันธ์แบบร้อยยาวที่ว่า “ณ บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอน้อมเกล้า ประดิษฐานนมัสการอัญชูลีประณตน์น้อมขึ้นเหนือเศียรสิโรตม์ เทพยดา เจ้าจงปรีดีเปรมปราโมทย์มโนสาจำนง แห่งองค์พระมหากษัตริย์ชาติตียะวงศ์อันเรืองเดช อีกทั้งชาวไทย เทเวศร์ทั่วทิศา สารุ สักเค เทพยดาเจ้าที่สิงสถิตอยู่ในชั้นช่องกามาพจรสวรรค์ กาเม อยู่ใน กามภพจังหวัดวงศ์ จะ รูป เทพยดาเจ้าผู้ดำรงอยู่ในรูปภพ คริสสิขะระตะภู อยู่ในห้องมหรณพ สิงขรณ์เขตร์และขุนเขา จันตะลิกเข เทพยดาเจ้าอยู่เบื้องแน่นในอากาศ วิมานะ อยู่ในวิมานมาศรัตน์ มณเฑียรทอง ทีเป รัฎฐ์ เทพยดาเจ้าที่อยู่ในพิชัยราชรถแก้วและเรือนหลวง จะ คาเม เทพยดา เจ้าทั้งปวงที่อยู่ในบ้านน้อยและเรือนใหญ่ ตะรุณะคะหะเน เทพยดาเจ้าที่สิงสถิตบนต้นไม้พฤกษา สานต์ เคหะวัดถุมหิ เขตเต เทพยดาเจ้าที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือน ไร่ และโรงนา ภูมมา เทพยดา เจ้าที่อาศัยอยู่ในพื้นภูมิภาค จายันตุเทวา เทพยดาเจ้าทั้งหลายเอ๋ย วันนี้ข้าพเจ้าจักขออัญเชิญท่าน ให้เสด็จลงมาสมรสประชุมช่วย ชะละละละ วิสะเม เทพยดาเจ้าที่อยู่ในห้วงเหวผา ผังน้ำและบน บกก็มีได้เสมอกัน ยกชะคันธัพพะนาคา ไซแต่เท่านั้นอีกคนธรรพ์และนาคราช ยกษาผู้เป็นใหญ่ ตัญจันดา สันติเกยง เทพยดาเจ้าที่มีความสุขทุกตำบล มุนิวะระวะจันง อีกทั้งฤษิมุณีนาถทุกแห่งหน ท่านที่ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิธรินด้วยตะบะเดชา สาระโว คู่ก่อนเทพยดาเจ้าทั้งปวง เม จงเกษมสานต์ ตามลำดับ สุนันตุ จงเสียดสัดบอรรถอันล้ำเลิศ ธรรมสสะวะนะกาโล ซึ่งธรรมของพระพุทธเจ้าอัน ประเสริฐในโลกีย์ อะยมะกะทันตา วันนี้ข้าพเจ้าจะขออัญเชิญท่านให้ลงมาช่วยอำนวยพรซึ่งพ่อนาค จะได้บวชเป็นพระภิกษุขอให้ตัดบ่วงลวงลุดจากกิเลส ให้ข้ามขั้นธขอบเขตศิวิโลก กว่าจะพ้นซึ่ง โอะฆะสงสาร พ่อเอ๋ยจงสลัดห่วงบ่วงมารในคราวนี้ ให้ลั่นฆ้องขึ้น 3 ที ใครเสียงดีให้ด้วยช่วยเออช่วย”

บททำขวัญนาคประเภทบทประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของกลอนว่า คำประพันธ์ซึ่งแต่เดิมเรียกคำเรียงที่มีสัมผัสทั่วไป จะเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ หรือร้อย ก็ตาม เช่นในคำ

ว่า ชุมนุมตำรากลอน ครั้นเรียกเฉพาะคำประพันธ์เฉพาะอย่างเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ ร่าย แล้ว คำประพันธ์นอกนี้ก็อย่างหนึ่งจึงเรียกว่า กลอน เป็นลำนำสำหรับขับร้องบ้าง คือ บทละคร สักวา เสภา บทดอกสร้อย, เป็นเพลงสำหรับอ่านบ้าง คือ กลอนเพลงยาว หรือ กลอนตลาด ลูกคำของ "กลอน 2" คือ กลอนตัน กลอนตลาด กลอนบทละคร กลอนลิลิต กลอนสด กลอนสวด กลอนสุภาพ กลอนเพลงยาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ภาพที่ 47 โครงสร้างการประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด

การประพันธ์บททำขวัญนาด้วยกลอนสุภาพหรือกลอนแปดนั้นมีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการขับร้องส่งประกอบเพลงประเภทสองชั้น มีความยาวไม่มากนักมักใช้ในบทที่เกี่ยวกับการบูชาและเวียนเทียนเฉลิมขวัญ แต่กรณีที่มีการประพันธ์ที่มีความยาวจะนิยมใช้การขับเสภาเพื่อสื่ออารมณ์ที่มีความโศกเศร้าหรือเข้มขลังของบางตอนในบท เช่น การขับเสภาในตอนที่มาตราการเจ็บท้องใกล้คลอด เป็นต้น หรืออาจจะใช้การแหล่เพื่อบรรยาย พรรณนาเหตุการณ์ ความรู้สึกต่างๆ ที่มีจังหวะที่กระชับ สนุกสนาน

ในส่วนของการประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจได้ให้คำอธิบายถึงการใช้คำประพันธ์แบบกลอนสุภาพหรือกลอนแปดว่า

ในช่วงหลังที่เอาปีพาทย์มาใช้ประกอบการทำขวัญ พอมี ปีพาทย์มันก็ต้องมีการร้องการบรรเลงให้ไม่น่าเบื่อ แต่ก็ยังคงใช้บทร่ายยาวเหมือนเดิมแต่ก็อาจจะตัดทอนลงไปในบางบทแล้วก็แต่งเป็นกลอนใหม่ใน

เนื้อหาเดิมที่เกี่ยวข้องกับร่ายยาวที่ตัดทอนออกไป แล้วก็เอามาร้องเข้ากับ เพลงจะได้เป็นการไม่น่าเบื่อแล้วก็เข้าถึงคนฟังได้ง่ายขึ้น ที่นี้แหละก็จะ เป็นการโชว์ไหวพริบปฏิภาณของหมอขวัญว่าจะแต่งออกมาได้ดีแค่ไหน (ชนะ ชำนิราชกิจ, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2560)

ดังตัวอย่างบททำขวัญนาคนหนึ่งของครูชนะ ชำนิราชกิจที่เป็นการประพันธ์แบบกลอนสี่ สุภาพหรือกลอนแปดที่ว่า

ขอยกรไหว้พระพุทฺธสุดประเสริฐ	ไหว้พระธรรมล้ำเลิศประเสริฐศรี
ไหว้พระสงฆ์ทรงสิขารัศมี	ไหว้บิทรชนนีญาติกา
ไหว้ครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน	สารพัดอักษรที่ปรารถนา
ไหว้อินทร์พรหมยมเทพทวยเทวา	ทั่วชั้นฟ้ามาสถิตในจิตใจ
ไหว้ฤาษีสัทธิตศักดิ์ยักษคนธรรพ์	ไหว้พระเพชรฉลุภัณฑ์เป็นใหญ่
ไหว้องค์พระปรครธรรพผู้เกรียงไกร	สถิตในชั้นซ้อผกามา
หากลูกกล่าวผิดพลาดขาดอักษร	สารพัดอักษรที่ปรารถนา
ขอทวยเทพได้โปรดจงเมตตา	ลูกจะขอขมาแลอภัย

บทการประพันธ์กลอนสี่สุภาพหรือกลอนแปดดังกล่าวของครูชนะ ชำนิราชกิจจะถูกนำมาขับ ร้องประกอบเพลงสองชั้นซึ่งบทประพันธ์ข้างต้นที่นำมาแสดงตัวอย่างครูชนะ ชำนิราชกิจได้นำไปขับ ร้องประกอบเพลงครอบจักรวาลหรือเพลงเทวาประสิทธิ์ในขั้นตอนของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงต้น ของการประกอบพิธีทำขวัญนาคน

สรุปได้ว่าฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการประพันธ์บททำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจสามารถ แบ่งออกได้ 2 ประเภท ประกอบด้วย

1. บททำขวัญนาประเภทบทประพันธ์ร่ายยาว
2. บททำขวัญนาประเภทบทประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด

โดยสมัยก่อนมีแต่การใช้บททำขวัญที่เป็นลักษณะของร่ายยาวในการประกอบพิธีทำขวัญนา โดยอ่านเป็นทำนองที่เรียกว่าทำนองธรรมวัตร ที่มีลักษณะเหมือนพระเทศน์มหาชาติ ต่อมาเมื่อมีการ นำวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงประกอบพิธีทำขวัญนาจึงได้มีการแต่งบททำขวัญนาเป็นกลอนสุภาพ

หรือกลอนแปดแล้วนำมาขับร้องเป็นทำนองเพลงไทยร่วมกับวงปี่พาทย์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นการเข้าถึงอารมณ์ สร้างความซาบซึ้งและความสนุกสนานให้กับผู้ที่เข้าร่วมพิธีอีกด้วย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องบทเพลงและวรรณกรรมของบททำขวัญนาครที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยพบว่าบทเพลงที่ใช้เป็นเพลงเก่าที่มีมานานสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ เพลงประเภทเพลงหน้าพาทย์และเพลงประเภทเพลงเกร็ดสองชั้น เป็นเพลงที่มีชื่อเป็นมงคลตามความเชื่อของคนไทยที่จะทำงานที่เป็นมงคลต่าง ๆ จะต้องใช้สิ่งของหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีชื่อเป็นสิริมงคลแก่งานและผู้ร่วมงาน อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับขั้นตอนของพิธีกรรมนั้นๆตามความเหมาะสมและธรรมเนียมของการบรรเลงดนตรี โดยเพลงหน้าพาทย์จะทำหน้าที่ในการบรรเลงเพื่อประกอบกิจการของการบูชาอัญเชิญ และประกอบกิจยานั้นๆของเนื้อหาในบททำขวัญนาคร และเพลงเกร็ดสองชั้นจะบรรเลงประกอบการขับร้องตามเนื้อหาของบททำขวัญนาครเช่นเดียวกัน ส่วนเพลงอื่นๆที่ผู้วิจัยพบนอกเหนือจากเพลงไทยเดิมได้แก่เพลงค่าน้ำนม และเพลงเห่ฉิมพลี จุดประสงค์เพื่อใช้ในการขับกล่อมและมีความหมายเพื่อให้นาครได้ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดาอย่างลึกซึ้งตามเนื้อหาของบทร้องที่ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ขึ้น เนื้อหาของบททำขวัญนาครเป็นการประพันธ์ตามหลักของวรรณกรรมไทย จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่าบททำขวัญนาครของครูชนะ ชำนิราชกิจมีสองประเภทได้แก่ บทประพันธ์ประเภทร่ายยาวและบทประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพหรือกลอนแปด ลักษณะของการใช้ร่ายยาวเป็นการพรรณนาเป็นทำนองคล้ายพระเทศน์ทั่วไป ส่วนกลอนสุภาพหรือกลอนแปดเป็นการขับร้องประกอบบทเพลงเกร็ด สองชั้น ข้างต้นที่กล่าวมาซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างลงตัวตามธรรมเนียมของการขับร้องร่วมกับการบรรเลงบทเพลงตามโบราณาจารย์ได้วางระเบียบแบบแผนไว้เป็นอย่างดี

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้เพื่อศึกษาความเป็นมาการประกอบพิธีทำขวัญนา บททำขวัญนาและดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆโดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ ผู้วิจัยได้แยกข้อมูลออกเป็นประเด็นดังนี้

พิธีทำขวัญนา

พิธีทำขวัญนาเป็นพิธีที่ยังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือเมื่อมีการจัดงานอุปสมบทก็จะมีการจัดให้มีพิธีทำขวัญนาขึ้นก่อน เพื่อให้ภาคได้ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดา ตระหนักถึงความกตัญญู อีกทั้งการเตรียมความพร้อมในการที่จะต้องปฏิบัติตนเมื่อเป็นพระภิกษุสงฆ์ โดยผ่านการประกอบพิธีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ พิธีทำขวัญนาเป็นพิธีที่ได้รับความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งนำมาเชื่อมโยงกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนา

การทำขวัญนาเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่มีหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธี มีเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญหลายอย่าง อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีทำขวัญนาของครูชนะ ชำนิราชกิจ ประกอบไปด้วยข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่สำคัญในการประกอบพิธีซึ่งทางเจ้าภาพจะเป็นผู้ที่เตรียมไว้ตามคำบอกของผู้ประกอบพิธีประกอบด้วยสิ่งของดังนี้

1. บายศรี 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น
2. ไม้ขนบบายศรี
3. ไช่ยอดบายศรี 1 ฟอง
4. มะพร้าวอ่อน 1 ลูก
5. กล้วยน้ำว่า 1 หวี

6. เทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท 11 เล่ม
7. แวนเวียนเทียน
8. สายสิญจน์
9. ใบตอง 3 ทาง
10. ผ้าห่มบายศรี
11. ใบพลู 7 ใบ
12. แป้งเจิม
13. ชันน้ำมันต์
14. เครื่องสังเวทกระยาบวช
15. ชันใส่ข้าวสาร
16. เครื่องกำนลครุ

คุณสมบัติผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาค

ผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า หมอทำขวัญนาคมีหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาค เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนนาคในเรื่องของความกตัญญูทวดเวที่ต่อบิดามารดาผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนจนกระทั่งเต็มโตรวมไปถึงการปฏิบัติตนในขณะที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ และในเรื่องของอานิสงส์ของการที่นาคได้อุปสมบทในครั้งนี ผู้ประกอบพิธีจึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่น่าเลื่อมใสศรัทธาทรงกาย วาจา ใจ เป็นผู้ผ่านการบวชเรียนและมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่ดีให้นาคได้ปฏิบัติตาม นอกจากนี้คุณสมบัติดังกล่าวแล้วผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคยังจะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาออกเสียงอักขระที่ชัดเจน มีน้ำเสียงที่ไพเราะ มีความสามารถด้านการร้อง การแห่ และยังต้องมีไหวพริบปฏิภาณ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการประกอบพิธีทำขวัญนาค

ลำดับขั้นตอนการประกอบพิธีทำขวัญนาค

พิธีทำขวัญนาคมีลำดับขั้นตอนประกอบด้วยการกล่าวบททำขวัญที่แต่งขึ้นเป็นร้อยและกลอนแปด โดยแบ่งออกเป็นช่วงๆดังนี้

1. บทบูชาพระรัตนตรัย ประกอบด้วย การกล่าวบทชุมนุมเทวดาหรือบทสັกเคเป็นภาษามคธแล้วจึงต่อด้วยบทสັกเคแปลเป็นภาษาไทย บทเคารพคุณ เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอัญเชิญมายังพิธีทำขวัญนาคนำให้เกิดความเป็นสิริมงคล

2. บทปฏิสนธิ ประกอบด้วย การพรรณนาถึงความฝันของแม่ การพรรณนาการแพ้ท้องถึงตอนที่แม่ตั้งท้อง การเจ็บท้องคลอด การห่มกล่อม

3. บทนามนาคน เป็นบทที่กล่าวถึงที่มา ความเชื่อ ของคำว่า นาค ซึ่งใช้เรียกแทนตัวผู้ทีบวช

4. บทสอนนาคน เป็นบทที่กล่าวถึงหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาและแนวทางการปฏิบัติตนเมื่อได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์

5. การประกอบพิธีเวียนเทียน ขั้นตอนนี้จะเป็นการเวียนเทียนสมโภชขวัญเพื่อให้ เกิดความเป็นสิริมงคล เป็นการขอให้เทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยอำนวยพรให้แก่ นาค

ขั้นตอนต่างๆของการประกอบพิธีทำขวัญนาคนสามารถจะเปลี่ยนแปลงหรือตัดทอนในรายละเอียดปลีกย่อยของการประกอบพิธีขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ สถานการณ์ สภาพแวดล้อมและเวลาใน ที่ประกอบพิธี เพื่อให้เกิดความเหมาะสม บริหารเวลาให้เกิดความเหมาะสมแต่รักษาขั้นตอนของ พิธีกรรมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งครุชณะ ชำนิราชกิจ จะใช้เวลาในการประกอบพิธีทำขวัญนาคน ประมาณ 2 ชั่วโมง การประกอบพิธีใช้การพรรณนาผ่านการขับร้อง การแห่ ประกอบเข้ากับการ บรรเลงปี่พาทย์รับส่งระหว่างการประกอบพิธี

วรรณกรรมในบททำขวัญนาคน

วรรณกรรมในบททำขวัญนาคนของการประกอบพิธีทำขวัญนาคนของครุชณะ ชำนิราชกิจ พบว่าฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการประพันธ์บททำขวัญนาคนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

บททำขวัญนาคนประเภทบทประพันธ์ยาว

การใช้คำประพันธ์ยาวนิยมใช้ประพันธ์ในบทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ให้ความ ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นการแปลความหมายของภาษาบาลีที่มีในตำรา โดยจะใช้คำที่วิจิตรงดงามและให้ ความเข้ม-ขลัง การกล่าวบทนี้ผู้ประกอบพิธีจะกล่าวโดยใช้ทำนองที่เรียกว่า ธรรมวัตรซึ่งมีลักษณะ เดียวกับทำนองที่พระใช้เทศน์

บททำขวัญนาศประเภทบทประพันธ์กลอนสุภาพหรือกลอนแปด

การประพันธ์บททำขวัญนาศด้วยกลอนสุภาพหรือกลอนแปดนั้นมิจุดประสงค์เพื่อใช้ในการขับร้องส่งประกอบเพลงประเภทสองชั้นมีความยาวไม่มากนัก มักใช้ในบทที่เกี่ยวข้องกับการบูชาและเวียนเทียนเฉลิมขวัญ แต่กรณีที่มีการประพันธ์ที่มีความยาวจะนิยมใช้การขับเสภาเพื่อสื่ออารมณ์ที่มีความโศกเศร้าหรือเข้มขลังของบางตอนในบท เช่น การขับเสภาในตอนที่มารมดามีอาการเจ็บท้องใกล้คลอด เป็นต้น หรืออาจจะใช้การแหล่เพื่อบรรยาย พรรณนาเหตุการณ์ ความรู้สึกต่างๆที่มีจังหวะที่กระชับ สนุกสนาน

ดนตรีประกอบพิธีทำขวัญนาศของครูชนะ ชำนิราชกิจ

ดนตรีที่ใช้ประกอบการทำขวัญนาศของครูชนะ ชำนิราชกิจ ส่วนมากเป็นวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่ตามที่เจ้าภาพได้จัดหามา และเหตุที่ใช่วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบนั้นเนื่องมาจากการประกอบพิธีทำขวัญนาศของครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นไปตามโบราณที่มีการขับร้องเพลงไทยและบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบในขั้นตอนพิธีการทำขวัญนาศ ซึ่งวงปี่พาทย์นั้นใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่สมัยโบราณมีบทบาทสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตลอดมา

พิธีการทำขวัญนาศเป็นพิธีปฏิบัติสืบต่อกันมานาน โดยการพรรณนาผ่านการขับร้องการแหล่ประกอบการบรรเลงดนตรีของวงปี่พาทย์ ซึ่งเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจใช้บรรเลงประกอบพิธีและบรรเลงประกอบการขับร้องสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทเพลงหน้าพาทย์ ผู้วิจัยพบว่า ครูชนะ ชำนิราชกิจ นั้นมีการใช้เพลงหน้าพาทย์จำนวน 8 เพลง พบเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบขั้นตอนการทำขวัญนาศในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 เพลงสาธุการ ใช้บรรเลงหลังจากการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
- 1.2 เพลงตระสันนิบาต ใช้บรรเลงหลังจากการกล่าวบทชุมนุมเทวดา เพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประชุมพร้อมกันในพิธี
- 1.3 เพลงโอด ใช้บรรเลงในขั้นตอนของบทที่กล่าวถึงการปฏิสนธิในช่วงที่มารมดาเจ็บท้องจะคลอดลูก พรรณนาให้เห็นถึงความทุกข์ทรมาน
- 1.4 เพลงร่ำลาเดียว ใช้บรรเลงประกอบขั้นตอนของบททำขวัญที่กล่าวถึงตอนที่แม่ใช้แรงในการคลอดลูก

1.5 เพลงมหาฤกษ์ ใช้บรรเลงประกอบขั้นตอนการจุดเทียนชัยที่ยอดของต้นบายศรี มีความหมายเป็นมงคลฤกษ์งามยามดี

1.6 เพลงร่ำสามลา ใช้บรรเลงประกอบขั้นตอนการดับแว่นเวียนเทียนทั้ง 3 แว่น

1.7 เพลงกราวโน ใช้ประกอบการตักขวัณ ป้อนไขขวัณ และเป็นการประกอบการนำเครื่องสังเวทกระยาบวชออกไปให้สูรที่ไม่สามารถเข้ามาในพิธีได้

1.8 เพลงเชิด ใช้บรรเลงประกอบขั้นตอนการอุ้มตอง เป็นขั้นตอนที่นาคมอบใบตองที่ลงอักขระแล้วม้วนห่อด้วยผ้าสวยงามให้กับมารดาอุ้มออกจากพิธี ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเชิดประกอบการเดิน

2. ประเภทเพลงสองชั้น ผู้วิจัยพบว่า ครูชนะ ชำนิราชกิจ นั้นมีการใช้เพลงสองชั้นจำนวน 11 เพลง ซึ่งปรากฏพบว่า เพลงหน้าพาทย์ใช้ประกอบการทำขวัณนาคในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 เพลงครอบจักรวาล ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่กล่าวบูชาคุณพระรัตนตรัย

2.2 เพลงเทวาประสิทธิ์ ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่กล่าวบูชาและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2.3 เพลงพราหมณ์ตีดน้ำเต้า ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่กล่าวถึงขั้นตอนการปฏิสนธิในช่วงที่มารดาหลับฝัน

2.4 เพลงบังใบ ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่บิดามีความสงสารมารดาที่เจ็บท้องจะคลอดลูก

2.5 เพลงแขกลพบุรี ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่บิดามีความสงสารมารดาที่เจ็บท้องจะคลอดลูก

2.6 เพลงไอ้ร้าย ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในบทที่บิดามีความสงสารมารดาที่เจ็บท้องจะคลอดลูก

2.7 เพลงพัดชา ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องในเนื้อหาของ การขับกล่อมให้นาคนอน

2.8 เพลงนางนาค ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกประกอบการขับร้องในขั้นตอนของการเวียนเทียน

2.9 เพลงขึ้นพลับพลา ใช้บรรเลงเป็นเพลงที่ 2 ประกอบการขับร้องใน
ขั้นตอนของการเวียนเทียน

2.10 เพลงดวงพระธาตุ ใช้บรรเลงเป็นเพลงที่ 3 ประกอบการขับร้องใน
ขั้นตอนของการเวียนเทียน

2.11 เพลงแขกบรเทศ ใช้บรรเลงเป็นเพลงสุดท้ายประกอบการขับร้องใน
ขั้นตอนของการเวียนเทียน

3. ประเภทอื่นๆ

3.1 เพลงคำน้าวม ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องให้นาคระลิกถึงพระคุณ
ของมารดา

3.2 เพลงเห่ฉิมพลี ใช้บรรเลงประกอบการขับร้องให้นาคระลิกถึงพระคุณ
ของมารดาและบิดา

เพลงดังกล่าวเป็นเพลงที่ครูชนะ ชำนิราชกิจ ใช้ในการประกอบพิธีและขับร้องอยู่เป็นประจำ
ตามประวัติที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเป็นเพลงไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นเพลงที่ถูกบรรจุอยู่ในบท
โมหรี เพลงตับ เพลงโขน ละคร เพลงช้า บรรเลงสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน การร้องและการ
ใช้เพลงประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ยังมีข้อแม้ดีกว่า อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้
ในบางเพลงตามความเหมาะสม ทั้งนี้ผู้ประกอบพิธีจะดูความพร้อม ความสามารถของผู้บรรเลงในวง
ปี่พาทย์ เนื่องจากบางครั้งวงปี่พาทย์ที่บรรเลงนั้นเป็นวงที่ทางเจ้าภาพจัดหา ไม่ใช่เป็นวงประจำของ
ครูชนะ ชำนิราชกิจ จึงต้องมีการปรับในเรื่องของเพลงที่ใช้ให้เหมาะสม

6.2 อภิปรายผล

การประกอบพิธีทำขวัญนาคของครูชนะ ชำนิราชกิจ ได้รับการถ่ายทอดจากคุณรินและพระ
พร ภิรมย์ โดยใช้บททำขวัญนาคและใช้กระบวนการขับร้องและบรรเลงดนตรีไทยตามหลัก ดุ
ริยางคศิลป์ จึงทำให้เป็นพิธีที่นิยมในสังคมอันกว้าง ซึ่งการประกอบพิธีการทำขวัญนาคของ
ครูชนะ ชำนิราชกิจ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่โดดเด่นด้านสุนทรียะ การประกอบพิธีจะใช้พรรณนาให้นาค
ได้ทราบซึ่งในพระคุณของบิดามารดาถึงความรักที่ได้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอน ตั้งแต่เด็กจนเติบโตเป็น
ผู้ใหญ่ด้วยความยากลำบาก อีกทั้งยังพรรณนาในเรื่องของความสำคัญของการบวชเป็นพระภิกษุใน

พระพุทธศาสนา แนวทางการประพุดติปฏิบัติในขณะที่เป็นพระภิกษุ พิธีทำขวัญนาคจึงเป็นพิธีที่ใช้สอนนาคในเรื่องดังกล่าวโดยผ่านสุนทรียศาสตร์ด้าน การร้อง การแหล่ โดยมีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบพิธี พบว่าเพลงที่ใช้เป็นเพลงประเภทเพลงหน้าพาทย์จำนวน 8 เพลง เพลงประเภทเพลงสองชั้นจำนวน 11 เพลง และเพลงประเภทอื่นๆจำนวน 2 เพลง

เพลงทั้งหมดที่กล่าวมาใช้ในการบรรเลงประกอบการขับร้องและขั้นตอนของพิธีทำขวัญนาค ตั้งแต่เริ่มพิธีถึงเสร็จสิ้นพิธี

ปัจจุบันการประกอบพิธีทำขวัญนาคลดน้อยลงเนื่องจากเศรษฐกิจ ระยะเวลา เป็นปัจจัยสำคัญของทางเจ้าภาพจึงทำให้ตัดขั้นตอนของการทำขวัญนาคออก ซึ่งหมายถึงการตัดกระบวนการทางประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธศาสนาออกไปประการหนึ่ง และสิ่งสำคัญการทำขวัญนาคเป็นการบ่งบอกถึงคำสอนทางหลักธรรม สะท้อนภาพแห่งความกตัญญูรู้คุณ ชัดเกล้าให้ผู้เข้าร่วมในพิธีได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของผู้มีพระคุณและยังได้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามสืบไป ครูชุนะ ชำนิราชกิจ เป็นผู้ประกอบพิธีที่เป็นหลักอีกหนึ่งท่านในสังคมการอุปสมบทและวงดนตรีไทย เป็นที่ทราบกันดีว่าถ้ามีประเพณีการอุปสมบทก็จะต้องเรียนเชิญครูชุนะ ชำนิราชกิจ เป็นผู้ประกอบพิธีทำขวัญนาคทุกครั้ง

6.3 ข้อเสนอแนะ

1. การประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นประเพณีนิยมที่มีมานานตามท้องถิ่น ซึ่งผู้ประกอบพิธีแต่ละคนก็จะมี ความแตกต่างกันออกไปในหลายๆด้าน จึงควรมีการศึกษาเพื่อไม่ให้สูญหาย
2. ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่ทำให้ส่งผลกระทบต่อความนิยมพิธีการทำขวัญนาคในปัจจุบัน
3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่ส่งผลให้ปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบทำขวัญนาค

รายการอ้างอิง

หนังสือ

ชนิษฐา จิตชินะกุล. คติชนวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 1): กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.

ครูเงิน. เพลงไทยตามนัยประวัติ กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ 2542.

จาวรุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน : สำหรับนิสิต-นักศึกษา ผู้สนใจประเพณี และศิลปวัฒนธรรม
อีสานทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 2): กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, 2539.

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย กรุงเทพฯ : โครงการไทย
ศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาฯ, 2528.

ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์. สารานุกรมเพลงไทย / ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์ (พิมพ์ครั้งที่ 1): นครปฐม :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.

ดนตรีสยามประจำชาติ ชุด บายศรีสู่ขวัญ. มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.

ดำรงราชานุภาพ, ส. ก. ให้พระยาอนุমান ลายพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ ที่ทรงมีได้ต่อกับ พระยาอนุমানราชชน: กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม, 2521.

ธนิต อยู่โพธิ์. เครื่องดนตรีไทย (พิมพ์ครั้งแรก.): พระนคร : กรมศิลปากร, 2530.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ขวัญและการเรียกขวัญ ลานนาไทยคดี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญ
วิทยการพิมพ์, 2521.

ประเวช กุมุท. ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 17 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 ก.พ. 2529 / (ชมรม
นาฏศิลป์และดนตรีไทย สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่): เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.

ปัญญา รุ่งเรือง. ประวัติการดนตรีไทย / ปัญญา รุ่งเรือง: กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2546.

พระธรรมวโรดม. คู่มือพระอุปัชฌาย์ (พิมพ์ครั้งที่ 7.). ธรรมเมธี : สหทัยพัฒนาการพิมพ์: จ.
กาญจนบุรี, 2545.

พุทธทาสภิกขุ. บวชทำไม / พุทธทาสภิกขุ: กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดหาทุนก่อตั้งมูลนิธิพุทธรักษา
โครงการสร้างสรรค์และพัฒนาชาติด้วยพุทธศาสนา, 2529.

มนตรี ตราโมท. ศัพท์สังคีต พระนคร : กรมศิลปากร, 2507.

มนตรี ตราโมท. คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย: กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2545.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม / พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต
โต) (พิมพ์ครั้งที่ 11.): กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2545.

- สมพงษ์ กาญจนผลิน. เพลงไทย กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2545.
- สารระ ทศนานันท์. พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์ กรุงเทพฯ : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม, 2540.
- สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ: พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504-2505.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรีเมืองงาม : งามวัฒนธรรมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 1.). เพชรบุรี : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ; องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี, 2551.
- สุกรี เจริญสุข. พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1.): กรุงเทพฯ : วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี / สุพัตรา สุภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 6.). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- สุวิทย์ เจียรสุวรรณ. การศึกษาวิเคราะห์บททำขวัญและพิธีทำขวัญของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา (An analytical study of Tham Khwan texts and ritual of the Thai, Phuan and Khmer ethnic groups in Changwat Chachoengsao) 2546.
- เสฐียร พันธงชาติ. ศาสนาโบราณ. เล่ม 1 กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย, 2554.
- อาจารย์เฒ่า. ทำขวัญนาคแบบครู ธนบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเกษมบรรณกิจ, 2512.
- อุดม เขยทิววงศ์. ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1.): กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2545.
- วรสาร
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์. . กรุงเทพฯ : มติชน, (ตุลาคม 2546): 37.
- สารานุกรม
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงดับ ประวัติเพลงหน้าพาทย์และเพลงโหมโรง, 2550.
- วิทยานิพนธ์

- กนก คล้ายมุข. การสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- กรสรวง ดินวลพะเนา. ดนตรีพิธีกรรม. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. เอกสารประกอบการศึกษา วิชาคติชนวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521.
- จันทร์พร นวลแพ่ง. การทำขวัญภาคกลาง : การศึกษาทางดนตรีวิทยาและมานุษยวิทยาการดนตรี (*Than Kwan Nage in the central part of Thailand : a study of musicology and ethnomusicology*). มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- ชัยยุทธ สมประดี. ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวบ้านตำบลคูเต่า อำเภอนาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. มหาวิทยาลัยทักษิณ, มหาวิทยาลัยทักษิณ. สำนักหอสมุด. 2546.
- ณัฐนิช นกปี. ดนตรีพิธีกรรมของชาวเมียน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร (*Music in the ceremonies of the Mien people from Khlong Lan district, Kamphaeng Phet province*). มหาวิทยาลัยมหิดล, 2554.
- ทิพย์สุดา นัยทรัพย์. การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก พิษณุโลก ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม. 2542.
- นรวีร์ รักเถาว์. วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในบททำขวัญภาค อำเภอนาคำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ศศ.ม. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2554.
- นันทิดา จงมีสุข. การศึกษาบททำขวัญภาคกลางในด้านจารีตนิยมและวรรณศิลป์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. ปากไก่และใบเรือ : รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2527.
- พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร. การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษากรณีตำบลหัวขวาง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- พระมหาประศักดิ์ อคฺคปณฺโญ (ซังแสง). ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับภูแห่งกรรม ของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2541.
- พระวิศิษฐ์ สุมน (แทบทาม). การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวบ้านหนองแวงโสภะพระและชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภะพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2556.

พระวีรพรรณ วุฑฒิชโม (เชียรประโคน). อิทธิพลของความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

พระสมุห์พรเทพ ภาวมโม. บทบาทการทำขวัญภาคในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนของนายชินกร ไกรลาศ (ชิน ฝ่ายเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พันทิพา มาลา. การทำขวัญภาค : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2538.

เรณู โกศินานนท์. เพชรบุรีเมืองงาม : งามวัฒนธรรมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน เพชรบุรี : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ; องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. 2551.

สุนทรียา สุนทรวิภาต. การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี (The influences of Buddhist ordination on Thai society in current : a comparative case study between Bangkok and Supanburi). มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

อนุรักษ์ บุญพยนต์ พิธีทำขวัญภาค : การสืบทอดความรู้ทางคติชนวิทยาผ่านพิธีกรรมแห่งวิถีชุมชนชาวอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

อศิมาภรณ์ มงคลหว่า. ดนตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาท. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อ

ศิลป์ชัย เชาว์เจริญรัตน์. (2559). เสียงและดนตรีในพิธีกรรมทางศาสนา.

<https://www.facebook.com>, 30 มกราคม 2558

<https://www.facebook.com/dr.sinchai.chaojaroenrat/posts/866882316690619>

สัมภาษณ์

เกรียงไกร อ่อนสำอาง. สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2560.

ชนะ ชำนิราชกิจ. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2560.

วินัย อยู่ยั้งยืน. สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2560.

วิศรุตตา ถาวรทนต์. สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน 2560.

สกล บุญศิริ. สัมภาษณ์, 21 มิถุนายน 2560.

สงวนลักษณ์ สุขสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2560.

สุรমন สิ้นสมบัติ. สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2560.

สุรินทร์ เจือหอม. สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2560.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายปราโมทย์ เทียงตรง เกิดเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2529 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 30 ถนนบันไดอิฐ ตำบลคลองกระแซง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี รหัสไปรษณีย์ 76000

จบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สาขาดนตรีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

และเข้าศึกษาต่อหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY